

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

گزارش توصیفی و تحلیلی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر

مهدي معتمدي

الذميمة
الجميلة

گزارش توصیفی
و تحلیلی وضعیت
فرهنگی و هنری
استان بوشهر

مجری طرح
مهدي محتومدي

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

عنوان: گزارش توصیفی و تحلیلی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر

زیر نظر: داریوش مطلبی، نظام بهرامی کمیل

ناظر طرح: اسماعیل افقهی

مجری طرح: مهدی معتمدی

صفحه‌آرا: فاطمه قیاسوند

نوبت چاپ: اول - تابستان ۱۴۰۰

شمارگان: برای مخاطبان خاص

این پژوهش با همکاری دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انجام شده است.

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.
در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی عصر (عج)، خیابان دمشق،

شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵

تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۸۹۳۰۷۶

Email: nashr@ricac.ac.ir

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۳.....	پیشگفتار
۵.....	بخش اول: کلیات تحقیق
۵.....	مقدمه
۶.....	طرح مسئله
۷.....	اهداف طرح
۸.....	روش‌شناسی
۱۳.....	بخش دوم: سیمای جغرافیایی، تاریخی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی استان بوشهر
۱۳.....	ویژگی‌های جغرافیایی، جمعیتی، قومیتی (زبانی و مذهبی)، تجاری و صنعتی
۱۸.....	بوشهر در دوره پهلوی
۲۰.....	انقلاب اسلامی در بوشهر به روایت اسناد تاریخی
۶۰.....	شاخص‌های فرهنگی استان بوشهر
۷۹.....	بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر
۷۹.....	مقدمه
۸۰.....	اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر
۸۳.....	رئوس فعالیت‌های فرهنگی
۱۳۵.....	سازمان میراث فرهنگی بوشهر
۱۴۹.....	بخش چهارم: شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید و نیازهای فرهنگی استان بوشهر
۱۴۹.....	مقدمه
۱۵۱.....	جایگاه فرهنگ و هنر در استان ساحلی بوشهر
۱۵۵.....	رئوس معضلات فرهنگی و هنری
۱۸۰.....	ظرفیت‌های ویژه استان بوشهر
۱۸۴.....	سخن پایانی
۱۸۶.....	منابع

چکیده

شناخت اوضاع اجتماعی و آگاهی از جریان‌ها، شاخصه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی و هنری هر منطقه، گویای رشد یا رکود آن سرزمین است و برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در این حوزه، بدون توجه به واقعیات جامعه و محاسبات و اطلاعات کافی، منجر به سطحی‌نگری شده و اثربخشی سیاست‌ها را با مشکل بی‌عدالتی مواجه می‌کند. هدف پژوهش کنونی، بررسی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر و تحلیل فرصت‌ها و تهدیدها در این منطقه ساحلی جنوب غربی کشور براساس شاخص‌های فرهنگی است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر نوع داده‌ها، کیفی و از نظر نحوه اجرا، توصیفی از نوع اقدام پژوهی است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، اسناد اداری، منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته است. پس از مرور کتابخانه‌ای پیشینه سیاست‌گذاری فرهنگی هنری، فهرستی از نقاط ضعف و قوت در استان بوشهر تهیه و بر همین مبنا، از منظر تحلیل کیفی، پژوهش با محور مصاحبه با نخبگان استانی تدوین شد. در این زمینه از متون و نظریات مرتبط با موضوع به شیوه کدگذاری سه‌گانه مؤلفه‌ها و مقولات استفاده شده و براساس آن، به تبیین مبانی موضوع پژوهش، اقدام گردیده است. جامعه مشارکت‌کنندگان پژوهش در این بخش عبارت بودند از: بولتن‌گزارش سالانه دستگاه‌های فرهنگی، خبرگان فرهنگ و هنر شاغل در بخش فرهنگی سازمان‌های دولتی، هنرمندان و هیات رئیسه تشکل‌ها و انجمن‌های فرهنگی و هنری. نمونه‌گیری با روش هدفمند انجام شد و معیار انتخاب مصاحبه‌شوندگان یکی از شرایط؛ الف) مدیر/متخصص حوزه فرهنگ و هنر؛ ب) فعالان فرهنگی، نویسندگان و هنرمندان؛ پ) عضو هیئت علمی دانشگاه در زمینه فرهنگ و هنر؛ ت) پژوهشگر مجرب در زمینه فرهنگ و اجتماع و هنر و.. بود. مبنای نمونه‌گیری در این پژوهش، اشباع نظری بود و بر این اساس، تعداد ۱۵ نفر از نخبگان فرهنگی مورد مصاحبه قرار گرفتند. با تحلیل مدل SWOT و ارزیابی از وضعیت موجود، مؤلفه‌ها و شاخص عملکرد نهادهای فرهنگی استان بوشهر شناسایی و با محور سنجش عدالت توزیعی، نتایج ذیل حاصل شد:

مهم‌ترین فرصت‌ها و نقاط قوت فرهنگ و هنر استان بوشهر، عبارت‌اند از: پیشینه کهن استان در عرصه فرهنگ و هنر بومی؛ همجواری با کشورهای حاشیه خلیج فارس؛ تنوع فرهنگی و غلظت اعتقادی به مذهب تشیع؛ موسیقی منحصر به فرد بندری؛ حضور نیروی انسانی جوان و بانگیزه در عرصه فرهنگ و هنر؛ مهم‌ترین تهدیدها و نقاط ضعف استان بوشهر نیز عبارت‌اند از: نقش آفرینی ناکافی اصحاب معنوی و مدیران ارشد از مقوله فرهنگ و هنر - فقدان تشکیلات ویژه برنامه‌ریزی حرفه‌ای در حوزه فرهنگ و هنر، کم‌توجهی به جنبه‌های مثبت و اثرگذار فرهنگ اسلامی، ایرانی؛ نبود توجه لازم به حمایت از مؤلفان، مترجمان و ناشران و گرداندگان فرهنگ و هنر؛ نبود توجه لازم به رسانه‌های سنتی و نوین در عرصه بهره‌برداری فرهنگی هنری؛ پائین بودن سهم بخش فرهنگ و هنر از اعتبارات ملی و محلی. ظرفیت‌های ویژه استان بوشهر، از نظر اقتصادی در حوزه انرژی و دریا و کشاورزی خارج از فصل است و از نظر فرهنگی، تعلقات مذهبی و مؤلفه‌های فرهنگی و هنری است. خواسته‌های عمده مردم در زمینه

توسعه عدالت محورانه زیرساخت‌ها و امکانات و توجه ویژه به عناصر فرهنگ بومی و هنرمندان استانی است.

واژگان کلیدی: فرهنگ، استان بوشهر، شاخص فرهنگی و هنری، عدالت فرهنگی، فرصت‌ها و تهدیدهای فرهنگی

پیشگفتار

فرهنگ یک ملت نشان‌دهنده اندیشه‌ها، باورها، خواسته‌ها، رفتارها و ارزش‌های آن ملت است. فرهنگ و باور عمومی هر جامعه‌ای نخست در حفظ و تقویت هویت و موجودیت جامعه دارای جایگاه است و در وهله دوم زمینه‌ساز پیشرفت و توسعه همه‌جانبه جامعه است. امروزه، یکی از شاخص‌های اصلی توسعه پایدار جامعه، توسعه فرهنگی است. دستیابی به توسعه فرهنگی با توجه به وسعت این عرصه و تغییر و تحولات سریع آن، جز با مدیریت صحیح امکان‌پذیر نیست. جامعه‌شناسان معتقدند اگر فرهنگ یک جامعه به پویایی و پختگی لازم نرسیده باشد، پیشرفت، انکشاف و توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و... در آن جامعه میسر نخواهد بود. بنابراین، پاره‌ای چالش‌های فراروی توسعه فرهنگی عبارت‌اند از: شکاف‌ها و تعارضات قومی و مذهبی، پایین بودن سطح سواد ارزش‌ها و هنجارهای ضد توسعه فرهنگی و عدم برقراری مساوات و عدالت فرهنگی در جغرافیای مختلف. در واقع، توسعه اجتماعی، سیاسی و اقتصادی بدون توسعه فرهنگی و برقراری عدالت فرهنگی میسر و ممکن نخواهد شد. برای حصول به این امر در حوزه فرهنگ، نیازمند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در دو فاز کوتاه‌مدت و بلندمدت هستیم.

یکی از دغدغه‌های مهم سیاست‌گذاران و محققان عرصه فرهنگ و هنر، نبود آمار، گزارش و داده‌های مرتبط در بخش‌های مختلف فرهنگی و هنری؛ همچنین تخمین و ارزیابی عملکرد این حوزه‌ها می‌باشد.

برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی حوزه فرهنگ نیازمند شناخت کافی وضعیت فرهنگی (با اتکا به آمار و ارقام موجود و همچنین درک نیازهای فرهنگی با توجه به ویژگی‌های مذهبی، قومیتی، جغرافیایی و...) هستیم. بدین منظور، توصیف و تحلیل وضعیت شاخص‌های فرهنگی از قبیل کتاب و نشر، مطبوعات و رسانه، هنر و سینما و حوزه قرآن از نیازهای ضروری حوزه فرهنگ و هنر کشور است.

ارزیابی اسناد و مدارک موجود در مجموعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ادارات تابعه در استان‌ها و شهرستان‌ها نشان می‌دهند که اطلاعات و آمار دقیقی از وضعیت تولید، توزیع و مصرف حوزه فرهنگ و هنر وجود ندارد و اگر هم گزارشی وجود داشته باشد، کمتر بر واقعیات و نیازهای فرهنگی و هنری استان‌ها متکی است. این در حالی است که برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مطلوب، توصیف و تحلیل وضعیت فرهنگی

و هنری استان‌ها ضروری است. بدین منظور، این پژوهش با هدف شناسایی وضعیت فرهنگی و هنری استان‌ها؛ شناسایی اقدامات و برنامه‌های انجام‌شده و در حال انجام فرهنگی و هنری؛ شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای حوزه فرهنگ و هنر؛ شناسایی خواسته‌ها و نیازهای فرهنگی و هنری؛ و سرانجام، شناسایی ظرفیت‌های بومی حوزه فرهنگ و هنر استان‌های کشور انجام شده است.

در این اثر و مجموعه تصویری از وضعیت فرهنگی و هنری هر استان با دید تاریخی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی ارائه شده است، سپس شاخص‌های فرهنگی از ادارات کل فرهنگ و ارشاد استان‌ها و نهادهای فرهنگی مرتبط جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شده‌اند. در ادامه برای رسیدن به چارچوبی مشخص از نقاط قوت، ضعف، فرصت، تهدید، خواسته‌ها و نیازها، مصاحبه‌هایی با نخبگان فرهنگی، متخصصان و مسئولان امور فرهنگی و هنری استان‌های مورد پژوهش انجام گرفته است.

جامعه تحقیق این پروژه عبارت است از چهارده استان کشور شامل: آذربایجان غربی، ایلام، خراسان شمالی، خراسان جنوبی، خوزستان، زنجان، هرمزگان، کردستان، بوشهر، کهگیلویه و بویراحمد، چهارمحال و بختیاری، سیستان و بلوچستان، کرمان، (جنوب استان کرمان) و گلستان.

در بخش پایانی کلیه پژوهش‌ها، نتایج در دو محور کوتاه‌مدت و بلندمدت به صورت مبسوط تبیین و تحلیل شدند.

امید است نتایج این مجموعه پژوهش بتواند مورد استفاده مسئولان فرهنگی در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی شامل معاونتها، ادارات کل ستادی و ادارات کل استانی قرار گیرد. در پایان، از همکاران معاونت پژوهشی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، دفتر مطالعات راهبردی و مدیریت طرح، دکتر اسماعیل افقهی؛ همچنین پژوهشگرانی که در چهارده استان، فاز اول این طرح را به نحو مطلوبی انجام داده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کنم.

تیر ۱۴۰۰

دکتر محمد سلگی

رئیس پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

بخش اول: کلیات تحقیق

آغارین گفتار این پژوهش، کلیات تحقیق است؛ این بخش از پژوهش چرایی و دلایل انجام پژوهش را مطرح می‌سازد. ابتدا به تبیین مسئله تحقیق پرداخته می‌شود و ماهیت موضوع و نگرش پژوهشگر پیرامون مسئله از منظر علمی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد و سپس به اهداف و سؤالات تحقیق که مسیری برای انجام تحقیق است پرداخته می‌شود. در مرحله بعد به صورت‌بندی نهایی تحقیق که راهنمای اصلی کار در مراحل بعدی است، پرداخته خواهد شد و نهایتاً به متدولوژی یا روش تحقیق اشاره می‌گردد

مقدمه

فرهنگ بومی همانند بسیاری از فرهنگ‌ها در جهان یک فرهنگ محلی منطقه‌ای است که دارای مرز معین فرهنگی است. افراد بومی از طریق آن خود را با دیگران غیربومی متمایز می‌کنند. بی‌شک، بازشناسی و جمع‌آوری فرهنگ‌های بومی ضرورتی انکارناپذیر است و یکی از مؤلفه‌های لازم برای مقابله با تهاجم فرهنگی توجه به فرهنگ و ادبیات بومی و محلی است، مردمی که جایگاه خود را در قالب هویتی شناسایی نکنند، فرهنگ آنان نیز به رکود منجر می‌شود. جغرافیای متنوع جهان کنونی، متأثر از مؤلفه‌های مختلفی است که برای شناخت عمیق نسب به هر منطقه، لازم است این مؤلفه‌ها شناسایی و تحلیل گردد. شرایط جغرافیایی یک منطقه بر ساختار ذهن، کالبد معیشت و تراز اقتصاد آن منطقه، تأثیر بسزایی دارد و اثر عمیقی بر هنجارهای اجتماعی و فرهنگی مردم به جای می‌گذارد.

پس اگر فرهنگ، هنر، گردشگری، تجارت و صنعت را هم‌تراز بافت سرزمینی و چارچوب محیطی و اقلیمی زندگی هر قوم تلقی کنیم، سخنی به گزاف نگفته‌ایم.

بوم یا اقلیم در انسان‌شناسی اکولوژیک مستلزم وجود الزامات مادی و شرایط محیط شناختی است که بر فرهنگ تأثیر می‌گذارد، از آن‌جا که روی دیگر سکه فرهنگ، هویت است می‌توان برای فرهنگ بومی هویت بومی در نظر گرفت. این‌گونه احساس می‌شود که فرهنگ بومی استان بوشهر که همه دلالت‌های فرهنگی خود را داراست، تحت تأثیر فرهنگ ملی و جهانی نتوانسته در قشرها و نسل‌های امروزین جایگاه مناسب هویتی پیدا کند، به همین دلیل پرداختن به شاخص‌های فرهنگی و هنری و بازیابی هویت بومی از لحاظ نظری می‌تواند راهکارهای حفظ فرهنگ بومی را نشان دهد.

«بندر بوشهر، استانی در جنوب غربی ایران و در کرانه خلیج فارس و به مرکزیت شهری به همین نام است که با ۲۳۱۶۸ کیلومتر وسعت، ۱/۴ درصد از مساحت سرزمین ایران را تشکیل می‌دهد. این استان از شمال به استان خوزستان و بخشی از استان کهگیلویه و بویراحمد، از جنوب به خلیج فارس و قسمتی از استان هرمزگان، از شرق به استان فارس و از غرب به آبراهه خلیج فارس محدود است.» (پورتال اداره کل میراث فرهنگی و گردشگری استان بوشهر)

نام استان بوشهر از حیث تاریخ سیاسی با قیام دلیران تنگستان و اخراج ارتش بریتانیا از کشور و از نظر اقتصادی با صادرات خرمای مرغوب و آبزیان دریایی و از نظر صنعتی با تأسیسات عظیم نفت و گاز در جنوب و شمال استان و نیروگاه هسته‌ای در مرکز استان پیوند خورده است و امروزه کمتر کسی است که نام و آوازه بندر بوشهر «لیان»، پایتخت اقتصادی انرژی و هفدهمین استان بزرگ کشور دارای علمای صاحب‌نظر سیاسی تاریخی و دارنده ۵/۶۷ درصد ذخائر گازی کشور، کشاورزی غنی خارج از فصل، دامداری توسعه‌یافته، آب سنگ‌های مرجانی، جنگل‌های حرا، کوه نمک، جزایر و بنادر ساحلی زیبا و .... را نشنیده باشد. در نوشتار پیش روی کوشیده شده است به بررسی و توصیف وضعیت فرهنگی هنری استان بوشهر نظری افکنده شود و با ذکر مستندات و منابع و شواهد معتبر، این موضوع از جنبه‌های تاریخی، جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و هنری محل تفسیر واقع گردد.

طرح مسئله

فرهنگ یک ملت شکل‌دهنده باورها، ارزش‌ها، اصول اخلاقی، نمادها، زبان و در نهایت سبک زندگی است که مردم در لایه‌های مختلف آن رویدادهای اقتصادی، اجتماعی و

سیاسی را تعبیر و تفسیر می‌کنند و با فرهنگی که دارند به خود هویت می‌دهند و در گروه‌ها انسجام می‌یابند. فرهنگ بر سیاست، اقتصاد و مسائل اجتماعی اولویت دارد و جامعه‌ای که فرهنگ آن درست شود در سایر امور نیز موفق خواهد بود؛ بنابراین فرهنگ از اهمیت بالایی برخوردار بوده و نیازمند برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری دقیق است.

سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی دقیق و همه‌جانبه برای فرهنگ، نیازمند دسترسی به آمار و اطلاعات دقیق از وضعیت فرهنگی و همچنین درک نیازهای فرهنگی با توجه به ویژگی‌های مذهبی، قومیتی، جغرافیایی، نژادی و... است. برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در این حوزه، بدون توجه به واقعیت جامعه و داشتن اطلاعات کافی، منجر به سطحی‌نگری در برنامه‌ریزی شده و اثربخشی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی را با مشکل مواجه می‌کند.

بررسی مستندات موجود در مجموعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و استان‌های کشور، نشان می‌دهد با وجود اینکه تصور می‌رود اطلاعات آماری دقیق از وضعیت تولید، توزیع و مصرف حوزه فرهنگ و هنر باید وجود داشته باشد، ولی متأسفانه اطلاعات موجود ناقص بوده و اطلاعات دقیقی از فعالیت‌ها و عملکرد فرهنگی و هنری استان‌ها وجود ندارد و گزارش‌های موجود، مبتنی بر واقعیات و نیازهای فرهنگی هنری استان‌ها نیست. این در حالی است که برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مناسب، تهیه و تحلیل وضعیت فرهنگی و نیازها و خواسته‌های فرهنگی هنری استان‌ها ضروری است. در این راستا در پژوهش حاضر، با هدف شناسایی تحولات فرهنگی و هنری استان‌ها، ابتدا اطلاعات توصیفی از وضعیت فرهنگی و هنری با تأکید بر اقدامات، برنامه‌ها و منابع فرهنگی تولیدشده جمع‌آوری می‌شود و با مصاحبه با نخبگان فرهنگی هنری و مدیران این حوزه، تحلیلی از وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر با تکیه بر نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین نیازها و خواسته‌های فرهنگی هنری استان بوشهر با تمرکز بر گسترش عدالت فرهنگی ارائه خواهد شد.

اهداف طرح

هدف اصلی

شناسایی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر.

اهداف فرعی

۱. توصیف وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر
۲. شناسایی اقدامات و برنامه‌های انجام شده و در حال انجام فرهنگی و هنری استان

بوشهر

۳. شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای حوزه فرهنگ و هنر استان

بوشهر

۴. شناسایی خواسته‌ها و نیازهای فرهنگی و هنری استان بوشهر

۵. شناسایی ظرفیت‌های بومی حوزه فرهنگ و هنر استان بوشهر

سؤالات طرح

۱. در حال حاضر وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر چگونه است؟

۲. چه اقدامات و برنامه‌های فرهنگی و هنری در استان بوشهر انجام و یا در حال انجام

است؟

۳. وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر از چه نقاط قوت، ضعف، فرصت و

تهدیدهایی برخوردار است؟

۴. خواسته‌ها و نیازهای فرهنگی و هنری استان بوشهر کدامند؟

۷. وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر از چه ظرفیت‌های بومی برخوردار است؟

روش شناسی

این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی است و از نظر روش اجرا تلفیقی از روش کتابخانه‌ای و مصاحبه نیمه‌ساختاریافته است. این پروژه در دو فاز اجرا می‌شود. فاز اول از روش کتابخانه‌ای برای توصیف سیمای تاریخی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین وضعیت آماری فرهنگ و هنر استان استفاده می‌کند و فاز دوم از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید و همچنین نیازهای فرهنگی استان را شناسایی می‌کند. در این تحقیق نوع روش مورد استفاده، کیفی خواهد بود که برای تحلیل مصاحبه‌ها از تحلیل محتوای کیفی استفاده می‌کنیم. در این تحقیق با توجه به اهداف تحقیق، برای تحلیل محتوای داده‌های به‌دست آمده در مصاحبه از رویکرد استقرایی استفاده می‌شود.

برای جمع‌آوری داده‌ها از برگه‌های یادداشت‌برداری برای ثبت نتایج مصاحبه‌ها (پیوست ۱) و سیاهه واریسی (پیوست ۲) استفاده می‌شود. برای اطمینان تمام مصاحبه‌ها به‌صورت کامل ضبط، پیاده‌سازی و مورد استفاده قرار خواهد گرفت. اشباع نظری در این پژوهش مبناست و تا زمانی مصاحبه‌ها ادامه خواهد یافت که مطالب جدیدی ارائه می‌شود.

جامعه این پژوهش با توجه به مراحل پژوهش به دو گروه تقسیم‌بندی می‌شود.

کتاب‌ها و مستندات ذیل:

- سالنامه آماری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر مطالعات راهبردی، ۱۳۹۷
- پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان
- پیمایش ملی مصرف کالاهای فرهنگی
- گزارش عملکرد استانی و پورتال‌های سازمانی
- سایر کتاب‌ها و مستندات مرتبط با حوزه فرهنگ و هنر استانی
- خبرگان فرهنگ و هنر شامل اساتید، فرهیختگان، هنرمندان و نویسندگان برجسته، مدیران و کارشناسان بخش فرهنگی سازمان‌های دولتی به‌خصوص اعضای شورای شهر، اعضای هیات رئیسه تشکلهای و انجمن‌های فرهنگی و هنری و ...
- در این پژوهش معیارهای نمونه‌گیری هدفمند برای انتخاب خبرگان عبارت هستند از:
الف) مدیر/ متخصص در حوزه فرهنگ و هنر؛ ب) فعالان فرهنگی، نویسندگان و هنرمندان؛
ب) عضو هیئت علمی دانشگاه یا مؤسسه پژوهشی در زمینه فرهنگ و هنر؛
ت) پژوهشگر یا روزنامه‌نگار در زمینه فرهنگ و هنر.

مصاحبه

مصاحبه برای گردآوری داده‌ها در پژوهش کیفی به‌صورت حضوری یا غیر حضوری از افراد یا گروهی از آنان استفاده می‌شود. نکته مهم آن است که سؤالات مصاحبه از پیش اندیشیده شده است. آنچه مصاحبه را به صورت‌های مختلف طبقه‌بندی می‌کند میزان انعطاف‌پذیری آن و یا نحوه اجرای آن است. انواع مصاحبه در تحقیق کیفی شامل مصاحبه‌های ساختارمند، نیمه‌ساختاریافته و بدون ساختار به‌عنوان ابزار اصلی گردآوری داده‌ها می‌باشد. در این پژوهش از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بهره گرفته شد. این مصاحبه بین دو حد نهایی ساختاریافته و بدون ساختار قرار می‌گیرد که گاهی به آن مصاحبه عمیق هم می‌گویند که در آن از تمام پاسخگوها سؤال‌های مشابهی پرسیده می‌شود، اما آن‌ها آزادند که پاسخ خود را به هر طریقی که مایلند ارائه دهند، در این مورد مسئولیت رمزگردانی پاسخ‌ها و طبقه‌بندی آن‌ها بر عهده پژوهشگر است.

پرسش‌های کلی مصاحبه عبارت هستند از:

۱. وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر از چه نقاط قوت، ضعف، فرصت و

تهدیدهایی رنج می‌برد؟

۲. نیازهای فرهنگی و هنری استان بوشهر چیست؟

۳. وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر از چه ظرفیت‌های بومی برخوردار است؟
در سؤالات حاضر سعی می‌گردد حوزه‌های مختلف فرهنگ و هنر (کتاب، مطبوعات، رسانه خبری و تبلیغات، تئاتر، سینما، انیمیشن و موسیقی، قرآن و عترت، فرهنگ عامه و سبک زندگی، شعر و ادبیات، عکس و هنرهای تجسمی و سایر فعالیت‌های فرهنگی و هنری) مورد توجه قرار گیرد.

در نهایت در این مرحله با ۱۵ نفر از خبرگان فرهنگ و هنرمندان مصاحبه به عمل آمد که در رشته‌های مختلف مشغول به فعالیت بوده و از تجارب زیادی برخوردار بودند. در جدول شماره ۱، به‌طور کلی مشخصات مشارکت‌کنندگان نشان داده شده است.

جدول ۱-۳- مشخصات مشارکت‌کنندگان در پژوهش

ردیف	سن	جنسیت	زمینه تخصصی	زمان مصاحبه	نام و نام خانوادگی
۱	۴۰	مرد	نویسنده و پژوهشگر صنایع دستی	بهمن ۱۳۹۸	دکتر سید جعفر حمیدی
۲	۳۶	مرد	هنرمند عرصه تئاتر و نمایش	اسفند ۱۳۹۸	پیمان زند
۳	۴۰	مرد	مدیر مسئول کانون آگهی و تبلیغات	اسفند ۱۳۹۸	رضا معتمد
۴	۴۸	مرد	رئیس حوزه هنری انقلاب اسلامی استان	اسفند ۱۳۹۸	امید پارسایی‌فر
۵	۴۱	زن	مدیرکل فرهنگ و ارشاد اسلامی بوشهر	دی ماه ۱۳۹۸	فاطمه کرم‌پور
۶	۳۲	مرد	رئیس انجمن هنرهای نمایشی استان بوشهر	بهمن ۱۳۹۸	جهانشیر یاراحمدی
۷	۶۴	زن	نویسنده و دبیر انجمن ادبی	اسفند ۱۳۹۸	جواد متین
۸	۳۸	مرد	مدرس دانشگاه و فعال رسانه‌ای	دی ماه ۱۳۹۸	دکتر عباس عاشوری‌نژاد
۹	۴۷	مرد	فیلمساز و هنرمند سینما و تئاتر	بهمن ۱۳۹۸	حسام رضوی
۱۰	۴۴	مرد	مدیر کتابخانه عمومی استان	دی ماه ۱۳۹۸	سید علی هاشمی
۱۱	۵۱	مرد	فعال حوزه قرآن و عترت	اسفند ۱۳۹۸	سید محمد جعفری
۱۲	۳۴	زن	هنرمند عرصه دیجیتال و فضای مجازی	دی ماه ۱۳۹۸	فاطمه علی‌خواه
۱۳	۴۴	مرد	مدیرعامل سازمان فرهنگی هنری شهرداری	خرداد ماه ۱۳۹۸	محمد صادق سعیدی
۱۴	۵۱	مرد	مدیرعامل خانه مطبوعات بوشهر	اسفند ۱۳۹۸	عبدالرسول میگلی‌نژاد
۱۵	۳۴	زن	رئیس انجمن موسیقی استان بوشهر	آذر ماه ۱۳۹۹	بهرنگ حکیمی‌پور به‌عنوان

همان‌گونه که جدول ۳-۱ نشان می‌دهد؛ از تعداد ۱۵ شرکت‌کننده ۴ نفر زن (۳۰ درصد) و تعداد ۱۱ نفر مرد (۷۰ درصد) هستند. میانگین سنی افراد شرکت‌کننده در پژوهش، ۴۱ است. همه شرکت‌کنندگان از متخصصین و صاحب‌نظران حوزه فرهنگ و هنر استان بوشهر هستند. به‌کارگیری مصاحبه به‌منظور دستیابی به نتایجی که از قابلیت اعتماد مناسبی برخوردار باشد، ضروری است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از تحلیل متون و مصاحبه‌های تحقیق از روش تحلیل محتوا استفاده شده است؛ در تحلیل ساختاری متن نوشتاری مصاحبه، برحسب تعداد واژه‌ها، اصطلاحات و مفاهیم و میزان تکرار آن‌ها شمارش و تحلیل می‌شود.

در این تحقیق برای تحلیل داده‌های به‌دست‌آمده (با توجه به اهداف تحقیق)، از رویکرد استقرایی و تکنیک «کدگذاری باز» بهره گرفته می‌شود؛ به‌طوری‌که با استفاده از این تکنیک، داده‌ها در سه سطح مفاهیم، مقوله و مقوله عمده (با استفاده از مقایسه‌های ثابت) کدگذاری می‌شوند. لازم به ذکر است «کدگذاری» عبارت است از کاربرد یک عنوان یا برچسب به یک نوع یا نتیجه یا تصور (چارمز و برینت، ۲۰۱۰: ۴۰۹-۴۱۰) و «کدگذاری باز» فرایندی تحلیلی است که بر مبنای آن داده‌ها به واحدهای معنایی کوچک‌تر تجزیه می‌شوند (مفاهیم)، برچسب می‌خورند و بررسی می‌شوند و در قالب مفهوم و مقوله درمی‌آیند (فسینجر، ۲۰۰۵: ۱۶۰). در این تحقیق کدگذاری باز در دو مرحله الف «مفهوم‌سازی»^۱ و ب «مقوله‌بندی» انجام می‌گردد؛ به‌طوری‌که در مرحله مفهوم‌بندی داده‌ها به رویدادها یا ایده‌هایی خرد تجزیه شده و به هر یک نامی که نمایانگر آن‌ها بود داده می‌شود. یعنی بار معنایی یا ایده و فکر اصلی که در داده‌ها (سطر یا پاراگراف) موجود بود، (با توجه به برداشت و تعریف محقق)، مفهوم‌سازی گردید (استراوس و کوربین، ۱۳۹۱: ۱۲۶). در مرحله بعد مفاهیم به‌دست‌آمده براساس پدیده‌های کشف شده در داده‌هایی که مستقیماً به پرسش تحقیق مربوط می‌شوند، «دسته‌بندی یا مقوله‌بندی» می‌گردند. یعنی مفاهیمی که به لحاظ معنایی با هم‌دیگر ارتباط داشتند ذیل یک مقوله قرار داده شده و عنوانی انتزاعی برای آن‌ها انتخاب می‌گردد، سپس مقوله‌های به‌دست‌آمده به‌طور منظم با یکدیگر مقایسه می‌شوند و با توجه به ارتباطی که به لحاظ معنایی با یکدیگر دارند ذیل «مقوله‌های کلان» دسته‌بندی می‌شوند.

---

1. Coding

2. Conceptualizing

بخش دوم: سیمای جغرافیایی، تاریخی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی استان بوشهر

این فصل در زمینه سیمای کلی تاریخی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی استان بوشهر است که شامل سه بخش ویژگی‌های تاریخی، جغرافیایی، قومیتی و .. معرفی گروه‌ها و جریان‌های برجسته و شاخص فرهنگی استان و معرفی کوتاه اهالی برجسته فرهنگ و هنرمندان معاصر است.

ویژگی‌های جغرافیایی، جمعیتی، قومیتی (زبانی و مذهبی)، تجاری و صنعتی ...

استان بوشهر به لحاظ جغرافیایی، جمعیتی، قومیتی، تجاری و صنعتی دارای ویژگی‌های خاصی است که آن را از سایر استان‌ها متمایز می‌سازد. در این قسمت به شرح این ویژگی‌ها توصیف و تشریح می‌شوند.

تاریخچه پیدایش استان بوشهر

«به زعم مورخان، سابقه پیدایش استان ساحلی بوشهر به پنج هزار سال پیش می‌رسد، از روزگار عیلامیان تاکنون، بندر بوشهر به نام‌های لیان، میزامبریا، بخت اردشیر، رام اردیشهر، ریشهر، زیضهر، البوشهر، نادریه و بوشهر خوانده شده است، اما تاریخچه این بندر به عهد نادرشاه، بنیان‌گذار دودمان افشاریه (قرن دوازدهم ق،) و از مشهورترین پادشاهان ایران پس از اسلام برمی‌گردد. پیدایش بسیاری از شهرها در این دوره تاریخی، با اهداف راهبردی نظامی و امنیتی (پایگاهی برای عملیات دریایی و نجات سواحل جنوب کشور)

در کرانه مرزهای آبی و خاکی شکل گرفت که از جمله این شهرها می‌توان به بندر بوشهر (بندر نادریه قدیم) و توابع مجاور آن اشاره کرد» (پاکزاد، ۱۳۹۷: ۲۰۳).

با ورود اسلام به ایران، بوشهر و دیگر شهرهای استان در سال‌های ۱۸ و ۱۹ ق، به تصرف مسلمانان درآمد. در طول سلطنت حکام اموی و خلفای عباسی استان بوشهر جزو قلمرو اسلامی به حساب می‌آمد و به وسیله فرستادگان خلفا اداره می‌شد. یعقوب لیث صفاری هنگام خروج علیه خلیفه عباسی، سراسر فارس و سواحل خلیج فارس و استان بوشهر را به قلمرو خود ضمیمه کرد، بعد از مرگ یعقوب برادرش «عمرو لیث» که اظهار اطاعت درباره خلیفه عباسی کرده بود، فرمان حکومت شهرهای فارس، بوشهر، کرمان، اصفهان، همدان، سیستان و زنجان را از وی گرفت. در دوره فرمانروایی آل بویه و در زمان «عضدالدوله» در سال ۳۵۵ ق، استان بوشهر و بندر «سیراف» در اختیار آل بویه قرار داشت در دوره صفوی به دلیل حضور پرتغالی‌ها و هجوم‌های مکرر عثمانی به مناطق غربی ایران این مناطق تحت کنترل کامل حکومت نبودند تا اینکه در زمان شاه طهماسب اول حکام یاغی آن سرکوب شدند» (اسدیپور، ۱۳۹۰). «در زمان سلطنت نادرشاه افشار در سال ۱۱۴۷ ق، عبدالطیف خان دشتستانی با لقب دریابگی به حکومت کل سواحل و بنادر جنوب دشتستان و شولستان منصوب شد و وی نیز بوشهر را به مرکز عملیات فرماندهی خود تبدیل کرد.

در دوره حکومت زندیه کمپانی‌های هلندی و انگلیسی در بوشهر نفوذ فراوانی به دست آوردند» (زنده دل، ۱۳۸۷). «در دوره ناصرالدین شاه، هنگامی که ایران هرات را محاصره کرده بود، انگلیسی‌ها برای مجبور کردن ایران به عقب‌نشینی، نیروهای خود را در ۱۲۷۳ ق، در بوشهر پیاده کردند که با مقاومت نیروهای تنگستانی مواجه شدند. مقاومت نیروهای محلی در بوشهر که با همراهی «مجتهد بحرینی» و «سید طاهر اردبیلی» صورت گرفت به رغم اقدامات شجاعانه آن‌ها در ۱۲ ربیع‌الآخر ۱۲۷۳ ق، به شکست انجامید و بوشهر به تصرف ناخدا دوم فیلیکس جونز درآمد و بسیاری از مردم و مبارزین بوشهری کشته یا به هندوستان تبعید شدند» (دشتی، ۱۳۸۰). «بوشهر در دوره شیخ ناصر (۱۷۶۵ م) زندیه به بندر اصلی ایران تبدیل شد. کالاهای وارده از اقصی نقاط کشور و مرزهای همجوار متنوع، ولی گرفتن عوارض و انجام امور گمرکی به سادگی صورت می‌گرفت. عمده واردات بوشهر از بمبئی پارچه چیت رنگی و انواع دیگر قماش و از بنگال قند و شکر، آهن‌آلات و چوب بود. این اقلام به اقصی نقاط کشور و حتی به عراق (عثمانی) نیز فرستاده می‌شد. از کشور چین نیز نیل (ماده‌ای برای رنگ پارچه) و ظروف چینی به بوشهر

می‌رسید. واردات از مسقط عبارت بود از: قند و شکر، ادویه و ظروف فلزی» (زنک، ۱۳۸۹). تپه‌های تاریخی زیادی از جمله تل خندق با معماری مربوط به دوره ساسانی و تل مرو واقع در نزدیکی کاخ هخامنشی در منطقه بوشهر وجود دارند که برای باستان‌شناسان و دانشجویان باستان‌شناسی قابل توجه است. از میان بناهای قدیمی منطقه؛ کاخ کورش (بنیان‌گذار سلسله هخامنشی) و کاخ سنگ سیاه که آن هم از بناهای دوره هخامنشی است از اهمیت بیشتری برخوردار هستند. گور دختر، آرامگاه دختر یا خواهر کوروش و بقاع متبرکه امامزادگان محترم نیز از آرامگاه‌های مهم منطقه است.

«نخستین نقاشی‌ها از بافت قدیم و توصیف معماری آن از زبان کسانی است که برای نخستین بار با این معماری مواجه شدند؛ از جمله سفرنامه‌های: بوکینگهام^۱، اوژلان فلاندن^۲، مادام ژان دیولافوا^۳، یوشیدا ماساهارو^۴، خواندنی و تأمل برانگیز است.» (ترکمان، ۱۳۹۲). سفرنامه‌نویسان اروپایی با مهارت خاصی به معماری بوشهر پرداختند و نقاشی‌هایی را به یادگار گذاشتند. «عمارت‌های قدیمی بسیاری در استان بوشهر وجود دارند که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: عمارت ملک به صورت یک مجموعه ساختمانی، عمارت گلشن دارای ساختمان‌های بافت قدیم، عمارت کازرونی و مجموعه حاج رییس در بوشهر که از پنج ساختمان تودرتو تشکیل شده و که همگی متعلق به دوره قاجار است. از میان جاذبه‌های تاریخی تنگستان، خانه رییس علی دلواری (موزه) در شهرستان تنگستان (دلواری) یادآور خاطرات فراموش‌نشده مبارزات آزادی‌خواهان دلیران تنگستان علیه تجاوز بریتانیایی‌هاست. مهم‌ترین جاذبه تاریخی شهرستان کنگان هم قلعه نصوری است. این بنا که در بندر طاهری و در کرانه خلیج فارس قرار گرفته نیز متعلق به اوایل دوره قاجار است.» (توفیقیان، ۱۳۹۳).

سید جعفر حمیدی، پژوهشگر نامدار و استاد دانشگاه در کتاب «استان زیبای بوشهر» می‌نویسد: «سلسله سلوکی آنکه حدود هشتاد سال بر ایران و خلیج فارس حکومت کردند، در ساحل خلیج فارس، ۹ شهر را بنا کردند که مهم‌ترین آن‌ها شهری در منطقه بوشهر امروز به نام «یوناخا» بود که درحقیقت این شهر، جانشین «لیان» عیلامی بود.» (حمیدی، ۱۳۸۹: ۶۸). پس از این دوران، نوبت به حکومت پارت‌ها یا اشکانیان می‌رسد. پروفیسور ایرج نبی‌پور، معتقد است: «در کنار دیوار غربی ساحل بوشهر، انبوهی از تکه سفال‌های دوران اشکانی یافت شده است. گورستان پارتی در انتهای دیوار، حصار قلعه ریشهر بوشهر

1. Bu Buckingham

2. Eugène Napoléon Flandin

3. Jane Dieulafoy

4. Yosida- Masaharu

وجود دارد، نشانگر آن است که در روی لایه باستانی عیلامی، لایه یک شهر پارسی نهفته است...» (نبی‌پور، ۱۳۹۱).

«در دوره ساسانیان، «لیان» تغییر نام پیدا کرد و ریشهر نام گرفت. در این دوره ریشهر به اوج رونق و شکوفایی در زمینه‌های سیاسی، نظامی و اقتصادی رسید و بندر سیراف در ۲۴۰ کیلومتری جنوب شرق بوشهر، ۴۰ کیلومتری کنگان، ۳۴ کیلومتری پارس جنوبی و در سه‌راهی بوشهر، فیروزآباد و عسلویه، مبدأ راه آبی ابریشم و چهارراه و مسیر حرکت کالاها و پول از شرق آفریقا تا چین، هند و آسیای شرقی بوده است. این بندر در جنوب استان بوشهر برای بازرگانان داخلی و خارجی، زبانزد گردید.» (معصومی، ۱۳۹۱). عبدالکریم مشایخی، مدیر بنیاد ایران‌شناسی بوشهر در مورد سیراف گفته است: «سیراف با قدمت ۲۵۰۰ ساله از بنادر تاریخی استان بوشهر مربوط به دوره پارت و ساسانیان است. این بندر کهن در صدر اسلام و قرن‌های ۴ و ۵ ق، به اوج شکوفایی خود در حاشیه خلیج فارس رسید. مردمان بندر تاریخی سیراف از راه دریای خلیج فارس با کشورهای مختلف در ارتباط بودند، مردم این بندر با بنادر کانتون چین، بمبئی هند، تانزانیا آفریقا، بندر بصره، بحرین، سوهار، و دمام مراودات تجاری داشتند و در سال ۱۹۶۶ م، هیئت مشترک ایران و انگلیس به مدت ۷ سال در سیراف فعالیت‌های باستان‌شناسی گسترده‌ای انجام دادند که آثار مهمی از آن به دست آمد» (مشایخی، ۱۳۸۴).

بندر تاریخی سیراف، در بخش مرکزی شهرستان کنگان بوشهر

با ورود اسلام به ایران، بوشهر و دیگر شهرهای استان در سال‌های ۱۸ و ۱۹ ه. ق به تصرف مسلمانان درآمد. «بنا به برخی روایات «عثمان بن ابی‌العاص» یا «حکم بن ابی‌العاص» این شهر را تصرف کرده و در آنجا مسجدی بنا نهاد. در طول سلطنت حکام اموی و خلفای عباسی، استان بوشهر جزو قلمرو اسلامی به حساب می‌آمد و به‌وسیله فرستادگان خلفا اداره می‌شد. سرزمین بوشهر بعد از اسلام به مانند مناطق دیگر توسط

اعراب فتح شد و به مدت هفت قرن در سکوت قرار گرفت، در دوره فرمانروایی آل بویه و در زمان «عضدالدوله» در سال ۳۵۵ ه. ق استان بوشهر و بندر معروف «سیراف» در اختیار آل بویه قرار داشت. این بندر سال‌های ۳۶۶ یا ۳۶۷ دچار زمین لرزه ویرانگری شد. در طول حکومت ۱۲۰ ساله آل بویه، استان بوشهر همواره جزو قلمرو آن‌ها بود. تا سرانجام در دوره صفویه به دنبال تحولات و رونق خلیج فارس و حضور پرتغالی‌ها مجدداً در تاریخ مطرح گردید. با رونق تجارت دریایی در بندر بوشهر، سیل مهاجرت اقوام ایرانی تبار به آن آغاز شده، به گونه‌ای که در عصر ناصری، اعراب به اقلیتی ده درصدی در بوشهر، جزیره خارک و شیخ تبدیل شده و جای آن‌ها را بهبهانی‌ها، شیرازی‌ها، کازرونی‌ها، مهاجران شهرستان‌های استان بوشهر (دشتستان، تنگستان و دشتی) و آبادانی‌ها گرفتند.» (حمیدی، ۱۳۸۹: ۸۵). استان امروز بوشهر تا پنجاه سال پیش، جزئی از استان فارس بزرگ بود و در دوران‌های مختلف تاریخ ایران به‌عنوان دروازه ورود و خروجی ایران به‌شمار می‌رفت و در دل خود شهرهای بسیاری از سلسله‌های ایلامی، هخامنشی، اشکانی، ساسانی و در دوران بعد از اسلام از شاهان صفوی و زندیه را در خود جای داده است، که مهم‌ترین شهرهای جانشین شده، شهرهای باستانی بوشهر و برازجان کنونی قدمتی ۵۰۰ ساله است. «از اواخر عهد قاجاریه تا سال ۱۳۱۶ ش کشور ایران به ۲۷ بخش تقسیم شده که بوشهر، بنادر و جزایر خلیج فارس یکی از این بخش‌ها محسوب گردید. از این سال در تقسیمات جدید کشوری، بوشهر و توابع آن یکی از شهرستان‌های استان هفتم محسوب شده و جزو قلمرو استانداری فارس گردید. در سال ۱۳۳۹ ش، تغییراتی در تقسیمات سیاسی داده شد و بوشهر و توابع آن به نام فرمانداری کل بنادر و جزایر خلیج فارس به مرکزیت بوشهر از استان فارس جدا گردید. در اوایل دهه ۱۳۴۰ ش، کل فرمانداری‌ها تحت عنوان فرمانداری کل بنادر و جزایر خلیج فارس و دریای عمان ادغام گردید. در آذر ماه ۱۳۴۶ ش، این فرمانداری کل به استان ساحلی تغییر نام یافت و بوشهر و توابع آن زیر نظر استانداری ساحلی به مرکزیت بندرعباس قرار گرفت. در آذر ماه ۱۳۴۹ ش، شهرستان‌های بوشهر و دشتستان تحت عنوان فرمانداری بوشهر از استان ساحلی منتزع گردید و در تاریخ ۵۲/۷/۹ ش استان بوشهر با دو شهرستان بوشهر و دشتستان تشکیل و پس از سال‌ها، استان بوشهر قلمرو ویژه خود را به‌دست آورد.» (زننده دل، ۱۳۸۷). «پیش از جنگ جهانی اول، انگلیسی‌ها مجدداً بوشهر را مورد تجاوز خود قرار داده و در سال ۱۹۱۲ م، با مقاومت نیروهای رئیس‌علی دلواری که متشکل از مردم دشتی، تنگستان و دشتستان بودند، مواجه شدند. این جنگ‌ها چند سال به طول انجامید تا اینکه سرانجام

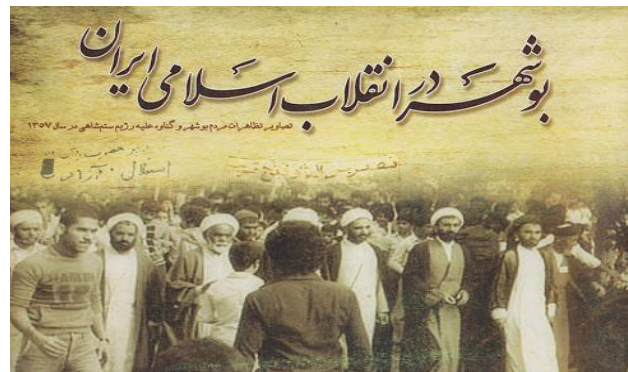
در سوم سپتامبر ۱۹۱۵ م، رئیس علی دلواری در شبیخون قوای انگلیسی به وسیله یکی از همراهان خائن به شهادت رسید، اما ثمره مقاومت و دلاوری‌های وی و هم‌زمانش در متن تاریخ باقی ماند» (فخرایی، ۱۳۸۸).

بوشهر در دوره پهلوی

موقعیت ویژه جغرافیایی - تجاری سواحل خلیج فارس، از دیرباز، نگاه منفعت‌طلبانه حکام و اقوام مختلف را به سوی این منطقه جلب کرده است و سبب شده ساختارهای اجتماعی این منطقه، بیش از نواحی داخلی ایران، تحت تأثیر عوامل خارجی باشد. «رضاخان میرپنج معروف به سردار سپه، پس از اینکه در جریان کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ ش، قدرت را به دست گرفت، موضوع کشف حجاب در سال ۱۳۱۴ را مطرح کرد. در این سال رضاخان پس از بازگشت از ترکیه و تبعیت از اقدامات دین ستیزانه مصطفی کمال‌پاشا، دستور به کشف حجاب داد. از چهره‌های روحانی مبارز استان بوشهر در این ایام می‌توان به «آیت‌الله سید عبدالله بلادی» اشاره کرد. وی از منتقدین سیاست‌های ضداسلامی رضاخان بود و با شهید آیت‌الله سیدحسن مدرس ارتباط نزدیکی داشت. در سال ۱۳۱۸ ش، مردم دوباره به لباس‌های محلی خود روی آورده و با قانون کشف حجاب مخالفت نمودند. پس از خروج رضاخان از ایران در سال ۱۳۲۰ ش، و اقامت اجباری وی در آفریقای جنوبی، محمدرضا پهلوی فرزند ارشد وی به کمک متفقین و حمایت کسانی چون «محمدعلی فروغی» به سلطنت رسید.» (زحمت‌کش و نعمتی، ۱۳۹۳). در طول سلطنت محمدرضا پهلوی به دلیل وابستگی وی به بیگانگان و تلاش برای رواج فرهنگ غربی، همواره شکاف عمیقی میان وی و مردم دیده می‌شد. این شکاف نهایتاً به اوج رسیده و در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به پایان رسید. در طول این چند دهه، روحانیت آگاه همواره کانون مخالفت‌ها علیه رژیم پهلوی بود و نقش اساسی را در سرنگونی نظام شاهنشاهی برعهده داشت. استان بوشهر به دلیل اهمیت راهبردی و ذخایر نفت و گاز و خط ساحلی خلیج فارس، برای رژیم پهلوی حائز اهمیت بود. از سوی دیگر اقلیم سخت و خشن این منطقه باعث شده بود که رژیم پهلوی بسیاری از مخالفان سیاسی خود را که در میان آن‌ها تعداد زیادی روحانی نیز وجود داشت به آنجا تبعید نموده و ظاهراً شر آن‌ها را دفع کند. اقصی نقاط استان در سال ۵۷ شاهد تجمع مبارزان ضد رژیم بود. با شروع انقلاب اسلامی، منزل برخی فعالان مانند ماشاءالله کازرونی به یکی از کانون‌های انقلاب تبدیل شد. کمیته‌های نظامی، بهداشت و درمان، زنان و تبلیغات و انتشارات از جمله تشکیلاتی بود که در منزل حاج ماشاءالله برای هدایت مبارزات ایجاد شده بود. در سوم محرم سال

۵۷ با تظاهرات مردم دیر و تیراندازی سربازان شاه، دو شهید و ۲۵ مجروح تقدیم انقلاب اسلامی شد.

روحانیون به دلیل اینکه مورد حمایت طیف گسترده‌ای از مردم بودند، بیشترین تأثیرگذاری را نیز در جهت تحقق آرمان‌های امام (ره) برجای گذاشتند. در بوشهر به دلیل اینکه روحانیت تشکیلات منسجمی نداشت، لذا افرادی چون شهید ابوتراب عاشوری بیشتر به صورت فردی و ابتکاری به آگاه‌سازی مردم می‌پرداختند. در پاییز ۵۷ بود که حاج ماشاءالله به همراه شیخ شهید ابوتراب عاشوری از اصلی‌ترین سازمان‌دهندگان انقلاب در استان بوشهر تشخیص داده شده و دستور ترور آن‌ها صادر شد. شیخ عاشوری در سوم محرم ۱۳۵۷ در منزلش به رگبار بسته شده و به شهادت رسید. ماشاءالله کازرونی بر اثر یک اشتباه و تشابه اسمی جان سال به در می‌برد و بلافاصله با همکاری او و مرحوم طاهری خرم‌آبادی که نماینده امام در بوشهر بود، سلسله راهپیمایی‌هایی در شهرها و برخی روستاها راه افتاد که نقش مؤثری در به میدان کشاندن توده‌ها داشت. به تدریج بسیاری از مبارزان و شهیدان احمد حیدری و سمنبر عالی‌پور و سایر شهدا و وعاظ بومی در خط مبارزه و حمایت از امام (ره) قرار گرفتند و در نهایت فجر انقلاب اسلامی میسر گردید.

انقلاب اسلامی در بوشهر به روایت اسناد تاریخی

حوزه جغرافیایی استان بوشهر

در طول سواحل شمالی خلیج فارس، خاصه از دهانه تنگه هرمز تا مصب اروندرود، دشت کم‌ارتفاعی وجود دارد که با شیب ملایمی از دریا تا دامنه‌های جنوبی کوه‌های زاگرس گسترش می‌یابد. اکنون استان بوشهر در این دشت ساحلی جنوب غربی کشور قرار دارد. «استان بوشهر که از شمال به قسمتی از استان خوزستان و استان کهگیلویه و بویراحمد، از شرق به استان فارس، از جنوب و غرب به خلیج فارس و از جنوب شرق به قسمتی از استان هرمزگان محدود است، با مساحتی حدود ۲۷۶۵۳ کیلومتر مربع، متشکل از ۱۰ شهرستان به نام‌های بوشهر، تنگستان، دیر، دشتستان، دشتی، کنگان، عسلویه، جم، گناوه و دیلم است. مرکز استان بوشهر، بندر بوشهر است که با مساحت ۹۸۴ کیلومتر مربع در مدار ۵۰ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی و ۲۸ درجه و ۵۹ دقیقه عرض شمالی واقع است. شهر بوشهر در مدار ۲۹ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی و ۵۰ درجه و ۵۵ دقیقه طول شرقی در منتهی الیه شبه‌جزیره صدفی مرجانی به طول ۱۰ کیلومتر و عرض ۳ کیلومتر به شکل مثلث مختلف‌الاضلاع در دل خلیج فارس قرار دارد.» (دشتی، ۱۳۸۰: ۵۱).

نقشه جغرافیایی استان بوشهر

«بوشهر به لحاظ ناهمواری‌های زمین به دو قسمت کوهستانی و جلگه‌ای تقسیم می‌شود. قسمت جلگه‌ای، در امتداد خلیج فارس قرار گرفته است. جلگه ساحلی استان در امتداد رود دالکی و دهانه رود حله دارای ۷۰ کیلومتر و در امتداد رود مند دارای ۱۲۰ کیلومتر عرض است و اغلب خاک منطقه، شور و قلیایی است. دو ارتفاع در استان بوشهر به موازات یکدیگر در شرق و در غرب روبه‌روی خلیج فارس ترسیم گردیده است. ارتفاعات نوکند که از شمال بندر دلووار تا مصب رود مند ادامه می‌یابند، مجدداً بعد از رودخانه تا حوالی بندر دیر ادامه پیدا می‌کنند، آنگاه به خلیج فارس وارد شده و جزایر ایرانی جبرین، نخیلو و ام‌الکرام را به وجود می‌آورند. ارتفاعات شرقی بوشهر (گچ‌تراش) که ادامه رشته‌کوه زاگرس است، در مقابل استان فارس چشم‌نوازی می‌کند.» (زنگویی، ۱۳۹۱). چشمه‌های آب گرم و آب معدنی فراوانی در استان وجود دارد که از خواص شیمیایی و درمانی بالایی برخوردارند. «مهم‌ترین کوه‌های استان بوشهر شامل: کوه خورموج (با ارتفاع ۱۸۶۰ متر مرتفع‌ترین قله استان)، کوه‌های گیسکان (۱۶۰۰ متر) و بزیر یا پشت پر (۱۴۲۰ متر) در شرق برازجان، کوه سیاه (۱۵۰۰ متر) در دشت پلنگ، کوه درنگ (۱۲۲۳ متر) در دیر، گچور (۱۶۰۳ متر) و بوریال (۷۳۰ متر) در تنگستان و ارتفاعات بوشکان و پازنان است.» (زارعی و دولاح، ۱۳۸۶: ۱۷۶). در ادامه به تعدادی از رودخانه‌های استان بوشهر که اکثر آن‌ها ریشه در استان‌های مجاور دارند و اغلب فصلی و مقطعی فعال می‌باشند، اشاره می‌گردد. «رودخانه مند، از رودخانه‌های مهم ناحیه مرکزی سواحل خلیج فارس است و مجموعاً چهار شاخه اصلی دارد که از ارتفاعات شمال شرقی کازرون (کوه انار) و ارتفاعات شمال غربی شیراز سرچشمه می‌گیرد. این رود از سه شهر فسا، جهرم و فیروزآباد می‌گذرد و بعد از پیمودن ۶۰۰ کیلومتر در جنوب بندرکنگان وارد خلیج فارس می‌شود. در شهرستان دیلم، دره یا رودخانه امیری از کوهپایه‌های جنوب غربی زاگرس سرچشمه می‌گیرد و با عبور از اراضی شهرستان دیلم به خلیج فارس سرازیر می‌شود. رودخانه دره گیجک، رودخانه دره بون، رودخانه دره آبداری، رودخانه شورکلاچی، رودخانه دره گچی، رودخانه چم ره ملک و رودخانه دره آبداری در گناوه از ریزابه‌های ارتفاعات گناوه سرچشمه می‌گیرند و به خلیج فارس می‌ریزند. رودخانه سوراخ بدر با ۱۳ کیلومتر طول، در مسیر کلی غربی خود، از دهستان مزارعی و شهرستان دشتستان عبور می‌کند. سوراخ بدر از ریزابه‌های فراوان رودهای شور و شبانکاره تشکیل شده و حوزه آن خلیج فارس است. رودخانه دشت پلنگ از ریزابه‌های رود شور دهرم تشکیل شده است، در

مسیر جنوب شرقی، از شهرهای برازجان و خورموج عبور می‌کند. رود شور بوشکان از روستاهای تنگ ارم، تنگ زرد و دهرود عبور می‌کند و به دهستان طسوج شهرستان خورموج وارد و در جنوب شرقی خورموج به رود شور دهرم می‌ریزد. رودخانه دالکی از ارتفاعات دشت ارژن در غرب شیراز سرچشمه می‌گیرد و پس از دریافت آب رودخانه‌های سرخون و شیرین‌رود و اتصال به رودخانه شاپور، در نزدیکی روستایی به نام رمله به خلیج فارس می‌ریزد. این رود که به نام رود دالکی شهرت دارد، رود شاپور در کازرون و ممسنی استان فارس از چشمه رنجان سرچشمه گرفته و به چشمه ساسان متصل شده، سپس با اضافه شدن رود شکستیان به سمت استان بوشهر جریان می‌یابد. رودخانه اهرم از ارتفاعات کلمه، فاریاب و خائیز سرچشمه گرفته و پس از آبیاری شهر اهرم، از پل احمدی می‌گذرد و در جنوب جزیره شیف به خلیج فارس می‌ریزد. آب این رود شور و غیرقابل شرب است. رودخانه شور از ارتفاعات گچ‌ترش و کلاه فرنگی سرچشمه می‌گیرد و از حد فاصل دهستان حیات داود شبانکاره می‌گذرد و در خور مزین وارد خلیج فارس می‌شود. رودخانه باغان از ریزابه‌های موند تشکیل شده است و ۶۵ کیلومتر طول دارد، از شهرستان کنگان و از کوه‌های سمرکان همراه با رودهای بیخو و پردی در ۳۲ کیلومتری کنگان به ریز در شهرستان جم وارد می‌شوند و بعد به سوی دره جنوبی زیرکوه روان می‌شوند و سرانجام در شمال غربی کنگان به رود موند می‌ریزد. رودخانه جم و سرچشمه کنگان در مسیر خود از باغان و کنگان عبور می‌کنند. رودخانه دره کره نیز رودخانه‌ای به طول ۵۰ کیلومتر است که حوزه آن خلیج فارس و از دهستان سمل، باغک می‌گذرد و سرچشمه آن از ارتفاعات شمال شرقی بوشهر است» (حمیدی، ۱۳۸۹: ۶۶).

نمایی از رودخانه‌های استان بوشهر

اقوام و قبائل استان بوشهر

استان بوشهر از گذشته‌های دور، سکونت‌گاه اقوام، قبایل، نژادها و تبارهای گوناگونی بوده است. «به اذعان تاریخ، پیش از ورود و استقرار آریائیان در منطقه بوشهر، نژادهای بومی در این سامان می‌زیسته‌اند و مدارکی که از عصر حجر، کاکولیتیک و برنز (مفرغ) قدیم باقی مانده است، بر این قضیه گواهی می‌دهد که علاوه بر نژاد مدیترانه‌ای، نژادهای دیگر مانند: دراویدی، سیاه‌پوست، سامی، عیلامی، سومری، عرب، لر و بهبهانی در سرزمین بوشهر سکونت داشته‌اند و یا به این منطقه مهاجرت کرده‌اند» (حبیبی، ۱۳۸۴). با توجه به مجاورت استان بوشهر با دریا و سیاحت و تجارت افراد مقیم استان با کشورهای همسایه، نژادها و اقوام مختلفی در این استان سکنی گزیده‌اند. «نژاد مردم بوشهر متأثر از اعراب و مهاجران آفریقایی است. شواهد تاریخی گویای این است که نزدیکی و مرادده اقوام بوشهر به خلیج‌نشینان بحرین و عربستان و بصره آن‌قدر متداول بوده است که گفته‌اند: آشنایی و تعامل ساکنان استان بوشهر قدیم با اعراب همسایه بیشتر از مرادده آنان با کلان‌شهرهای داخلی باشد.» (زنگنه، ۱۳۸۹: ۵۷). «نمی‌توان ورود افریقایی‌ها را به این استان نادیده گرفت. زیرا استان بوشهر واردکننده بردگان بوده که بعد از بوشهر به کشورهای همجوار منتقل می‌شدند. اختلاط اقوام عرب و لر با ساکنان استان ساحلی بوشهر در تاریخ فراوان ذکر شده است. مانند: شیخ سعد از شام سوریه به جزیره شیف، آل مذکور، عرب‌هایی که از عربستان به بوشهر آمدند و شهر ابوشهر را بنا نهادند. آل عبدالجبار از اقوام شیعه عرب و شیخیانی‌ها، از عراق به بوشهر آمدند. فامیل‌های بحرینی، عدنانی، بحرانی، آل شریف، آل عاشور، آل خلیفات در دیلم، قبیله ماحوزی در دشتستان، آل عصفور و خاندان بلادی از بحرین به بوشهر آمدند. عرب‌های آل حرم و شیخ حسین

چاهکوتاهی از نسب شیخ دموخ و خاندان دشتی از نسب فارس بن شهبان، از عربستان به این نواحی آمدند. سادات دشتی که نسبشان به امیر دیوان می‌رسد، از مدینه به شیراز و بعد به بوشهر مهاجرت کردند. آل منصور از طایفه بنی خالد که قسمتی از آنان در مکه معظمه و بعضی نیز در النعمیه قطیف، و قسمتی اکنون در شهرهای کنگان، بندر طاهری و پارسیان زیست می‌کنند، از بحرین به این استان آمدند. از اقوام تأثیرگذار در استان می‌توان لرهای ساکن استان بوشهر را نام برد که شمال استان را به خود اختصاص داده‌اند و گویش گناوه و دیلمی‌ها که نسبتاً شبیه لرهاست، مثلاً طایفه لیراوی که از کهگیلویه به این نواحی آمدند و طایفه حیات داودی یا حیات غیبی که از لرستان به این نواحی آمدند و در نهایت، ترکان مهاجر که سال‌هاست در بوشهر اشتغال عمرانی دارند، اینها همگی نشان‌دهنده ترکیب قومی و زبانی مردم در سرزمین لیان است.» (مستوفی، ۱۳۸۶: ۵۸).

خطوط مواصلاتی استان بوشهر

محورهای ارتباطی و همسایگان استان بوشهر سه‌گانه است. این استان از طریق سه محور ارتباطی اصلی به استان‌های همجوار متصل می‌گردد. بوشهر-کازرون-شیراز، اصلی‌ترین محور حدود ۲۹۰ کیلومتر طول دارد، دومین محور ارتباطی بوشهر-گناوه-دیلم-ماهشهر و آبادان حدود ۶۹۰ کیلومتر طول دارد، سومین محور ارتباطی بوشهر-کنگان-بندر لنگه و بندرعباس است که طول آن حدود ۹۲۱ کیلومتر است و محورهای مواصلاتی کمربندی دیگر» (افشار سیستانی، ۱۳۸۹: ۳۷). علاوه بر راه‌های زمینی، مسیرهای دریایی نیز در غالب بنادر استان، خاصیت ترانزیتی دارند و در اقتصاد استان نقش ایفا می‌نمایند.

زبان و گویش مردمان بوشهر

گویش‌های بوشهری، یکی از گویش‌های ایرانی نو و از گروه گویش‌های جنوبی ایرانی است. گویش‌های بوشهری مانند بسیاری از گویش‌های ایرانی، زیر نفوذ فارسی معیار بوده است و واژه‌های آرامی، عربی، سریانی، ترکی، مغولی، سنسکریت (هندی) لاتین، انگلیسی، ایتالیایی، فرانسوی، پرتغالی، و هلندی در این گویش وارد شده است. مردم این استان به زبان فارسی و با گویش محلی تکلم می‌کنند. گویش بوشهری در سراسر این استان و بخش‌هایی از مناطق غربی استان فارس مانند لار و لامرد و بخش شرقی استان کنارتخته و خشت و مناطق جنوب غرب خوزستان مانند هندیجان و بندر ماهشهر و نیز در کشور بحرین تا حدی رایج است. این لهجه‌ها شباهت‌های زیادی با لهجه بندری و لری و بختیاری و کازرونی و آبادانی دارد. «غالب لهجه‌های رایج در استان بوشهر عبارت‌اند از: بوشهری بندری، تراکمه‌ای، آبدانی (مربوط به منطقه آبدان)، کنگانی، جمی، تنگستانی،

دشتی، دشتستانی، دیلمی، گناوه‌ای و ماهشهری است. لهجه بوشهری در شهرستان بوشهر، گویش دشتی یا دشتیاتی در شهرستان دشتی و بردخون، لهجه کنگانی در دیر و کنگان، گویش تنگسیری در بخش ساحلی تنگستان رایج است. گویش دشتستانی لهجه مردم دشتستان و گویش نیمه لری در شمال غربی استان (گناوه و دیلم) حاکم است. گویش دیری - بردستانی و آبدانی بعلاوه دشتیاتی هم در شهرستان دیر رایج است و دارای قدمت منحصر به فرد است. گویش جمی به فارسی معیار نزدیک‌تر است.» (احمدی ری شهری، ۱۳۸۸).

جمعیت استان بوشهر

«استان بوشهر، به دلایل گوناگون اقتصادی، انرژی، استانی مهاجرپذیر است و ساکنان غیربومی زیادی دارد. جمعیت استان در ابتدای سال ۹۵ با احتساب اتباع خارجی ساکن در استان، یک میلیون و ۱۶۳ هزار و ۴۰۰ نفر محاسبه گردید. جمعیت شهرستان‌های استان بوشهر به ترتیب جمعیتی، بوشهر با جمعیت ۲۹۸ هزار و ۵۹۴، دشتستان ۲۵۲ هزار و ۴۷، کنگان ۱۰۷ هزار و ۸۰۱، گناوه ۱۰۲ هزار و ۴۸۴، دشتی ۸۶ هزار و ۳۱۹، تنگستان ۷۶ هزار و ۷۰۶، عسلویه ۷۳ هزار و ۹۵۸، جم ۷۰ هزار و ۵۱، دیر ۶۰ هزار و ۶۱۲، دیلم ۳۴ هزار و ۸۲۸ بوده است که طبق این سرشماری جمعیت کنونی بوشهر به یک میلیون و ۱۶۳ هزار و ۴۰۰ نفر رسیده است. جمعیت استان بوشهر بر حسب تفکیک جنسیت طبق آمار مرکز ایران ۶۲۰ هزار و ۷۲۲ مرد و ۵۴۲ هزار و ۶۷۸ نفر زن بوده است که نسبت جنسی کل کشور ۱/۳ است، اما استان بوشهر با نسبت جنسی ۱۱۴ در نخستین رتبه کشور قرار دارد. طبق مرکز آمار کشور در سال ۹۵ براساس تراکم جمعیت استان‌ها، استان بوشهر با جمعیت یک میلیون و ۱۶۳ هزار و ۴۰۰ نفر و ۲۲ هزار و ۷۴۲ از نظر مساحت در رتبه ۱۸ کشوری قرار گرفته است. طبق آمارهای صورت گرفته از جمعیت مهاجر سال ۹۵، سهم استان بوشهر ۲/۰ درصد و در رتبه ۱۵ کشوری قرار دارد. طبق پیمایش، در گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ سال در استان بوشهر شاهد کاهش ۷،۵ درصدی بوده‌ایم و این زنگ خطری برای استان بوشهر است و نشان می‌دهد که استان بوشهر درباره متوسط کشور در حال پیرتر شدن است که اتفاق خوبی نیست.» (پورتال اداره کل ثبت احوال استان بوشهر).

شهرستان	جمعیت
بوشهر	۲۹۸/۹۴۵ نفر
دشتستان	۲۵۲/۰۴۷ نفر
کنگان	۱۰۷/۸۰۱ نفر
گناوه	۱۰۲/۴۸۴ نفر
دشتی	۸۶/۳۱۹ نفر
تنگستان	۷۶/۷۰۶ نفر
عسلویه	۷۳/۹۵۸ نفر
جم	۷۰/۰۵۱ نفر
دیر	۶۰/۶۱۲ نفر
دیلم	۳۴/۸۲۸ نفر
جمعیت استان بوشهر	یک میلیون و ۱۶۳ هزار و ۴۰۰ نفر

فرهنگ، آداب و رسوم مردم استان بوشهر

«منظور از فرهنگ، آداب و رسوم مردم هر منطقه، علائق، مراسم و دانستنی‌های توده مردم است که تحت تأثیر شرایط اقلیمی و باورهای سنتی در قوالب مختلف به نمایش کشیده می‌شود. معمولاً فرهنگ و رسوم هر قوم یا ملت را باید در تاریخ گذشته آنان جستجو کرد.» (حمیدی، ۱۳۸۹: ۵۸). اصالت فرهنگ و رسوم هر قوم تا زمانی تداوم می‌یابد که تحت تأثیر جهان خارج قرار نگرفته و با زندگی ماشینی مانوس نشده باشد. از زمانی که ارتباطات زمینی و هوایی سهولت یافت و انسان با شیوه نوین زندگی آشنا شد، سنن و آداب و رسوم دیرینه، رنگ باخت و به تدریج رو به تغییر، فراموشی یا سستی گذاشت. در این میان، پاره‌ای از باورهای فرهنگی مردم که دیرینه بوده و جنبه مذهبی یا ملی دارند، ممکن است تداوم خود را همچنان از دست ندهند و پاره‌ای دیگر نیز دستخوش آسیب قرار گرفته و به نابودی گرایند.

«سنن و آداب و رسوم استان بوشهر را می‌توان به دو دوره پیش از اسلام و پس از ورود اسلام به ایران، تقسیم کرد. آنچه مربوط به پیش از اسلام (ایران باستان) بوده و به تاریخ و فرهنگ ایران باستان برمی‌گردد، شامل: مراسم باران‌خواهی (یا دعای باران)، تقدس بعضی از درختان، برگزاری مجالس ترحیم مردگان، امور عام‌المنفعه، سالگرد آنان و مراسم ساروج‌کوبی و... است. آنچه در دوره ایران پس از اسلام، در میان مردم خونگرم بوشهر متداول گردیده، شامل مراسم نیمه‌براتی، نان‌پوشی، عزایم‌نشینی، تابه‌گرمک، نظر درآوردن، دم‌دم سحری و

مراسم گلی گوشو (گره گشو، گره گشایی) است. (احمدی ریشه‌ری، ۱۳۸۸: ۶۸). در بررسی آداب و رسوم مردم استان بوشهر، جشن‌ها به جشن‌های ملی، مذهبی و محلی تقسیم می‌شود. جشن‌های ملی شامل آن جشن‌های مناسبتی تقویم ملی و تواریخ حماسی ایرانی است که مردم همه مناطق کشور، مراسم خاص و نسبتاً مشابهی برگزار می‌کنند و آن روز را تعطیل اعلام نموده و در پاسداشت آن می‌کوشند. مانند جشن‌های نوروزی و ... مردم استان بوشهر همچون دیگر نقاط کشور رسوم ویژه نوروز را که خاص این استان است، به اجرا درمی‌آورند. کاشت سبزه، خرید لباس نو، خانه‌تکانی، هدیه سفره هفت‌سین، پختن نان و غذاهای محلی، تجمع افراد خانواده بر سر سفره عید، دید و بازدیدها و دادن عیدی و اجرای مراسم سیزده‌به‌در، از جمله رسوم ویژه نوروز در بوشهر است که سنت یادگار کهن بوم لیان محسوب گشته و هواداران بسیار زیادی داشته و دارد.

جشن‌های ملی و مذهبی مردم استان بوشهر در تلاقی با ایدئولوژی شیعه شامل مراسم موالید ائمه طاهرین و اعیاد قربان، غدیر و فطر است. در برگزاری مراسم عید غدیر، محبین اهل بیت ضمن برگزاری مسابقات فرهنگی با عنصر ولایت علوی، برخی نواهای یا علی و اشعار سنتی همراه با مداحی خوانده می‌شود. عید قربان در بسیاری از مناطق، ذبح حیوان و توزیع گوشت دام به صورت نذری رایج است. عید فطر در اغلب مردم استان بوشهر به نام عید اموات یا عید تلخک رواج دارد. زیرا در روز عید فطر، کسانی که عزیزی را از دست داده‌اند، مجدداً به یاد متوفی، پذیرای میهمانان هستند و صبحگاهان بر سر مزار رفته و بر روی قبر عزیزان خود سفره با حلوا می‌چینند و پس از بازگشت، نماز عید فطر می‌خوانند. جشن‌های محلی شامل بزم عروسی، جشن دریا موسم صید ماهی، مراسم ختنه‌سوران و جشن تولد خانوادگی است که هر کدام، آداب و ساز و آواز ویژه‌ای دارد. در قدیم، جشن‌های پیوند سنتی با «بیت‌خوانی» زنان همراه بود که نوعی اشعار با آواز محلی را در مجالس عروسی سر می‌دادند و ایجاد نشاط می‌کردند، اما امروزه دیگر اثری از فرهنگ قدیم نیست و ترانه‌های بومی فراموش شده و جای خود را به نی انبان، ارگ و آهنگ‌های روز داده است. نامزدی پس از بله‌برون و در یک روز مشخص انجام می‌شود. مراسم حنابندان در منزل عروس در شب قبل از عروسی انجام می‌گردد و بزم عروسی بوشهری‌ها با محور موسیقی نی انبان و آوازهای محلی، شور و ریتم خاصی می‌یابد. خیام‌خوانی و ترانه‌های بندری نیز در محفل عروسی محلی موج می‌زند. گردش ساحلی، پخت غذاهای امروزی و سنتی مانند قیمه بوشهری و برخی شیرینی‌جات مانند حلوا خرمایی و .. همچنان نزد بوشهری‌ها محبوب است.

پیوند سرورها به طور کلی از: حجله دامادی، شمایل داماد، زیبایی عروس و... ترکیب یافته است. برای تمام زمینه‌های ظاهری موجود که تمهید شده است، سرور را که همخوانی با آن داشته باشد می‌سرایند. مثلاً وقتی می‌خواهند عروس را به خانه بخت ببرند، چنین می‌خوانند:

اومدیم گل ببریم و گل سفید پنبه را مونس دل نمنش این شب چراغ حجله را
و اگر داماد نیز یکی یک دانه (تک‌فرزند) باشد، مادر یا خواهر داماد برایش می‌خوانند:
رود جونیم، یکی یک‌دونه، صاحب صدخونه بی، شب به کوچه عاشقان و روز به
مکتب‌خونه بی

ماهی‌گیران هنگامی که دل به دریا زده و برای انداختن تور صید، راهی پهنه خلیج فارس می‌شوند، آواها و نواهای خاصی سر می‌دهند و با این آواهای سنتی دسته‌جمعی، شور و احساس خاصی در گرماگرم صید ماهی و میگو به خود می‌گیرند. شادمانه «نیمه‌خوانی» به دلیل کاربردهای مختلف در انواع مشاغل دریایی، گونه‌های مختلفی دارد و در فهرست ملی نیز به ثبت رسیده، موسیقی دریانوردی جاشوان و صیادان بوشهر است که رو به

بخش دوم: سیمای جغرافیایی، تاریخی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی استان بوشهر | ۲۹

کاهش است. «نیمه‌خوانی» در گذشته با دایره و دمام همراه بوده است، اما در حال حاضر بدون ساز اجرا می‌شود. شیوه خوانش نیمه براساس بداهه و به زبان فارسی محلی است که لهجه عربی و حتی هندی و آفریقایی نیز در این نوع موسیقی مشهود است.

جشن‌های ویژه اعیاد مذهبی و موالید ائمه معصومین (علیهم السلام) نیز از شکوه و انبساط خاطر مقدس در دل مردم جنوب کشور خبر می‌دهد. محافل شعر و موسیقی مذهبی، توزیع نذورات و خوانش اذکار مداحی و مولودی خوانی با نواهای سنتی و آواهای ارادتمندانه بومی درباره اهل بیت (علیهم السلام) و پخش انواع شیرینی‌جات و شربت و هدایای مختلف در مناسبت‌های عیدانه شیعی، موالید امامان معصوم خاصه نیمه شعبان و... همچنان در سراسر استان بوشهر جاری است و در نوع خود قابل تحسین است.

مراعات و طبیعت استان بوشهر

نیمی از استان بوشهر پوشیده از مراعات است و به عبارت دیگر، به عنوان منبع اصلی تأمین کننده علوفه دام‌های استان و در نتیجه گوشت قرمز و مواد لبنی به حساب می‌آید و نقش بسیار ارزنده‌ای در کنترل فرسایش خاک، جلوگیری از به هدر رفتن روان آب‌های حاصل از نزولات آسمانی و افزایش آب‌های زیرزمینی و همچنین بستر تشکیل دهنده گیاهان دارویی دارد. «مساحت مراعات استان بوشهر بالغ بر ۱۲۶۲۹۹۵ هکتار است که حدود ۵۵٪ از سطح استان را می‌پوشاند. مراعات استان بوشهر، از خشکسالی و هجوم ملخ‌های صحرائی رنج می‌برد. علوفه خشک تولید شده در مراعات با احتساب هر هکتار علوفه مجاز قابل برداشت مراعات خوب و متوسط (۴۲۰۷۹۷ هکتار) ۱۰۰ کیلوگرم و مراعات فقیر بیابانی (۱۲۱۱۵۸۵ هکتار) ۵۰ کیلوگرم مجموعاً ۴۸۰۶۵۹ تن خواهد بود که با احتساب ارزش علوفه، مراعات استان سالانه درآمدی بالغ بر ۷۰ میلیارد تومان دارد و ارزش علوفه تنها ۲۰٪ ارزش کل اکوسیستم مرتعی را شامل می‌شود، لذا ارزش زیست محیطی و حفظ منابع پایه مراعات استان رقم قابل توجهی برآورد می‌گردد.» (وثوقی، ۱۳۸۴: ۲۷).

نمایی از مراعات نیمه‌سبز استان بوشهر

سواحل استان بوشهر

استان بوشهر، دارای مرزهای زیبای ساحلی در بنادر و جزایر است که سالانه گردشگران زیادی را به خود جذب کرده است. «سواحل استان بوشهر به دو قسمت تقسیم می‌شود؛ نخست: سواحل مسطح و باتلاقی با آب‌خورد کم و خور نامناسب که جهت پهلو گرفتن کشتی‌های بزرگ تجاری و جنگی نامناسب است. در این نوع سواحل اغلب شمالی استان بوشهر، تنها کشتی‌های با آب‌خور پائین، امکان پهلو گرفتن دارند. دوم سواحل که بیشتر در سمت جنوب استان بوشهر قرار دارند؛ عمق دریا در کنار این سواحل سنگی به دلیل نزدیک شدن سلسله

بخش دوم: سیمای جغرافیایی، تاریخی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی استان بوشهر | ۳۱

ارتفاعات به سواحل افزایش می‌یابد و شرایط لازم برای احداث اسکله و بندرگاه را، بیش از سواحل دسته نخست، دارا می‌باشند.» (زارعی و دولاح، ۱۳۸۶: ۱۷۶).

سواحل بنادر و جزایر استان بوشهر

مناطق حفاظت شده استان بوشهر

بخشی از اراضی غنی استان بوشهر، مناطق حفاظت شده هستند. «مناطق حفاظت شده استان بوشهر در قالب ذخیره گاه‌های زیست کره، مناطق چهارگانه و مناطق شکار ممنوع تحت حفاظت قرار دارند. چهار ناحیه طبیعی استان بوشهر تحت حفاظت محیط زیست: شامل: منطقه مند، منطقه نای بند، منطقه حله و پناهگاه حیات وحش کوه سیاه است. آب و هوای استان، گرم و خشک و در نواحی ساحلی گرم و مرطوب است. حداکثر دمای آن ۵۲ درجه سانتیگراد و حداقل آن ۲- درجه و دمای متوسط سالانه استان ۲۵ درجه است. میانگین بارش ۲۲۵ میلی‌متر است. حدود ۷ ماه از سال گرم و مرطوب، ۲ ماه معتدل تا سرد و ۳ ماه معتدل تا گرم است.» (کنین، ۱۳۸۷)

گونه‌های جانوری و حیوانی استان بوشهر

«از منظر جانوری، دوزیستان و خزندگان این استان شامل ۴۲ گونه هستند که از این تعداد ۳ گونه دوزیست و باقی خزنده هستند. پرندگان قیمتی متنوع با ۳۱۰ گونه بالاترین تعداد را به خود اختصاص داده‌اند و پستانداران با ۳۳ گونه، ماهیان آب شیرین با ۱۷ گونه در رده‌های بعدی قرار دارند. دوزیستان شامل دو تیره وزغ‌های راستین (وزغ بی‌گوش و وزغ سبز) و قورباغه‌های راستین (قورباغه مانداب) می‌شوند. در میان خزندگان، دو گونه لاک‌پشت پوزه‌عقابی و سبز در آب‌های خلیج فارس زندگی می‌کنند چندین گونه جکو، آگاما، اسکینگ، سوسمار خاردار، و بزوجه نیز در کنار ماهیایی چون مار قتیانی، قمچه مار، سرسیاه، سوسن و غیره در بوشهر یافت می‌شوند. چهار مار کبری، جعفری، گرزه مار، و افعی شاخدار از جمله مارهای سمی استان هستند.» (حبیبی و مقصودی، ۱۳۹۵).

«استان بوشهر به دلیل داشتن جنگل‌های حرا، میزبان تعداد بسیاری از پرندگان آبی است. نوار ساحلی و جزیره‌های خلیج فارس مملو از آهو، گریه و حشی، فلامینگو، اگرت، اردک مرمری، تیهو، باز شکاری انواع پرندگان دریایی آبی است و جایگاه تخم‌گذاری و پرورش پرندگان دریایی همچون درنا، پرستوی دریایی کاکلی بزرگ، پرستوی دریایی کاکلی کوچک و سلیم خرچنگ‌خوار هستند. مناطق کوهستانی استان بوشهر که پوشش گیاهی بنه و بادام کوهی دارند، گونه‌های فراوانی از جمله سه‌ره طلایی، سه‌ره صورتی، گنجشک کوهی، طرقة آبی و کوهی را در خود جای داده‌اند.» (زنده دل، ۱۳۸۷: ۶۹).

مجموع ۲۲ گونه در معرض انقراض و ۸ منطقه حفاظت شده در استان بوشهر وجود دارد که دو پارک ملی دریایی نایبند و دیر نخیلو، دو منطقه حفاظت شده حله و مند، و کوه نمک جاشک از جمله آن‌هاست.

نمایی از گونه‌های جانوری استان بوشهر

کشاورزی استان بوشهر

«استان بوشهر دارای بیش از ۳۱۳ هزار هکتار اراضی مستعد کشاورزی است که حدود ۱۳ درصد از کل مساحت استان را به خود اختصاص داده است سطح زیر کشت جو ۳۱۷۲۹، یونجه ۲۱۲ و ذرت علوفه‌ای ۲۶ هکتار است. دو مرکز جمع‌آوری شیر وجود دارد. دو کارخانه تولید شیر وجود دارد که با ظرفیت فعلی ۲ و ۲۲ تن در روز فعالیت می‌کنند. ۲ کشتارگاه نیمه صنعتی و ۵ کشتارگاه سنتی وجود دارد. سطح زیر کشت زراعی استان در سال زراعی معمولاً حدود ۱۷۰ هزار هکتار و تولید محصولات زراعی حدود ۹۰۰ هزار تن است. سطح زیر کشت محصولات باغی ۳۸ هزار هکتار و تولید محصولات باغی ۲۰۴ هزار تن و کل تولید زراعی و باغی ۱۱۷۹ هزار تن است. این استان در تولید خرما، از استان‌های مهم کشور و مهم‌ترین مرکز کشت گوجه فرنگی خارج از فصل است. همچنین از باغ‌های محدود مرکبات نیز برخوردار است. شهرستان دشتستان و تنگستان از لحاظ تولید سالانه خرما و مرکبات مقام اول و دوم را در استان کسب کرده‌اند. میزان تولید سالانه خرما حدود هشتاد هزار تن و تولید مرکبات حدود ده هزار تن است. مهم‌ترین محصولات زراعی را گندم و جو آبی و دیم، پیاز، کنجد، سبزی، صیفی و نباتات علوفه‌ای تشکیل می‌دهند.» (حمیدیان، ۱۳۸۹).

مقایسه محصولات دارای مزیت استان بوشهر، حاکی است گیاهان دارویی آبی، یونجه آبی، گوجه فرنگی آبی خارج از فصل و سایر محصولات جالیزی، بادام آبی، خربزه آبی، هندوانه آبی، انجیر دیم، سایر دانه‌های روغنی و ... از محصولات پر بازده هستند و توجه به محصولاتی نظیر توت درختی، خیار آبی، توتون و تنباکو در استان حائز اهمیت است.

جلوهای از کشاورزی در اراضی استان بوشهر

دامداری استان بوشهر

دام در فرهنگ سنتی استان بوشهر، محبوب شمرده می‌شود. دامداری استان بوشهر دارای صبغه تاریخی است. نگهداری دام و انیس با دامداری، از گذشته‌های دور وجود داشته و دامداری در این منطقه به شیوه سنتی انجام می‌گیرد، «استان بوشهر با دارا بودن بیش از ۲/۵ میلیون راس دام سبک ثابت و متحرک و حدود ۵۸۷۰۰ راس گاو و گوساله و ۲۶۵۰ نفر شتر نقش خوبی در تولید لبنیات و پروتئین استان دارد. همچنین در خصوص واحدهای مرغداری گوشتی و تخم‌گذار در استان بوشهر ۹۸ واحد مرغ گوشتی به ظرفیت ۲۳۰۳۰۰۰ قطعه در هر دوره و تولید سالانه ۱۱ هزار تن گوشت سفید و یک واحد مرغ تخم‌گذار با ظرفیت تولید ۴۰۰۰۰۰ قطعه و ظرفیت تولید ۴۵۰ تن تخم مرغ در سال (غیر فعال) وجود دارد. دو واحد گاو‌داری شیری صنعتی به ظرفیت ۷۰ رأس و ظرفیت تولید شیر سالانه ۲۸۰ تن، تعداد دو واحد پرواربندی شتر صنعتی (غیر فعال) به ظرفیت ۲۵۰ نفر وجود دارد. در حال حاضر ۱۱۲ واحد پرواربندی صنعتی و ۱۶۷ واحد پرواربندی روستایی گوساله به

ترتیب با ظرفیت ۱۳۳۷۰ و ۸۷۵۰ رأس گوساله و ۶۳ واحد پرواربندی صنعتی و ۱۴۵ واحد روستایی بره به ترتیب با ظرفیت ۱۶۹۵۰ و ۱۲۴۹۰ رأس بره توسط این واحدها پروار و روانه بازار می‌گردند که در نهایت با در نظر گرفتن واحدهای فعال باعث تولید ۵ هزار تن گوشت قرمز می‌شوند. مجموع تولید گوشت استان در سال ۹۸ برابر با ۲۲ هزار تن ارزیابی گردید.» (پرتابل سازمان جهاد کشاورزی استان بوشهر)

شناسایی دامداران و نژادهای دام غالب استان، ارائه خدمات فنی به دامداری‌های روستایی، بهبود بهداشت جایگاه‌های دام روستایی، ایجاد انگیزه در دامداران جهت افزایش تولید از جمله اهداف توسعه دامداری استان است. «۱۶ هزار واحد گاو شیری روستایی وجود دارد که اغلب دارای ۲ تا ۱۲ رأس گاو شیری و تعدادی گوساله هستند. با ایجاد ۵ سایت مجتمع گاو شیری، برآورد تولید شیر استان ۶۱/۴۲ هزار تن معادل ۷۵ درصد کشور، گوشت قرمز ۲۳/۳۳۳ هزار تن معادل ۲/۱ کشور، گوشت مرغ ۱۱/۵۳ هزار تن معادل ۵۸ درصد کشور، تخم مرغ ۶۳۲ تن معادل ۰/۰۹ کشور و عسل ۱۹۲ تن معادل ۵۶ درصد کشور می‌باشد.» (اقتداری همکاران، ۱۳۹۱). در راستای تقویت اقتصاد دامداری، در سال ۹۸ هشت طرح دامداری شامل دو طرح پرواربندی گوساله و دو طرح گاو شیری صنعتی در شهرستان دشتستان، مجتمع پرواربندی گوساله در شهرستان دیلم و طرح ایستگاه خالص‌سازی و اصلاح نژاد بز شیری عدنی در تنگستان استان بوشهر به بهره‌برداری رسید و ۱۰ هزار متر مربع از ۸۷ واحد اماکن دامی استان نوسازی و به‌سازی شده است که نقش مؤثری در بهبود بازار دام استان ایفا می‌نماید.

دامداری در استان بوشهر

فرهنگ عزاداری در استان بوشهر

«مراسم عزاداری سنتی مردم بوشهر، وجوه مختلفی دارد و هر وجه آن دارای چنان غنای محتوایی است که در حوزه‌های نشانه‌شناختی، زبان‌شناختی و پدیدارشناسی (زیبایی‌شناسی صوری) سرآمد است. عزاداری در استان بوشهر با محور ارادت به ساحت ائمه معصومین شکل می‌گیرد. در هر شب از ماه مبارک رمضان، آواز دم دم سحری در سحرگاه نواخته می‌شود و در نوزدهمین روز از ماه مبارک رمضان که مصادف با ضربت خوردن تا روز بیست و یکم که مصادف با شهادت حضرت علی (ع) است مردم در مساجد جمع می‌شوند و به سینه‌زنی و زنجیرزنی و عزاداری سنتی مشغول می‌شوند. با شروع ماه محرم، مردم با برپایی خیمه‌ها و سیاه‌پوش کردن تکیه‌ها، مساجد و حسینیه‌ها و نصب پرچم‌های عزا بر سر درب منازل و معابر، خود را برای سوگواری سالار شهیدان آماده می‌کنند. سینه‌زنی به همراه نوای غم‌انگیز نوحه از ویژگی‌های عزاداری استان بوشهر است که با سایر نقاط ایران تفاوت دارد. از مجموع ۷۰ اثر میراث ناملموس ثبت شده در فهرست آثار ملی، ۳۰ اثر مربوط به آئین‌های عزاداری مردم استان بوشهر در ماه‌های محرم و صفر است. از برجسته‌ترین مراسم آئینی استان بوشهر در محرم و صفر، می‌توان به پامنبری، بوق زنی (انحصاری)، سنج و دمام، مختک (گهواره) علی اصغر، پخت آتش بوشهری در مراسم سوگواری اباعبدالله، گندم‌کوبی در شبانکاره، پخت هریسه در شهر شنبه، تعزیه شب یازده محرم در روستای هلیله و... اشاره کرد.» (زنگویی، ۱۳۹۰). مراسم دمام‌زنی با هدف اطلاع‌رسانی به مردم در خصوص آغاز عزای اباعبدالله (ع) توسط یک اشکون، یک گروه دمام‌زن و ۲ عدد غمبیر و به همراه تعدادی سنجزن به مدت ۳۰ دقیقه اجرا می‌شود. به

طوری که ابتدا اشکون زن ضرب آهنگ خاص را شروع کرده با تندشدن ریتم، به جهت تهییج دیگران تغییر ضرباهنگ می دهد و با تندترکردن ضرب آهنگ به صورت صدضرب سایر افراد گروه اشکون را به صدا درمی آورند. «حسینیه‌ها و تکایا در بوشهر به شکل دایره یا مربع هستند. در مرکز آن‌ها سکوی دایره‌ای شکلی قرار دارد که جایگاه پیشخوان است. سینه‌زنان آرام آرام دور پیشخوان حلقه می‌زنند. حلقه‌ها که به بُر معروف‌اند، توسط بُرساز یا سینه‌گردان منظم می‌شوند. سینه‌زنان با دست چپ کمر فرد مجاور را گرفته و با دست راست سینه می‌زنند و با هر ضرب سینه پای خود را حرکت داده و به این شکل دور پیشخوان می‌چرخند. اوج اجرای سینه‌زنی، هنگام اعلام واحد توسط نوحه‌خوان است که در آخرین لحظات سینه‌زنی و دمام که دریای موج سینه‌زنان در اوج هیجان و شور فرو رفته، پس از یک مکث کوتاه با صدای رسا می‌گوید: «واحد» و گروه سینه‌زن یک صدا جواب می‌دهند: «الله واحد» و نوحه‌خوان نوحهٔ واحد را مطابق و مناسب با روز عزا می‌خواند. سینه‌زنان روی پای راست ضربه می‌زنند و نوحه‌خوان، واحد را طبق همان روز عزا می‌خواند. شروع واحد با اعلام پیشخوان خواهد بود. در این قسمت سینه‌زنان پای راست خود را عقب می‌گذارند و درحالی که خم شده‌اند، دست راست را تا نزدیک زمین پایین می‌برند. آن‌ها با چرخش دست را بلند می‌کنند و به صورت هماهنگ سینه می‌زنند. سکوت هنگام سینه‌زنی بوشهری‌ها معروف است. در این لحظات نوحه‌خوان سکوت می‌کند و فقط صدای ضربهٔ دست به سینهٔ سینه‌زنان شنیده می‌شود. سینه‌زنی بوشهری‌ها از بالا به حرکت موج دریا شباهت دارد. حرکت دست‌ها و پاهای سینه‌زنان درست مانند موج دریا است که به سمت بالا و پایین در حرکت هستند. پیشخوان نیز میان سینه‌زنان می‌ایستد و آن‌ها را هدایت می‌کند. این مراسم جزو مشهورترین آئین عزاداری ایران محسوب می‌شود.» (شریفیان، ۱۳۹۱).

«چاووشی خوانی» و «مصیبت خوانی» که در سایر نقاط کشور کم و بیش اجرا می‌شود، نیز در مراسم عزاداری سنتی بوشهری جایگاه ویژه‌ای دارد. در استان بوشهر نذری‌ها هم رنگ و بوی خود را دارد به طوری که برای صبحانه در ایام عزا، نان و آش بوشهری با سبزی و گوشت پخته و در وعده ناهار و شام هم بیشتر قیمة بوشهری با گوشت و نخود له شده و شکرپلو با شکر و زعفران و در برخی شهرستان‌هایی که مردم به شغل صیادی مشغولند، ماهی به عنوان نذری استفاده می‌شود و علاوه بر آن آش بوشهری که از نخود، لوبیا، سبزی و ادویه‌های مختلف درست شده و تقریباً سفت است نیز بین مردم توزیع می‌شود.

لباس‌های محلی در بوشهر

به علت موقعیت بندری و ساحلی و شرعی بودن هوا در اغلب مناطق استان بوشهر، بیشتر مردم از لباس‌های نخی نازک و روشن استفاده می‌کنند. لباس‌های محلی اهالی استان بوشهر، یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های فرهنگی این منطقه به‌شمار می‌رود. بانوان در استان بوشهر، پیراهن بلند دورچین به همراه عبای سیاه، مقنعه نازک و سیاه‌رنگ، روبنده نازک، شلوار چیت و نوعی کفش صندل معروف به کوش می‌پوشند. البته امروزه در اکثر مناطق استان بوشهر، لباس محلی به فراموشی سپرده شده است. «پیراهن رسمی بانوان بوشهر، جامه گشادی است که به آن پیراهن عربی می‌گویند و دارای تزئینات بسیار زیبا و جالب است. آقایان برای محافظت سر از تابش خورشید، سرپوشی به نام «عرقچین» بر سر می‌گذارند. پوشیدن لنگ که به «لنگوته» معروف است و بر روی شلوار بسته می‌شود، از دیگر پوشش‌های ساکنان برخی مناطق استان بوشهر است. زنان بوشهری هیچ‌گاه از نقاب و برقع استفاده نمی‌کردند. البته در استان بوشهر نیز مناطقی که به استان هرمزگان نزدیک بوده و یا سنی‌نشین هستند مثل «کنگان»، «نخل تقی» و «عسلویه» بعضاً از برقع استفاده

می‌کردند. اما مناطق دیگر استان مثل «دشتی»، «بrazجان»، «دیلیم»، «گناوه» و... زنان تقریباً حجابی شبیه حجاب زنان در اقوام لر داشته‌اند.» (یاحسینی، ۱۳۹۵).

نمونه‌ای از لباس سنتی نسبتاً منسوخ مردان و زنان بوشهر

فرهنگ غذایی در بوشهر

سنت تغذیه در استان بوشهر، به دلیل اینکه استانی ساحلی است و در آن کشاورزی و دامداری محدود است، تحت تأثیر شرایط اقتصادی و اقلیمی منطقه قرار گرفته است. خرما، میگو و ماهی سهم زیادی در خوراک مردم این استان دارد. از مهم‌ترین جاذبه‌های بوشهر، غذاهای محلی و سنتی آن است و می‌توان گفت که تقریباً همه خوردنی‌هایی که در این استان تهیه و پخت می‌شوند، در طبع محلی اهالی بوشهر ریشه دارد. خرما در سبذ غذایی بوشهر، حرف اول را می‌زند. بوشهری‌ها در ماه مبارک رمضان و هنگام افطار، عادت به استفاده از نشاسته سفید دارند. قلیه ماهی را می‌توان مشهورترین و پرطرفدارترین غذای استان بوشهر نامید. بهترین نوع ماهی برای پخت این غذا سنگسر، هامور، شیر و سرخو است. یکی از نکته‌های مهم در طبخ قلیه ماهی بوشهری، مخلوط کردن آرد و تمبر

هندی به‌عنوان چاشنی اصلی است. از معروف‌ترین غذاهای محلی بوشهر، انواع قلیه را می‌توان نام برد. در نواحی ساحلی مفهوم قلیه، خورش میگو و ماهی است. میگو پلو یکی از غذاهای سنتی بوشهر است که در سراسر این استان طبخ می‌شود. طبق ذائقه جنوبی‌ها این غذا طعمی تند دارد که البته می‌توان میزان تندی آن را براساس میل شخصی تنظیم نمود. تفاوت اصلی میگوپلوی بوشهری با میگوپلوی که در سراسر کشور پخت می‌شود، در استفاده از تمر هندی است که طعمی خاص به آن می‌دهد. بعضی دیگر از انواع غذاهای محلی مثل دلمه برگ مو، دلمه برنج، خوراک سیب زمینی، قیمه بوشهری، خوراک چغندر، گمنه (لک)، خوراک فاسولیا، خورشت جگر، دم‌پخت ماش، خورش کلم پیچ، خورشت گل کلم، خورش بادمجان، خورش لوبیا سبز، حلوای عسلی، دال عدس و ... می‌باشند.

جاذبه‌های گردشگری بوشهر

استان بوشهر از مهم‌ترین مناطق جنوبی ایران است که بیشتر شهرستان‌های آن از بناهای دیدنی و مکان‌های تاریخی برخوردارند. بناهای تاریخی و معماری استان بوشهر؛ شامل مساجد و مراکز عبادی اسلامی، باغ‌ها و عمارت‌های دیدنی و برج‌ها و قلعه‌های قدیمی می‌شوند. سواحل ماسه‌ای استان بوشهر را می‌توان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری این استان نام برد که در مجموع بیش از ۷۰۰ کیلومتر است و اغلب این سواحل برای استفاده عموم مردم آزاد است. نخلستان‌های سرسبز شهر آب پخش، جلوه بسیار دیدنی به این منطقه داده است و هیچ مسافری را بدون توقف اجازه عبور نمی‌دهد. وجود کانال‌های پرآب در دو سمت مسیر ورودی شهر آب پخش طراوت خاصی به این منطقه بخشیده است.

گنبد نمکی جاشک در استان بوشهر و در نزدیکی روستای گنخک در جنوب شهر خورموج، بزرگ‌ترین و زیباترین گنبد نمکی ایران و خاورمیانه به‌شمار می‌آید که در بهمن سال ۱۳۸۶ به‌عنوان اثر طبیعی ملی فسیلی به‌عنوان یکی از مناطق چهارگانه تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست به ثبت رسید. مهم‌ترین خصوصیات بارز و متفاوت کوه نمکی جاشک به نوع نمک‌های این کوه، گنبدها و غارهای منحصر به فرد، آبشارها، بلورها و ... می‌توان اشاره داشت.

بخش دوم: سیمای جغرافیایی، تاریخی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی استان بوشهر | ۴۱

نمایی از گنبد نمکی جاشک حدفاصل شهرستان دیر و دشتی در استان بوشهر

جاذبه گردشگری دیگر، موزه رئیس علی دلواری از سرداران مبارزه با استعمار در استان بوشهر است که خانه وی تبدیل به موزه شده و پذیرای گردشگران است که در ۴۵ کیلومتری شهر بوشهر قرار دارد.

موزه رئیس علی دلواری در دلوار

«بندر کنونی بوشهر را ابومهیبری (پسر ناخدا باشی کشتی‌های نادر شاه) ۳۰۰ سال پیش

تأسیس کرد. در طی این سالها آثار تاریخی زیادی برجای مانده است که مسجد جامع بر دستان یکی از آنها به شمار می‌آید. برخی دیرین‌شناسان آن را کهن‌ترین عمارت متعلق به دوره اسلامی نامیده‌اند. فاصله مسجد تا بازار اصلی بوشهر ۲۰۰ کیلومتر است که حدود دو ساعت زمان می‌برد.» (دشتی، ۱۳۸۰). بازار قدیمی بوشهر در زمان قاجاریان با معماری زیبا و دیدنی آن دوران تأسیس شد. معماری آن به گونه‌ای است که نور مناسب به داخل بازار می‌آید ولی هنگام باران آب به داخل بازار نفوذ نمی‌کند. قلعه خورموج یا قلعه محمدخان دشتی در شهر خورموج با فاصله ۸۷ کیلومتری از شهر بوشهر قرار دارد. سفر به آن با خودرو حدود یک ساعت زمان می‌برد. «قلعه در زمان قاجار و به سبک قلعه‌های سلجوقیان و ساسانیان ساخته شده است. بیشتر بخش‌های قلعه تخریب شده و تنها یکی از برج‌های آن باقی مانده است. قلعه محمدخان دشتی که روزگاری بلندترین بنای شهر خورموج بوده، اکنون در ساخت‌وسازهای شهری گم شده است. متأسفانه خطرهای این اثر ملی را تهدید می‌کند.» (سعادت کازرونی، ۱۳۹۰: ۳۸).

قلعه خورموج دشتی از جاذبه‌های گردشگری بوشهر

قلعه نصوری واقع در شهر بندر طاهری از توابع بخش مرکزی شهرستان کنگان یکی از آثار تاریخی و از نقاط دیدنی جنوب استان بوشهر است. «قلعه نصوری در ۲۵۰ کیلومتری خاور استان بوشهر قرار گرفته است. «قلعه نصوری به «قلعه شیخ» نیز مشهور بوده است

و متعلق به اوایل دوره قاجاریه است.» (معصومی، ۱۳۹۱)

نمایی از قلعه نصوری واقع در شهر بندر طاهری از توابع بخش مرکزی شهرستان کنگان

یکی دیگر از جاذبه‌های دیدنی استان بوشهر، رافائل نام دارد. «رافائل نام نخستین طرح کشتی‌های «میکل آنژ» و «رافائل» در سال ۱۹۵۸ میلادی کشیده شده است. در سال ۱۳۶۲ برای بازگرداندن رافائل و میکل آنژ به سفرهای دریایی تصمیماتی گرفته شد اما هنوز این تصمیم عملی نشده بود که در روز پنجشنبه ۲۶ آبان ۱۳۶۲ هواپیماهای عراقی سرانجام در گرماگرم بمباران خارگ و بوشهر آن را هدف موشک قرار داده و به آن آسیب جدی وارد. چیزی نگذشت که یک کشتی باری به نام «ایران سلام» ناگهان با آن برخورد کرد و به بدنه‌اش آسیب جدی رساند و کار را تمام کرد؛ رافائل در اعماق خلیج فارس غرق شد.» (راهی و طوسی، ۱۳۹۵)

«موزه دریا و دریانوردی خلیج فارس، یکی از موزه‌های استان در محله سبزآباد بندر بوشهر است. محل کنونی این موزه که شامل ساختمان کنسولگری و عمارت کلاه فرنگی است، در سال ۱۸۵۸ میلادی تأسیس شد و مدتی بعد به مقر دائمی سرکنسولگری انگلستان در بوشهر تبدیل شد. این بنا تا پایان جنگ جهانی دوم در اختیار دولت انگلیس بود تا آنکه در سال ۱۹۴۶ میلادی و بعد از انتقال نمایندگی سیاسی انگلیس به بحرین، این عمارت به دولت ایران تحویل گردید و در اختیار نیروی دریایی ایران قرار گرفت. در محوطه موزه ۴۰ فروند شناور سطحی و انواع زیرسطحی‌های جنگی دریایی متعلق به دوره‌های مختلف تاریخی از جمله قاچار و کشتی پرسپولیس نگهداری می‌شود.» (احمدی ریشهری، ۱۳۸۹).

موزه دریانوردی خلیج فارس از جاذبه‌های گردشگری بوشهر

ریشهر (ابوشهر)، واقع در بخش مرکزی بندر بوشهر یکی از آثار تاریخی دیدنی در جنوب ایران است. «نتایج اکتشافات باستان‌شناسان فرانسوی به سرپرستی پزار در سال ۱۹۱۴ میلادی که شامل کتیبه‌های میخی عهد شوتروک ناهونته و آثار بناها و اشیاء مفرغی و سفال‌های نقش‌دار است، نشان می‌دهد که ریشهر از هزارهٔ دوم پیش از میلاد یکی از شهرهای مهم امپراتوری عیلام بوده است. از آجرنوشته‌های عیلامی معلوم می‌شود که این شهر در آن عصر به نام «لیان» خوانده می‌شده است. ظاهراً لیان به سبب موقعیت خاص جغرافیایی یکی از حلقه‌های ارتباطی تمدن‌های شرق و غرب دنیای قدیم بوده است. منطقهٔ ریشهر در تاریخ ۲۴ شهریور ۱۳۱۰ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.» (زحمت‌کش، ۱۳۹۶)

نمایی از ساحل کنونی ریشهر در شهر بوشهر

قبر جنرال که تلفظ محلی عبارت «قبر ژنرال» است، در بندر بوشهر واقع است که مدفن یکی از فرماندهان ارتش انگلستان است که در لشکرکشی بریتانیا به جنوب ایران، به عبارت دیگر، هرات در سال ۱۸۵۶ میلادی به دست نیروهای ایرانی کشته شد. محوطهٔ

این مقبره که تا سال گذشته به صورت باغی از درختان محلی بود، توسط شهرداری بندر بوشهر تبدیل به پارک شد. اطراف گورستان انگلیسی‌ها کاملاً دیوارکشی شده و درب آن هم قفل است و برای بازدید از آن باید با اداره میراث فرهنگی هماهنگ کرد.

قبر جنرال از جاذبه‌های گردشگری بوشهر

یکی دیگر از اماکن دیدنی بوشهر، مناطق صنعتی و انرژی استان است که اهمیت راهبردی زیادی دارد ولی امکان بازدید گردشگران از آن‌ها وجود ندارد. در این زمینه می‌توان تأسیسات عظیم پارس جنوبی عسلویه (قطب اقتصادی انرژی جهان) و نیروگاه اتمی بوشهر را نام برد که به‌عنوان یک افتخار در عرصه تولید انرژی گازی و هسته‌ای ایران محسوب می‌شوند.

نیروگاه اتمی بوشهر تأسیسات پارس جنوبی عسلویه

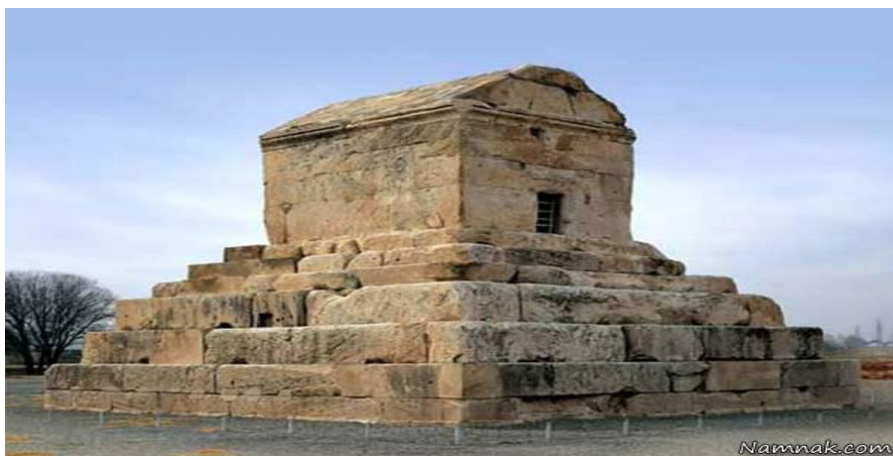
کاروانسرای دالکی مربوط به دوره قاجار است و در ۲۳ کیلومتری شمال برازجان، راه قدیمی شیراز به بوشهر واقع شده و این اثر در تاریخ ۱۱/۰۵/۱۳۷۷ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است.

کاروانسرای دالکی

از دیگر آثار تاریخی استان بوشهر می توان به کاخ کوروش که مربوط به دوره هخامنشی است و در برازجان، ورودی شهر واقع شده است، اشاره کرد. این اثر در مهر ۱۳۸۰ به عنوان یکی از آثار ملی ایران به ثبت رسیده است. «کاخ کوروش دشتستان» تاریخی و بسیار مهم از دوران پرتمدن ایران، این کاخ در سال ۱۳۵۰ به وسیله هیأت باستان شناسی ایران حفاری شده است. با توجه به شیوه های معماری و استفاده از سنگ سیاه و سفید

زمان احداث آن را به دوره کوروش کبیر بنیان‌گذار زنجیره هخامنشی منسوب کرده‌اند. این کاخ که در جنوب شرقی برازجان و در کنار رودخانه خشک آردی قرار دارد یکی از پایگاه‌های مهم ایران دوره هخامنشی در ساحل خلیج فارس بوده است.

کاخ کوروش از جاذبه‌های گردشگری بوشهر

از دیگر آثار تاریخی و باستانی استان، قلعه زائر خضرخان در شمال منطقه اهرم است که مشتمل بر چهار برج و بارو و قلعه میانی است. این قلعه که از بناهای دوره قاجاریه به‌شمار می‌رود در انتهای شرقی شهر اهرم واقع گردیده است و حدود یک هکتار وسعت دارد این قلعه دارای چهار برج در چهار ضلع و دو قسمت شاه‌نشین و اتاق‌های جانبی است. از استحکامات اصلی قلعه، دیوار مرتفع با چهار برج کنگره‌دار به سبک قلاع باستانی جهت پناهگاه سربازان بوده که بر اثر باران‌های سیل‌آسا رو به ویرانی است. قلعه مذکور در زمان حمله انگلستان به ایران مورد استفاده قرار گرفته و جای اصابت گلوله توپ بر برج غربی آن هنوز باقی است.

قلعه زائر خضرخان در شمال منطقه اهرم

اثر تاریخی دیگر، کلیسای ارمنه گریگوری مربوط به دوره قاجار است که در بوشهر، محله شنبندی واقع شده که این اثر در مهر ۱۳۸۱ به عنوان اثر ملی ایران به ثبت رسیده است. این کلیسا توسط خانواده‌ای سرشناس در بوشهر به نام خانواده آوادیان و با کمک انگلیسی‌های ساکن بوشهر ساخته شد. پلان ساختمان کلیسا به یک صلیب شباهت دارد و در زمینی به شکل مستطیل احداث شده است که تا سال ۱۹۴۸ م فعال بود. به دنبال فوت ملکومیان، ارمنی سرشناس بوشهری، این کلیسا غیرفعال شده و در نتیجه تمام اموال و اشیای کلیسا به کلیسای وانک اصفهان منتقل شده است. با وجود این همچنان ساختمان آن از زیبایی خاصی برخوردار است. .

کلیسای ارمنه گریگوری

قلعه هلندی‌ها در شمال خاوری جزیره خارک قرار دارد. این قلعه سابقاً برج و بارویی داشته که از بین رفته است. در سال ۱۷۴۸ میلادی مقارن با حکومت دوره صفوی که ایران مورد حمله افغانه قرار گرفت، هلندی‌ها پس از تعطیلی دارالتجاره بندرعباس، جزیره خارک را مرکز خود قرار داده و این قلعه را احداث کردند. این قلعه به وسیله کینپ هاوزن در سال ۱۷۴۷ با تدابیر خاص بنا گردیده و به «قلعه هلندی‌ها» معروف است.

قلعه هلندی‌ها در شمال خاوری جزیره خارک

خانه‌ها و عمارت‌های قدیمی بسیاری در استان بوشهر وجود دارند که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: عمارت ملک که متعلق به یک قرن پیش است. مساحت عمارت ملک، ۴۰۰۰ مترمربع است و در دوره قاجاریه ساخته شده است. معماران این عمارت، فرانسوی‌ها بودند. محمدمهدی ملک‌التجار یکی از تاجران معروف بوشهر بوده که برای سفر تفریحی تجاری به کشور فرانسه می‌رفت، در یکی از سفرهای تجاری، شیفته یکی از کاخ‌های فرانسه شد و پس از بازگشت به بوشهر با اقتباس از بنای کاخ فرانسه، تلاش کرد تا عمارت ملک را در بوشهر بسازد. بعدها این عمارت توسط انگلیسی‌ها تسخیر شد و مقر نظامی آن‌ها شد. عمارت ملک در اواخر سلطنت رضاشاه، خوابگاه نظامیان شده بود و پس از چندین بار بازسازی، ویران شد. اما به دلیل وسعت زیاد، دیگر مرمت نشد.

عمارت ملک در منطقه بهمنی شهر بوشهر

این آرامگاه متعلق به جد کوروش بزرگ هخامنشی است. باستان‌شناسان تأیید کرده‌اند که این اثر متعلق به سال ۶۰۰ پیش از میلاد، دوره هخامنشیان است. این آرامگاه حدود صد سال قبل از کوروش بزرگ بنا شده که شبیه آرامگاه کوروش بزرگ اما در اندازه کوچک‌تر است و دارای سقفی شبیه آرامگاه کوروش بزرگ است. گور دختر در سال ۱۳۷۶ در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسید. بنای گوردختر، قدمت منطقه برازجان را تأیید می‌کند، به‌خصوص که کوشک اردشیر ساسانی در نزدیکی این بنای باستانی واقع است. احتمالاً این بنا مربوط به آرامگاه دختر یا خواهر کوروش هخامنشی باشد». (زنگنه، ۱۳۸۹).

آرامگاه جد کوروش بزرگ

آثار تاریخی و خانه‌های باستانی دیگری در استان بوشهر وجود دارند که به اختصار معرفی می‌گردد.

- عمارت گلشن - دوران: قاجاریه - تاریخ ثبت: ۱۳۷۷ - نشانی: بوشهر خیابان ساحلی - محله بهبهانی
- عمارت طیب - دوران: قاجاریه - تاریخ ثبت: ۱۳۷۷ - نشانی: بوشهر خیابان خلیج فارس - محله قدیم بهبهانی
- مجموعه حاج رئیس - دوران: قاجاریه - تاریخ ثبت: ۱۳۷۷ - نشانی: بوشهر محله بهبهانی خیابان ساحلی
- عمارت امیریه - دوران: قاجاریه - تاریخ ثبت: ۱۳۷۸ - نشانی: بوشهر - خیابان ساحلی - پارک خلیج - محله کوتی
- بافت تاریخی شهر بوشهر - دوران: افشاریه - تاریخ ثبت: ۱۳۷۸ - نشانی: بافت تاریخی - خیابان ساحلی
- عمارت دهدشتی - دوران: قاجاریه - تاریخ ثبت: ۱۳۷۸ - نشانی: بوشهر - خ انقلاب - محله دهدشتی
- مدرسه سعادت - دوران: قاجاریه - تاریخ ثبت: ۱۳۷۸ - نشانی: بوشهر - خ امام روبه روی میدان معلم

خانه‌های تاریخی و باستانی دیگری در استان بوشهر وجود دارند که از اهمیت تاریخی نسبتاً کمتری برخوردارند. جاذبه‌های اجتماعی استان بوشهر نیز بخش مهمی از دیگر دیدنی‌های این منطقه را تشکیل می‌دهند. ایلات و عشایر، جشن‌ها و آیین‌های محلی و انواع غذاهای سنتی بخشی از این جاذبه‌ها را تشکیل می‌دهند. گرچه استان بوشهر از عشایر بومی برخوردار نیست ولی در هفت‌ماه از سال، برخی از عشایر قشقایی در این

منطقه زندگی می کنند که دیدن شیوه زندگی آنها برای گردشگران جالب توجه است.

جریانات ویژه فرهنگی استان بوشهر

آئین گره گشو (گره گشایی)

یکی از سنن استان بوشهر «گره گشو» نام دارد، این مراسم در شب ۱۵ رمضان، میلاد امام حسن مجتبی (ع)، برگزار می شود، بدین ترتیب که چند روز قبل از شب نیمه رمضان هر سال، خانواده ها به آماده سازی آجیل مخصوص و تنقلات اقدام می کنند. از جمله: گندم، نخود، باقلای لپه و دیگر حبوبات را بو می دهند و با نقل و شکلات و سایر شیرینی جات مخلوط می کنند. از سوی دیگر مادران کیسه هایی از پارچه های رنگارنگ می دوزند که نخى به آن متصل است و بچه ها آنها را به گردن می اندازند و با شادمانی پس از افطار، به صورت گروهی در کوچه ها حرکت می کنند، آنها با خواندن اشعاری ویژه، از آنان آجیل «گره گشو» درخواست می کنند و یکی از اعضای خانواده که ظرف پر از آجیل را در دست دارد، مشتی آجیل در کیسه آنها می ریزد و بچه ها خوشحال روانه می شوند. «مراسم گره گشو که فقط در بعضی از شهرهای جنوب کشور مانند استان بوشهر برگزار می شود، در کشورهای حاشیه خلیج فارس مثل بحرین و کویت هم اجرا می شود، وجه تسمیه این مراسم به «گره گشو» یعنی باز شدن گره، شاید به دلیل رسیدن ماه رمضان به نیمه باشد که از آن به بعد تعداد روزها کاهش می یابد و درحقیقت گره از کار روزه داران باز می شود. شاید هم به دلیل به دنیا آمدن و قدوم مبارک امام حسن باشد که گره از زندگی آنها گشوده می شود.» (زنگنه، ۱۳۸۹).

آئین گره گشو در برخی مناطق استان بوشهر

مراسم کم‌نظیر «خیام‌خوانی» در بوشهر

خیام‌خوانی یا رباعی‌خوانی، سبک خاص و متمایز آوازخواندن رباعی به‌خصوص رباعیات خیام است که ممکن است با اشعاری دیگر و همنوایی بعضی سازها همراه باشد. نوعی خیام‌خوانی ویژه در موسیقی بوشهر که به آن «خیامی» هم می‌گویند و جزئی از موسیقی محفلی و خصوصی بوشهر است. این نوع اجرای هنرمندانه در موسیقی نواحی ایران منحصر به فرد است که با یزله‌خوانی که از فرم‌های کهن موسیقی بوشهر است، به هم آمیختگی دارد. محفل خیامی بوشهر با آواز شروع می‌شود و اغلب اشعاری از حافظ را برای این مقدمه انتخاب می‌کنند. این آواز متأثر از موسیقی ردیف ایرانی بیشتر در بیات ترک با سازهای اصلی آن فلوت، ضرب و نی جفتی همراه با دم‌گرفتن حاضران است. این نوع از اجرا به شکل بخش‌های متناوب ساز و آواز و گاه توأمان ارائه می‌شود. خیامی را بزرگ‌ترهای مجلس شروع می‌کنند. محفل با آواز شروع می‌شود و اغلب اشعاری از حافظ را برای این مقدمه انتخاب می‌کنند. ساز اصلی خیامی در بوشهر فلوت است که به همراهی دایره و ضرب نواخته می‌شود. آن‌طور که محسن شریفیان، پژوهشگر و آهنگ‌ساز می‌گوید: «در هیچ جای ایران نمی‌بینید که اشعار خیام این‌چنین در موسیقی محلی رخنه کرده باشد. لذا چون بوشهری‌ها به دریا و سفرهای طولانی می‌رفتند و معلوم نبود دوباره به خانه برگردند یا نه. آن‌ها باید از لحظات روی آب لذت می‌بردند و همین باعث می‌شده که از قدیم اشعار و تفکرات خیام را بپذیرند.» (شریفیان، ۱۳۹۱). خیام‌خوانی، تنها در مراسم عروسی معمول نیست. در هر بزم شادمانی دیگر مثل ختنه‌سوران نیز به کار می‌گیرند. «در ادامه چند مورد از رباعیات و ترانه‌های خیامی را با هم می‌خوانیم:

در کنج خرابات کسی پیر نشد   وز مردن آدمی، زمین سیر نشد
گفتم که به پیری رسم و توبه کنم   بسیار جوان مرد و یکی پیر نشد
آن قصر که بهرام در او جای گرفت   آهو بچه کرد و رو به آرام گرفت
بهرام که گور می‌گرفتی همه عمر   دیدی که چگونه گور بهرام گرفت
سیصد گل سرخ به گلشن نصرانی   ما را ز سر بریده می‌ترسانی
گر ما ز سر بریده می‌ترسیدیم   در مجلس عاشقان نمی‌رقصیدیم

خیام‌خوانی در جنوب، فقط یک ریتم نیست؛ یا یک سبک خواندن؛ و با خیام شاملو یا خیام شجریان و رقصیدن، فرق دارد. خیام‌خوانی را به دو بخش کوچه بازاری و بخشی که با موسیقی سنتی ایران مرزهای مشترکی دارد، تقسیم می‌کنند و از سبک موسیقی بوشهری مانند یزله‌خوانی هم در این ژانر استفاده می‌شود. مراسم با شور خاصی تا ساعتی ادامه

پیدا می‌کند و در آخر همه شاد قهوه‌خانه را ترک می‌کنند.» (شریفیان، ۱۳۹۱).

اجرای مراسم شاد خیام‌خوانی در استان بوشهر

مراسم گلی کوسه

«آئین طلب باران در بوشهر قدیم خاص بوده و با مراسم «گل‌گلین» یا «گلی کوسه» همراه بوده است. گلی در آوردن (یا پیش‌درآمد دعای باران) که تا یکی دو نسل پیش میان مردم بوشهر مرسوم بود، شکل تحریف‌شده جشنی از رسوم پارسیان به نام «جشن کوسه برنشین» (برنشستن کوسه) است که پارسیان در آذرماه برپا می‌کردند و وجه تسمیه‌اش آن است که در این روز مرد کوسه، قیافه سیاه و مضحکی را بر الاغی سوار می‌کرد و آن مرد مضحک، بادبزی در دست داشت و پیوسته خود را باد می‌کرد و از گرما شکایت می‌نمود و مردمان یخ بر او می‌ریختند و چندی از غلامان پادشاه نیز با او همراه بودند و از هر دکان یک درم سیم می‌گرفتند و اگر کسی در چیزی دادن اهمال و تعلل می‌کرد گل سیاه و مرکب همراه او بود بر لباس آن کس می‌پاشید و از صبح تا نماز پیشین هرچه جمع می‌شد، تعلق به پادشاه داشت و از پیشین تا نماز بعد به کوسه و همراهان او تعلق داشت و اگر کوسه بعد از نماز دیگر به نظر بازاریان درمی‌آمد، او را بسیار می‌زدند و آن روز را به

عربی «رکوب کوسج» می‌خوانند.» (دریانورد، ۱۳۸۶) ترانه‌های طلب باران در هر منطقه از استان بوشهر دارای گویش خاصی است. اغلب همراهان گلی برای آنکه مردم محل را خیر کنند، چنین می‌خوانند: گلی گلیتا، هو هو شاخ زرینا هو هو گلی ما چه زشتن بارون «تپ درشتن»

گلی اومدن در خونه تو سی خاطر جومه کهنه تو دم در خواریت وراده رسمی سی خوت قرار اده

گویند در این روز جمشید از دریا مروارید برآورد و در این روز خدای تعالی حکم سعادت و شقاوت فرمود. هرکه در این روز پیش از آنکه حرف زند بهی بخورد و ترنج بیوید تمام سال او را سعادت باشد. رسم تک تکو نیز از آئین‌های طلب باران است که شب هنگام دو نفر درحالی که صورت خود را پوشانده‌اند تا شناخته نشوند، الک را در دست گرفته و با ریگ به الک می‌کوبند که با صدای تک تک آن صاحبخانه به دم در آمده و به آن دو نفر قند یا چای می‌دهد. چیزهایی را که جمع شده است به سر پیر یا امامزاده می‌برند و چای درست کرده می‌خورند. این کار تا سه شب ادامه دارد. مردم معتقدند: بعد از سه شب انتظار، باران خواهد بارید. اینان، برای آفتاب‌خواهی (بندآمدن باران) نیز مهری را که با آن نماز می‌خوانند، در زیر باران می‌اندازند تا سیل قطع گردد.» (احمدی ریشهری، ۱۳۸۸).

مراسم باران‌خواهی سنتی در برخی مناطق استان بوشهر

آئین تابه گرمک

«تابه گرمک کردن» شیوه‌ای نسبتاً منسوخ است که برای دفع «نظرزدگی» و رفع حسادت و چشم زخم به کار می‌گیرند. پندار کلی بر این است که نصب و آویختن آن‌ها بر اموال و مکان‌ها، و حمل آن توسط انسان یا حیوان موجب دفع بلا، بیماری و تعرض موجودات و نیروهای شریر است. طلسم و تعویذ را می‌توان از یک مقوله اماگاهی با راهبردهایی کم‌وبیش متفاوت در نظر آورد، درحالی که کار تعویذ طرد و دفع امور نامطلوب است، ولی

طلسم دارای دو خاصیت جذب و دفع است و باعث جلب امور مطلوب نیز می‌شود.» (فخرایی، ۱۳۸۸: ۶۳۵). «بوشهری‌ها، اگر کودکی داشته باشند که در اثر بیماری ضعیف و لاغر باشد و این ضعف و لاغری ادامه پیدا کند، معتقدند: دیگران او را «نظر زده‌اند» و برای رفع این نظرزدگی شب چهارشنبه «تابه گرمک» می‌کنند به این معنی که چهارراهی را انتخاب کرده و آتش می‌افروزند و تابه‌ای روی آن قرار می‌دهند. در این موقع یک زن و دخترش (حتماً باید این عمل به وسیله یک زن و دخترش که عزب باشد، صورت گیرد) دو طرف آتش می‌ایستند، آن وقت یکی بچه را در دست گرفته و به دیگری رد می‌کند و دیگری نیز او را به اولی برمی‌گرداند و همین عمل تکرار می‌شود و مادر طفل موظف است ظرفی را که محتوی آب و یک قطعه زاج سفید است، روی تابه بریزد. زاج در اثر سوختن، قهراً به شکلی درمی‌آید و آن‌ها آن را به شکل و صورتی تعبیر می‌کنند و مثلاً با حدس صائب خودشان را به صورت یکی از آشنایان که روزی طفل را دیده است تشبیه می‌کنند. آن‌گاه شخص «نظرکرده» را پیدا کرده و خواهش می‌کنند که پنبه‌ای را با آب دهان مبارک خود آلوده نموده و با دستش به پیشانی کودک بمالد و معتقدند که بدین وسیله «نظر زدگی» رفع و کودک شفا می‌یابد.» (احمدی ریشهری، ۱۳۸۸).

این سنت دفع چشم زخم، مانند بسیاری از آداب و رسوم کهن، امروزه چندان دیده نمی‌شود و در مناطق و طوایف خاصی هنوز جاری است، اما ریشه در یک باور قدیمی دارد و آن، کی یا داغ کردن اعضای بدن است که یکی از تجربیات طبی جوامع بشری در زمینه درمان بیماری‌ها بود که زمان و مکان پیدایش آن معلوم نیست و تقریباً در تمام جوامع متمدن بشری به کار رفته و نسل به نسل منتقل شده است.

مراسم سینه‌زنی دواره‌ای

آئین باشکوه سینه‌زنی دواره‌ای بوشهر، یکی از برجسته‌ترین کانون‌های عزاداری عاشورای حسینی در ایران است و همه‌ساله پذیرای گردشگران بسیاری از اقصی نقاط ایران در ماه‌های محرم و صفر است. نوحه‌هایی که در آئین عزاداری خوانده می‌شود، باید با حرکات دست و پا همخوانی داشته باشد، لذا افراد مجرب، حلقه‌هایی درونی دسته‌های سینه‌زننده را تشکیل می‌دهد که شکلی منحصر به فرد دارد و بیشتر از اشعار غزل و دستگاه چهارگاه در نوحه بوشهری استفاده می‌شود. حرکت چرخشی و هماهنگ دوایر تو در تو سینه‌زنی، ضربه‌های همزمان دست‌ها و تلاطم غرور و عاطفه برانگیز این دوایر زنده انسانی در همان حال یادآور طواف آهنگینی گرد دوست است. سینه‌زدن بوشهری در پایان آئینی دارد که برخی آن را 'یزله' یا 'حیدری' می‌نامند و دارای ریتم تند است و جوانان با شرکت در آن، احساسات خود را به نمایش می‌گذارند. در این مراسم، افراد با گرفتن کمر یکدیگر، همگی در یک ستون قرار می‌گیرند و سعی می‌کنند حرکاتی شورانگیز داشته باشند. مراسم سینه‌زدن در بوشهر برعکس همه شهرهای ایران که در آن مردم به صورت دسته‌جمعی در خیابان‌ها حضور دارند، بیشتر در حسینیه‌ها و مساجد متمرکز است. عزاداری مردم استان بوشهر بسیار تأثیرگذار، جذاب، پرشور و جوشش است و این سبک فقط بوشهری و به نام بوشهر نیز در سراسر جهان شناخته شده و اجرا می‌شود.

محسن شریفیان، پژوهشگر نواهای بوشهری در کتاب اهل ماتم (آواها و آئین‌های سوگواری در بوشهر) نوشته است: «نخستین مدارک مکتوب درباره سینه‌زنی و نحوه عزاداری در استان بوشهر به دوره زندیه بازمی‌گردد. نوحه‌ها در دستگاه‌های مختلف موسیقی از جمله شور، ماهور، اصفهان و گوشه متعلقات آن‌ها آهنگسازی می‌شوند. شکل کنونی سینه و نوحه سنتی بوشهر به دوره قاجاریه برمی‌گردد. در زمان حکومت رضا شاه، بوشهری‌ها هم مانند دیگر مناطق ایران برای برگزاری علنی مراسم نوحه‌خوانی و سینه‌زدن با مشکل مواجه بودند و به همین علت در دوره رضاخان نوحه‌خوانی تحول خاصی نیافت. اما پس از شهریور ۱۳۲۰ ش مراسم مذهبی و نوحه‌خوانی شوری دوباره یافت و نوحه‌سرایان

فرصتی یافتند تا باز ارادتمندان معصومان (ع) را گردهم آورند. با اوج گرفتن کار نوحه‌خوان بوشهری جهانبخش کردی‌زاده معروف به 'بخشو'، فصل جدیدی در نوحه‌سرایی بوشهر آغاز شد و تا هنوز ادامه دارد. « (شریفیان، ۱۳۹۱) این شکل عزاداری برای مخاطب، جاذبه ایجاد می‌کند و حزن و اندوه محتوا نیز پیام‌آور واقعه کربلا و پیام عاشورا به مردم است که همراه با نوعی بصیرت‌افزایی و روشن کردن اذهان عمومی است. عزاداری در بوشهر به شکل شورآفرینی است. چون محیط گرم‌ا دارد و حرکت در این نوع عزاداری مثل دریاست و صدای سینه در آغاز مثل برخورد آرام دریا در حرکت است و با موج عزا، فضای عزاداری اوج می‌گیرد. عزاداران بوشهری قبل از محرم، مساجد را برای سینه‌زنی آماده می‌کنند و حتی قبل از محرم و حتی در طول آن با انجام مراسم «علم‌گردانی» در محله‌های مختلف به جمع‌آوری نذور مردمی می‌پردازند. مدیحه‌سرایان و مداحان استان بوشهر نه تنها در عرصه ملی بلکه در عرصه فراملی نیز نقش تأثیرگذاری دارند.

مراسم سینه‌زنی در استان بوشهر

شاخص‌های فرهنگی استان بوشهر

«از مهم‌ترین مقدمات لازم برای مدیریت و برنامه‌ریزی فرهنگی، شناخت و ارزیابی دقیق از اوضاع جاری فرهنگ است که این کار مبتنی بر ملاک‌ها یا ابزارهایی موسوم به شاخص‌های فرهنگی انجام می‌شود. این شاخص‌ها به‌عنوان ابزاری برای برای سنجش سیاست‌گذاری و ارزیابی برنامه‌ریزی برای فرهنگ جاری جامعه، حائز اهمیت زیادی است.» (صالحی امیری و همکاران، ۱۳۹۶). اما مبنای تعیین شاخص‌ها چیست و چگونه و با کدام منطق می‌توان آن‌ها را طراحی کرد. پاسخ به این سؤال، نیازمند توجه به مبانی فرهنگ اصیل جامعه، استفاده از تجارب گذشته و عنایت به ارزش‌ها و آرمان‌های اصیل فرهنگی در هر منطقه است. استان بوشهر با وجود دارا بودن استعدادهای فرهنگی و هنری شاخص در جنوب کشور، علیرغم تلاش مسئولان در ارتقای شاخص‌هایی مانند سرانه بهره‌مندی همگان از امکانات و فضاهای آموزشی، پرورشی، فرهنگی، هنری، خانه‌های نمایش و موسیقی، کتابخانه‌های عمومی و تخصصی، سالن‌ها و میادین بازی و پارک‌های علمی، تفریحی و هنری و.. در رده استان‌های کم‌برخوردار و توسعه‌نیافته محسوب می‌گردد و به اذعان کارشناسان، متأسفانه به دلایل مختلف استان ساحلی بوشهر در زمینه‌های فناوری فرهنگی و هنری از نمره قابل قبولی برخوردار نیست. استان بوشهر دارای جغرافیای ادب‌خیزی است. فضای رمان‌نویسی و داستان‌گویی و سراینندگان شعر و نثرنویسی در استان بوشهر، زبانزد عام و خاص است و مشاهیر فرهنگی و مفاخر ادبی و هنری و تولیدکنندگان قالب‌های هنری، از قوت خوبی برخوردارند، قریب به اتفاق آثار مکتوب و مستند هنری به دلیل کمبود فناوری مدرن و مقرون‌به‌صرفه نبودن، در خارج از استان به چاپ می‌رسند و انتشار بسیاری از تحریرات فضلا در متن استان انجام نمی‌گیرد. زنان خوش سلیقه و مردان خوش فکر سرزمین لیان، در محافل سراسر کشور و بلکه در عرصه جهانی دعوت می‌شوند و مداحان و قاریان بین‌المللی خوش صوت و علمای طراز اول استان از موقعیت ممتازی برخوردارند و کارگاه‌های صنایع دستی و محصولات صادراتی و جاذبه‌های گردشگری که سابقه آن به ادوار تاریخی افشاریه می‌رسد، فعال است. شعر آئینی بوشهر، شعری دارای شناسنامه و ریشه که در سطح کشور شناخته شده است. هنرمندان استان بوشهر همواره در عرصه‌های مختلف ملی و بین‌المللی رتبه‌های ارزنده‌ای کسب کردند که این مهم باعث شده بوشهر به قطبی مهم در حوزه هنر نمایش تبدیل شود. گروه‌های موسیقیایی و هنرمندان محلی استان هم در زمینه نشاط عمومی و هم در حوزه سوگواری، توانمندی ویژه دارند و نام اهالی فرهنگ دوست استان بوشهر بر تارک این خاک گرم می‌درخشد.

مشاهیر و هنرمندان معاصر استان بوشهر

مشاهیر هر خطه، نگین انگشتی آن هستند که با ایفای نقش سازنده در تاریخ، نام خود را در اذهان زنده نگه می‌دارند و امروز که نسل جامعه جوان به دنبال الگوهایی برای ترسیم آینده است، بازخوانی زندگی نامه آن‌ها می‌تواند به تقویت فرهنگ بومی و ترسیم یک الگوی سازنده کمک کند. بی‌توجهی به مشاهیر، جامعه انسانی را به‌طور کلی و جامعه ایرانی را در سطح ملی، از توانمندی‌ها و داشته‌های بالقوه و حتی بالفعل بسیاری محروم می‌سازد که (هم در کوتاه‌مدت و درازمدت) می‌تواند آسیب‌های پرشماری در شئون گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، روابط خارجی و تعاملات بین‌المللی و نظایر آن به دنبال داشته باشد. استان بوشهر، دارنده بهترین مشاهیر ادبی، فقهی، هنری و مهد هنرمندان گوناگون بوده و هست و تاکنون در حوزه مفاخر فرهنگی و هنری از نقش و اعتبار کم‌نظیری برخوردار است. در استان بوشهر به دلیل محدودبودن منابع کشاورزی، صنایع دستی نقش تعیین‌کننده و مهمی در زندگی روستاییان داشته است. روستاییان هنرمند و صنعتگر همواره کوشیده‌اند تا از نعمت‌های طبیعی، ابزارها و محصولات بسازند تا به کسب درآمد و گذران زندگی شان کمک کند. به عبارت دیگر، ساخت صنایع دستی، در کنار صیادی یکی از اصلی‌ترین راه‌های امرار معاش مردم این ناحیه در طول تاریخ بوده است. «مشاهیر همواره شناسنامه و حافظه دانایی و ویرین فرهیختگی و توانمندی‌های ملل گوناگون بوده‌اند. مشاهیر را به‌طور کلی می‌توان به دو دسته مشاهیر ملی و مشاهیر جهانی (بین‌المللی) تقسیم کرد. از زاویه دیگر، باید میان مشاهیر متوفی با مشاهیر موجود، تفاوت قائل شد. در همان حال که مشاهیر ملی، یادآور پیشینه و فرایند بالندگی، توانایی و تعالی یک ملت هستند، مشاهیر بین‌المللی و جهانی، جلوه‌های تابناکی از زوایای فراگیر جامعه انسانی در عرصه جهانی را به نمایش می‌گذارند. از منظری دیگر، مشاهیر برحسب دامنه حضور و آوازه‌ای که در یک منطقه، کشور و نهایتاً جهان پیدا کرده‌اند، می‌توانند از یکدیگر قابل تفکیک باشند. افزون بر آن شخصیت‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، مذهبی، علمی، هنری، ورزشی و... را بر مبنای حیطة فعالیتی که موجبات شهرت آن‌ها را فراهم آورده است می‌توان از یکدیگر جدا نمود.» (رشوند و امیری، ۱۳۸۹). در ادامه به معرفی برجسته‌ترین مفاخر علمی، هنری و ادبی معاصر استان بوشهر نظری افکنده می‌شود.

سید جعفر حمیدی

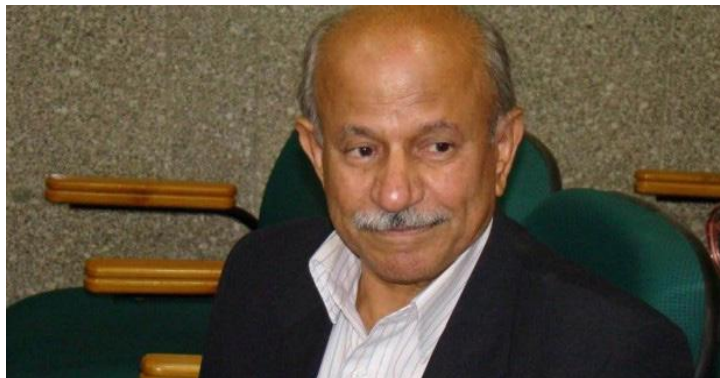
سید جعفر حمیدی فرزند سیدآقا در سال ۱۳۱۵ ش در بندر بوشهر متولد شد. تحصیلات ابتدایی تا متوسطه را در بوشهر سپری نمود. پس از آن به عنوان شاگرد اول دیپلم ادبی، بدون کنکور دوره لیسانس ادبیات فارسی را در دانشگاه شیراز گذراند. پس از خدمت سربازی به تدریس در دبیرستان سعادت بوشهر مشغول شد.

حمیدی در سال ۱۳۴۶ به تهران آمد و موفق به اخذ فوق لیسانس علوم تربیتی و روان‌شناسی شد. پس از آن در سال ۱۳۵۵ دوره فوق لیسانس ادبیات فارسی را در دانشگاه تهران گذراند. سید جعفر حمیدی پس از اخذ کارشناسی ارشد در رشته ادبیات برای گذراندن دوره دکتری در همین رشته وارد دانشگاه فردوسی مشهد گردید و در سال ۱۳۶۳ به این مهم نایل گردید.

وی تا سال ۱۳۶۵ در وزارت آموزش و پرورش مشغول به خدمت بوده و در این سال به وزارت علوم و دانشگاه شهید بهشتی انتقال یافت و هم‌اکنون با درجه استاد تمام در دانشکده ادبیات فارسی این دانشگاه مشغول به تدریس است. دکتر حمیدی در زمینه شعر نیز فعالیت داشته و دارد و به گفته خودش تا قبل از سال‌های ۱۳۴۰ شعر کلاسیک می‌سروده است، ولی پس از آن به شعر نیمایی نیز گرایش پیدا می‌کند. وی به شاملو، چوبک و هدایت علاقه زیادی دارد و شاملو را به دلیل اشعارش می‌ستاید. وی در زمینه کارهای پژوهشی نیز فعالیت‌های زیادی داشته است و ضمن راهنمایی صدها دانشجوی دکتری دانشگاه، تاکنون در بسیاری از سمینارهای داخلی و در اقصی نقاط دنیا مانند آلمان، انگلیس، چین و فرانسه شرکت نموده است.

آثار سید جعفر حمیدی عبارت‌اند از: وصلت در سده تظلم، ابراهیم ابراهیم، از خون کبوتران، ابر باران بار، از سایه تا نشان، آینه شروه سرایی، وزیرکشان، تاریخ‌نگاران، سعدی در کیش، تاریخ اورشلیم، آسیه ملکه مصر، بوشهر در مطبوعات قاجار، ۳۳ غزل عرفانی فروغی بسطامی، داستان سیاوش (پژوهش)، بندر ریگ، چون پایه پنجم، فرهنگنامه بوشهر، استان زیبای بوشهر، سی بوشهر، جان‌گدازان، ماشین‌نوشته‌ها، صد رباعی، صد غزل، صد دوبیتی و... که آخرین اثر استاد مجموعه مثنوی دگرگون‌نامه است.

ایشان همچنین در زمینه درسی نیز با همکاری سید احمد حسینی کازرونی تألیفات دارد که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: رودکی و منوچهری، فرخی سیستانی و کسایی، گلبانگ سربلندی، متون عرفانی، گزیده متون فارسی، آئین نگارش و ...

منوچهر آتشی

منوچهر آتشی، شاعر و مترجم استان بوشهر دوم مهرماه سال ۱۳۱۰ در دهرود دشتستان متولد شد. تحصیلات ابتدایی و متوسطه را در بوشهر به پایان رساند و به خدمت دولت درآمد. مدتی آموزگار فرهنگ بود و سپس در سال ۱۳۳۹ به تهران آمد و در دانشسرای عالی، به تحصیل پرداخت. او در مقطع کارشناسی رشته زبان و ادبیات انگلیسی، فارغ التحصیل شد و در دبیرستان‌های قزوین، به دبیری پرداخت. آتشی از سال ۱۳۳۳ انتشار شعرهایش را شروع کرد و در فاصله چند سال توانست در شمار شاعران مطرح معاصر درآید. نخستین مجموعه شعر او با عنوان «آهنگ دیگر» در سال ۱۳۳۹ در تهران چاپ شد و پس از این مجموعه، دو مجموعه دیگر با نام‌های «آواز خاک» (تهران، ۱۳۴۷) و «دیدار در فلق» (تهران ۱۳۴۸) از او انتشار یافت. جز این مجموعه‌های شعر، داستان «فونتامارا» اثر ایگناتسیو سیلونه را هم به زبان فارسی ترجمه کرد که در سال ۱۳۴۸ انتشار یافت. علاوه بر مجموعه‌های «وصف گل سوری» (۱۳۶۷) «گندم و گیلان» (۱۳۶۸)، «زیباتر از شکل قدیم جهان» (۱۳۶۷) «چه تلخ است این سیب» (۱۳۷۸) «حادثه در بامداد» (۱۳۸۰)، ترجمه آثار لاتین چون: دلاله (تورنتون و ایلدر) و لنین (مایاکوفسکی) نیز در کارنامه ادبی اوست.

منوچهر آتشی در آغاز دفتر «زیباتر از شکل قدیم جهان» شعری در «ستایش نیما» نوشته است، که جدا از ارزش‌های زیبایی‌شناسانه، در نکته‌ای از آن می‌توان تأمل کرد:

از حجره‌ها که برون آمدم از غارها و از کمر جانور

از دیرها و معبدها که بیرون زدم از خواب مردگان

نام تو را برابر کوه بانگ زدم پژواک صدایم شگفتا نام خودم بود

زبان حماسی آتشی با غرابت دشتستانی، چشم‌انداز نوینی در شعر نو «نیمایی»

گشود. «آتشی نام خود را پژواک نام نیما می‌داند. او از معدود شاعران معاصر بود که در سروده‌های خود مضمون «مرگ مسیح» را دستمایه شعرهای خود قرار داده بود. آثماری شیمل، شرق‌شناس آلمانی، این شعر را در کتاب «مسیح و مریم در عرفان اسلامی» به آلمانی ترجمه کرده است.» (امیری و رشوند، ۱۳۸۹: ۸۰).

«کسانی از دیگرگونی شعر من، یا سبک و سلیقه من (در مقایسه با گذشته‌های دور) سخن گفته‌اند و می‌گویند. من می‌گویم چنین نیست. من هرگز از بیرون وارد شعر نمی‌شوم، بلکه از درون شعر به بیرون سرک می‌کشم. من پنجاه سال است محاط در شعرم. همه چیزم را به پایش ریخته‌ام و این ادعا نیست. خیلی‌ها می‌دانند به عبارت دیگر، من استمرار بلا انقطاع شعرم. من و شعرم در هیئتی جدایی‌ناپذیر، مثل یک جریان در بستر زمان و مکان می‌غلتیم و می‌رویم. بستر ما، حاصل این غلتیدن ماست.» (آتشی، ۱۳۸۴: ۶۷).

«آتشی کلیشه‌های زنگار بسته ذهنیت ایرانی را می‌شکند و ما را به ضیافت تکثر و تفاوت دعوت می‌کند و در سرایش اشعار خود در کسوت یک روشنفکر جامعه‌شناس، با درک آسیب‌های تاریخی تجربه زیسته ایرانی تلاش کرد تا شعرش شعر حرمت انسان باشد و در آن از ذهن و زبان ایرانی، دشمن‌زدایی کند. او در مسیر تحول خود، شعرش نیز تغییر پیدا کرد و به مثابه یک فیلسوف به مصائب انسان ایرانی و بشر پرداخت.» (موزنی، ۱۳۹۵). وی در سال ۱۳۸۴ به عنوان چهره ماندگار ادبیات ایرانی معرفی و چند روز پس از آن، در ۲۹ آبان ۱۳۸۴ در سن ۷۴ سالگی در بیمارستان سینا تهران درگذشت.

مرحوم منوچهر آتشی

نیمای جنوب "محمدرضا نعمتی زاده"

محمدرضا نعمتی زاده در ۱۳۱۳/۱۲/۱۰ در شهر بوشهر به دنیا آمد و در نوزدهم اسفندماه ۱۳۶۷ در شهر بوشهر نیز چشم از جهان بست. نعمتی زاده نخستین شاعر جنوبی است که با شعر نیمایی آشنا شد و به استقبال شعر نیما رفت. وی شعر را چنان با حال و هوا و انرژی و زیبا می خواند که هر شنونده ای را مجذوب لحن و کلام خود می کرد. او از شاعران مطرح دهه های ۳۰ و ۴۰ و ۵۰ بود و از وی شعرهای بسیاری در مطبوعات ادبی آن زمان به چاپ رسیده است.

نعمتی زاده در سال ۱۳۳۶ توانست نخستین دفتر شعر خود «پس از سکوت» را چاپ و منتشر سازد. وی در کنار فعالیت های ادبی به فعالیت های سیاسی نیز می پرداخت. به دلیل همین مبارزات سیاسی بارها توسط ساواک زندانی شد. از نعمتی زاده پس از مرگ وی دو مجموعه کوچک و فصل خاکستر به چاپ رسیده است.

(۱). در دل منی و باز دور و بی کرانه ای دور از منی و با دلم هم آشیانه ای
دل به بی کرانه ها به دیدن تو پر زند با صدای بال ها، میان لب ترانه ای
جان که آسمان بی کران بی حدود توست آب اوست، نور و دانه ستاره، دانه ای
باغ بی شمار از تو باردار و بارور ای تو باعث درخت و اصل هر جوانه ای
ای تجلی غریب تو به ذره و به سنگ طور پرفروغ، از تو کمترین زبانه ای
خون میان رگ به اسم توست مرتسم، به اسم تو موج نور در میان رشته ها روانه ای
هر نشانه ای به قالبی ز اسم تو، ز اسم تو، ز اسم تو نقش اسم تو نوشته روی هر
نشانه ای

ای نوشته، رشته رشته ریشه ریشه ای همیشه ای خدا! تو جوهر یگانه ای
(۲) برای باران رعد می تازد ابر تیره رنگ می باز آسمان خشمگین را نیست، اما بذل
بارانی بر این متروک دشت ابر از ساقه های نورس باران تهیست التجای دستها جاریست
بر درگاه پیر آفرینش کار

تا که این پیر کهن، از بارگاه راز زیر این نیلی کبوترهای باران را دهد پرواز
منوچهر آتشی، شاعر نامدار بوشهری در مورد این شاعر می گوید: «دو تا همزاد بودیم،
به عبارت دیگر، مثل یک نفر در دو لباس بودیم» (آتشی، ۱۳۸۵)
نکته قابل ذکر اینکه مجموع آثار مرحوم نعمتی زاده بیش از آن چیزی است که تاکنون
گرد آمده است.

محمد رضا نعمتی زاده
نیمای جنوب

ایرج صغیری

ایرج صغیری سال ۱۳۲۵ در بوشهر متولد شد. علاقه به تئاتر از همان کودکی پای صغیری را به مراسم تعزیه کشاند و در ادامه وی یکی از ارکان اصلی مراسم تعزیه گردانی بوشهر شد. وی پس از اخذ دیپلم راهی مشهد شد تا در رشته تاریخ ادامه تحصیل دهد. آشنایی با داریوش ارجمند و اجرای نمایش «ابوذر» در دانشگاه مشهد، وی را نزد دکتر شریعتی و دانشجویان مشهد محبوب کرد. ایرج صغیری پس از اتمام تحصیل و اخذ لیسانس تاریخ به بوشهر بازگشت. کارگردانی «قلندرخونه» و اجرای آن در جشن هنر شیراز نام وی

را به عنوان کارگردانی صاحب سبک بر سر زبان‌ها انداخت. «مهپلنگ» دومین اثری بود که از وی به نمایش درآمد. صغیری قبل از انقلاب برای مدتی بسیار کوتاه در استخدام آموزش و پرورش بوشهر بود. نمونه‌ای از فعالیت‌های هنری وی پس از انقلاب به شرح زیر است. فیلم سینمایی «سفر غریب» با کارگردانی، فیلمنامه‌نویسی و تهیه بازی در فیلم «عروسی خوبان» به کارگردانی «محسن مخملباف» در سال ۶۷ مدیر تولید فیلم سینمایی «مدرسه رجایی» انتشار دو مجموعه داستان از دیگر فعالیت‌های هنری وی به‌شمار می‌آید.

آثار داستانی:

۱- مجموعه داستان «خالو نکیسا، بنات النعش و یوزپلنگ» - سال انتشار ۱۳۶۹ - شامل داستان‌های: دی حلیمو و بیچه هایش - کنارهای بال بالو - زارسین و پری - گل یاس در باران - سوغاتی غراب - های پلوار - خالو نکیسا، بنات النعش و یوزپلنگ.

۲. مجموعه داستان «خلخال شوم» (۱۳۸۲) شامل داستان‌های: خلخال شوم - حفه که حاوی دو داستان است و هر دو داستان در جنوب اتفاق می‌افتد. مجموعه داستان «خالو نکیسا، بنات النعش و یوزپلنگ» نخستین اثری است که از صغیری منتشر شد. تسلط و علاقه صغیری به گویش بوشهری وی را بر آن داشت تا همچون آثار نمایشی خود، داستان‌هایش را به همین گویش بنویسد. اشاره به افسانه‌ها و باورهای جنوب از ویژگی‌های آثار صغیری است. در این بین داستان «زارسین و پری» «کنارهای بال بالو» اشاره‌ای مستقیم به دو افسانه رایج در جنوب دارند.

از داستان‌های صغیری چنین برمی‌آید وی کمتر به تکنیک‌های داستان مدرن اهمیت می‌دهد و هدفش تبدیل حکایت‌های شفاهی به حکایت‌هایی مکتوب است؛ به همین دلیل توجه به گویش محلی اهمیتی بسزا در این قصه‌ها پیدا می‌کند.

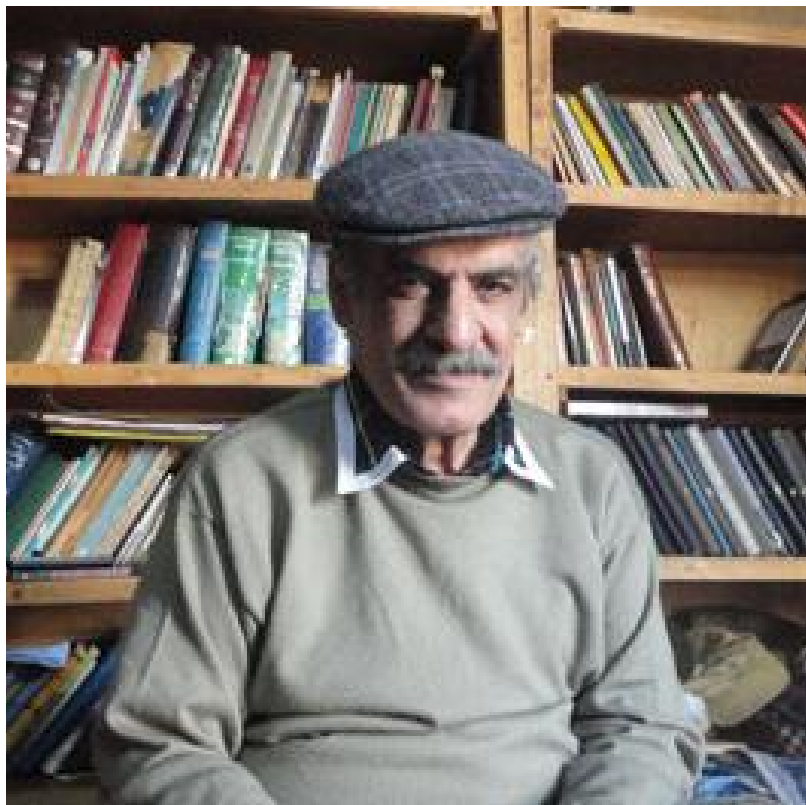
داستان «خالو نکیسا، بنات النعش و یوزپلنگ» تفاوت‌هایی در نوع روایت، موضوع و مضمون با داستان‌های دیگر این مجموعه دارد. صغیری با یاد ایام کودکی به مرگ آخرین تفنگچی تنگستان و دشتستان اشاره می‌کند. ایرج صغیری با وصف جوانمردی و مردم‌داری «خالو نکیسا» تلاش می‌کند شخصیت افسانه‌ای دیگری (همچون شیر محمد تنگسیر) بیافریند.

افسانه مرگ یوزپلنگ از افسانه‌هایی است که صغیری با استفاده از آن در داستان

خود، سعی در احیای آن دارد. ایرج صغیری پس از ۱۲ سال که از انتشار «خالو نکیسا...» گذشته بود، مجموعه داستان «خلخال شوم» را منتشر کرد. در این داستان که از گویش محلی استفاده کرده است، براساس سرگذشت خلخال طیّلی، جادویی و شوم، خلق شده است.

دست به دست شدن این خلخال به دست افراد، ماجراهایی را به وجود می‌آورد. داستان «حفه» بسط لطیفه‌ای است که در کارگران اسکله‌های بنادر رواج داشته است.

این لطیفه شاید هم «دزد به کاهدون زدن» معنا بدهد و در مورد کارگران ساده کشتی است که بدون شناخت چیزی از آن می‌دزدند و حکایت این دزدی بعدها مایه خنده و عبرت دیگران می‌شود.

ایرج صغیری

محسن شریفیان

محسن شریفیان موزیسین و نوازنده ساز نی‌انبان و نی جفتی و محقق موسیقی بوشهر و جنوب ایران سال ۱۳۵۴ در بوشهر متولد شد. او دارای مدرک لیسانس علوم اجتماعی است.

وی نوازندگی سازهای موسیقی بوشهر را با ساز «نی‌انبان» و «نی جفتی» از سال ۱۳۷۱ شروع کرد و در سال ۱۳۷۲ با تشکیل گروه موسیقی «لیان» به شکل حرفه‌ای فعالیت‌های خود را به اجرا و تحقیق درباره موسیقی بوشهر منحصر کرد.

کتاب‌های منتشرشده از شریفیان با عنوان «اهل زمین؛ موسیقی و اوهام در جزیره خارک»، «انتشارات قلم آشنا ۱۳۸۱ و ۱۳۸۴» کتاب و CD صوتی «اهل ماتم؛ آواها و آئین سوگواری در بوشهر» (انتشارات دیرین ۱۳۸۵ و ۱۳۸۳)، کتاب و مولتی مدیای تصویری «اهل ساز؛ سازشناسی موسیقی بوشهر» (انتشارات سازمان میراث فرهنگ) و جدیدترین اثر وی کتاب دلیران خاموش (انتشارات آئینه جنوب ۱۳۸۸) است که تاکنون پنج عنوان پژوهش برگزیده را به خود اختصاص داد.

از آثار موسیقایی مستقل او آلبومی بدون کلام از موسیقی جنوب ایران با نام «لیانا» (پیام کاست ۱۳۷۶) مجوز انتشار یافته و همین‌گونه آلبوم‌های دیگری نیز با عنوان «شپ» (پیام کاست ۱۳۷۹) «بندری» (خانه هنر پرواز ۱۳۸۱)، «موج» (سروش ۱۳۸۳)، «سیراف» (سروش ۱۳۸۷) «خیامی» (ماه‌ور ۱۳۸۸)، «محلّه خمونی» (پخش آونگ ۱۳۸۹)، «پار و پیرار» (حوزه هنری ۱۳۸۹) و «شروه‌خوانی در بوشهر» (ماه‌ور ۱۳۸۹) از وی منتشر شده است.

شریفیان به‌عنوان نوازنده یا خواننده در کاست‌های «ایران زمین»، «ذوالجنّاح»، «عروسی غم» و «شادباش» به هنرنمایی پرداخته و ساخت موسیقی سریال مستند «ساحل سرخ» و فیلم «ابی سی دی» (مشترک با بابک شهرکی)، «روزی مثل هر روز» «همیشه فارس» و «یادها، بوسه‌ها و خنجرها» را نیز در کارنامه خود دارد.

وی تاکنون در جشنواره‌های موسیقی، موفق به کسب ۷ عنوان برتر تکنوازی گردیده و آثار او نیز سه بار به‌عنوان اثر برگزیده انتخاب شده است.

او در فستیوال «موسیقی و صنایع دستی» در استانبول (۲۰۰۳) تندیس بهترین موسیقی را دریافت نمود و با همراهی گروه لیان در فستیوال «چنگ هو» در سنگاپور (۲۰۰۵) و نیز

۷۰ | گزارش توصیفی و تحلیلی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر

دومین فستیوال بین المللی موسیقی ترکمنستان (۲۰۰۸) به عنوان گروه برگزیده معرفی شده و در جشنواره سراسری دانشجویی ایران (سنندج - ۱۳۸۵) نیز عنوان گروه برگزیده را به خود اختصاص داده است.

محسن شریفیان

حسن زنگنه

حسن زنگنه مترجم بوشهری، خردادماه سال ۱۳۲۸ در محله «صلح آباد» بوشهر به دنیا آمد. پدرش «غلامحسین» دریانورد بود و سال ۱۳۶۱ در سانحه دریایی با تعدادی از همکارانش غرق شد. زنگنه در سال ۱۳۳۶ وارد دبستان شد و دوره ابتدایی را در مدارس باقری، فردوسی و مهران گذراند و دیپلم رشته طبیعی را در سال ۱۳۶۹ از دبیرستان سعادت اخذ نمود. در ایام تحصیل به مطالعه متون انگلیسی علاقه مند شد. زمانی که سرباز سپاه دانش بود، به عنوان مترجم با سازمان یونسکو همکاری می کرد و از سالهای ۵۰ تا ۹۰ مترجم نیروی دریایی ارتش در بوشهر شد. با تسلطی که بر اثر کار و مطالعه در زبان انگلیسی پیدا کرده بود به ترجمه کتاب های انگلیسی پرداخت و نخستین ترجمه های او در سال ۱۳۷۳ با عنوان «لشکرکشی انگلیس به ایران» و «هجوم انگلیس به جنوب ایران» منتشر شد و با پشتکار و علاقه ای که در این زمینه داشت به تدریج به مترجمی پرکار و پرآوازه تبدیل گردید. از حسن زنگنه مقالات زیادی در نشریات محلی استان و خارج از استان چاپ شده است. زنگنه را باید «شیخ المترجمین خلیج فارس شناسی» لقب داد. به دلیل علاقه وافری که به این آبراه راهبردی داشت بیشتر آثار ترجمه شده اش به حوزه «خلیج فارس شناسی» اختصاص یافته است. زنگنه در سال ۱۳۸۸ در آئین «روز بوشهر» به عنوان «چهره ماندگار» معرفی شد. وی سرانجام پس از سال ها تلاش در عرصه ترجمه، روز ۲۸ شهریور سال ۱۳۹۳ بدرود حیات گفت.

برخی آثار: روابط ایران و انگلیس در جنگ جهانی اول ویلیام. جی. اولسون، نشر شیرازه/ ۱۳۸۰ - اعراب و تجارت برده در دریای پارس توماس. ام. ریکس/ انتشارات نوید شیراز/ ۱۳۸۰ - لشکرکشی ناپلئون به مصر و رقابت فرانسه و انگلیس در ایران/ جی. بی. کلی/ نشر همسایه/ ۱۳۷۸ - خلیج فارس در آستانه قرن بیستم/ انتشارات به دید/ ۱۳۸۰ - دریای پارس و سرزمین های متصل/ دونالد هاوولی بوشهرشناسی/ ۱۳۷۷ - خلیج فارس از دوران باستان / راجرز، ام سیوری/ بوشهرشناسی/ ۱۳۷۷

دیگر تألیفات وی: - چالش برای قدرت و ثروت در جنوب ایران / گرمون استفان رای / انتشارات همسایه / ۱۳۷۸ - مأموریت سرپرسی کاکس در حوزه خلیج فارس و ایران / فیلیپ گریوز / انتشارات به دید / ۱۳۸۰ - جنوب ایران به روایت سفرنامه نویسان / انتشارات نوید شیراز. - تاریخ بوشهر از صفویه تا زنده / دو جلد / ویلم فلور، انتشارات شروع / ۱۳۸۹ - ظهور و سقوط بوشهر / ویلم فلور / تهران / طلوع دانش / ۱۳۸۷ - عهد قاجار / وانسا مارتین / تهران / نشر ماهی / ۱۳۸۷ - هلندی‌ها در خلیج فارس و بوشهر / ویلم فلور / تهران / آینه کتاب / ۱۳۹۰.

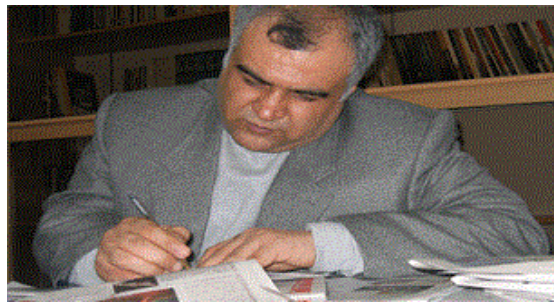
سیدقاسم یا حسینی

سیدقاسم یا حسینی در خرداد ۱۳۴۴ در شیراز به دنیا آمد. وی از سال ۱۳۶۴ پس از دریافت مدرک تحصیلی دیپلم در صدا و سیما، مرکز بوشهر به عنوان خبرنگار و مسئول کتابخانه مشغول به کار شد. از سال ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۶ نیز سرپرستی نمایندگی یکی از نشریات کشوری در استان بوشهر را به عهده گرفت. یا حسینی نویسنده دفتر ادبیات و هنر مقاومت حوزه هنری وابسته به سازمان تبلیغات اسلامی، است. وی در سه زمینه تاریخ معاصر و روشنفکری ایران، جنگ و ادبیات دفاع مقدس و مطالعات بوشهرشناسی مشغول تألیف و پژوهش است. همچنین، او کار نویسندگی و پژوهشگری را به شکل حرفه‌ای از سال ۱۳۶۷ آغاز کرده و تا به امروز ۷۰ جلد کتاب و ۱۲۰۰ عنوان مقاله در زمینه‌های بوشهرشناسی، تنگستان‌شناسی، خاطره‌نویسی و تاریخ شفاهی جنگ تحمیلی و تاریخ روشنفکری در ایران منتشر کرده است که برخی از آن‌ها به زبان‌های فرانسه، انگلیسی و آلمانی هم ترجمه شده است.

عنوان نخستین کتاب یا حسینی «عزاداری‌های نامشروع» است که در سال ۱۳۷۰ منتشر شد. یا حسینی در این کتاب از سنت‌های غلط عزاداری مردم ایران و مغایرت آن با قوانین

اسلامی و شیعه علوی می‌گوید. از دیگر آثار یاحسینی می‌توان به «صد سال مطبوعات بوشهر»، «بار دیگر شریعتی»، «رییس علی دلواری»، «پای پیاده روی آب» و «پنهان زیر باران» اشاره کرد. کتاب «شما کی شهید شدید؟» شامل خاطرات تاریخ شفاهی ۶۷ جانباز ۷۰ درصد استان بوشهر است که در قالب تاریخ شفاهی نوشته شده است. وی که این روزها کتاب دیگری با عنوان «در قامت تکاوری» را نیز در دست دارد، تاکنون آثار متعددی با عنوان‌های «تکاوران نیروی دریایی در خرمشهر» «پرواز روی خاک» و «بار دیگر نادر» به چاپ رسانده است.

دیگر آثار: میهمان فشنگ‌های جنگی، آخرین شلیک، زیتون سرخ، مارکس و انگلس و هجوم ارتش بریتانیا به بوشهر و جنوب ایران، ظهور و سقوط خاندان تنگستانی (تاریخ مقاومت تنگستانی‌ها علیه امپریالیسم انگلیس)، دریا خانم (خاطرات آذر علامه همسر شهید رضا جلیوند)..

تلاش درخور سیدقاسم یاحسین برای پژوهش درخور تمجید است.

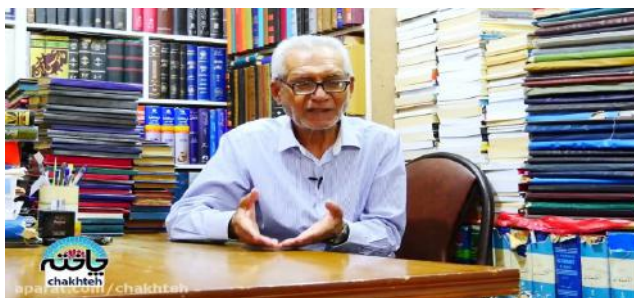
سید کوچک هاشمی زاده

سید کوچک هاشمی زاده در سال ۱۳۲۴ در خورموج متولد شده است و از نوجوانی مطالعه در گویش‌ها به‌ویژه گویش‌های شهرستان دشتی را آغاز کرده است. وی دارای مدرک لیسانس زبان و ادبیات انگلیسی و دبیر بازنشسته آموزش و پرورش است و از نیم قرن پیش تاکنون به انجام کارهای پژوهشی پرداخته و تاکنون آثار گران‌بهای را به زبان فارسی تألیف کرده است. هاشمی زاده در ادبیات فارسی و عربی، واژه‌شناسی و تاریخ سیاسی و اجتماعی معاصر جنوب صاحب نظر است.

از سال ۱۳۴۶ تاکنون کلمات متشابه به‌ویژه لغات عربی را جمع‌آوری کرده و بر همین اساس یک فرهنگ ۶۰ جلدی را پایه‌گذاری کرده که بیش از ۴۰ سال است که روی این فرهنگ کار می‌کند و تا به حال هم چهار جلد آن تایپ شده است؛ فرهنگ لغات دشتی را در دست تهیه دارد که ۱۵ جلد است و در مجموع این یک اثر تخصصی است بدین معنا

که کلمات ریشه‌یابی شده و با سایر گویش‌های کشورهای دیگر و سایر زبان‌های زنده‌دنیای تطبیق داده شده است. کتاب مجموعه یادداشت‌ها که بیش از ۱۸ جلد است و هزار و یک معما و همچنین دفتر نوحه که حدود ۴۰۰ نوحه پامنبری در آن جمع شده، دفتر تعزیه و نقشی که تعزیه‌گردانان ایفا می‌کردند، از دیگر کتاب‌های وی است. سه سفرنامه هم از خامه ایشان نگاشته شده است که مجموعه اولی مربوط به حج است در سال ۶۱ و دومی با عنوان توفیق مجدد در سال ۶۵ و نیز سفرنامه آلمان که حدود ۲۵ صفحه آن تایپ شده است و سه سفرنامه مربوط به عتبات عالیات است، براساس تراوش ذهنی و فکری نشأت گرفته است. اثر دیگر ایشان، سیمای دشتی که مجموعه‌ای از اسناد و مکاتبات بزرگان منطقه است. سیدکوچک به زبان‌های عربی، انگلیسی و آلمانی هم مسلط است.

مقام‌ها و افتخارات: سه بار به‌عنوان مدیر نمونه در مقطع دبیرستان انتخاب شده که پاداش آن تشویق از وزیر آموزش و پرورش وقت بود که به سوریه مشرف شد و یک بار هم به‌عنوان مدیر موفق بالاترین امتیاز را گرفت که پاداش آن نیز یک سفر ۱۵ روزه به کشور آلمان بود که برای تحقیقات علمی و فرهنگی و بازدید از مراکز علمی و فرهنگی، از استان بوشهر انتخاب شد. در سال ۷۳ و در ستادهای تربیتی نمونه کشوری هم سه بار مقام اول را کسب کرد و بارها در مراکز معتبر علمی و پژوهشی مورد تجلیل قرار گرفت.

سیدکوچک هاشمی‌زاده

ایرج شمسی‌زاده

ایرج شمسی‌زاده متولد سال ۱۳۲۱ بود و اشعار زیادی در مایه طنز و با رویکردهای اجتماعی و سیاسی و فرهنگی داشت و بامداد روز شنبه و در آستانه لحظه تحویل سال نو، ترک دنیا گفت و به دیار حق شتافت. این شاعر از مفاخر شعری استان بوشهر و از معاصران زنده‌یاد منوچهر آتشی و دیگر بزرگان شعر استان بوشهر چون علی باباچاهی، بیابانی و ... است. در زمینه شعر طنز صاحب سبک بود و در نقاط مختلف استان بوشهر دارای علاقه‌مندان بسیار زیادی بود. از شمسی‌زاده به‌عنوان یکی از طلایه‌داران شعر محلی جنوب یاد می‌شود.

ایرج شمسی‌زاده که در شعر با نام ایرجو تخلص می‌کرد، از شهرتی بسیار برخوردار بود و همگان با اشعار سیاسی اجتماعی وی که با بیانی طنز و پرمغز سروده است، آشنایی کامل دارند. هرچند اشعار کلاسیک شمسی‌زاده در سایه اشعار برجسته و مشهور محلی وی برای عامه مردم کمتر شناخته شده است، ولی وی در سرودن اشعار کلاسیک نیز از بزرگان شعر جنوب به‌زعم بسیاری از شاعران به‌شمار می‌آید که شعر مشهور خلیج فارس و این بندر عزیز من اینجا گناوه است بیانگر و مؤید این مطلب است. وی تسلط بسیار عجیبی به تاریخ ایران داشت و در اشعار حماسی، سیاسی، اجتماعی او به‌روشنی می‌توان ردپای این ویژگی برجسته را هم در اشعار کلاسیک و هم در اشعار محلی پیدا کرد. ایشان در نقد شعر نیز صاحب‌نظر بسیار چیره‌دستی بود و از جمله مشهورترین سروده‌های محلی این نابغه شعر جنوب می‌توان به عیده بیو، آهای مردم، زن ذلیل، ویمونویمو، سرخ آویده سوزآویده صحرا چه قشنگه و ... یاد کرد. در سال ۱۳۹۲ در آئین بزرگداشت شمسی‌زاده از گزینه سروده‌های وی در آئینی باشکوه در گناوه رونمایی شد و این کتابچه را می‌توان به‌گونه‌ای تنها کتاب شعری شمسی‌زاده در طول عمر وی دانست.

ایرج شمسی‌زاده

سیدرضا صافی

سیدرضا صافی متولد ۱۳۵۱ است. شروع فعالیت هنری او با عضویت در انجمن سینمای جوان بوشهر در سال ۱۳۶۵ آغاز شد. فیلم «بالابان» نخستین فیلم سینمایی سیدرضا صافی فیلمساز بوشهری است. علاقه‌مندان به فیلم و سینما در بوشهر وی را با فیلم‌ها و سریال‌های کوتاه و بلند تلویزیونی می‌شناسند. تله فیلم آخرین سکانس» فیلم تلویزیونی تخم مرغ جنگی و سریالی که با عنوان عزو مزو و قصه‌های عباس و یونس در یادها مانده است، از آن جمله هستند. فیلم «پینوکیو، عمو سردار و ریسعلی» ساخته وی در چهل و ششمین جشنواره بین‌المللی فیلم رشد موفق به دریافت تندیس زرین و جایزه نقدی بهترین فیلم داستانی و بهترین بازیگر جشنواره شد. رضا صافی با هنرمندی تمام‌عیار،

به انتشار بخشی از تصاویر دوران فعالیت هنری با عنوان «تاریخ سینمای بوشهر» پرداخته است و خاطرات بسیاری را در این زمینه زنده کرده است. او با زبان کودکانه آشناست و فیلم «پینوکیو، عامو سردار و رئیسعلی» که لحنی کودکانه دارد، از اقبال مناسبی برخوردار شد. یکی از مشخصات بارز این لحن کودکانه، فانتزی صحبت کردن است، در حالی که بیشتر فیلم‌ها در این ژانر رئال محصور هستند، برای ساخت این فیلم از این مرز عبور شده است و همان‌طور که یک کودک با رویاها و خیال‌پردازی‌هایش زندگی می‌کند، فیلم با همان سبک و سیاق تهیه گردیده است. مجموعه مستند تلویزیونی «۵ نفر» که توسط سیدرضا صافی تهیه و کارگردانی شده است، از میان ۳۰۰ اثر تولید شده تلویزیونی گروه شاهد در سراسر کشور، عنوان بهترین اثر و مجموعه برتر را از آن خود کرد. در بخش اول به زندگی جانباز سیروس غریبی و در بخش دوم این مجموعه به نام راننده مینی‌بوس سرخ به زندگی شهید عبدالرضا محمدی باغملائی می‌پردازد.

سید رضا صافی

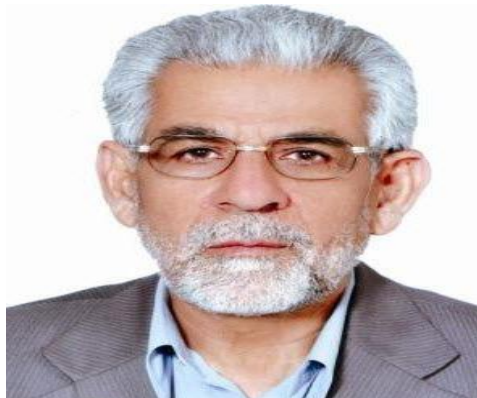
محمد مهدی جعفری

سید محمد مهدی جعفری، متولد ۱۳۱۸ - دشتستان، پژوهشگر قرآن و نهج البلاغه، مترجم، شارح نهج البلاغه و عضو هیئت علمی دانشگاه شیراز است. وی تحصیلات ابتدایی را در برازجان گذراند.

لیسانس زبان و ادبیات فارسی را در سال ۱۳۴۰ ش. از دانشگاه شیراز، فوق لیسانس زبان و ادبیات عرب را در سال ۱۳۵۴ ش. از دانشگاه تهران و دکترای فرهنگ عربی و علوم قرآنی را در سال ۱۳۶۷ ش. از دانشگاه تهران اخذ کرد. وی همچنین سابقه مبارزات سیاسی فراوانی را به همراه دارد. ایشان در علوم دینی و ادبیات و زبان عربی و فارسی و در زمینه نهج البلاغه مطالعات قابل توجهی دارد. دکتر جعفری در دوره اول مجلس شورای اسلامی، به نمایندگی از مردم دشتستان انتخاب شد.

وی در سال ۱۳۸۵ با تألیف بسیاری از آثار گرانسنگ، با رتبه استادی از دانشگاه شیراز بازنشسته شد، ولی همچنان در دانشگاه شیراز و مراکز علمی به تدریس نهج البلاغه ادامه می‌دهد. کتاب «تصحیح و ترجمه نهج البلاغه» ایشان، در سال ۱۳۸۷ ش. برنده بیست و ششمین دوره کتاب سال شده است.

از دیگر آثار ایشان ترجمه کتاب «همکاری‌های اجتماعی» اثر شیخ محمد ابوزهره، ترجمه روش تربیتی اسلام به قلم محمد قطب، ترجمه کتاب امام علی (ع) از جلد ۲ تا ۸ تألیف عبدالفتاح عبدالمقصود، نهضت بیدارگری در جهان اسلام، ترجمه «برترین هدف در برترین نهاد یا زندگانی امام حسین (ع)» تألیف شیخ عبدالله علائلی، پژوهش در اسناد و مدارک نهج البلاغه، آشنایی با نهج البلاغه، آموزش نهج البلاغه، پرتویی از نهج البلاغه، «تأثیر نهج البلاغه بر شاعران فارسی» و ترجمه «تلخیص البیان» و.. است که همچنان مورد استفاده همگان قرار می‌گیرد.

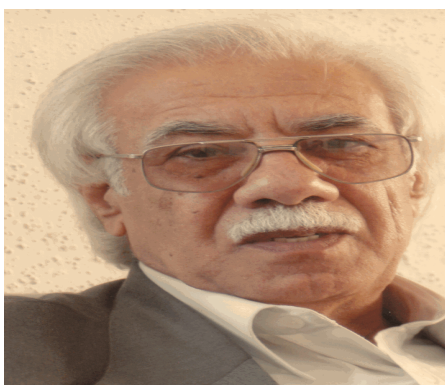

سید محمد مهدی جعفری

عبدالمجید زنگویی

یکی از ادیبان، مترجمان و مورخان مطرح استان بوشهر، عبدالمجید زنگویی متولد سال ۱۳۱۶ در بوشهر است. وی در سال ۱۳۳۹ موفق به دریافت لیسانس زبان و ادبیات فارسی دانشگاه شیراز شد. زنگویی یکی از بزرگ‌ترین مترجمان تاریخی و از گردآوردگان اشعار کلاسیک و معاصر بوشهر است و تاکنون کتاب‌های متعددی ترجمه و تألیف کرده است. وی خود شاعر است و صاحب چندین دفتر شعر است و از جمله بزرگ‌ترین فایزشناسان ایران به‌شمار می‌رود و ضمن ترجمه، بسیاری از آثار ادبیات ملی و بومی از جمله «شعر دشتی و دشتستان» و «ترانه‌های فایز» را نگاشته و متن انتقادی دیوان اشعار فایز را برای نخستین بار چاپ و منتشر کرده است. کتاب رئیس‌علی دلواری و نهضت تنگستانیان در شعر شاعران که مجموعه اشعاری در بزرگداشت رئیس‌علی دلواری و هم‌زمان اوست نیز از او منتشر شده که خواندنی و آموزنده است.

بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر

مقدمه

بی‌شک، باورها و ارزش‌های فرهنگی، اساس فعالیت‌های فردی و اجتماعی یک جامعه محسوب می‌شود. بدون ایجاد بستر مناسب فرهنگی نمی‌توان به دنبال تحقق توسعه در ابعاد دیگر جامعه بود. از این روی، در سال‌های اخیر، مفهوم توسعه فرهنگی مورد توجه بسیاری از مجامع جهانی از جمله یونسکو قرار گرفته است. استان بوشهر، در مجموع، از روابط و ارزش‌های فرهنگی مناسبی در طول تاریخ برخوردار بوده است و آثار و محصولات ارزنده هنری را تاکنون به میدان کشیده است. سابقه دراز آهنگ تاریخی در اجرای برنامه‌های فرهنگی و هنری دارد و هنرمندان و فرهنگیان (نویسندگان و شعرا و ...) فراوانی در این دیار گرم، نضج و پرورش یافته‌اند و منشأ تحولات عظیم در این زمینه بوده‌اند. استان بوشهر، سال‌هاست در عرصه‌های متنوع فرهنگی مانند شعر و ادبیات و کتابخوانی و عرصه‌های گوناگون هنری مانند نمایش و موسیقی و صنایع دستی، زبانزد عام و خاص است. دوران چهل‌ساله انقلاب اسلامی و فراهم شدن فضای مناسب جهت پرورش استعدادهای هنری و ادبی و نمایشی و... به قلمرو هنر و فرهنگ این استان، جان تازه‌ای بخشید. مقولاتی فرهنگی و هنری مانند: تعداد کتب منتشرشده، مؤسسات انتشاراتی، چاپخانه‌ها، نمایشگاه‌ها، کتابخانه‌ها، کتاب‌فروشی‌ها، کانون‌های فرهنگی هنری مساجد، مؤسسات فرهنگی هنری، فروشگاه‌های عرضه محصولات فرهنگی هنری، مطبوعات و سایت‌های مجازی خبری و ... در استان عملکرد نسبتاً قابل قبولی داشته‌اند و

تحولات شگرفی را به همراه آورده‌اند، هرچند تا رسیدن به نقطه مطلوب، همچنان فاصله زیادی دارند.

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر

سابقه ایجاد نخستین تشکیلات رسمی فرهنگی و هنری پس از پیروزی انقلاب اسلامی در کشور و به تبع آن در استان بوشهر، به هفتم خرداد سال ۱۳۵۸ برمی‌گردد که نام وزارت اطلاعات و جهانگردی به وزارت ارشاد ملی تغییر و سپس در سال ۱۳۵۹ وزارت ارشاد ملی تبدیل به وزارت ارشاد اسلامی شد و در پی آن در سال ۱۳۶۱ مجموعه وظایف آن به تصویب و تأیید سازمان امور اداری و استخدامی وقت رسید. در ۱۲ اسفند ۱۳۶۵ با تصویب قانون، اهداف و وظایف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تصویب و برای اجرا از سوی نخست وزیر وقت ابلاغ شد. لازم به ذکر است که بدانیم فعالیت‌های فرهنگی از قبیل کتابخوانی، میزگرد، نمایش، موسیقی، سرودخوانی، شب شعر، روزنامه دیواری، نشریه، مسابقات علمی و کارهایی از این قبیل به عبارت دیگر، قسمت محسوس و عینیت‌یافته برنامه‌های فرهنگی هستند که در جهت دستیابی به اهداف مورد نظر طراحی و اجرا می‌شوند. به عبارت دیگر، نسبت برنامه فرهنگی به فعالیت فرهنگی مانند نسبت نرم‌افزاری فرایند مدیریت فرهنگی به سخت‌افزار آن است. تأثیرگذاری یک فعالیت فرهنگی بسته به میزان کارآمدی و اثربخشی روش‌های اجرایی آن فعالیت است، هر قدر یک فعالیت از روش‌های متنوع‌تری برخوردار باشد جذاب‌تر و دلنشین‌تر خواهد بود.

فعالیت‌های فرهنگی هنری استان بوشهر در اوان انقلاب اسلامی، به دلیل روحیه جهادی و غلبه ارزش‌های فرهنگ انقلابی و مکتبی، به صورت تجمیعی با سایر نهادهای موازی فرهنگی و مذهبی صورت می‌گرفت. از سال ۱۳۶۷ و با پایان یافتن جنگ تحمیلی، موج گسترده‌ای از فعالیت‌های هنری و فرهنگی شکل گرفت و برنامه‌ها و اقدامات ارزشمندی در جنبه‌های مختلف فرهنگی و هنری آغاز گردید. مدیران اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر به ترتیب از آغاز تاکنون عبارت‌اند از: سیدعبدالعزیز بلادی، علی افراشته، حبیب‌الله قلشلی، سیدنورالدین ابطحی، الله کرم پولادی ریشه‌ری، نصرالله شفیع‌ی، سیدیونس محمدی، حمیده ماحوزی و فاطمه کرم‌پور می‌باشند.

چارت سازمانی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر

شرح وظایف

- اجرای سیاست‌ها، خط مشی، مقررات، ضوابط و خاص وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در محدوده استان بوشهر.
- تقویت روح تحقیق و تفحص، تتبع و ابتکار در زمینه‌های فرهنگ و هنر اسلامی و ایرانی از طریق تشویق و حمایت از نویسندگان، شعرا، ادبا، و هنرمندان استان و معرفی و بزرگداشت عرفا و شخصیت‌های فرهنگی استان
- جمع‌آوری اخبار و اطلاعات لازم از فعالیت ادارات و واحدهای دولتی استان جهت تنظیم کتاب فعالیت‌های استان در چارچوب سیاست‌های شورای هماهنگی تبلیغات دولت.
- برنامه‌ریزی فرهنگی تبلیغاتی و بررسی تأثیرات فعالیت‌های دولت در افکار عمومی و انعکاس آن به معاونت امور مطبوعاتی
- نظارت، توزیع و نشر آگهی‌های دولتی در روزنامه‌ها و مطبوعات محلی.
- حمایت از ایجاد، توسعه، بهره‌برداری و تجهیز تأسیسات فرهنگی هنری و سینمایی غیر دولتی
- مشارکت در ایجاد، توسعه، بهره‌برداری و تجهیز تأسیسات فرهنگی، هنری،

- سینمایی و کتابخانه‌های عمومی استان.
- نظارت بر کار آموزشگاه‌های آزاد هنری، فرهنگی و سینمایی استان و نیز هنرستان‌های هنری و سینمایی و صدور مجوز ایجاد، توسعه و انحلال آن‌ها در چارچوب خط مشی و آئین‌نامه‌های مربوط و با هماهنگی معاونت ذیربط.
- نظارت بر کار مراکز، کانون‌ها، انجمن‌ها و مؤسسات هنری، فرهنگی و تبلیغاتی و سینمایی استان
- نظارت بر فعالیت‌های مؤسسات هنری، فرهنگی، سینمایی، مطبوعاتی و تبلیغاتی و چاپ و انتشارات استان بوشهر
- برگزاری جشنواره‌ها، مجمع، نمایشگاه‌ها و سایر فعالیت‌های نظیر فرهنگی هنری و سینمایی در استان
- ایجاد امکانات و فراهم آوردن تسهیلات حمایتی برای رشد فعالیت هنرمندان سرتاسر استان
- نظارت بر فعالیت‌های فرهنگی، هنری و تبلیغاتی اقلیت‌های مذهبی اسلامی استان.
- اقدام به نمونه‌سازی هنری، سینمایی و فرهنگی در حد محدود و ضروری با تکیه به نیروهای مستعد و بالقوه استان.
- نظارت و ارزشیابی کمی و فنی مراکز نمایش (سینما، تئاتر، نمایشگاه‌ها...) در چارچوب سیاست‌ها و مقررات مربوطه.
- ایجاد خلاقیت در حوزه آموزش و حمایت از نونهالان و جوانان مستعد و هنرمند استان
- تعامل گسترده فرهنگی و هنری با دستگاه‌های مرتبط و موازی در استان
- پشتیبانی از سمن‌های مردمی و جریان‌های سالم و خودجوش فرهنگی هنری در اقصی نقاط استان
- ارتقای محتوایی برنامه‌ها و اقدامات فرهنگی هنری در جهت ترویج سبک سالم زندگی در استان
- محرومیت‌زدایی فرهنگی و هنری در مناطق دوردست و کم‌برخوردار استان

ادارات فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان‌های استان بوشهر

- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان دشتستان
- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان دشتی
- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان گناوه
- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان دیر
- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان کنگان
- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی تنگستان
- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی جم
- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی دیلم
- اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی عسلویه

رئوس فعالیت‌های فرهنگی

برنامه‌های هنری و فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در استان بوشهر، همانند سایر نقاط کشور در جنبه‌های گوناگون ملی و مذهبی اجرا می‌گردد و در نقاط مختلف استان، متناسب با آداب و رسوم و سنن منطقه‌ای، شکل خاصی به خود گرفته است.

الف: شاخص کتاب و نشر

کتاب و کتابخوانی

یکی از علائق تاریخی مردم استان به کتاب و کتابخانه است که از دیرباز مورد توجه عموم و فرهیختگان اقوام منطقه بوده است و مهم‌ترین مؤلفه سنتی فرهنگ عمومی به‌شمار می‌آمده است. میزان و سرانه سواد، کیفیت و کمیت آموزش از عوامل مؤثر در افزایش و کاهش نشر کتاب بوده است. این مقوله فرهنگی سال‌ها مورد بی‌مهری واقع شد و در سنوات اخیر اقدامات خوبی را شاهد بوده است.

صنعت چاپ و نشر کتاب

در بسیاری از کشورها تعداد هر کتاب در نوبت چاپ گاهی به دو میلیون نسخه می‌رسد و این درحالی است که در ایران، گاهی پخش و فروش ۵۰۰ نسخه از یک کتاب کاری سخت است. حوزه چاپ و نشر کتاب در استان بوشهر سابقه طولانی دارد و چاپخانه‌ها و نشریات و کتابفروشی‌ها سال‌هاست که فعالیت نسبی دارند، هرچند غالب آن‌ها از نابسامانی اداره حوزه نشر، کمبود تجهیزات سخت‌افزاری مدرن، ضعف سیاست‌گذاری،

سوء مدیریت مطبوعاتی و رسانه‌ای، کم‌توجهی مسئولین و ضعف اقتصادی گلایه دارند و کم‌وبیش دچار التهاب شغلی شده‌اند. با ترویج شبکه‌های اجتماعی نقش کتاب در جامعه کم‌رنگ شده و دیگر نویسندگان به‌جای هزینه‌هنگفت برای خرید کتاب از طریق فضاهاى مجازى با هزینه‌ای اندک آن را دریافت می‌کنند. یکی از مشکلات حوزه نشر موضوع توزیع آثار است که در استان بوشهر مرکز پخشى برای عرضه آثار مکتوب وجود ندارد. یکی دیگر از اصلی‌ترین مشکل انتشاراتی‌های استان بوشهر روند کند صدور مجوز چاپ کتاب در استان‌هایی همانند تهران، قم و مشهد است. واقعیت این است که در بوشهر با توجه به بالا بودن هزینه‌ها راه‌اندازی مرکز پخش کتاب تنها با کمک بخش دولتی میسر است و بخش خصوصی در این زمینه نمی‌تواند به‌تنهایی پیشگام شود. با مروری کوتاه درمی‌یابیم تاریخچه ۴۰ ساله نشر در استان نوسانات ذیل را سپری نموده است.

۱. از سال ۱۳۶۱ تا پایان جنگ (۱۳۶۷)، تعداد ۱۶ عنوان کتاب در شمارگان ۲۴ هزار نسخه در سطح استان چاپ گردیده و علیرغم تمام محدودیت‌های فنی و بودجه‌ای، نشر کتاب متناسب با شرایط و توان استان، رشد کمی و کیفی خود را از دست نداده است.

۲. در دوران پس از جنگ از سال ۱۳۶۸، نوشتارهای فرهنگی و هنری استان افزایش یافت و توجه مؤلفین و مترجمین و شاعران و پژوهندگان به تولید و انتشار کتاب مضاعف گردید و آثار قابل توجه در موضوعات فرهنگی در سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۲ به چاپ رسید.

آمارها نشان می‌دهد که در دهه این چند سال مذکور، تعداد ۹۵ عنوان در شمارگان ۲۵۲ هزار نسخه به طبع رسیده و منتشر شده است.

۳. از سال ۱۳۷۳ تا ۱۳۸۰ تحولات و تجهیزات مناسبی در حوزه نشر و کتاب در استان فراهم آمد و فراخوان انتشار آثار داوری‌شده نویسندگان سبب گردید رشد خوبی در این حوزه صورت گیرد و بر پایه آمارهای منتشره، در این دهه، تعداد ۷۵۴ عنوان کتاب در شمارگان یک و نیم میلیون نسخه منتشر شده است. «پورتال اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر».

۴. بین سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ تعداد ۴۳۴ عنوان کتاب در استان بوشهر منتشر شده است. بیشترین تعداد کتاب‌های منتشرشده با ۶۰ عنوان در سال ۱۳۸۳ و کمترین تعداد با ۱۶ عنوان در سال ۱۳۹۰ بوده است. همچنین کتاب‌های حوزه‌های ادبیات و دین هرکدام با ۱۱۱ و ۸۲ عنوان بیشترین و کتاب‌های حوزه فلسفه و روانشناسی با ۷ و ۹ عنوان کمترین کتاب‌های منتشرشده را به خود اختصاص دادند. از میان کتاب‌های منتشر شده ۹/۵۸

درصد کتاب‌ها ترجمه شده، ۹۰/۴۱ درصد کتاب‌ها تألیفی، ۸۸/۶۲ درصد کتاب‌ها چاپ اول و ۱۱/۳۷ درصد تجدید چاپ بودند. میزان فعالیت ناشران در سال ۱۳۸۳ با ۶۵ و ۱۳۹۰ با ۷ ناشر بیشترین و کمترین فعالیت ناشران در استان بوشهر بوده است.» (بانک اطلاعات مؤسسه خانه کتاب استان بوشهر).

۵. مطابق آمار از سال ۱۳۹۱ تاکنون علیرغم معضلات اعتباری، مشکلات تحریم کاغذ و کمبود مواد اولیه و کاهش اعتبار و تورم و نوسان و موازی کاری دستگاه‌های مرتبط، صنعت انتشارات تقریباً رشد مطلوبی داشته است و استان شاهد انتشار ۹۵۲ عنوان تألیف وزین نویسندگان در شمارگان یک میلیون و ششصد هزار نسخه انتشاراتی، با همیاری و مساعدت سمن‌های فرهنگی، بوده است.» (پورتال اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر).

جدول شماره (۱) کتاب‌های منتشر شده به تفکیک موضوع از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸

موضوع	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	جمع کل
	اعتقادی (دینی)	۹	۱۳	۱۴	۱۰	۱۹	۳۰	۲۵	۴۰	۸۸	۵۶
شمارگان	۲۵۰۰	۸۰۰۰	۲۰۰۰۰	۱۵۰۰۰	۳۰۰۰۰	۴۰۰۰۰	۳۰۵۰۰	۳۵۰۰۰	۵۰۰۰۰	۲۵۰۰۰	۲۵۶۰۰۰
سیاست و فلسفه	۶	۸	۱۵	۱۷	۲۰	۱۸	۱۶	۲۰	۲۴	۱۱	۱۵۵
شمارگان	۶۵۰۰	۱۸۰۰۰	۲۰۰۰۰	۹۵۰۰	۱۹۵۰۰	۱۵۰۰۰	۲۰۰۰۰	۲۳۰۰۰	۲۰۵۰۰	۸۰۰۰	۱۷۳۵۰۰
ادبیات	۹	۱۶	۱۲	۱۰	۱۴	۱۶	۱۵	۱۷	۱۸	۱۳	۱۴۰
شمارگان	۳۵۰۰	۶۰۰۰	۵۰۰۰	۱۷۰۰۰	۲۴۰۰۰	۳۱۲۰۰	۱۹۰۰۰	۱۱۰۰۰	۱۸۰۰۰	۱۱۵۰۰	۱۴۶۷۰۰
زبان انگلیسی	۲	۱	۲	۳	۲	۳	۱	۴	۵	۴	۲۷
شمارگان	۱۰۰۰	۵۰۰	۱۰۰۰	۶۰۰۰	۲۰۰۰	۳۰۰۰	۲۰۰۰	۱۲۰۰۰	۵۰۰۰	۳۰۰۰	۳۸۵۰۰
علوم اجتماعی	۳	۵	۴	۱۳	۱۲	۱۸	۲۴	۳۸	۴۱	۲۳	۱۸۱
شمارگان	۶۰۰۰	۱۱۰۰۰	۷۰۰۰	۱۶۰۰۰	۱۸۰۰۰	۲۶۰۰۰	۴۰۰۰۰	۴۶۰۰۰	۳۰۰۰۰	۳۰۰۰۰	۲۳۰۰۰۰
تاریخ و جغرافیا	۱	۱	۱	۲	۳	۵	۴	۲	۱۱	۲	۳۲
شمارگان	۵۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰۰	۲۵۰۰	۴۰۰۰	۵۰۰۰	۲۰۰۰	۱۱۰۰۰	۲۰۰۰	۳۱۰۰۰
هنر (داستان، نمایش، موسیقی و...)	۱	۱	۱	۱	۴	۸	۵	۱۱	۸	۷	۴۷
شمارگان	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۵۰۰	۱۰۰۰	۴۵۰۰	۸۰۰۰	۵۰۰۰	۱۱۰۰۰	۱۲۰۰۰	۷۰۰۰	۴۹۰۰۰

موضوع	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۸	جمع کل
کمک درسی	عنوان	۱	۴	۳	۵	۷	۵	۲۰	۱۱	۱۴	۸۰
	شمارگان	۱۰۰۰	۵۰۰۰	۷۰۰۰	۹۰۰۰	۱۹۰۰۰	۷۰۰۰	۲۹۰۰۰	۱۴۰۰۰	۱۷۰۰۰	۱۱۸۰۰۰
دانشگاهی	عنوان	۴	۵	۵	۴	۳	۴	۵	۸	۷	۵۲
	شمارگان	۲۰۰۰	۱۱۰۰۰	۶۰۰۰	۳۰۰۰	۷۰۰۰	۱۰۰۰	۲۰۰۰	۱۴۵۰۰	۱۰۰۰۰	۵۲۰۰۰

جدول شماره ۲ تعداد کتاب‌های منتشر شده در استان بوشهر

سال	عنوان	شمارگان
۱۳۸۹	۱۰	۱۱۰۰۰
۱۳۹۰	۲۵	۴۲۰۰۰
۱۳۹۱	۳۰	۴۳۰۰۰
۱۳۹۲	۳۲	۶۵۸۰۰
۱۳۹۳	۶۰	۱۶۰۰۰۰
۱۳۹۴	۹۰	۱۶۶۲۰۰
۱۳۹۵	۱۰۰	۲۳۰۰۱۰۰
۱۳۹۶	۱۶۰	۲۵۰۰۰۰
۱۳۹۷	۱۸۰	۲۵۰۰۰۰
۱۳۹۸	۱۲۲	۱۶۵۰۰۰
جمع کل	۹۰۳	۱۳۹۳۰۰۰

نویسندگان و مترجمین و مؤلفین کتاب در استان بوشهر به دلیل ضعف زیرساخت‌های ویژه نشر و چاپ در استان، اغلب آثار خود را در خارج از استان به زیور طبع آراسته می‌نمایند، جداول ذیل گوشه‌ای از وضعیت انتشار را در طول دهه‌اخیر نشان می‌دهد.

جدول شماره (۳) کتاب‌های منتشره در شهرستان‌های استان بوشهر

ردیف	سال نشر	عنوان	شمارگان
۱	۱۳۸۹	-	-
۲	۱۳۹۰	-	-

ردیف	سال نشر	عنوان	شمارگان
۳	۱۳۹۱	۱	۱۰۰۰
۴	۱۳۹۲	۲	۲۰۰۰
۵	۱۳۹۳	۵	۳۰۰۰
۶	۱۳۹۴	۱۲	۲۵۰۰
۷	۱۳۹۵	۱۸	۲۰۰۰
۸	۱۳۹۶	۱۱	۲۶۰۰
۹	۱۳۹۷	۴۰	۱۳۵۴۰
۱۰	۱۳۹۸	۲۵	۱۲۵۰۷
جمع کل		۱۱۴	۳۹۱۴۷

جدول شماره (۴) مؤلفان استان به تفکیک جنسیت

ردیف	سال	مؤلف		جمع
		زن	مرد	
۱	۱۳۸۹	۳	۱۲	۱۵
۲	۱۳۹۰	۱۰	۲۲	۳۲
۳	۱۳۹۱	۹	۱۲	۲۱
۴	۱۳۹۲	۱۶	۳۰	۴۶
۵	۱۳۹۳	۱۸	۴۷	۶۵
۶	۱۳۹۴	۱۰	۲۹	۳۶
۷	۱۳۹۵	۸	۲۵	۴۰
۸	۱۳۹۶	۱۱	۱۹	۳۵
۹	۱۳۹۷	۹	۲۸	۴۰
۱۰	۱۳۹۸	۷	۲۲	۲۸
جمع کل		۱۰۱	۲۴۶	۳۵۸

ناشران فعال استان بوشهر

صنعت نشر و ناشران استان بوشهر، همواره از فقدان مدیریت و عدم پشتیبانی کافی دولتی رنج می‌برد. در سطح استان بوشهر، ناشران از گذشته تاکنون فعال بوده و هستند.

جدول ناشران استان به تفکیک وضعیت فعالیت و جنسیت

ردیف	سال	فعال		غیرفعال		جمع کل ناشران فعال
		مرد	زن	مرد	زن	
۱	۱۳۸۹	۰	۲۷	۱۰۱	۲۷	۲
۲	۱۳۹۰	۰	۲۷	۹۶	۲۷	۷
۳	۱۳۹۱	۰	۲۷	۹۴	۲۷	۹
۴	۱۳۹۲	۰	۲۷	۹۳	۲۷	۱۰
۵	۱۳۹۳	۱	۲۶	۹۰	۲۶	۱۲
۶	۱۳۹۴	۳	۲۴	۹۳	۲۴	۱۰
۷	۱۳۹۵	۵	۲۲	۹۱	۲۲	۱۲
۸	۱۳۹۶	۶	۲۱	۹۰	۲۱	۱۰
۹	۱۳۹۷	۵	۲۲	۹۰	۲۲	۱۴
۱۰	۱۳۹۸	۳	۲۴	۹۰	۲۴	۱۱
جمع کل		۲۳	۲۴۷	۹۲۸	۱۰۲	۹۷

فهرست رسانه‌های چاپی مجوزدار استان بوشهر

استان ساحلی و مرزنشین بوشهر از دهه ۱۳۶۰ دارای رسانه‌های چاپی مجوزدار شد و در قوالب گوناگون شروع به فعالیت نمود. در سال ۱۳۶۱ و در بحبوحه جنگ تحمیلی ۳ نشریه چاپی در استان فعالیت می‌نمود و اخبار و اطلاعات و رویدادهای اقصی نقاط استان را به اطلاع عموم می‌رساند و در سراسر اسالت توزیع می‌گردید، امروزه در سال ۱۳۹۹ تعداد ۲۶ نشریه چاپی فعال روزانه و، هفتگی، ماهنامه و فصلنامه وجود دارد و از این تعداد، نیمی از این نشریات در مرکز استان تولید و منتشر می‌گردد.

۶۲/۰۹ درصد رسانه‌های چاپی و ۳۰/۴۱ درصد از رسانه‌های الکترونیکی دارای مجوز هستند.

توزیع فراوانی رسانه‌های چاپی و الکترونیکی برحسب مجوز

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی
چاپی	۱۵	۶۷/۰۹	۶۰/۵۹
الکترونیک	۵	۲۹/۴۱	۱۰۰

رسانه‌های الکترونیکی (غیر برخط) معجوزدار استان بوشهر

گرچه از زمان روی کار آمدن رسانه‌های الکترونیکی در استان بوشهر، مدت زمان زیادی نمی‌گذرد، ولی در طول پنج سال اخیر، یعنی از سال ۱۳۹۴ تاکنون، ۶ رسانه غیربرخط دارای معجوز فعالیت در سطح استان نسبتاً فعال هستند و آثار و تولیدات محتوایی خود را به عموم هم استانی‌ها عرضه می‌نمایند و اغلب مورد استقبال نسبی قرار گرفته‌اند.

جدول شماره ۵ چاپخانه‌های استان بوشهر

ردیف	سال	چاپخانه
۱	۱۳۸۹	۱
۲	۱۳۹۰	۲
۳	۱۳۹۱	۲
۴	۱۳۹۲	۳
۵	۱۳۹۳	۴
۶	۱۳۹۴	۴
۷	۱۳۹۵	۳
۸	۱۳۹۶	۷
۹	۱۳۹۷	۹
۱۰	۱۳۹۸	۱۲
جمع کل		۴۷

جدول شماره ۶ مؤلفان استان به تفکیک جنسیت

ردیف	سال	مؤلف		جمع
		زن	مرد	
۱	۱۳۸۹	۱	۸	۸
۲	۱۳۹۰	۶	۲۵	۳۵
۳	۱۳۹۱	۸	۲۶	۳۴
۴	۱۳۹۲	۹	۴۰	۵۵
۵	۱۳۹۳	۱۰	۵۸	۶۸
۶	۱۳۹۴	۱۲	۲۵	۳۹

جمع	مؤلف		سال	رده‌ب
	مرد	زن		
۴۴	۳۶	۱۱	۱۳۹۵	۷
۴۰	۳۱	۹	۱۳۹۶	۸
۴۴	۳۶	۹	۱۳۹۷	۹
۳۴	۲۷	۱۰	۱۳۹۸	۱۰
۴۰۰	۳۱۲	۸۵	جمع کل	

کتاب‌سراهای استان

عرضه و ارائه کتاب برای عموم در استان بوشهر از چند ناحیه صورت می‌گیرد. کتاب‌فروشی‌ها، کتابخانه‌ها، مراکز آموزشی، فرهنگی و هنری. واقعیت این است که یکی از کمبودهای جدی فرهنگی در استان بوشهر، تعداد اندک کتابخانه‌ها و سالن‌های مطالعه عمومی در شهر است. کتاب‌فروشی‌های مطرح در سطح استان بوشهر به تعداد انگشتان دست هستند و مرکز استان (شهر بوشهر) علی‌رغم حمایت نسبی مردم و مسئولان، تنها دارای چهار کتابخانه عمومی تحت نظر اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی است و شهرستان‌های دشتی و دشتستان، دارای دو کتابخانه و سایر شهرستان‌ها، هرکدام فقط دارای یک کتابخانه عمومی و سالن مطالعه هستند. در طول دهه اخیر، هر سال دو نوبت برگزاری نمایشگاه کتاب در فصل بهار و زمستان را در سطح استان به‌ویژه در نمایشگاه بین‌المللی مرکز استان شاهد بوده‌ایم و این نمایشگاه‌ها که به دلیل عرضه مناسب کتب و نشریات و محصولات الکترونیک و اعمال تخفیف، از استقبال خوبی برخوردار گشته‌اند، توانسته‌اند در ارتقای سرانه مطالعه و رتبه سواد فرهنگی و رسانه‌ای شهروندان نقش ایفا نمایند.

جشنواره‌ها و همایش‌ها

استان بوشهر مانند سایر استان‌ها، هر ساله مجری و میزبان بسیاری از همایش‌های استانی و ملی است و در مناسبت‌های مختلف ملی و مذهبی به اجرای مراسم می‌پردازد، هرچند از کمبود تجهیزات و امکانات فرهنگی و هنری ویژه همایش رنج می‌برد.

جدول شماره (۴) آمار جشنواره‌ها و رویدادهای موسیقی

ردیف	سال	جشنواره‌ها و رویدادها
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	۱
۳	۱۳۹۱	۱
۴	۱۳۹۲	۲
۵	۱۳۹۳	۲
۶	۱۳۹۴	۳
۷	۱۳۹۵	۴
۸	۱۳۹۶	۴
۹	۱۳۹۷	۵
۱۰	۱۳۹۸	۴
جمع کل		۲۶

جدول شماره (۵) نمایشگاه‌های هنرهای تجسمی

ردیف	سال	نمایشگاه
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	۲
۳	۱۳۹۱	۴
۴	۱۳۹۲	۱۲
۵	۱۳۹۳	۲۰
۶	۱۳۹۴	۲۸
۷	۱۳۹۵	۲۶
۸	۱۳۹۶	۱۱

نمایشگاه	سال	ردیف
۸	۱۳۹۷	۹
۹	۱۳۹۸	۱۰
۱۲۰	جمع کل	

مطبوعات محلی و رسانه‌های چاپی در استان سابقه یکصدساله دارند. از چاپخانه مظفری در سال ۱۲۸۰ و چاپخانه علوی در سال ۱۲۸۶ شمسی گرفته تا چاپخانه‌های مدرن امروزی که در استان بوشهر، نقش مهم اطلا رسانی و اشاعه فرهنگ مکتوب بومی را ایفا می‌کنند. جدول ذیل نمایی از کمیت چاپخانه‌های استان در طول دهه اخیر را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۷ آمار رسانه‌های چاپی (نشریات) به تفکیک زمینه انتشار

تعداد	زمینه انتشار				سال
	فارسی	عمومی	تخصصی	اختصاصی	
جمع					
-	-	-	-	-	۱۳۸۹
۱	-	۱	-	-	۱۳۹۰
۲	۱	۱	-	-	۱۳۹۱
۳	۲	-	-	۱	۱۳۹۲
۴	۲	۱	۱	-	۱۳۹۳
۵	۱	۴	-	-	۱۳۹۴
۸	۴	۲	۱	۱	۱۳۹۵
۸	۶	۲	-	-	۱۳۹۶
۹	۴	۳	۱	۱	۱۳۹۷
۵	۲	۲	-	۱	۱۳۹۸
۴۵	۲۲	۱۶	۳	۴	جمع کل

ناشران استان بوشهر

تعداد ناشران استان بوشهر ۴۱ ناشر است. بیشتر ناشران در حوزه اعتقادی، ادبیات و اندیشه‌های سیاسی اجتماعی فعال هستند. طبق اطلاعات جدول ذیل، ۶۰/۵ درصد از ناشران استان، فعال و ۳۹/۵ درصد از آن‌ها غیرفعال هستند. ۲۴/۵۰ درصد ناشران در رده خردسالان و کودکان و ۷۵/۵۰ درصد در رده بزرگسالان هستند. ناشران و علاقه‌مندان به صنعت چاپ و نشر در استان بوشهر، همواره با مظلومیت در میان اصناف و کسبه مواجه بوده‌اند. از دهه ۱۳۶۰ تا ۱۳۷۳ تنها دو ناشر در شهر بوشهر وجود داشته است. از سال ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۹ عدد ناشران استان به ۸ ناشر رسید. در خلال این مدت، بنا به دلایل گوناگون مانند تأمین کاغذ و جوهر و امثال آن ناشران با افت و خیز فعالیت مواجه بوده‌اند. پس از مقداری تحول دیجیتال، تعداد ناشران استان از سال ۱۳۹۰ تاکنون به ۴۱ ناشر رسمی بزرگ و ۲۰ ناشر کوچک رسیده و در این زمینه، تجهیزات چاپ مدرن به تدریج وارد استان شده است.

جدول ناشران استان به تفکیک وضعیت فعالیت و جنسیت از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۸

غیرفعال		فعال		سال	ردیف
مرد	زن	مرد	زن		
۵۲	۱۶	۳	۰	۱۳۸۹	۱
۶۵	۱۸	۶	۰	۱۳۹۰	۲
۶۶	۲۰	۸	۳	۱۳۹۱	۳
۸۰	۲۲	۱۰	۴	۱۳۹۲	۴
۹۰	۲۳	۱۱	۳	۱۳۹۳	۵
۹۳	۲۴	۱۰	۳	۱۳۹۴	۶
۹۱	۲۵	۱۲	۵	۱۳۹۵	۷
۹۰	۲۱	۱۳	۶	۱۳۹۶	۸
۹۰	۲۲	۱۳	۵	۱۳۹۷	۹
۹۰	۲۴	۱۳	۴	۱۳۹۸	۱۰
۸۰۷	۲۱۵	۹۹	۳۳	جمع کل	

ب: شاخص مطبوعات و رسانه

پایگاه‌های خبری مجوزدار استان بوشهر

استان بوشهر از دیرباز در حوزه ارتباطات جمعی و رسانه‌ای دارای فعالیت‌های گسترده‌ای بوده است. علاوه بر شهرهای استان، تاکنون ۳۷۹ روستا از ۴۰۶ روستای ۲۰ خانوار به بالا، به شبکه ملی اطلاعات متصل شده و ۵۹۵ روستا پوشش ارتباطی و اطلاعاتی دارند. هرچند عمر پایگاه‌های خبری استان به یک دهه نمی‌رسد ولی تعداد ۱۱ پایگاه خبری در سال ۱۳۸۹ در این استان به ۶۱ پایگاه خبری دارای مجوز در زمینه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و هنری در سال ۱۳۹۹ رسیده است و بسیاری از نخبگان و فرهیختگان در اقصی نقاط استان، در این حوزه فضای مجازی ایفای نقش می‌کنند. مطابق آمار پورتال اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر، در حوزه طبع و نشر ۱۷ مجوز بدون فعالیت و معلق وجود دارد که در معرض ابطال هستند. در کل استان بوشهر ۹۸ پروانه کسب نوشت افزار وجود دارد و ۱۹ پروانه کسب صنفی چاپ و نشر باطل گردیده و تغییر شغل داده‌اند. پروانه انتشار ۲۵ نشریه نیز صادر شده است.

جدول شماره (۸) آمار مجوز ده‌های مطبوعاتی

ردیف	سال	مجوز
۱	۱۳۸۹	۴۱
۲	۱۳۹۰	۴۸
۳	۱۳۹۱	۵۲
۴	۱۳۹۲	۶۳
۵	۱۳۹۳	۶۶
۶	۱۳۹۴	۶۰
۷	۱۳۹۵	۶۵
۸	۱۳۹۶	۷۰
۹	۱۳۹۷	۶۷
۱۰	۱۳۹۸	۵۸
جمع کل		۵۳۰

جدول شماره (۹) آمار پایگاه‌های مجاز اطلاع‌رسانی و اینترنتی

ردیف	شهرستان	پایگاه
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	-
۳	۱۳۹۱	۱
۴	۱۳۹۲	۳
۵	۱۳۹۳	۱۱
۶	۱۳۹۴	۱۸
۷	۱۳۹۵	۲۴
۸	۱۳۹۶	۲۷
۹	۱۳۹۷	۳۸
۱۰	۱۳۹۸	۴۶
جمع		۴۹

کانون‌های تبلیغاتی نیمه/فعال و فعال، از سالیان دور در استان بوشهر، نقش آفرین بوده‌اند. در طول سال‌های ۱۳۸۱ تا سال ۱۳۹۸ تعداد ۴۱ واحد کانون آگهی تبلیغاتی در استان بوشهر تأسیس گردیده است. ۲۸ واحد در مرکز استان (شهر بوشهر) و بقیه در شهرستان‌های دشتی، دشتستان، کنگان، گناوه، دیلم، دیر، جم و تنگستان استقرار داشته‌اند. واردات فناوری دیجیتال هنری به استان، عامل شتاب‌بخشی در این زمینه بوده است.

جدول شماره ۱۰ آمار پروانه تأسیس کانون‌ها

ردیف	سال	پروانه صادر شده
۱	۱۳۸۹	۱۷
۲	۱۳۹۰	۲۰
۳	۱۳۹۱	۲۵
۴	۱۳۹۲	۲۹
۵	۱۳۹۳	۳۱
۶	۱۳۹۴	۳۴
۷	۱۳۹۵	۳۵
۸	۱۳۹۶	۳۸
۹	۱۳۹۷	۴۶
۱۰	۱۳۹۸	۵۰
جمع کل		۵۰

همایش‌ها، نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها و مسابقات

همه‌ساله در مناسبت‌های گوناگون، همایش‌ها، نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها و مسابقاتی در بخش کتاب و نشر در استان بوشهر برگزار می‌گردد که اغلب با استقبال زیادی روبه‌رو می‌شوند. طبق اطلاعات منتشره اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان، ۲۰ درصد همایش‌ها، نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها و مسابقات در سطح ملی، ۶۰ درصد در سطح استانی و ۲۰ درصد در سطح بین‌المللی هستند. ۵ درصد این همایش‌ها، نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها و مسابقات در سال ۹۴، ۱۰ درصد در سال ۹۵، ۳۰ درصد در سال ۹۶، ۲۵ درصد در سال ۹۷ و ۴۰ درصد دیگر در سال ۹۸ برگزار شده است. علاوه بر مواردی که در جدول ذکر شده است، هر سال طرح‌های تخفیف فصلی بهارانه، تابستانه، پاییزانه و زمستانه در کتاب‌فروشی‌ها برگزار می‌گردد.

جدول توزیع همایش‌ها، نمایشگاه‌ها، جشنواره‌ها و مسابقات بخش کتاب و نشر برحسب سطح

درصد	همایش، نمایشگاه، جشنواره و مسابقات	
۲۰	ملی	سطوح
۶۰	استانی	
۲۰	بین‌المللی	

ج: شاخص هنر و سینما

هنر، دمیدن روح نشاط و تعالی و شکوفایی در آدمی است. استان بوشهر در انواع زمینه‌های هنری و فرهنگی تاریخچه فعالیت طولانی دارد و در طول سالیان متمادی، هنرمندان خبره و آثار هنری برجسته‌ای را به جامعه هنری ایران زمین عرضه نموده است. هنرمندان در رشته‌های گوناگون هنری در این استان توانسته‌اند در سطوح ملی و بین‌المللی راه یابند. جداول زیر آمار فعالیت‌های اداره کل در طول دهه ۱۳۹۰ را نشان می‌دهد.

جدول شماره (۱): آمار نمایش‌های تولید و اجرا شده، دفعات اجرا و تماشاگران

ردیف	سال	عنوان نمایش	دفعات اجرا	تماشاگران
۱	۱۳۸۹	-	-	-
۲	۱۳۹۰	۷	۱۹	۹۵۰
۳	۱۳۹۱	۹	۲۱	۹۹۷

ردیف	سال	عنوان نمایش	دفعات اجرا	تماشاگران
۴	۱۳۹۲	۱۱	۲۶	۱۲۵۴
۵	۱۳۹۳	۱۵	۲۸	۱۵۴۰
۶	۱۳۹۴	۱۹	۵۱	۲۵۴۱
۷	۱۳۹۵	۴۰	۳۱۰	۱۰۲۵۴
۸	۱۳۹۶	۴۷	۳۵۲	۱۲۵۴۰
۹	۱۳۹۷	۴۲	۳۸۶	۱۳۵۴۸
۱۰	۱۳۹۸	۴۸	۵۲۰	۱۴۱۵۴
جمع کل		۲۳۸	۱۷۱۳	۵۷۷۷۸

جدول شماره (۲) آمار نمایش‌های تولیدی و اجرا شده

ردیف	سال	نمایش‌های تولید و اجرا شده		
		سه ماه اول	سه ماه دوم	سه ماه چهارم
۱	۱۳۸۹	-	-	-
۲	۱۳۹۰	-	-	-
۳	۱۳۹۱	۶	۸	۵
۴	۱۳۹۲	۵	۸	۷
۵	۱۳۹۳	۸	۱۱	۹
۶	۱۳۹۴	۱۰	۱۴	۱۴
۷	۱۳۹۵	۱۲	۱۱	۱۳
۸	۱۳۹۶	۱۱	۱۰	۱۴
۹	۱۳۹۷	۸	۱۵	۱۱
۱۰	۱۳۹۸	۱۲	۹	۱۸
جمع کل		۷۰	۸۶	۹۱

تولید و اجرای موسیقی

گرچه تولید و تهیه آثار موزیکال ملی و محلی در استان بوشهر، از روند مناسبی برخوردار است، اما اجرای موسیقی در این استان، از فراز و نشیب خاصی برخوردار است و هنرمندان اهل موسیقی از وضعیت اجرای قطعات موسیقایی، راضی نیستند و لذا اغلب ترجیح

می‌دهند آثار خود را در خارج از استان به روی صحنه ببرند.

جدول شماره (۳) آمار مجوز اجرای صحنه‌ای موسیقی

ردیف	سال	مجوز
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	۱
۳	۱۳۹۱	۲
۴	۱۳۹۲	۵
۵	۱۳۹۳	۹
۶	۱۳۹۴	۱۵
۷	۱۳۹۵	۱۱
۸	۱۳۹۶	۱۴
۹	۱۳۹۷	۱۱
۱۰	۱۳۹۸	۱۵
جمع کل		۸۴

تشکل‌های هنری و انجمن‌های فرهنگی

سابقه شروع به کار و فعالیت رسمی تشکل‌های هنری و انجمن‌های مختلف فرهنگی در استان بوشهر به چند سال اخیر برمی‌گردد و در طول همین مدت، علی‌رغم کاستی‌های متعدد، این تشکل‌های هنری توانسته‌اند سامان خوبی به خود گیرند و آثار هنری حرفه‌ای و قابل رقابت با سایر استان‌ها را از خود به یادگار گذارند. در ادامه جدول انجمن‌های شاخص هنری استان آمده است.

جدول شماره (۶) انجمن‌های هنری

ردیف	سال	تشکل‌ها و انجمن‌ها		
		تجسمی	موسیقی	نمایشی
۱	۱۳۸۹	-	-	-
۲	۱۳۹۰	-	-	-
۳	۱۳۹۱	-	-	-
۴	۱۳۹۲	۱	۲	۲
۵	۱۳۹۳	۱	۳	۳

تشکل‌ها و انجمن‌ها			سال	ردیف
نمایشی	موسیقی	تجسمی		
۳	۲	۱	۱۳۹۴	۶
۳	۲	۱	۱۳۹۵	۷
۳	۲	۲	۱۳۹۶	۸
۳	۲	۲	۱۳۹۷	۹
۳	۲	۱	۱۳۹۸	۱۰

فروشگاه‌های عرضه محصولات فرهنگی هنری

استان بوشهر در زمینه عرضه محصولات فرهنگی از ابتدای انقلاب اسلامی موفقیت نسبی داشته است. در دهه اول انقلاب، توزیع آثار و محصولات فرهنگی هنری در کانون‌های فرهنگی مدارس، پایگاه‌های بسیج و مساجد و نمایشگاه‌ها صورت می‌گرفت و پس از آن با صدور مجوزهای صنفی، در دهه ۱۳۷۰، ۴۱ باب و در دهه ۱۳۸۰، ۴۲ باب فروشگاه عرضه محصولات فرهنگی هنری در سطح استان تأسیس شده است. در مجموع تا قبل از سال ۱۳۸۹ تعداد ۳۲ فروشگاه عرضه محصولات فرهنگی هنری وجود داشته است و این روند در سال‌های اخیر شدت محسوسی گرفته است.

جدول خدمات عرضه محصولات فرهنگی

ردیف	تاریخ	تعداد
۱	۱۳۸۹	۱۴
۲	۱۳۹۰	۹
۳	۱۳۹۱	۸
۴	۱۳۹۲	۱۰
۵	۱۳۹۳	۷
۶	۱۳۹۴	۸
۷	۱۳۹۵	۹
۸	۱۳۹۶	۱۲
۹	۱۳۹۷	۱۴
۱۰	۱۳۹۸	۱۸
جمع کل		۱۰۹

(منبع: صنف فروشگاه‌های عرضه محصولات فرهنگی و بازی‌های رایانه‌ای)

آموزش‌های هنری در استان

استان بوشهر در شاخه‌های گوناگون هنری با برگزاری کلاس‌های آموزشی (نظری و عملی) به افزایش اطلاعات و بالابردن سطح سواد رسانه‌ای هنرجویان و فرهنگ‌دوستان اقدام نموده است. در این زمینه هم از دستگاه‌های دولتی و هم مؤسسات خصوصی فعالیت داشته‌اند و هم از بستر آموزشگاه‌های آزاد هنری و هم از طریق کانون‌های فرهنگی و هنری و... استفاده شده است. محل استقرار غالب آموزشگاه‌های هنری آزاد در استان، شهر بوشهر است که دارای چهار آموزشگاه آزاد در رشته‌های موسیقی، نمایش، ادبیات و هنرهای سنتی است و در برخی شهرستان‌ها مانند دشتی و دشتستان هم آموزشگاه‌های هنری اندکی فعالیت می‌کنند که مورد حمایت قرار نگرفته‌اند. در شهرهای کوچک و بخش‌ها و روستاهای استان، ضعف آموزش‌های هنری کاملاً مشهود است و نیروی انسانی آموزش‌دهنده و ابزار و تجهیزات مناسب آموزش، در مضیقه است و از این حیث، نارسایی کاملاً مشهود است.

جدول شماره (۱) آموزشگاه‌های آزاد هنری

ردیف	سال	آموزشگاه‌های آزاد
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	-
۳	۱۳۹۱	۱
۴	۱۳۹۲	۱
۵	۱۳۹۳	۵
۶	۱۳۹۴	۸
۷	۱۳۹۵	۱۰
۸	۱۳۹۶	۱۲
۹	۱۳۹۷	۱۱
۱۰	۱۳۹۸	۱۲
جمع کل		۶۰

منبع: معاونت هنری اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر

جشنواره‌های فرهنگی و هنری

استان بوشهر در زمینه برگزاری جشنواره‌های فرهنگی و هنری سابقه طولانی ندارد. زیرا شرایط گرم و مرطوب اقلیمی و برخی کاستی‌ها و محرومیت‌های زیرساختی و کمبود ابزار فناوری و فرهنگی و هنری مانع آن شده است که این استان بتواند مانند کلانشهرهای

کشور، میزبان برگزاری جشنواره‌های متعدد فرهنگی و هنری باشد. با این حال، تقریباً در زمستان و بهار همه‌ساله، کم‌وبیش این میزبانی هنری اتفاق می‌افتد و مراسم و یادواره و جشنواره و همایش‌های گوناگونی برگزار می‌گردد.

استان بوشهر به دلیل مجاورت مرزی با دول کوچک عرب حوزه خلیج فارس، از ظرفیت میزبانی جشنواره‌ای برخوردار است. برگزاری جشنواره‌های فرهنگی هنری استان‌های ساحلی جنوب کشور در قالب استان‌های عضو منطقه هشت وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در کشورهای جیبوتی، امارات، تاجیکستان و اتیوپی در دستور کار قرار دارد. محوریت میزبانی جشنواره‌ها در استان بر پایه چهار مقوله قرآن و عترت، کتاب، موسیقی و نمایش است. در خلال این جشنواره‌ها، نمایشگاه کتاب، آثار تولیدی، آثار تجسمی، موسیقیایی و نمایشی (تئاتر، تله تئاتر، فیلم کوتاه و...) با افت و خیز سلیقه‌ای، در معرض نمایش همگانی قرار می‌گیرد و از تنوع و پسند خوبی برای مخاطبین برخوردار است. جداول ذیل گویای بخشی از وضعیت برگزاری جشنواره‌ها و ... در استان است.

جدول شماره (۲) جشنواره‌های نمایشی و هنری

ردیف	سال	اجرای نمایش		
		تجسمی	موسیقی محلی	نمایشی
۱	۱۳۸۹	-	-	-
۲	۱۳۹۰	-	-	۱
۳	۱۳۹۱	-	۱	۱
۴	۱۳۹۲	-	۱	۱
۵	۱۳۹۳	۱	۱	۲
۶	۱۳۹۴	۳	۲	۳
۷	۱۳۹۵	۱	۴	۵
۸	۱۳۹۶	۱	۲	۲
۹	۱۳۹۷	۲	۲	۲
۱۰	۱۳۹۸	۲	۲	۲
جمع کل		۱۰	۱۵	۱۹

چارت سازمانی

قراردادهای طرح عمرانی	شرکتی	قرارداد کار معین	پیمانی	رسمی	جمع
۴	۱۹	۴۷	۲۳	۳۲	۱۲۵
مدرک تحصیلی کارکنان اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر					
کمتر از دیپلم	دیپلم	فوق دیپلم	لیسانس	فوق لیسانس	دکتر
۵	۱۸	۱۹	۴۸	۱۳	۲

وضعیت نیروی انسانی و نحوه استخدام

آمار نیروی انسانی به تفکیک شهرستان										
ردیف	بوشهر	گناوه	دیلم	تنگستان	دشتستان	دشتی	دیر	کنگان	جم	عسلویه
رسمی و پیمانی	۳۳	۳	۱	۰	۴	۳	۴	۳	۲	۲
قراردادی	۱۶	۳	۳	۵	۷	۶	۳	۳	۱	۰
شرکتی	۱۲	۰	۰	۱	۲	۳	۰	۱	۰	۰
طرح	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
جمع	۶۵	۶	۴	۴	۱۳	۱۲	۷	۷	۳	۲
مجتمع‌های فرهنگی و هنری، فرهنگسراها و سالن‌های نمایش										
عنوان	بوشهر	گناوه	دیلم	تنگستان	دشتستان	دشتی	دیر	کنگان	جم	عسلویه
نگارخانه	۲	۲	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۰
پلاتو	۳	۰	۱	۳	۱	۱	۱	۱	۱	۰
سالن	۴	۳	۲	۲	۱	۳	۲	۱	۱	۰
انجمن‌های مستقر در استان بوشهر										
ردیف	بوشهر	گناوه	دیلم	تنگستان	دشتستان	دشتی	دیر	کنگان	جم	عسلویه
انجمن‌های مستقر	۱۳	۱۴	۱۰	۱۱	۷	۹	۸	۶	۵	۰

اعتبارات فرهنگی هنری استان

از جمله نقایص جدی که در طول سالیان متمادی در عملکرد ادارات و سازمان‌های فرهنگی و هنری، خاصه عملکرد فعالیت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر نقش منفی ایفا نموده است، مسئله کمبود اعتبارات و عدم توجه به این سرانۀ اعتباری است که همین مسئله موجب عدم توسعه برنامه‌ها و زیرساخت‌های فرهنگی و هنری استان شده است.

مقایسه اعتبارات مصوب استانی در سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ و محاسبه درصد افزایش ۹۸ درباره ۹۷ (مبلغ‌ها به میلیون ریال)

عنوان	سال ۹۲	سال ۹۳	سال ۹۴	سال ۹۵	سال ۹۶	سال ۹۷	سال ۹۸	درصد افزایش ۹۸ درباره ۹۷	پیش بینی ۹۸
حقوق و مزایای مستمر	۱۰۷۴۹	۱۱۷۹۵	۱۲۸۲۷	۱۷۰۲۶	۱۹۶۵۶	۲۳۵۰۷	۲۷۷۲۷	۱۸	۲۸۳۸۸
سایر پرسنلی	۱۴۴۰۴	۱۶۴۲۵	۱۷۲۹۸	۲۳۴۵۸	۲۴۷۷۶	۲۹۱۱۲	۳۸۰۷۵	۳۰/۸	۵۵۲۲۶
سایر غیرپرسنلی	۵۰۱۰	۶۵۴۱	۵۵۴۲	۶۰۳۸	۲۱۲۷	۳۱۵۲	۳۶۲۰	۱۴/۸	۱۴۸۴۰
جمع	۳۳۲۴۲	۳۰۹۵۴	۳۵۶۶۷	۴۶۵۲۲	۴۶۵۵۹	۵۵۷۷۱	۶۹۴۲۲	۲۴/۵	۹۸۴۵۴

ردیف دستگاہ ابلاغ کننده	شماره برنامه	عنوان برنامه / طرح / ردیف متفرقه	فصل	اعتبارات ابلاغی ۹۸ سال	اعتبارات ابلاغی ۹۸ سال	درصد کاهش	درصد افزایش
۱۱۴۰۰۰-۱	۱۷۰۳۰۲۲۰۰۰	حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و هنری استان	۵	۱۲۶۰۰۰۰۰۰	۲۲۲۰۰۰۰۰۰	۱۱٪	۰
۱۱۴۰۰۰-۱	۱۷۰۳۰۲۲۰۰۰	حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و هنری استان	۲	۱۳۹۸۷۱۰۰۰	۱۹۰۰۰۰۰۰۰	۰	۱۲٪
۱۱۴۰۰۰-۱	۱۷۰۱۰۱۵۰۰۰	حمایت از فعالیت‌های تبلیغ و ترویج قرآن	۵	۱۵۳۱۵۰۰۰۰	۲۱۰۰۰۰۰۰۰	۰	۱۶٪
۱۱۴۰۰۰-۱	۱۷۰۳۰۰۷۰۰۰	توسعه نشر و ترویج کتاب‌خوانی	۵	۴۰۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰۰	۱۹٪	۰
۱۱۴۰۰۰-۱	۱۷۰۵۰۱۵۰۰۰	حمایت و ارتقای مطبوعات	۵	۲۵۴۰۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰۰۰۰	۰	۰
۱۱۴۰۰۰-۱	۱۸۰۲۰۰۱۰۰۰	آموزش متوسطه فنی و حرفه‌ای	۲	۱۴۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰۰	۰	۱۰۰٪
۱۱۴۰۰۰-۱	۱۷۰۵۱۵۰۰۰	حمایت و ارتقای مطبوعات	۲	۸۸۰۰۰۰۰۰۰	۲۷۵۴۳۰۰	۲۵	۰

۱۰۴ | گزارش توصیفی و تحلیلی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر

ردیف دستگاه ابلاغ کننده	شماره برنامه	عنوان برنامه / طرح / ردیف متفرقه	فصل	اعتبارات ابلاغی سال ۹۸	اعتبارات ابلاغی سال ۹۸	درصد کاهش	درصد افزایش
۱-۱۱۴۰۰۰	۱۷۰۳۰۳۷۰۰۰	برنامه راهبردی ارتقای فرهنگ عمومی	۵	۹۰۰۰۰۰۰۰	۲۵۴۱۰۰۰	٪۱۵	۰
۱-۱۱۴۰۰۰	۱۷۰۳۰۲۲۰۰۰	از ردیف ۱۴- ۵۳۰۰۰۰۰ بابت اجاره ساختمانها	۲	۱۵۴۰۰۰۰۰	۳۶۰۰۰۰۰	۱۳/۲۵	۰
جمع							
				۱۸۱۱۹۵۰۰۰۰	۴۷۶۶۰۰۰۰۰	٪۲۸	۰

اطلاعات پروژه‌های در دست اجرای سال ۱۳۹۸

شهرستان	پروژه‌های در دست اجرا	متراژ پروژه‌ها	اعتبار هزینه شده	مصوب ۹۸	اعتبار مورد نیاز
بوشهر	۴	۱۵۸۰۰	۱۹۳۷۹۱	۱۴۰۰۰	۳۵۰۰۰
دشتستان	۵	۶۷۷۰	۳۸۳۵۰	۴۴۳۰۰	۳۰۰۰۰۰
دشتی	۲	۶۴۰	۹۸۱۴	۲۰۰۰	۴۵۰۰
تنگستان	۲	۲۴۰۰	۲۷۸۰۰	۱۵۰۰	۹۰۰۰۰
دیر	۲	۸۷۰	۱۷۰۲۰	۸۴۰۰	۵۴۵۰۰
کنگان	۳	۱۸۰۰	۱۸۰۷۱	۶۰۰۰	۷۴۰۰۰
عسلویه	۱	۶۰۰۰	۱۲۳۸۷۴	۲۴۳۲۰	۳۰۰۰۰۰
جم	۲	۱۹۷۵	۲۴۲۰۰	۱۲۵۰۰	۵۲۰۰۰
گناوه	۱	۴۰۰	۵۸۰۰	۳۰۰۰	۴۰۰۰
دیلم	۲	۴۰۰	۵۷۰۰	۴۲۰۰	۱۵۰۰۰
جمع	۲۴	۳۷۰۵۵	۴۶۴۴۲۰	۱۲۰۲۲۰	۹۱۵۵۰۰

امکانات فرهنگی و هنری در سطح استان بوشهر (سال ۱۳۹۸)

شرح	وضعیت	تعداد	ظرفیت سال ۹۸
تعداد سالن‌های نمایش اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی	فعال	۱۸	۵۶۸۱
تعداد سینماهای استان	فعال	۱۳	۳۶۴۲
تعداد کانون‌های تبلیغاتی	کانون	۱۹	۲۸۱
تعداد مؤسسات فرهنگی و هنری	تعداد	۹۸	۱۱۰

بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر | ۱۰۵

استان بوشهر در زمینه تأمین اعتبارات استانی و ملی از حیث عمرانی و پشتیبانی زیرساخت‌های فرهنگی و هنری سال‌هاست با بیماری مزمن کمبود بودجه روبه‌روست و علی‌رغم گذشت زمان و تعویض مدیران در دولت‌های مختلف، تاکنون از این نقیصه رنج می‌برد و همین مسئله دست‌اندرکاران را درباره توسعه و افزایش مراکز فرهنگی و هنری دلسرد نموده است.

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر ۱۳۹۸ - شهرستان بوشهر

ردیف	مکان پروژه			مجموعه	عنوان پروژه	مجموعه پروژه	اعتبار هزینه شده تا ۹۶	هزینه کارکرد ۹۷ سال	مصوب ۹۸ سال	مساحت		سال شروع	سال خاتمه	پیشرفت فیزیکی	اعتبار مورد نیاز برای تکمیل
	شهرستان	بخش	شهر							عرضه	زیربنا				
۱	بوشهر	مرکزی	بوشهر	ادوات مجتمع و فرهنگی	اداره کل	۲۳۰۰	۴۰۰۷	۱۰۰۰	۴۰۰	۹۵	۹۸	۱۰۰	۳۰۰۰		
	بوشهر	مرکزی	عالیشهر	ادوات پلاژ فرهنگسرا	اداره کل	۱۵۰۰	۲۰۰۷	۱۰۰۰	۲۴۰	۹۴	۹۷	۱۰۰	۱۵۰۰		
	جمع					۳۸۰۰	۶۰۱۴	۲۰۰۰	۶۴۰	۰	۰	۰	۴۵۰۰		

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر ۱۳۹۸ - شهرستان عسلویه

ردیف	مکان پروژه			مجموعه	عنوان پروژه	مجموعه پروژه	اعتبار هزینه شده تا ۹۶	هزینه کارکرد ۹۷ سال	مصوب ۹۸ سال	مساحت		سال شروع	سال خاتمه	پیشرفت فیزیکی	اعتبار مورد نیاز برای تکمیل
	شهرستان	بخش	شهر							عرضه	زیربنا				
۱	عسلویه	مرکزی	عسلویه	ادوات مجتمع فرهنگی عسلویه	وزارت متبوع	۱۰۸۸۷۴	۱۵۰۰۰	۴۳۲۰	۳۱۶۰	۶۰۰۰	۸۸	۱۴۰۱	۶۰	۳۰۰۰۰	
	جمع					۱۰۸۸۷۴	۱۵۰۰۰	۴۳۲۰	۳۱۶۰	۶۰۰۰	۰	۰	۰	۳۰۰۰۰۰	

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر ۱۳۹۸ - شهرستان دشتستان

ردیف	مکان پروژه			عنوان پروژه	مجری پروژه	اعتبار هزینه شده تا ۹۶	هزینه کارکرد ۹۷	مجموع سال ۹۸	مساحت		سال شروع	پیش بینی سال خاتمه	بسیرف فیزیکی	اعتبار مورد نیاز
	شهرستان	بخش	شهر						عرصه	زیربنا				
۱	دشتستان	سعدآباد	سعدآباد	احداث مجتمع فرهنگی شبانکاره	راه و شهرسازی	۵۴۰۰	۰	۴۰۴۱	۱۸۵۰	۸۸	۲۷	۲۷	۷۰۰۰۰	
۲	دشتستان	شبانکاره	شبانکاره	احداث مجتمع فرهنگی آبپخش	راه و شهرسازی	۵۴۰۰	۰	۳۰۸۵	۱۸۵۰	۸۸	۲۷	هر سه پروژه فاقد اعتبار و تعطیل	۷۰۰۰۰	
۳	دشتستان	آب پخش	آب پخش	احداث فاز دوم مجتمع فرهنگی برازجان	راه و شهرسازی	۵۴۰۰	۰	۵۱۵۳	۱۸۵۰	۸۸	۲۷	۲۷	۷۰۰۰۰	
۴	دشتستان	مرکزی	بrazجان	احداث پلانو مجتمع فرهنگی و هنری	اداره کل	۱۵۱۵۰	۲۰۰۰	۴۰۳۰۰	۹۷۰	۸۸	۹۸	۹۸	۷۰۰۰۰	
۵	دشتستان	مرکزی	بrazجان	اداره کل	اداره کل	۵۰۰۰	۴۰۰۰	۰	۲۵۰	۹۷	۹۹	۳۰	۲۰۰۰۰	
	جمع					۳۱۳۲۵۰	۷۰۰۰	۴۴۳۰۰	۶۷۷۰	۰	۰	۰	۳۰۰۰۰۰	

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۹۸ - شهرستان جهم

ردیف	مکان پروژه			عنوان پروژه	مجری پروژه	اعتبار هزینه شده تا ۹۶ تا	هزینه کارکرد ۹۷ سال	مصوب ۹۸ سال	مساحت		سال شروع	پیش بینی سال خاتمه	پیشرفت فیزیکی	اعتبار تکمیل عملیات
	شهرستان	بخش	شهر						عرضه	زیر بنا				
۱	جهم	ریز	ریز	مجمع فرهنگی ریز	راه و شهرسازی	۱۵۷۰۰	۵۰۰۰		۴۰۰۰	۱۸۰۰	۸۹	۹۷	۹۸	۵۰۰۰۰
۲	جهم	مرکزی	جهم	احداث مجتمع فرهنگی	اداره کل	۲۰۰۰	۱۵۰۰۰	۲۱۷۰	۰	۱۷۵	۹۵	۹۷	۱۰۰	۲۰۰۰
	جمع					۱۷۷۰۰	۶۵۰۰	۲۱۷۰	۴۰۰۰	۱۹۷۵	۰	۰	۰	۵۲۰۰۰

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۹۸ - شهرستان تنگستان

ردیف	مکان پروژه			عنوان پروژه	مجری پروژه	اعتبار هزینه شده تا ۹۶ تا	هزینه کارکرد ۹۷ سال	مصوب ۹۸ سال	مساحت		سال شروع	پیش بینی سال خاتمه	پیشرفت فیزیکی	اعتبار مورد نیاز برای تکمیل
	شهرستان	بخش	شهر						عرضه	زیر بنا				
۱	تنگستان	دلوار	دلوار	مجمع فرهنگی دلوار	راه و شهر سازی	۱۹۸۰۰	۸۰۰۰		۲۰۰۰	۲۳۰۰	۹۳	۱۴۰۱	۳۴	۹۰۰۰۰
۲	تنگستان	مرکزی	اهرم	احداث مجتمع فرهنگی و هنری	اداره کل	۰	۰	۱۵۰۰	۰	۱۰۰	۹۸	۱۴۰۰	۰	۰
	جمع					۱۹۸۰۰	۸۰۰۰	۱۵۰۰	۲۰۰۰	۲۴۰۰	۰	۰	۰	۹۰۰۰۰

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر ۱۳۹۸ - شهرستان دیر

اعتبار مورد نیاز برای تکمیل	پیشرفت فیزیکی	پیش بینی سال خاتمه	سال شروع	مساحت		مجموع ۹۸ سال	هزینه کارکرد ۹۷ سال	اعتبار هزینه شده تا ۹۶	مجری پروژه	عنوان پروژه	مکان پروژه			ردیف
				زیر بنا	عرصه						شهر	بخش	شهرستان	
۴۵۰۰۰	۴۸	۹۹	۹۲	۶۳۰	۱۰۰۰	۶۰۰۰	۴۵۰۰	۹۲۰	اداره کل	سالن فرهنگی آبدان	آبدان	دیر	۱	
۹۵۰۰	۸۵	۹۹	۹۶	۲۴۰	۰	۲۴۰۰	۱۶۰۰	۱۷۰۰	اداره کل	احداث مجتمع فرهنگی و هنری	دیر	مرکزی	دیر	۲
۵۴۵۰۰	۰	۰	۰	۸۷۰	۱۰۰۰	۸۴۰۰	۶۱۰۰	۱۰۹۲۰	جمع					

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر ۱۳۹۸ - شهرستان کنگان

اعتبار مورد نیاز برای تکمیل	پیشرفت فیزیکی	پیش بینی سال خاتمه	سال شروع	مساحت		مجموع ۹۸ سال	هزینه کارکرد ۹۷ سال	اعتبار هزینه شده تا پایان ۹۶	مجری پروژه	عنوان پروژه	مکان پروژه			ردیف
				زیر بنا	عرصه						شهر	بخش	شهرستان	
۶۰۰۰۰	۳۸	۹۹	۹۲	۱۲۰۰	۱۰۰۰	۴۵۰۰	۱۰۳۷۱	۰	راه و شهر سازی	مجتمع فرهنگی بینک	بیک	مرکزی	کنگان	۱
۷۰۰۰۰	۰	۹۹	۹۸	۲۰۰	۰	۳۰۰۰	۰	۰	اداره کل	احداث پلاژ مجتمع فرهنگی	کنگان			۲
۷۰۰۰۰	۲۵	۹۹	۹۶	۴۰۰	۰	۳۰۰۰	۲۴۰۰	۸۰۰	اداره کل	احداث مجتمع فرهنگی	کنگان	مرکزی	کنگان	۳
۷۴۰۰۰	۰	۰	۰	۱۸۰۰	۱۰۰۰	۶۰۰۰	۶۹۰۰	۱۱۱۷۱	جمع					

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۹۸ - شهرستان گناوه

اعتبار مورد نیاز برای تکمیل	پیشرفت فیزیکی	پیش بینی سال خاتمه	سال شروع	مساحت		مجموع سال ۹۸	هزینه کار کرده سال ۹۷	هزینه اعتبار شده تا ۹۶	معمری پروژه	عنوان پروژه	مکان پروژه			ردیف
				زیر بنا	عرضه						شهر	بخش	شهرستان	
۴۰۰۰	۱۰۰	۹۹	۹۶	۴۰۰	۰	۳۰۰۰	۲۰۰۰	۳۸۰۰	اداره کل	احداث مجتمع فرهنگی و هنری	گناوه	مرکزی	گناوه	۱
۴۰۰۰	۰	۰	۰	۴۰۰	۰	۳۰۰۰	۲۰۰۰	۳۸۰۰			جمع			

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۹۸ - شهرستان دیلم

اعتبار مورد نیاز برای تکمیل	پیشرفت فیزیکی	سال خاتمه	سال شروع	مساحت		مجموع سال ۹۸	هزینه کار کرده سال ۹۷	هزینه اعتبار شده ۹۶	معمری پروژه	عنوان پروژه	مکان پروژه			ردیف
				زیر بنا	عرضه						شهر	بخش	شهرستان	
۱۵۰۰	۱۰۰	۹۷	۹۵	۴۰۰	۰	۴۲۰۰	۳۰۰۰	۲۷۰۰	اداره کل	احداث مجتمع فرهنگی هنری	دیلم	مرکزی	دیلم	۱
۱۵۰۰	۰	۰	۰	۴۰۰	۰	۴۲۰۰	۳۰۰۰	۲۷۰۰			جمع			

فضاهای فرهنگی و هنری در دست ساخت اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی ۱۳۹۸ - شهرستان دشتی

ردیف	مکان پروژه			سال شروع	پیش‌بینی سال خاتمه	پیشرفت فیزیکی	اعتبار مورد نیاز برای تکمیل	مساحت		اعتبار هزینه کارکرد سال ۹۷ تا ۹۶	اعتبار هزینه شده تا ۹۶	هزینه کارکرد سال ۹۷	مصوب سال ۹۸
	شهرستان	بخش	شهر					عرصه	زیربنا				
۱	دشتی	مرکزی	خورموج	۹۵	۹۸	۱۰۰	۳۰۰۰	۴۰۰	۱۰۰۰	۲۳۰۰	۴۰۰۷	۱۰۰۰	
	دشتی	کاکلی	کاکلی	۹۴	۹۷	۱۰۰	۱۵۰۰	۲۴۰	۱۰۰۰	۱۵۰۰	۲۰۰۷	۱۰۰۰	
	جمع			۰	۰	۰	۴۵۰۰	۶۴۰	۲۰۰۰	۳۸۰۰	۶۰۱۴	۲۰۰۰	

سازمان‌های مردم‌نهاد فرهنگی و هنری در استان

در سطح استان بوشهر، مراکز و سمن‌های فرهنگی و هنری گوناگونی در اقصی نقاط استان وجود دارند که در جدول ذیل آمده است:

ردیف	شهرستان	فعال		جمع کل سمن‌های فعال
		زن	مرد	
۱	بوشهر	۵	۴	۹
۲	دشتس	۳	۲	۵
۳	دشتستان	۳	۲	۵
۴	گناوه	۱	۱	۲
۵	کنگان	۱	۱	۲
۶	دیلم	۱	۱	۲
۷	دیر	۱	۱	۲
۸	جم	۱	۱	۲
۹	تنگستان	۱	۱	۲
	جمع کل	۱۷	۱۴	۳۱

جدول شماره (۳): آمار نیروی انسانی شاغل و سطح تحصیلات در سازمان

ردیف	سال	تعداد کل	نوع استخدام			مدرک تحصیلی					جنسیت		
			رسمی	پیمانی	قرارداد کار موقت	دیپلما	فوق لیسانس	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم	زیر دیپلم	زن	مرد
۱	۱۳۸۹	۶۹	۳۳	۷	۲۹	-	۴	۲۶	۱۷	۱۳	۹	۱۹	۵۰
۲	۱۳۹۰	۶۸	۳۲	۹	۲۸	-	۴	۲۷	۱۵	۱۴	۸	۱۷	۵۱
۳	۱۳۹۱	۷۶	۳۴	۱۰	۳۲	-	۵	۳۱	۲۰	۱۵	۵	۱۳	۵۹
۴	۱۳۹۲	۷۰	۳۵	۹	۲۶	-	۷	۳۳	۱۹	۷	۴	۱۵	۵۵
۵	۱۳۹۳	۶۴	۳۱	۹	۲۴	-	۹	۳۵	۱۲	۶	۲	۱۱	۵۳
۶	۱۳۹۴	۷۴	۴۲	۸	۲۴	-	۱۰	۴۲	۱۱	۹	۲	۱۹	۵۵
۷	۱۳۹۵	۷۳	۴۱	۹	۲۳	-	۱۱	۳۹	۱۰	۱۱	۲	۱۸	۵۵
۸	۱۳۹۶	۷۰	۴۳	۱۰	۱۷	-	۱۲	۳۸	۹	۹	۲	۱۶	۵۴
۹	۱۳۹۷	۶۸	۴۰	۱۰	۱۸	-	۱۶	۳۹	۸	۵	۰	۱۸	۵۰
۱۰	۱۳۹۸	۶۴	۴۰	۱۴	۱۰	-	۱۶	۳۷	۵	۴	۰	۱۹	۴۵

مجتمع‌های فرهنگی و هنری

استان بوشهر دارای چندین مجتمع فرهنگی در مرکز استان و شهرستان‌های تابعه است. هم‌اکنون مجتمع فرهنگی هنری عسلویه، مجتمع ریز با ۷۰ درصد پیشرفت و آبدان و بنک با ۳۰ درصد پیشرفت متأسفانه عملیات اجرایی آن‌ها متوقف شده است که اگر فکری به حال آن‌ها نشود همین میزان زیرساخت هم از بین خواهد رفت.

وضعیت ساختار سازمانی

با توجه به تبدیل وضعیت نیروهای قراردادی، پست سازمانی بلا تصدی برای نامبردگان وجود ندارد.

عدم صدور مجوز و سهمیه استخدام

کمبود نیروی متخصص (نیروهای قراردادی با سابقه در بخش خدماتی با حکم دیوان پیمانی شده ولی بدون تخصص)

مؤسسات و مراکز فرهنگی و هنری استان

تعداد مؤسسات فعال استان بوشهر از ۳۱ مؤسسه در سال ۱۳۸۹ به ۱۰۶ مؤسسه در سال ۱۳۹۹ رسیده است که در بخش‌های مختلف علمی، آموزشی، فرهنگی و هنری مشغول به تلاش و فعالیت هستند و در حوزه‌های گوناگون به تعلیم و تربیت مخاطبان در سنین و مقاطع گوناگون می‌پردازند. ۶۹ درصد این مؤسسات در مرکز استان (بوشهر) فعال هستند و سایر مؤسسات (۳۱ درصد) در سایر شهرهای استان در این حوزه دست‌اندرکار هستند.

آمار سینماهای فعال استان بوشهر

یکی از ضعف‌های جدی استان بوشهر که تا سالیان اخیر خودنمایی می‌کرد و همچنان جای توجه ویژه دارد، مسئله تعداد و تنوع سینما در سطح استان است.

ردیف	سینما	نام سالن	مالک	تعداد صندلی	شهرستان و سال ساخت
۱	مجتمع بهمن	فانوس	حوزه هنری	۶۳۰	بوشهر - ۴۳
۲	مجتمع بهمن	ساحل	حوزه هنری	۱۲۰	بوشهر - ۸۵
۳	مجتمع بهمن	دریا	حوزه هنری	۸۰	بوشهر - ۸۵
۴	کانون پرورش فکری کودکان	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	۲۸۰	بوشهر - ۸۳
۵	فلات قاره	فلات قاره	شرکت نفت	۲۸۰	خارک - ۸۰
۶	شرکت گاز	ولی عصر	شرکت گاز	۲۸۰	جم - ۷۹
۷	شهید آوینی	شهید آوینی	فرهنگ و ارشاد اسلامی	۴۵۰	بوشهر - ۸۸
۸	شهدای نیروگاه اتمی	شهدای نیروگاه اتمی	نیروگاه اتمی	۱۲۵	بوشهر - ۹۳
۹	ولایت	ولایت	پایگاه هوایی	۱۱۰۰	بوشهر - ۹۳

مأخذ: پورتال اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر

سال	تعداد کانون	تعداد کتابخانه‌های موجود	کتاب‌های موجود (جلد)	تعداد اعضا (نفر)	تعداد اردوها
۱۳۹۴	۱	۲۲	۱۸۵۱۳۳	۱۹۷۱۱	۸
۱۳۹۸	۲	۲۵	۱۹۰۷۵۳	۱۹۲۰۳	۸

مأخذ: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان استان بوشهر

در کنار سایت‌های خبری فضای مجازی و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی سیاسی اجتماعی که نقش اطلاع‌رسانی مفیدی ایفا می‌کنند،

خبرگزاری‌های فعال در استان بوشهر وجود دارند که عبارت‌اند از: خبرگزاری ایرنا، خبرگزاری ایسنا، خبرگزاری شبستان، خبرگزاری مهر، خبرگزاری تسنیم، خبرگزاری فارس.

وضعیت برنامه‌ها و امور هنری در استان

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان با کمک دستگاه‌های مرتبط، منظور فراهم آوردن زمینه برای ایجاد شور و نشاط اجتماعی در مردم به‌ویژه جوانان، برنامه‌های زیادی از جمله تئاتر، موسیقی، جنگ شادی و ... اجرا کرده است. جداول زیر آمار فعالیت‌ها در طول دهه ۱۳۹۰ را نشان می‌دهد.

جدول آمار نمایش‌های تولید و اجرا شده، دفعات اجرا و تماشاگران

ردیف	سال	عنوان نمایش	دفعات اجرا	تماشاگران
۱	۱۳۸۹	-	-	-
۲	۱۳۹۰	-	-	-
۳	۱۳۹۱	-	-	-
۴	۱۳۹۲	-	-	-
۵	۱۳۹۳	۱۳	۸۱	۸۵۲۶
۶	۱۳۹۴	۲۵	۱۱۰	۱۱۰۲۵
۷	۱۳۹۵	۴۹	۴۱۰	۱۳۹۴۵
۸	۱۳۹۶	۴۶	۳۵۰	۱۲۹۶۰
۹	۱۳۹۷	۵۱	۳۷۲	۱۳۷۰۹
۱۰	۱۳۹۸	۵۰	۴۹۲	۱۳۴۱۱
جمع کل		۲۳۷	۱۸۱۵	۷۳۵۷۶

جدول طراحان فعال مجوزدار

ردیف	سال	تعداد
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	-
۳	۱۳۹۱	-
۴	۱۳۹۲	-

ردیف	سال	تعداد
۵	۱۳۹۳	-
۶	۱۳۹۴	-
۷	۱۳۹۵	۱
۸	۱۳۹۶	۱
۹	۱۳۹۷	-
۱۰	۱۳۹۸	۱
جمع کل		۳

جدول نگارخانه‌ها به روایت آمار

ردیف	سال	نگارخانه‌ها
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	-
۳	۱۳۹۱	-
۴	۱۳۹۲	-
۵	۱۳۹۳	-
۶	۱۳۹۴	۲
۷	۱۳۹۵	-
۸	۱۳۹۶	۲
۹	۱۳۹۷	۱
۱۰	۱۳۹۸	-
جمع کل		۳

جدول نمایشگاه‌های هنرهای تجسمی

ردیف	سال	نمایشگاه
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	-

بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر | ۱۱۵

ردیف	سال	نمایشگاه
۳	۱۳۹۱	-
۴	۱۳۹۲	۱
۵	۱۳۹۳	۹
۶	۱۳۹۴	۲۰
۷	۱۳۹۵	۱۸
۸	۱۳۹۶	۱۰
۹	۱۳۹۷	۱۱
۱۰	۱۳۹۸	۷
	جمع کل	۷۵

جدول خیاطان و دوزندگان استان

ردیف	سال	تعداد
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	-
۳	۱۳۹۱	-
۴	۱۳۹۲	-
۵	۱۳۹۳	-
۶	۱۳۹۴	-
۷	۱۳۹۵	۱
۸	۱۳۹۶	۱
۹	۱۳۹۷	-
۱۰	۱۳۹۸	۱
	جمع کل	۳

جدول خانه‌های مد (مزون) مجوزدار

ردیف	سال	تعداد
۱	۱۳۸۹	-
۲	۱۳۹۰	-
۳	۱۳۹۱	-
۴	۱۳۹۲	-
۵	۱۳۹۳	-
۶	۱۳۹۴	۱
۷	۱۳۹۵	-
۸	۱۳۹۶	۱
۹	۱۳۹۷	۱
۱۰	۱۳۹۸	۱
جمع کل		۴

اداره کل اوقاف و امور خیریه استان

وقف سابقه‌ای دیرینه در ایران دارد و برخلاف کشورهای مدعی تمدن و دفاع از حقوق بشر، قدمت ۷۰۰ ساله یکی از موقوفه‌ها برای حیوانات در ایران، نشان از فرهنگ غنی مردم و تمدن آن‌ها دارد. اکنون روزانه بیش از ۱۸ میلیون نفر با وقف در ارتباط هستند، گفت: در میان موارد وقف‌شده در زمینه‌های مختلف حتی شاهد وقف در عرصه انرژی هسته‌ای بوده‌ایم.

سازمان اوقاف و امور خیریه استان بوشهر، در راستای نیات واقفین خیراندیش برنامه‌های فرهنگی و هنری متعددی را در سراسر استان برگزار می‌نماید و اهداف ذیل را دنبال نموده است.

- برنامه‌ریزی و نظارت بر امور فرهنگی، دینی و اجتماعی به‌منظور اجرای صحیح نیات واقفین و تبدیل بقاع متبرکه به قطب فرهنگی
- برنامه‌ریزی و نظارت بر حسن اجرای صحیح و امینانه نیات فرهنگی، مذهبی، دینی و قرآنی واقفین
- تهیه طرح جامع مهندسی فرهنگی بقاع متبرکه و اماکن مذهبی به‌منظور تبدیل

بقاع متبرکه به قطب فرهنگی

- بررسی و انجام امور چاپ، انتشار و توزیع قرآن کریم و کتب مذهبی جهت گسترش فرهنگ اسلامی براساس توجه به نیت واقفین
- برنامه ریزی در جهت بهره‌وری از امور تبلیغی و هنری در راستای گسترش فرهنگ وقف سیاست‌گذاری، برنامه ریزی و نظارت بر اجرای برنامه‌های اجتماعی، هئیت امنای بقاع متبرکه و مؤسسات خیریه تحت نظارت سازمان
- هدایت سرمایه موقوفات به سمت اهداف والای جامعه اسلامی
- استعانت به مستمندان و ایام و مشمولین ضعیف جامعه در راستای نیت واقفین

جدول سرمایه اموال و موقوفات استان

مساجد، تکایا و حسینیه‌ها	امامزادگان و بقاع متبرکه	مراکز فرهنگی وابسته
۱۷۵۰	۵۹	۷۲

جدول ۱: موقوفات و رقبات

ردیف	سال	موقوفه	رقبه
۱	۱۳۸۹	۴۵	۱۲
۲	۱۳۹۰	۶۱	۷۵
۳	۱۳۹۱	۱۰۸	۲۴
۴	۱۳۹۲	۷۹	۹۳
۵	۱۳۹۳	۹۵	۱۹۲
۶	۱۳۹۴	۶۴	۲۴۶
۷	۱۳۹۵	۵۳	۱۰۱
۸	۱۳۹۶	۶۰	۵۱
۹	۱۳۹۷	۳۵	۱۲۸
۱۰	۱۳۹۸	۲۴	۵۷
جمع کل		۶۲۴	۹۵۹

مراکز فرهنگی و بقاع متبرکه استان بوشهر

در مرکز استان (شهر بوشهر) و اقصی نقاط استان، مراکز فرهنگی موقوفه فراوانی وجود دارد شاخص‌ترین آنان عبارت‌اند از:

- امامزاده عبدالمهیمن بوشهر: در شهر بوشهر و در محله امامزاده واقع است. اطراف آن قبرستان قدیمی و در محوطه محلی برای استراحتگاه زائرین به نام هشتی وجود دارد.
- امامزاده میرارم دشتی: امامزاده «میرارم» یا «پیرارم» یا «پیرچل گزو» در جنوب شهر خورموج واقع شده است. درون بقعه که محل مقبره پیر چهل گزو است، ضریح و معبری وجود ندارد.
- زیارتگاه امامزاده سلیمان: در کنار جاده گناوه - دیلم در محل تل امامزاده، مرقد امامزاده سلیمان ابن علی واقع شده است. مردم بر این اعتقادند صاحب مقبره یعنی سلیمان بن علی از اولاد حضرت زین العابدین است.
- بقعه شیخ منصور خزایی دشتستان: در روستای زیارت شهرستان دشتستان واقع شده است. این اثر مربوط به دوره تیموریان است بقعه امامزاده میرمحمد (محمد حنفیه): در جزیره خارک واقع شده و از یادگارهای صدر اسلام است. مردم بر این باورند که این بقعه مدفن محمد حنفی فرزند حضرت امیرالمؤمنین (ع) است.

سایر امامزاده‌ها

- امامزاده آقا کوچک، قدمگاه امام علی (ع) و قدمگاه حضرت ابوالفضل (ع) از دیگر اماکن مذهبی شهر بوشهر می‌باشند.
- آرامگاه حاجی محمد ابراهیم اصفهانی:
- آرامگاه حاجی محمد ابراهیم اصفهانی در جزیره خارک و در اطراف آرامگاه میر مهد قرار دارد.
- آرامگاه سیبویه: آرامگاه سیبویه در ابتدای شاخه میانی و شمالی دره لیل سیراف واقع شده است.

جدول مراکز فرهنگی و بقاع متبرکه استان بوشهر

ردیف	سال	تعداد
۱	۱۳۸۹	۰
۲	۱۳۹۰	۱

بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر | ۱۱۹

ردیف	سال	تعداد
۳	۱۳۹۱	۳
۴	۱۳۹۲	۵
۵	۱۳۹۳	۶
۶	۱۳۹۴	۸
۷	۱۳۹۵	۱۲
۸	۱۳۹۶	۱۵
۹	۱۳۹۷	۱۶
۱۰	۱۳۹۸	۱۶
جمع کل		۸۲

مأخذ: اداره کل اوقاف و امور خیریه استان بوشهر

جدول ویژه برنامه‌های بقاع متبرکه

ردیف	سال	جشن ولایت علوی	سوگواره نایس نبوی (س)	بصیرت عاشورایی	ضیافت الهی	طرح نوروزی آرامش بهاری	طرح تابستانی نشاط معنوی
۱	۱۳۸۹	۲	۰	۱	۲	۰	۰
۲	۱۳۹۰	۳	۱	۱	۵	۴	۰
۳	۱۳۹۱	۶	۳	۹	۶	۱۱	۴
۴	۱۳۹۲	۸	۴	۱۱	۶	۱۷	۴
۵	۱۳۹۳	۱۰	۱۰	۱۶	۸	۲۵	۵
۶	۱۳۹۴	۱۲	۱۰	۲۰	۹	۲۲	۶
۷	۱۳۹۵	۱۲	۱۵	۲۰	۱۰	۲۴	۷
۸	۱۳۹۶	۱۶	۱۴	۲۲	۱۰	۲۴	۸
۹	۱۳۹۷	۲۱	۱۶	۳۰	۱۱	۳۰	۹
۱۰	۱۳۹۸	۲۲	۱۶	۲۶	۱۲	۳۰	۱۰
جمع کل		۱۱۲	۸۹	۱۵۶	۷۹	۱۴۷	۵۳

شهرستان	مسجد	تکیه و حسینیه	بقاع متبرکه	قدمگاه	مهدیه، زینبیه، فاطمیه	دارالقران
بوشهر	۱۸۰	۹۱	۳۵	۲۵	۱۵	۲
تنگستان	۷۲	۴۵	۲۹	۲۰	۴	۱
جم	۱۶۰	۷۰	۸	۱	۳	-
دشتستان	۱۴۱	۹۴	۴۶	۱۶	۱۴	۲
دشتی	۱۹۰	۹۲	۲۸	۱۱	۹	۴
دیر	۱۲۰	۸۲	۳۰	-	۱	-
دیلم	۴۵	۴۵	۱۷	۲۴	۱	۱
عسلویه	۱۱۸	۲۱	۴	-	۱	۱
کنگان	۹۳	۶۲	۸	-	۲	۱
گناوه	۱۳۸	۵۸	۹	۱۳	۷	۱
جمع	۱۱۳۰	۶۶۲	۲۱۴	۱۰۹	۵۷	۹

منبع: اداره کل اوقاف و امور خیریه استان بوشهر

جدول ۶: فعالیت‌ها و انواع هزینه‌های انجام شده در سال‌های ۸۹ تا ۹۸ از محل اعتبارات موقوفات متصرفی اداره کل اوقاف و امور خیریه استان (میلیون ریال)

شرح فعالیت و هزینه	۱۳۹۴	۱۳۹۵	درصد تغییرات
حق التولیه	۲۱۶۰	۲۹۰۲	۳۴
هزینه‌های ثبتی - محاکماتی	۸۰۰	۸۸۶	۱۱
ترویج قرآن	۶۰۸	۷۸۰	۲۸
توسعه علم و دانش (کمک به دانش‌آموزان)	۱۸۵۰	۲۱۰۰	۱۳
کمک به احداث و تعمیر مساجد و حقوق ائمه جمعه و خادمین	۲۵۰۰	۳۷۰۰	۴۸
نشر معارف	۱۴۰۰	۱۷۰۰	۲۱
کمک به مستضعفین	۹۰۰	۱۱۰۰	۲۲
مراسمات مذهبی	۲۷۸۰	۲۹۰۰	۴
کمک به ایتام	۲۹۸۰	۳۱۰۰	۴
مدارس علوم دینی و کمک به طلاب	۱۸۰۰	۱۹۰۰	۵۱
سایر کمک‌ها	۵۴۶۳	۵۴۲۴	-۱
جمع	۲۳۲۴۱	۲۶۴۹۲	۱۴

جدول ۷: میزان درآمدهای موقوفات و بقاع متبرکه استان در سال‌های ۹۴ و ۹۵ (میلیون ریال)

شرح	۱۳۹۴	۱۳۹۵	درصد تغییرات
درآمد موقوفات متصرفی و غیرمتصرفی	۲۷۰۰۰	۲۸۳۱۵	۵
درآمد بقاع متبرکه استان	۷۵۰۰	۹۸۶۹	۳۱

مأخذ: اداره کل اوقاف و امور خیریه استان بوشهر

حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی (حوزه هنری انقلاب اسلامی)

حوزه هنری انقلاب اسلامی نهادی است تخصصی در شاخه‌های مختلف هنر و ادبیات که در راستای سنت‌گذاری حسنه، به تبیین اندیشه، تربیت نیرو، تولید محصول و ترویج و توزیع و عرضه دستاوردهای هنر و ادبیات انقلاب اسلامی می‌پردازد و رساندن اثربخش پیام اسلام ناب محمدی به «امت انقلاب اسلامی» و پایش و تعامل با «نیروهای هنری و ادبی انقلاب اسلامی» را وظیفه خود می‌داند. با بررسی اسناد بالادستی حوزه هنری، برگزاری جلسات متعدد با ذی‌نفعان حوزه و همچنین با به‌کارگیری روش‌های علمی، مشخص شد که مأموریت یا رسالت اصلی حوزه هنری در شش مؤلفه زیر قابل بیان است:

- تبیین: پژوهش در زمینه بنیان‌های نظری، نیز مسائل کاربردی ادبیات و هنر انقلاب اسلامی و تشکیل حلقه‌های فکری و کرسی‌های اندیشه‌ای مرتبط.
- تربیت: آموزش افراد جوان مستعد و متعهد و تبدیل آنان به هنرمندان اثرگذار در ادبیات و هنر انقلاب اسلامی.
- تولید: خلق محصولات هدفمند، شاخص، درخشان و اثرگذار در ادبیات و هنر انقلاب اسلامی.
- ترویج: انجام اقدامات تخصصی در جهت رواج ادبیات و هنر انقلاب اسلامی و انتقال پیام‌های آن به جامعه مخاطب عام که امت انقلاب اسلامی هستند. شبکه‌های مجازی و رسانه‌هایی از قبیل شبکه تلویزیونی و گروه مجلات، در این بخش قرار می‌گیرند.
- توزیع نمایش: توزیع و عرضه محصولات ادبی و هنری انقلاب اسلامی به شکلی که دسترس‌پذیری این محصولات برای مردم تضمین شود، استفاده از ظرفیت‌های شبکه سینمایی حوزه هنری در سراسر کشور جهت عرضه محصولات و خدمات.

گزارش تولیدات سال ۱۳۹۸ حوزه هنری انقلاب اسلامی استان بوشهر

عنوان تولیدات	تعداد	موضوعات
کتاب و کتابچه	۳۴	<p>در دست انتشار حوزه پایداری: عناوین کتاب‌های تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی: - خاطرات رزمنده نوجوان آقای عباس حیدری (کوچکتر از ام) - خاطرات آقای خلیل مرادزاده (عبور از دهان گرگ) - خاطرات آقای حاج رضا قادریان (روایتی از یک سقوط) - خاطرات آقای علی اکبر اسکرووالا (کاش بیشتر عکس گرفته بودم) - خاطرات آقای علیرضا مظفری‌زاده (آغاز بیداری) - خاطرات آقای غلامحسین دریانورد (دبیرستان ماه) - خاطرات شیخ محمد صداقت - خاطرات شهید عاشوری</p> <p>عناوین کتاب‌های دفاع مقدس و ادبیات پایداری: - حاج عباس نیری (۱۲ پلاک) - زندگی شهید بیژن گرد - زندگی شهید نادر مهدوی - خاطراتی از تیمسار خلبان ابوطالبی فرمانده پایگاه ششم شکاری بوشهر</p> <p>در دست انتشار حوزه ادبی: - مجموعه منتخب غزل شاعران استان - اشعار آقای حسین دارند با عنوان روی امتداد ماه - رمان ویژه نوجوانان با موضوع «شهید رئیسعلی دلواری» از خانم افسانه شعبان‌نژاد - اشعار محلی با موضوع اهل بیت (ع) (آقای سیدحسن شجاع)</p> <p>در دست انتشار حوزه تجسمی: - کتاب عکس (روزهای انقلاب اسلامی در استان بوشهر)</p> <p>در دست انتشار حوزه پژوهشی: - کتاب پژوهشی ضبط تاریخ شفاهی نوشته والری رالی یو - پژوهشی درباره شخصیت و آثار زنده‌یاد جهانبخش کردی‌زاده نوحه‌سرای بوشهری - پژوهشی با موضوع بازتاب انقلاب اسلامی در هنر از احمد میراحسان مجموعه شناختنامه هنر فرهنگ و تمدن استان: - کتاب شناختنامه فرهنگ هنر و تمدن شهرستان تنگستان از آقای مرتضی کرمی - کتاب شناختنامه فرهنگ هنر و تمدن شهرستان دشتی از آقای حمید زارعی - کتاب تاریخ مراکز فرهنگی و تمدنی جدید استان بوشهر از آقای امید زاهد - کتاب مشاهیر و مفاخر استان بوشهر اثر دکتر عباس عاشوری‌نژاد و دکتر عبدالکریم مشایخی - کتاب شناختنامه اقلیت‌های مذهبی در بندر بوشهر از عبدالکریم مشایخی - کتاب بازار قدیم بوشهر از آقای مجتبی محمدی - مجموعه اشعار حسین دارند سبب‌های سرخ معطر</p> <p>منتشر شده: - خاطراتی از زندگی شهید علیرضا ماهینی (دل‌داده) (چاپ سوم) - مولودنامه امام علی (ع) - تولید پنج داستان صوتی نمایش</p>
تصویری	۷	- کلیپ زندگی شهید آوینی با عنوان زندگی راه طی شده - مجموعه ۴ قسمتی پویانمایی داستان‌های شهاب با موضوع آسیب‌های اجتماعی - تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی (در دست اقدام) - فیلم مستند ۵ سردار شهید استان (در دست اقدام)

بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر | ۱۳۳

موضوعات	تعداد	عنوان تولیدات	
<ul style="list-style-type: none"> - ترانه کرونای ادبار - ترانه «آخرین تکبیر» به مناسبت بزرگداشت شهید عاشوری با صدای آقای امین فرامرزی - یک قطعه موسیقی حماسی «همسنگار» با صدای آقایان حسین کشتکار بوشهری و ساسان نوذری - سرود ویژه کنگره شهدا با عنوان «بوشهر استوار» - ضبط اشعار محلی حسین فیروزی - تنظیم یک قطعه موسیقی برای سرود غدیر - کلیپ تصویری سرود دانش آموزان 	۷	موسیقی	
<ul style="list-style-type: none"> - نقاشی چهره سرداران شهید استان (۲۰ تابلو) از آقای محمدعلی نادری - تابلوی نقاشی تاریخ مقاومت (۵ تابلو) از آقای عباس تارخ 	۲۶	نقاشی	تجسمی
<ul style="list-style-type: none"> - یک تابلوی خوشنویسی (نامه تاریخی رئیسعلی دلواری به آیت الله مجتهد اهرمی) 		خوشنویسی	
<ul style="list-style-type: none"> - طراحی پوستر شهدای استان - طراحی پوستر برنامه‌ها 	۱۹۱	طراحی گرافیکی	
<ul style="list-style-type: none"> - تولید نمایش کودک و نوجوان با موضوع «کشتی حیوانات» - نمایش «روزهای بی‌قوام» - نمایش «خاموشی ستاره» به مناسبت ماه محرم - نمایش «ندری» به مناسبت ایام سوگواری ماه محرم - نمایش محیطی «زینبی‌ها» به مناسبت کنگره شهدا - نمایش «کفش‌های بانو علیا» 	۷	تولید نمایش صحنه‌ای	
<ul style="list-style-type: none"> - نمایش «هر کسی از ظن خود شد یار من» - نمایش «خاموشی ستاره» به مناسبت ماه محرم - نمایش «مادر جان سلام» - نمایش «گریه کن ابر سفید» 	۴	تولید نمایش بچه‌های مسجد	
<ul style="list-style-type: none"> - نمایش خیابانی «عتیقه» - نمایش محیطی «علمدار» 	۲	تولید نمایش خیابانی	
۲۷۸ تولیدی	جمع کل		

گزارش برنامه‌های سال ۱۳۹۸ حوزه هنری انقلاب اسلامی استان بوشهر

عنوان برنامه‌ها	تعداد	موضوعات
کارگاه آموزشی	۵۱	<ul style="list-style-type: none"> - کارگاه تخصصی فیلمنامه‌نویسی برای فیلم کوتاه (استاد داریوش غریب‌زاده) (۲ جلسه) - کارگاه تخصصی فیلمنامه‌نویسی برای فیلم بلند (استاد سیدحسین صافی) (۲ جلسه) - کارگاه آموزشی و نشست ادبی شعر با موضوع آهنگی دیگر (۳۰ جلسه) - کارگاه آموزشی داستان‌نویسی (۱۰ جلسه) استاد مربوطه: آقای بیژن کیا - کارگاه آموزشی داستان‌نویسی پیشرفته (۲ جلسه) استاد مربوطه: محمدرافع رفیعی - کارگاه خط نقاشی با موضوع خط سرخ (۱ جلسه) - کارگاه خلق آثار کاریکاتور، پوستر و تصویرسازی با موضوع رونق تولید، حمایت از کالای ایرانی (۱ جلسه) - کارگاه آموزش تصویرسازی هنر عاشورایی (استاد محمدصابر شیخ رضایی) (۲ جلسه) - کارگاه آفرینش و خلق آثار پوستر، نقاشی و تصویرسازی با موضوع شهادت سردار سلیمانی (۱ جلسه)
نشست	۷۱	<ul style="list-style-type: none"> - چهارمین دوره نقد و بررسی سینمای ایران و جهان (نمای نزدیک) (۱۲ جلسه) - جلسات نقد داستان یک کتاب یک نویسنده (۱ جلسه) - نشست ادبی داستان‌خوانی (۳۰ جلسه) - سومین دوره نقد و بررسی تئاتر ایران و جهان (میزانسن) (۱۰ جلسه) - چهارمین دوره نقد و بررسی تئاتر ایران و جهان (میزانسن) (۱۰ جلسه) - یک کتاب یک نویسنده (جلوه‌های نمایشی جنگ) (۱ جلسه) - نشست تخصصی ترانه‌سرایی موسیقی محلی بوشهر (۱ جلسه) - نشست تخصصی اقتصاد هنر در واحدهای فرهنگی و هنری (۱ جلسه) - نشستی به مناسبت روز ملی مبارزه با استعمار با موضوع مبارزات شیخ حسین چاهکوتاهی (۱ جلسه) - نشست بررسی سینمای انقلاب اسلامی (۱ جلسه) - نشست بررسی شعر و داستان‌نویسی انقلاب اسلامی در شهر برازجان (۱ جلسه) - نشست شعر مهمانی لاله‌های (خانم تعجب همسر شهید خلعتی) (۱ جلسه) - نشست شعر شاعران آئینی با حضور نماینده محترم ولی فقیه (۱ جلسه)
اجرای برنامه	۵۹	<ul style="list-style-type: none"> - محافل طنز با عنوان شکر طنز (۹ برنامه) - شبی با حافظ (۳۰ جلسه) - نخستین شب شعر دفاع مقدس با عنوان «حماسه دریا» (۱ برنامه) - شب شعر مقاومت و بیداری اسلامی با موضوع خادم سلیمانی (۱ برنامه) - هفته هنر انقلاب اسلامی سال ۱۳۹۸ (۱۱ روز) - دکلمه و بداهه‌خوانی کودک و نوجوان با موضوع انقلاب اسلامی و شهادت سردار سلیمانی (۱ برنامه) - جلوه‌های هنری در قرآن (۱ برنامه) - برنامه مشاعره با عنوان جهان سردار حاج قاسم سلیمانی و انقلاب اسلامی (۱ برنامه) - بررسی آثار و نقش زنده یاد علی غلامی در تئاتر و سینمای جنوب کشور (۱ برنامه) - آئین سنتی مناجات‌نامه‌خوانی ویژه شهرستان دشتی (۱ برنامه) - افتتاح پارک شهدا (۱ برنامه)
شب خاطره	۳	<ul style="list-style-type: none"> - عصر خاطره فتح خرمشهر - عصر خاطره ملی حماسه عملیات مروارید - صبح خاطره انقلاب اسلامی ویژه دانش‌آموزان (هنرستان رازی) - عصر خاطره آزادگان دفاع مقدس

عنوان برنامه‌ها	تعداد	موضوعات
نمایشگاه در نگارخانه سوره	۲۷	<ul style="list-style-type: none"> - نمایشگاه عکس آسیب‌های اجتماعی - نمایشگاه جواهرات فیروززادگان - نمایشگاه آوای دستان زنان جنوب - نمایشگاه گروهی عکس پرنگ اف تو - نمایشگاه گروهی عکس جلوه‌های عاشورایی - نمایشگاه گروهی هنرهای تجسمی در بوشهر - نمایشگاه تن‌پوش‌های عاشورایی - نمایشگاه بین‌المللی پوستر میانمار - نمایشگاه یازدهمین دوسالانه بین‌المللی کاریکاتور تهران - نمایشگاه مهر و ماه استاد علی بحرینی - نمایشگاه گروهی عکس نماز - نمایشگاه نقاشی خط - نمایشگاه پرتره سرداران شهید استان به مناسبت برگزاری کنگره شهدا - نمایشگاه گروهی عکس "زندگی روزمره" در بوشهر - نمایشگاه انقلاب اسلامی با موضوع ملکه کشتی‌ربا - نمایشگاه خیابانی کاریکاتور با موضوع ترامپسم - نمایشگاه محیطی دستاوردهای انقلاب اسلامی با موضوع هزاران برگ - نمایشگاه دست‌سازهای ویترای دکوپاژ و آثار قدیمی شیشه و شعر با موضوع شیشهر - نمایشگاه تخصصی عکس با موضوع حضور زن در جامعه - نمایشگاه هنری هنرجویان فرهنگسرای حوزه هنری با عنوان آمانج - برپایی ایستگاه هنر انقلاب اسلامی - برپایی نمایشگاه کتاب با تخفیف ۴۰٪ - اجرای مراسم نمادین سنتی دمام‌زنی دم دم سحری
جشنواره، سوگواره و همایش‌ها	۱۳	<ul style="list-style-type: none"> - جشنواره سرود استانی با عنوان «نو بانگ» - جشنواره عکس با موضوع «سربازان کوچک امام حسین (ع)» - جشنواره داستان‌نویسی ویژه کنگره «سرداران و ۲۰۰۰ شهید استان بوشهر» - نخستین شب شعر عاشورایی با عنوان «عرشیان نینوا» - سومین همایش تئاتر مردمی بچه‌های مسجد - جشنواره عکس با موضوع «هنر بومی استان بوشهر» - جشنواره حماسه و ایثار جوانان شهید استان بوشهر» - سوگواره مشاعره آئینی در ماه رمضان - چهارمین همایش تئاتر دوستداران هنر (گناوه) - جشنواره عکس با موضوع «مقاومت و پایداری در خلیج فارس» - جشنواره داستان‌نویسی نوجوانان مستعد استان بوشهر - سوگواره تعزیه عاشورایی در ماه محرم و صفر - همایش مؤلفه‌های فرهنگی هنری استان بوشهر
تأسیس دبیرخانه‌های دائمی	۶	<ul style="list-style-type: none"> - هفته هنر انقلاب اسلامی - شناختنامه فرهنگ هنر و تمدن استان بوشهر - شب شعر دفاع مقدس با عنوان «حماسه دریا» - شب شعر عاشورایی با عنوان «عرشیان نینوا» - همایش تئاتر بچه‌های مسجد - محافل طنز با عنوان «شکر طنز» - حوزه هنری استان بوشهر مسئول کمیته هنری کنگره «سرداران و ۲۰۰۰ شهید استان بوشهر»
جمع کل		۲۲۸ برنامه

جدول امکانات فرهنگی و هنری در سال‌های ۸۹-۹۸

تغییرات	سال ۹۵	سال ۹۴	واحد	شرح
۱	۱۱	۹	فعال	تعداد سینماهای استان (فعال)
۷۹	۲۸۳۸	۲۲۹۸	صندلی	گنجایش سالن‌های سینما
۰	۱۷	۱۷	تعداد	تعداد سالن نمایش وابسته به اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی
۰	۴۵۴۰	۴۵۴۰	صندلی	گنجایش سالن نمایش وابسته به اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی
۱۶	۲۵۱	۲۴۱	کانون	تعداد کانون‌های تبلیغاتی
۷	۹۴	۷۸	تعداد	تعداد مؤسسه‌های فرهنگی و هنری
۰	۱	۱	هنرستان	تعداد هنرستان‌های هنری
۸	۷۷	۵۶	آموزشگاه	تعداد آموزشگاه‌های آزاد هنری
۳	۱۰۸	۸۸	چاپخانه	تعداد چاپخانه‌ها (چاپ سیلک، چاپ دیجیتال و ...)
۰	۵۰	۴۵	باب	تعداد مؤسسه‌های انتشاراتی
۱۶	۳۹۵	۳۷۷	کانون	تعداد کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد (ارشاد)
۰	۵۰	۴۲	تعداد عنوان	تعداد عناوین مطبوعات و روزنامه‌های محلی
۰	۸۹۰۰۰۰۰	۸۹۰۰۰۰۰	تیراژ	شمارگان مطبوعات و روزنامه‌های محلی منتشره

مأخذ: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر

برگزاری دوره‌های آموزشی: در سطح استان بوشهر دوره‌ها و آموزش‌های هنری در رشته‌های مختلفی برگزار می‌گردد.

ردیف	مشخصات اثر	کارگردان	موضوع	دقیقه
۱	فیلم کوتاه داستانی "یک شب کاری"	عبدالرضا بیگناه	آسیب‌های اجتماعی	۱۶
۲	فیلم کوتاه داستانی "بعد از سفیدی"	سید علی طباطبایی مهر	آسیب‌های اجتماعی	۱۱
۳	فیلم مستند "بازار آرزوها"	منصوره میر معرب	خانواده و کسب و کار	۲۰
۴	انیمیشن کوتاه "در جستجوی زندگی"	ایلیا رضانی	محیط زیست	۱
۵	فیلم کوتاه داستانی "تور سفید"	میثم فرومند	آسیب‌های اجتماعی	۳
۶	مستند جاذب	محترم نساوند	محیط زیست	۱۲
۷	کد ۹۹	رضا فخرایی	آسیب‌های اجتماعی	۵
۸	تمام و ناتمام	پدرام درخشان	آسیب‌های اجتماعی	۳
۹	آرزو	گوهر منعمی	خانواده	۶
۱۰	تا طلوع دامنه‌ها	با حضور ۴۰ هنرمند کشور	نوروز ۱۳۹۸	۳۵
۱۱	۵ کلیپ صوتی کوچه گردان عاشق جمعیت امداد دانشجویی امام علی			۵

بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر | ۱۲۷

ردیف	مشخصات اثر	کارگردان	موضوع	دقیقه
۱۲	تیزر مشق نهج البلاغه	با حضور اساتید خوشنویسی		۱
۱۳	گزارش تصویری مشق نهج البلاغه	با حضور اساتید خوشنویسی		۴
۱۴	بزرگداشت استاد آرام. دوسالانه ملی ادبی بوشهر	مستند کوتاه پرتره		۸
۱۵	داستان صوتی پرسه نوشته عدنان جعفری	محمود مهیمنی		۱۴
۱۶	رادیو تابستان با همکاری کانون پرورش فکری کودکان			۱۰
۱۷	داستان صوتی اعترافات نوشته وودی آلن	برگردان و خوانش محسن مکاری		۲۷
۱۸	بی کران تاریخ/ به مناسبت روز خبرنگار			۱۰
۱۹	داستان صوتی سوغاتی از غراب نوشته ایرج صغیری	اکبر کنعانی		۲۹
۲۰	داستان صوتی راکت نوشته داریوش غریب زاده	آزاده میگلی نژاد		۲۰
۲۱	۱۰ کلیپ با عنوان معرفی بزرگان عزاداری بوشهر	به مناسبت آغاز ماه محرم		۱۰
۲۲	تیزر به مناسبت ۸۸ امین تولد استاد منوچهر آتشی			۱
۲۳	یادبود هنرمند کیوان آدرشب			۸
۲۴	رادیو دیدار/ دمام - معرفی آئین‌ها و سنت‌ها	معرفی سیدمحمد یاحسینی		۲۰
۲۵	رادیو دیدار/ حافظ شناسی - معرفی آئین‌ها و سنت‌ها	دکتر عاشوری نژاد		۲۶
۲۶	رادیو دیدار/ پامنبری - معرفی آئین‌ها و سنت‌ها			۱۴
۲۷	یادمان هنرمند شهمار حسن پور			۴
۲۸	کتاب صوتی یک دریا ستاره	خاطرات همسر شهید خلعتی		۳۵۰
۲۹	کلیپ شعرخوانی شاعران	دوسالانه ملی ادبی بوشهر		۶

ردیف	مشخصات اثر	کارگردان	موضوع	دقیقه
۳۰	تولید کلیپی با نام بوشهر	گروه سنتی مفتون بوشهر		۴
۲۱	معرفی کتاب "شب هجران"	نوشته محمد سرخوش		۵
۲۲	معرفی کتاب "لجن شده‌ها"	نوشته حسین مباحثات		۲
۲۳	معرفی کتاب "دنیای خیالی تنهایی‌های من"	نوشته فروغ جاشویی		۳
۲۴	معرفی کتاب "پس از سکوت تا کوچ"	نوشته محمدرضا نعمتی‌زاده		۲
۲۵	معرفی کتاب "کلاغ"	نوشته اسکندر احمدنیا		۶
۲۶	معرفی کتاب "گره و موش"	نوشته فرشید تربیت		۷
۲۷	شعر پرسش "منوچهر آتشی"	با اجرای ایرج صغیری		۲
۲۸	معرفی کتاب "لالایی باد و شیون دریا"	نوشته محسن دلواری‌زاده		۱
۲۹	کتاب "تشیاد"	نوشته داریوش غریب‌زاده		۲

حمایت و مشارکت از تولید فیلم و محصولات تصویری: ۱۵ اثر
 حمایت و مشارکت در برگزاری جلسات و برنامه‌های فرهنگی:؟؟ برنامه
 برگزاری ۸ پاتوق فیلم کوتاه/ جمعاً ۴۰ پاتوق
 برگزاری اردوی سه روزه عکاسی ملی با موضوع گردشگری و توریسم در استان با
 حضور ۱۰ عکاس ملی و بین‌المللی
 تهیه و انتشار بیش از ۴۰ خبر از تولیدات انجمن، دوره‌ها و کارگاه‌ها و جلسات برگزار شده
 در انجمن سینمای جوان بوشهر در سال ۱۳۹۸ و انتشار در کانال‌های خبری
 راه‌اندازی و به‌روزرسانی وب سایت انجمن سینمای جوانان استان بوشهر به آدرس:
buycs.ir

جمع تولیدات تصویری: ۲۶۰ دقیقه جمع تولیدات صوتی: ۴۵۵ دقیقه

سایت: buycs.ir تلگرام: buiycs@

سازمان فرهنگی هنری شهرداری بوشهر

یکی از مجموعه‌های تأثیرگذار حوزه فرهنگی و هنری در استان، سازمان فرهنگی هنری شهرداری بوشهر است. اهم وظایف و مأموریت‌های سازمان در چارچوب وظایف قانونی شهرداری به شرح ذیل می‌باشد:

- ۱- برنامه‌ریزی، کنترل و نظارت بر امور فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهر با هماهنگی دستگاه‌های اجرایی ذیربط
- ۲- شناخت و تدوین و ترویج الگوهای مشارکت شهروندان و به‌کارگیری آن الگوها در اداره امور شهر و افزایش انسجام اجتماعی.
- ۳- مدیریت ایجاد سازوکارهای رصد مستمر تغییرات اجتماعی و فرهنگی شهر و تدوین تمهیدات لازم با همکاری سایر دستگاه‌های اجرایی مسئول، در جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی شهر.
- ۴- طراحی چارچوب و اجرای مطالعات ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی (اتاف) پروژه‌های شهری و نظارت بر کاربست آن‌ها.
- ۵- برنامه‌ریزی و مدیریت اجرای طرح‌های اجتماعی، فرهنگی برای گذران مطلوب اوقات فراغت و ارتقای نشاط و شادابی شهروندان.
- ۶- برنامه‌ریزی، مدیریت، ایجاد و تجهیز فضاها و اماکن اجتماعی، فرهنگی و ورزشی برای استفاده توان‌یابان به‌ویژه افراد سالمند یا کم‌توان حسی - حرکتی یا دارای معلولیت.
- ۷- برنامه‌ریزی، مدیریت ایجاد و تجهیز اماکن و فضاهای ورزش همگانی با استفاده از مشارکت و واگذاری مدیریت آن به بخش خصوصی، تشکل‌های تخصصی و حرفه‌ای و نظارت بر عملکرد آن‌ها.
- ۸- مدیریت ایجاد مراکز مشاوره محلی برای اطلاع‌رسانی به خانواده‌ها و جوانان به‌صورت حضوری، تلفنی و مکاتبه‌ای با کادر مجرب با همکاری دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی.
- ۹- برنامه‌ریزی، مدیریت ایجاد و تجهیز، کتابخانه‌ها، قرائت‌خانه‌ها و خانه‌های مشق و نظارت بر عملکرد آن‌ها.
- ۱۰- مدیریت اجرای دوره‌های آموزش شهروندی و کمک به تولید محصولات و آثار فاخر و ارزشمند اجتماعی و فرهنگی.
- ۱۱- برنامه‌ریزی و مدیریت اجرای طرح‌های گردشگری شهری با همکاری دستگاه‌های اجرایی ذیربط.
- ۱۲- مشارکت با دستگاه‌ها و نهادهای مسئول در برنامه‌ریزی و اجرای مراسم‌های رسمی ایرانی - اسلامی.
- ۱۳- مدیریت و نظارت بر ایجاد تالارهای گفت‌وگوی شهروندان برای اخذ نظرات و

جلب مشارکت شهروندان برای اداره امور شهر.

مراکز فرهنگی و هنری سازمان فرهنگی اجتماعی ورزشی شهرداری بوشهر

خانه فرهنگ عالی آباد - کتابخانه عمومی شهرداری

تنها مرکز فرهنگی و هنری سازمان فرهنگی اجتماعی ورزشی شهرداری بندر بوشهر، مجتمع فرهنگی، ورزشی صدف (پلاژ بانوان) است. خانه‌های بازی زیرمجموعه سازمان فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری بندر بوشهر عبارت‌اند از:

۱. خانه بازی مداد رنگی ۲. خانه بازی عروسک ۳. خانه بازی کودک من ۴. خانه بازی نیمانی ۵. خانه بازی جورچین ۶. خانه بازی رنگین کمان ۷. خانه بازی چرخ و فلک ۸. خانه بازی اهورا ۹. خانه بازی دنیای شیرین ۱۰. خانه بازی شکلات

برنامه‌های اجرایی سازمان فرهنگی هنری شهرداری استان بوشهر

سازمان فرهنگی هنری شهرداری استان بوشهر در سال ۱۳۹۸ تعداد ۱۷۲ برنامه در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و ورزشی انجام شد که مخاطبین این برنامه‌ها با تفکیک رده‌های سنی، شامل کودکان تا بزرگسالان بوده است. در این سال تعداد ۴ تفاهم‌نامه و بیش از ۱۸ قرارداد تفاهم همکاری مابین سازمان فرهنگی شهرداری و سایر نهادهای بخش خصوصی و دولتی در حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی منعقد شده است. نیروهای ثابت این سازمان شامل ۱۲ نیروی تحت قرارداد شرکت و ۱۰ نیروی قراردادی است که در بخش‌های تخصصی مشغول به فعالیت هستند. سازمان فرهنگی اجتماعی و ورزشی شهرداری بندر بوشهر دارای ۱۴ چمن ورزشی، سه مورد فرهنگسرا، ۱۰ عدد خانه بازی، پلاژ بانوان، پارک ترافیک و پارک طبیعت است که هرکدام از این مراکز در طول سال برنامه‌های متنوع و مختلفی را در حوزه‌های تخصصی خود از جمله حوزه کودکان، بانوان و خانواده برگزار می‌کنند.

همچنین این سازمان در سال ۹۸ تعداد ۳ ویژه‌نامه تخصصی با موضوع آسیب‌شناسی عزاداری ماه‌های محرم و صفر منتشر نموده است، ضمن اینکه تعداد ۴ فصل‌نامه تخصصی در خصوص بندر کهن بوشهر با موضوعاتی نظیر ادبیات عامیانه، بوشهر و مدرنیته و... چاپ و منتشر شده است. گفتنی است این فصل‌نامه به شماره ۳۰ خود رسیده است. همچنین سازمان فرهنگی شهرداری در سال جاری حامی بیش از ۱۰ فیلم کوتاه بوده و ده‌ها کلیپ ویدیوی دیگر نیز در زمینه‌های آموزشی و تاریخی در حوزه‌های مختلف فرهنگی نظیر تاریخ و تمدن بوشهر و جاذبه‌های بومی و گردشگری این بندر کهن ساخته است. تبلیغات محیطی و آموزشی در سطح شهر و آذین‌بندی نوار ساحلی و معابر شهر در مناسبت‌های

مختلف ملی و مذهبی نظیر شهادت‌ها و ولادت‌ها، راهپیمایی‌ها و... از دیگر برنامه‌های برگزار شده این سازمان در طول سال است. تعداد ۴ تفاهم‌نامه در طول یک‌سال گذشته توسط سازمان فرهنگی شهرداری منعقد شده است. ۱. تحویل آرامگاه شهید معتقد اهرمی و ساخت کتابخانه و فرهنگسرا در این مکان. ۲. تفاهم‌نامه در خصوص ایجاد پاتوق‌های گفت‌وگو. ۳. انعقاد تفاهم‌نامه با موضوع پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی. ۴. انعقاد تفاهم‌نامه حس خوب زندگی در شهر. این مجموعه دارای ۱۴ زمین چمن مصنوعی و یک مجموعه سرپوشیده ورزشی است. همچنین تعداد ۱۰ خانه بازی زیرمجموعه این سازمان است که در طول سال برنامه‌های ویژه کودکان و والدین برگزار می‌کنند. تعداد خانه‌های فرهنگ و هنر این سازمان نیز ۳ مجموعه و یک مجموعه خانه فرهنگ مشارکتی است. مجموعه فرهنگی تفریحی صدف (پلاژ بانوان) نیز در طول سال به فعالیت می‌پردازد. تعداد دو مجموعه فرهنگسرا و پنج زمین ورزشی محلات نیز در دست ساخت است.

صدا و سیمای مرکز بوشهر

صدا و سیمای مرکز بوشهر تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی زیرمجموعه مرکز فارس و شامل ایستگاه‌های رادیویی و تلویزیونی بوشهر و مونیتورینگ دیر بوده و امور اداری، مالی و تعمیرات آن از طریق مرکز فارس انجام می‌شد. صدای مرکز بوشهر هم‌زمان با جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، کار خود را با پخش آژیر قرمز و اذان ظهر با یک فرستنده یک کیلووات آغاز کرد.

صدا و سیمای مرکز بوشهر، پس از پیروزی انقلاب اسلامی و هم‌زمان با شروع جنگ تحمیلی عراق علیه ایران در سال ۱۳۵۹، و همچنین با توجه به ضرورت و نیاز پخش صدای "آژیر قرمز و اذان ظهر" از طریق یک دستگاه ماشین ضبط و پخش صدا که از شهر شیراز خریداری شد، با یک فرستنده یک کیلووات آغاز به کار کرد. به تدریج در شب‌های جمعه با پخش دعای کمیل این روند ادامه یافت. نخستین برنامه تولید شده رادیویی مرکز بوشهر "اصحاب خون" نام داشت که به مناسبت تشییع پیکر پاک شهدای جنگ تحمیلی و معرفی خانواده‌های آن‌ها هر هفته در روزهای پنج‌شنبه تولید و پخش می‌شد. در ادامه این تولیدات، اطلاعیه‌های نیم روزی، پخش اذان، برنامه‌های تولیدی "بوشهر در جنگ" روستا و روستانشین" و "صبح ساحل" نیز از همان سال تهیه و پخش شد. با جذب نیروی انسانی و توسعه مرکز، ساختمان پیشین سازمان منحل "ساواک" برای نصب تجهیزات استودیوی فنی و پخش در اختیار صدا و سیمای مرکز بوشهر قرار گرفت. در سال ۱۳۶۱ هجری شمسی، این مرکز از استان فارس جدا و به سطح اداره کل ارتقا یافت و مستقل

شد. در سال ۱۳۶۲ نخستین فرستنده پرقدرت تلویزیونی استان در منطقه کوهستانی مند، مجاور بخش ساحلی دلوار و مشرف بر بوشهر و منطقه مرکزی استان، نصب گردید و تعداد پرسنل هم افزایش یافت و مرکز بوشهر دارای چارت تشکیلاتی واحدهای مستقل اداری، مالی، فنی و تولید صدا شد. در سال‌های ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰، با توجه به ظرفیت فیزیکی تخصیص داده شده، زیربنای مرکز از نظر کمی رشد و توسعه قابل توجهی پیدا کرد. واحد تولید صدای مرکز بوشهر از سال ۱۳۶۱ شمسی کار خود را آغاز و در تیرماه سال ۱۳۷۶ با تعهد ۱۵۰۰ ساعت تولید سالانه رادیویی به شبکه استانی صدای مرکز بوشهر ارتقا پیدا کرد و فعالیت خود را از طریق فرستنده ۵۰ کیلو وات با وسعت بیشتری ادامه داد.

برنامه‌سازان رادیو مرکز بوشهر تاکنون توانسته‌اند در جشنواره‌های تولیدات مراکز و جشنواره‌های کشوری افتخارات بسیاری در زمینه‌های تهیه‌کنندگی، نویسندگی، بازیگری، موسیقی با کلام و بی کلام و همچنین در جشنواره‌های نهم و دوازدهم کسب مقام دومی در مراکز ۳۳ گانه کشور را به خود اختصاص دهند. واحد تولید سیمای مرکز بوشهر در سال ۱۳۷۶ با پخش اذان مغرب و اخبار روزانه از تلویزیون، کار خود را آغاز نمود و در همین سال تولید برنامه‌های مختلف محلی برای پخش در سیمای صبح جمعه استان نیز ادامه یافت و با پیشرفت امکانات فنی علاوه بر انجام تعهد سالانه، برنامه‌هایی نیز برای پخش از شبکه‌های سراسری تهیه و در جشنواره‌های مختلف امتیازاتی کسب نمود. با افتتاح شبکه استانی در مهرماه سال ۱۳۸۳ هجری شمسی با حضور جناب آقای مهندس ضرغامی ریاست محترم وقت سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران فرستنده‌های پرقدرت بتدریج ویژه سیمای بوشهر، در سه ایستگاه اصلی نصب شدند که این اقدامات نیز در جوار دیگر عوامل محیطی بر جذب بیشتر مخاطبان تلویزیون تأثیرگذار بوده است. امروزه صدای مرکز بوشهر با تولید روزانه ۱۲ ساعت برنامه و ۲۰ ساعت پخش برنامه توانسته است بیش از ۵۴ درصد مخاطب را به خود اختصاص دهد و تولید سیمای مرکز بوشهر با پخش برنامه به صورت روزانه از ساعت ۱۶ تا ۲۳ به کار خود ادامه می‌دهند و با فرهنگ و اطلاع‌رسانی صحیح در دل مخاطبان بومی، مردم شریف و نجیب استان بوشهر جایگاه مناسبی را به دست بیاورند و با دریافت پاسخ‌های کافی و قانع‌کننده از این طریق به کاهش و یا رفع مشکلات استان کمک کنند. صدا و سیمای مرکز بوشهر توانسته است با جذب هنرمندان استانی و به‌کارگیری فکر و توان نخبگان و کارشناسان بومی این استان که گنجینه‌ای از ذخایر مادی و معنوی است، در مراکز استان‌های صدا و سیمای

کشور مقام اول را در جذب مخاطب، در سال ۱۳۸۹ با تولید و پخش برنامه‌های جذاب در رادیو و تلویزیون به خود اختصاص دهد که این خود نویددهنده آینده‌ای روشن برای این مرکز خواهد بود. تولید سیمای مرکز بوشهر در سال ۱۳۶۸ با پخش اذان محلی مغرب کار خود را آغاز کرد و یک سال بعد نیز با پخش خبر تلویزیون فعالیت خود را شروع کرد. تا قبل از افتتاح شبکه استانی برنامه سیمای صبح جمعه در واحد تولید سیما، هر هفته با نیروهایی که در این واحد فعالیت می‌کردند تولید و پخش می‌شد و با جذب نیروهای انسانی و گسترش امکانات فنی علاوه بر انجام تعهدات سالانه تولید سیما، برنامه‌هایی نیز برای پخش از شبکه‌های سراسری تهیه شده است. در مهر ۱۳۸۳ شبکه استانی سیمای مرکز افتتاح شد. برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی مرکز بوشهر با پوشش جمعیتی حدود ۹۰ درصد از ۵ ایستگاه پر قدرت رادیویی و تلویزیونی و ۸۰ فرستنده کم‌قدرت دیگر که ۳۵ درصد آن‌ها دیجیتال است، پخش می‌شود. صدا و سیما بوشهر نخستین مرکز در نیمه جنوبی کشور است که طرح یکپارچه‌سازی تولید و پخش خبر در آن راه‌اندازی شده است. با بهره‌برداری طرح‌های فنی، دریافت سیگنال در گیرنده‌های خانگی بهبود می‌یابد و مردم با کیفیت بهتری صدا و تصویر را دریافت می‌کنند. همچنین با افتتاح این طرح‌ها پوشش سامانه پخش دیجیتال برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در استان یک‌ونیم میلیون نفری بوشهر به ۱۰۰ درصد رسید. در حال حاضر ۴۵ درصد تولیدات صدا و سیما مربوط به خبرنگاران آزاد است و نیمی از تولیدات خبر صدا و سیما مربوط به شهرستان‌هاست.

میزان تولید برنامه‌های تلویزیونی مرکز بوشهر به تفکیک مخاطب

سال	جمع	کودک	جوان	نوجوان	بزرگسال	عام
۱۳۹۸	۱۴۳۴	۱۶۸	۱۵۸	۱۱۴	۱۵۲	۸۴۲

میزان تولید برنامه‌های رادیویی مرکز بوشهر به تفکیک مخاطب

سال	جمع	کودک	جوان	نوجوان	بزرگسال	عام
۱۳۹۸	۲۷۰۴	۱۹۸	۲۴۸	۲۳۴	۳۴۰	۱۶۸۴

شورای فرهنگ عمومی استان بوشهر

طبق آمار، شورای فرهنگ عمومی استان، در راستای سیاست‌گذاری حوزه فرهنگ و هنر در استان از سال ۱۳۷۴ تا پایان سال ۱۳۸۹، ۳۲ جلسه برگزار کرده، و نتیجه بحث و تبادل نظر اعضا، ۶۸ مصوبه بوده است.

جدول ذیل تعداد جلسات، دستور جلسات، تصمیمات و مصوبات شورای فرهنگ عمومی مرکز استان را در آیینیه آمار نشان می‌دهند.

ردیف	سال	جلسات	دستور جلسات	تصمیمات و مصوبات
۱	۱۳۸۹	۴	۲۰	۲۵
۲	۱۳۹۰	۴	۱۳	۱۴
۳	۱۳۹۱	۶	۱۳	۱۷
۴	۱۳۹۲	۷	۱۰	۴۰
۵	۱۳۹۳	۷	۸	۲۱
۶	۱۳۹۴	۶	۱۰	۳۳
۷	۱۳۹۵	۵	۱۴	۱۹
۸	۱۳۹۶	۵	۱۱	۲۲
۹	۱۳۹۷	۴	۱۴	۲۲
۱۰	۱۳۹۸	۴	۱۲	۱۵
جمع کل		۵۲	۱۲۵	۲۲۷

نگاهی به برخی مصوبات شورای فرهنگ عمومی استان

- یکپارچه‌سازی فعالیت‌های تبلیغی تحت شبکه و تنظیم مناسبات فرهنگی به صورت سنتی و الکترونیکی.
- حمایت از تشکل‌های فرهنگی و هنری و کانون مداحان و شاعران آئینی و ملی.
- تهیه و تولید سه برنامه اندرویدی ویژه شهدای شهر و دو شهید مدافع حرم و اشتراک گذاری در فضای بازار مجازی اندروید
- تلاش جهت تهیه مستند مصور بزرگان استان بوشهر در آئینه انقلاب با هدف ثبت و ضبط خاطرات مردان بزرگ، ریش سفیدان، متنفذین و معتمدین در قبل و بعد انقلاب.
- تبدیل فعالیت‌های تبلیغی از سطح فضا سازی محیطی به آموزش اقشار تأثیرگذار حوزه دین .
- حمایت از گروه‌های تبلیغی و جهادی مؤسسه آیه ایل بختیاری، گروه‌های اعزامی محرم و صفر

- تلاش جهت راه‌اندازی مرکز آموزش مهارت‌های اجتماعی و همکاری گسترده با سمن‌های فعال شهر و گروه‌های تسهیل‌گر، کمپ‌ها و مراکز ترک اعتیاد
- تهیه و تدوین تحقیقی جامع پیرامون خودکشی علل و عوامل آن در سطح شهرستان بوشهر
- حمایت گسترده از فعالیت فرهنگی روحانیون مساجد در قالب توافقنامه‌های دینی.
- همکاری مستمر و انعقاد تفاهم‌نامه با پلیس فتا جهت کاهش آسیب‌های اجتماعی در فضای مجازی.
- تجهیز و تأمین سرمایه بیش از ۳۰ مسجد، حسینیه و مرکز قرآنی در سال گذشته به سیستم صوتی.
- حمایت جهت مرمت مساجد مناطق کم‌برخوردار و فعال‌سازی برخی مساجد غیرفعال با توسعه کتابخانه‌های شبستانی.

سازمان میراث فرهنگی بوشهر

اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان بوشهر همان‌گونه که از اسم آن مشخص است متشکل از ۳ معاونت اصلی است که در گذشته نه‌چندان دور هر کدام یک اداره یا سازمان رسمی بوده‌اند و پس از تغییراتی در ساختار و چارچوب آن به یک اداره کل تبدیل شده‌اند. در اوایل دهه ۸۰ سازمان جهانگردی و ایرانگردی با تغییر ساختار تشکیلاتی خود و هم با این باور که همراستا با فعالیت میراث فرهنگی در کشور مشغول به کار است، در نتیجه با هم ادغام شد و سازمانی با نام سازمان میراث فرهنگی و گردشگری را به وجود آوردند و بعدها با اتصال یک سازمان دیگر به نام صنایع دستی، مثلث گردشگری کشور تکمیل شد و سه سازمان با نام سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری آغاز به کار کردند. این سازمان که زیر نظر مستقیم ریاست جمهوری اداره می‌شد در سال ۱۳۹۸ به وزارت تبدیل شد و نام آن به وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی تغییر نام داد و اکنون در تمام استان‌های کشور یک اداره کل با همین نام دارد. اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان بوشهر نیز یکی از این ادارات کل است که ساختار تشکیلاتی آن بر پایه سه معاونت اصلی و یک معاونت اداری و داخلی است. رؤس برنامه‌ها و اقدامات سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان در بندهای ذیل خلاصه شده است:

- سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی درخصوص حفظ، مرمت، احیا، سامان‌دهی و مدیریت بناها، مجموعه بناها، محوطه‌ها و بافت‌های تاریخی استان و نظارت بر

- اجرای طرح‌ها و برنامه‌های مربوط
- تدوین ضوابط و دستورالعمل‌های لازم درخصوص حفاظت، نگهداری، مرمت و احیای میراث فرهنگی غیرمنقول، اموال و اشیای تاریخی و نظارت بر حسن اجرای آن‌ها در سطح استان
- برنامه‌ریزی به‌منظور شناسایی آثار و بافت‌های ارزشمند فرهنگی-تاریخی و پیشنهاد ثبت آن‌ها در فهرست آثار ملی
- بررسی ارزش آثار تاریخی غیرمنقول، اموال فرهنگی-تاریخی، میراث معنوی و اقدامات لازم برای ثبت آن‌ها در فهرست جهانی
- بررسی و پیشنهاد حریم محوطه‌ها، تپه‌ها، بناها و بافت‌های تاریخی و انجام اقدامات لازم برای تصویب آن‌ها
- بررسی طرح‌های اضطراری به‌منظور حفاظت، استحکام‌بخشی، سامان‌دهی، مرمت و احیای آثار تاریخی غیرمنقول
- سامان‌دهی اموال منقول تاریخی و تهیه شناسنامه فنی و فهرست مورد نیاز برای آن‌ها
- شناسایی و مستندسازی آثار تاریخی-فرهنگی موجود در محدوده جغرافیایی اجرای کلیه طرح‌های عمرانی و اعلام نظر تخصصی درخصوص طرح‌های مذکور از دیدگاه میراث فرهنگی کشور
- بررسی و مطالعه به‌منظور توسعه پایگاه‌های میراث فرهنگی در آثار تاریخی مهم کشور و نظارت بر فعالیت پایگاه‌های موجود
- سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هماهنگی، تعیین خط‌مشی‌ها و اولویت‌ها در انطباق با برنامه‌های توسعه استان
- بررسی و مطالعه در زمینه بهبود، توسعه و ترویج صنعت گردشگری داخلی و خارجی
- بررسی و ابلاغ استانداردها، ضوابط، مقررات و نظام‌نامه‌های ناظر بر احداث، ایجاد، اداره، توسعه و انحلال مراکز اقامتی، هتل‌ها، مهمانسراها، مجتمع‌های پذیرایی، آژانس‌های خدماتی و مسافرتی و سایر مراکز و مجامع مرتبط با فعالیت‌های گردشگری
- سیاست‌گذاری و هدایت فعالیت‌ها برای ارتباط با سایر استان‌ها و کشورها
- بالاخص کشورهای اسلامی منطقه
- برنامه‌ریزی برای جذب گردشگران، ایجاد تسهیلات و رفع موانع، ارائه اطلاعات

- و خدمات رفاهی با همکاری واحدهای ذیربط
- ایجاد هماهنگی لازم با نهادهای ذیربط برای تأمین امنیت، برگزاری تورها و ارائه خدمات به گردشگران در طول اقامت
- بررسی راهکارهای تشویقی و ترغیبی به منظور توسعه گردشگری استان و بازدید از امکانات و جاذبه‌های سیاحتی و زیارتی کشور
- هماهنگی و برقراری ارتباط و مبادلات با ادارات استانی، سازمان‌ها، مؤسسات، نهادها و سایر تشکلهای داخل استان
- برنامه‌ریزی به منظور ایجاد تسهیلات و زمینه‌های مناسب برای برگزاری تورهای تخصصی (ورزشی، بهداشتی، علمی و ...)
- اعمال سیاست‌های حمایتی، هدایتی و نظارتی از مؤسسات، سازمان‌ها و اشخاص جهت بهبود و توسعه خدمات گردشگری
- اعمال نظارت در خصوص صدور مجوزها و نحوه اداره مراکز و مجتمع‌های اقامتی و پذیرایی و دفاتر خدماتی و مسافرتی
- ایجاد پایگاه‌ها و بانک‌های اطلاعاتی در خصوص شرایط، استانداردها و مشخصات مراکز اقامتی و پذیرایی، آژانس‌های مسافرتی و خدماتی، مبادلات ارزی، جاذبه‌های طبیعی و تاریخی، موزه‌ها
- مطالعه و بررسی ضوابط و استانداردهای فنی و اجرایی مربوط به ایجاد و توسعه تأسیسات زیرساختی گردشگری
- تدوین برنامه‌های کلان توسعه حوزه‌های گردشگری استان، صنایع دستی و میراث فرهنگی در راستای سند چشم‌انداز توسعه استان
- برنامه‌ریزی در جهت حمایت از هنرمندان و صنعت‌گران صنایع دستی استان
- حفاظت از اماکن، تجهیزات و اموال منقول و غیرمنقول اداره کل، حفظ نظم و امنیت موزه‌ها، گنجینه‌ها، بناها و مجموعه‌های تاریخی، انجام اقدامات لازم جهت پیشگیری از وقوع جرایم علیه میراث فرهنگی، گردشگران (داخلی و خارجی) و کشف جرم و دستگیری مجرمین و معرفی به مراجع قضایی در حوزه استحفاظی،

حفاظت و اسکورت محموله‌های تاریخی- فرهنگی و...

جدول نمای آماری مراکز گردشگری و صنایع هنری و میراث فرهنگی در استان

ردیف	تاریخ	تعداد
۱	۱۳۸۹	۱۴
۲	۱۳۹۰	۱۰
۳	۱۳۹۱	۱۴
۴	۱۳۹۲	۱۰
۵	۱۳۹۳	۱۲
۶	۱۳۹۴	۱۴
۷	۱۳۹۵	۱۵
۸	۱۳۹۶	۱۲
۹	۱۳۹۷	۱۴
۱۰	۱۳۹۸	۱۸
	جمع کل	۱۳۵

(منبع: صنف فروشگاه‌های عرضه محصولات فرهنگی و بازی‌های رایانه‌ای)

سازمان تبلیغات اسلامی

یکی از نهادهای فرهنگی مذهبی در استان، سازمان تبلیغات اسلامی است که دارای محور فعالیت متعددی است.

۱- سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هدایت، سازمان‌دهی، پشتیبانی و نظارت بر تبلیغات دینی- مردمی.

۲- زمینه‌سازی برای یافتن نیروهای مؤمن و تشکیل‌های انجمن‌های اسلامی و جمعیت‌های مشابه و نظارت بر فعالیت آن‌ها ۳- تلاش در جهت احیا و اشاعه معارف، فرهنگ و تاریخ تشیع از همه راه‌های ممکن، با تأکید بر وحدت تمام مذاهب اسلامی

۴- تحقیق و بررسی درخصوص تبلیغات سو و تهاجم فرهنگی دشمنان و شناسایی و تحلیل ترفندهای تبلیغی علیه انقلاب اسلامی با هماهنگی سایر دستگاه‌های ذیربط و ارائه سیاست‌های لازم در جهت خنثی‌سازی آن‌ها و تنویر افکار عمومی

- ۵- تأسیس مراکز اطلاع‌رسانی تخصصی، تبلیغی و دینی.
  - ۶- سازمان‌دهی و اعزام مبلغ در سراسر کشور به‌ویژه مناطق محروم با همکاری روحانیت و مردم.
  - ۷- هدایت و حمایت انجمن‌های اسلامی و تشکل‌های اسلامی- مردمی و نظارت بر آنها.
  - ۸- برنامه‌ریزی فرهنگی و تبلیغی جهت علاقه‌مندان به فرهنگ فارسی در کشور با تأکید بر خدمات متقابل اسلام و ایران، با همکاری و هماهنگی مراجع ذی‌صلاح.
  - ۹- برگزاری کنفرانس‌ها، جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های بین‌المللی مردمی در کشور به‌منظور تعمیق و گسترش معارف اسلامی و فراهم کردن زمینه شرکت هنرمندان و شبکه‌های تبلیغی - مردمی در کنفرانس‌ها، نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های فرهنگی.
  - ۱۰- انجام همکاری‌های فرهنگی- تبلیغی با مراکز اسلامی و فرهنگی داخل کشور در راستای اهداف سازمان و به‌منظور تأمین ارتباط افراد و مراکز اسلامی و فرهنگی - مردمی برای تالیف قلوب آنان با هماهنگی سایر مراجع ذی‌صلاح.
- برخی اقدامات شاخص اداره کل سازمان تبلیغات اسلامی در استان بوشهر:**
- حمایت و راه‌اندازی مکتب القرآن و آموزش سالانه بیش از ۵۰۰ نفر نونهال و خانواده‌ها.
  - برگزاری دوره‌های مختلف آموزشی ویژه مداحان و مسئولین تشکل‌های دینی.
  - توجه و مساعدت ویژه به تبلیغ نوین در فضای مجازی.
  - شناسایی، آموزش و به‌کارگیری ادمین‌های گروه‌ها و کانال‌های اجتماعی و مدیران سایت‌های محلی
  - راه‌اندازی (انجمن مردمی نان) به‌منظور حمایت از اقشار کم‌درآمد در دریافت سهمیه نان رایگان با حمایت گروه‌های مردمی.
  - راه‌اندازی موبک بزرگ خدمت‌رسانی به زوار اربعین حسینی در مرزهای خروجی استان
  - تشکیل انجمن اسلامی بازار و هیئت مذهبی بازاریان (به‌منظور آموزش کسبه و بازاریان و آشنایی آنان با احکام فقه اسلامی)
  - ارائه رایگان سالن و مراکز در اختیار به مؤسسات و مراکز مختلف مردمی جهت اجرای برنامه‌ها
  - تلاش جهت راه‌اندازی هیئت و مجمع اندیشه‌ورزی جوانان به‌منظور استفاده از ایده‌ها و بارش فکری جوانان و نوجوانان.

جدول فعالیت‌ها و اعتبارات برنامه‌ای اداره کل تبلیغات اسلامی استان بوشهر در سال ۱۳۹۸ براساس آمایش سرزمینی

دشتی		دشتستان		بوشهر		فعالیت‌ها و اعتبارات برنامه‌ای اداره کل تبلیغات اسلامی استان بوشهر			
حجم واحد		حجم		حجم واحد		هزینه واحد	واحد	عنوان فعالیت	ردیف
سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی				
۰	۲۵	۰	۰	۰	۲۵		نفر	آموزش تخصصی قرائت قرآن کریم (سطح ۷ و ۶)	۱
۰	۶	۰	۱۷	۰	۲۰		نفر	آموزش و توجیه کارشناسان قرآنی، اعضای کمیته مصاحبه، مدیران مؤسسات و خانه‌های قرآن	۲
۰	۰	۰	۰	۰	۳۰		نفر	برگزاری دوره‌های آشنایی با سبک زندگی قرآنی	۳
۰	۰	۰	۰	۰	۳۰		نفر	برگزاری اردوی آموزشی استعدادها قرآنی	۴
۷	۰	۱۹	۰	۲۲	۰		نفر	اردوی آموزش ویژه معلمان قرآن کریم	۵
۰	۰	۰	۰	۰	۳۰		نفر	برگزاری دوره‌های تخصصی استعدادها قرآنی	۶
۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۰		نفر	برگزاری کارگاه آشنایی با سبک زندگی قرآنی	۷
۰	۰	۵۰	۵۰	۰	۰		نفر	برگزاری کارگاه یک روزه آشنایی با سبک زندگی قرآنی	۸
۰	۰	۰	۰	۰	۱		جلسه	جلسات هم‌اندیشی مسئولان و نخبگان قرآنی	۹
۵۰	۷۶	۲۱۰	۲۱۰	۱۲۵	۲۳۹		نفر	حمایت از برگزاری آموزش‌های عمومی قرآن در خانه‌های قرآن شهری و روستایی	۱۰
۵۰	۴۷	۱۰۸۰	۱۰۸	۱۵۵	۱۳۰		نفر	حمایت از برگزاری آموزش‌های عمومی قرآن در مؤسسات فرهنگی قرآن و عترت	۱۱
۲	۰	۱۲۳	۰	۲	۰		مراسم	حمایت از برگزاری اعتکاف و تصحیح قرائت نماز	۱۲
۰	۴۴	۱۰	۱۲۳	۰	۱۴۰		نفر	حمایت از تربیت حافظان قرآن کریم	۱۳
۰	۱	۰	۱	۰	۱		تشکل	حمایت از تشکل شبکه‌های قرآنی مردمی استان	۱۴

بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر | ۱۴۱

دشتی		دشتستان		بوشهر		فعالیت‌ها و اعتبارات برنامه‌ای اداره کل تبلیغات اسلامی استان بوشهر			
حجم واحد		حجم		حجم واحد		ردیف	عنوان فعالیت	واحد	هزینه واحد
سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی				
۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱۵	حمایت از تشکیل شبکه‌های قرآنی مردمی استان	شبکه	
۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱۶	حمایت از جلسات شاخص تفسیر قرآن استانی	جلسه	
۰	۱	۰	۰	۰	۳۰	۱۷	حمایت از برگزاری دوره‌های آموزشی کادر متخصص قرآن کریم	نفر	
۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱۸	حمایت از برگزاری مراسم با قرآن در رمضان	مراسم	
۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱۹	حمایت از برگزاری کارگاه آموزش مدیران تشکل‌های قرآنی مردمی	کارگاه	

جدول فعالیت‌ها و اعتبارات برنامه‌ای اداره کل تبلیغات اسلامی استان بوشهر در سال ۱۳۹۸ براساس آمایش سرزمینی

جمع کل شهرستان‌ها (کنگان، دشتی، دیلم، دشتستان، بوشهر، گناوه، دیر، عسلویه، جم، تنگستان)		عسلویه		جمع کل شهرستان‌ها					
جمع حمایتی		جمع حجم واحد کل شهرستان‌ها		حجم واحد		ردیف	عنوان فعالیت	واحد	هزینه واحد
سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی				
۰	۰	۰	۵۰	۰	۰	۱	آموزش تخصصی قرائت قرآن کریم (سطح ۷ و ۶)	نفر	
۰	۰	۰	۸۰	۰	۴	۲	آموزش و توجیه کارشناسان قرآنی، اعضای کمیته مصاحبه، مدیران مؤسسات و خانه‌های قرآن	نفر	
۰	۰	۰	۳۰	۰	۰	۳	برگزاری دوره‌های آموزشی آشنایی با سبک زندگی قرآنی	نفر	
۰	۰	۰	۳۰	۵	۰	۴	برگزاری اردوی آموزشی تفریحی استعدادهای قرآنی	نفر	
۰	۰	۹۰	۰	۰	۰	۵	اردوی آموزش ویژه معلمان قرآن کریم	نفر	
۰	۰	۰	۳۰	۰	۰	۶	برگزاری دوره‌های تخصصی ویژه استعدادهای قرآنی	نفر	

جمع کل شهرستان‌ها (کنگان، دشتی، دیلم، دشتستان، بوشهر، کناوه، دیر، عسلویه، جم، تنگستان)				عسلویه					
جمع حمایتی		جمع حجم واحد کل شهرستان‌ها		حجم واحد					
سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	هزینه واحد	واحد	عنوان فعالیت	ردیف
۰	۰	۰	۱۰۰	۰	۰		نفر	برگزاری کارگاه سه روزه آشنایی با سبک زندگی قرآنی	۷
۰	۰	۱۰۰	۱۰۰	۰	۰		نفر	برگزاری کارگاه یک روزه آشنایی با سبک زندگی قرآنی	۸
۰	۰	۰	۱	۰	۰		جلسه	جلسات هم‌اندیشی مسئولان و نخبگان قرآنی استان	۹
۰	۰	۵۷۷	۸۶۷	۳۰	۲۳		نفر	حمایت از برگزاری آموزش‌های عمومی قرآن در خانه‌های قرآن شهری و روستایی	۱۰
۰	۰	۶۰۰	۵۵۲	۰	۰		نفر	حمایت از برگزاری آموزش‌های عمومی قرآن در مؤسسات فرهنگی قرآن و عترت	۱۱
۰	۰	۲۰	۰	۲	۰		مراسم	حمایت از برگزاری اعتکاف و تصحیح قرائت نماز	۱۲
۰	۰	۰	۵۶۰	۰	۳۳		نفر	حمایت از تربیت حافظان قرآن کریم (۳ جزء و ۵ جزء)	۱۳
۰	۰	۰	۱۰	۰	۱		تشکل	حمایت از تشکل شبکه‌های قرآنی مردمی استان	۱۴
۰	۰	۰	۲	۰	۰		شبکه	حمایت از تشکیل شبکه‌های قرآنی مردمی استان	۱۵
۰	۰	۰	۱	۰	۰		جلسه	حمایت از جلسات شاخص تفسیر قرآن استانی	۱۶
۰	۰	۷۵	۵۰	۰	۰		نفر	حمایت از برگزاری دوره‌های آموزشی کادر متخصص قرآن کریم	۱۷
۰	۰	۰	۳	۰	۰		مراسم	حمایت از برگزاری مراسم با قرآن در رمضان	۱۸
۰	۰	۰	۱				کارگاه	حمایت از برگزاری کارگاه آموزش مدیران	۱۹

فعالیت‌ها و اعتبارات برنامه‌ای اداره کل تبلیغات اسلامی استان بوشهر

ردیف	عنوان فعالیت	واحد	هزینه واحد	دیر		دبلم		گناوه	
				حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر
۱	حمایت از مدارس علوم و معارف اسلامی صدرا	باب		۰	۰	۰	۰	۰	۰
۲	اعزام شخصیت‌ها و مبلغین تقریبی اهل سنت در مناسبت‌های انقلاب اسلامی	نفر- روز		۰	۰	۰	۰	۲	۰
۳	اعزام مبلغ به کانون‌های جمعیتی	نفر		۰	۱۱	۰	۰	۷	۲۰
۴	اعزام مبلغ و مبلغه تخصصی	نفر- روز		۴	۰	۴	۰	۴	۰
۵	اعزام مبلغ و مبلغه عمومی	نفر- روز		۴۸۰۰	۹۰۰	۲۲۰۰	۲۸۰	۳۸۰۰	۵۰۰
۶	اعزام مبلغین تخصصی در مناطق تلفیقی	نفر- روز		۰	۰	۰	۰	۲	۰
۷	آموزش سیره اهل بیت (ع) در تعامل با پیروان مذهب ویژه هیئات مذهبی و مبلغین شیعه	نفر		۰	۰	۰	۰	۰	۵۰
۸	آموزش مدیران، کارشناسان و روحانیون مستقر شهرستان‌ها مناطق تلفیقی	نفر		۰	۰	۰	۰	۲۵	۰
۹	برگزاری دوره‌های آموزشی اقشار تأثیرگذار	نفر		۸۰	۰	۵۰	۰	۱۱۰	۰
۱۰	شخصیت‌های تقریبی اهل سنت در نقد تکفیر و تکفیرگرایی در مساجد اهل سنت	نفر		۰	۰	۰	۰	۱	۰
۱۱	جشنواره علمی پژوهشی قلم آسمانی	جشنواره		۰	۲۰	۰	۰	۰	۰
۱۲	حمایت از تحول روستاها (امام روستا)	نفر		۱۱	۰	۳	۱۰	۸	۲
۱۳	حمایت از تحول محلات منتخب شهری (امام محله)	نفر		۲	۰	۲	۰	۲	۰
۱۴	حمایت از تشکل‌های دینی مردمی	تشکل		۲	۰	۲	۰	۲	۰
۱۵	حمایت از مراسم ویژه هفته وحدت	مراسم		۰	۰	۰	۰	۱	۰

ردیف	عنوان فعالیت	واحد	هزینه واحد	دیر		دیلم		گناوه	
				حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر
۱۶	راهاندازی پایگاه‌های فرهنگی و اجتماعی کاهش آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه	پایگاه		۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۷	سامان‌دهی تشکل‌های دینی (شناسایی، صدور مجوز، سطح‌بندی و ...)	تشکل		۳۸		۲۲	۰	۶۷	۰
۱۸	سلسله نشست‌های تبیین گام دوم انقلاب	نشست		۱		۱	۰	۱	۰
۱۹	کمک به برگزاری مراسم انقلاب اسلامی در مساجد اهل سنت	مراسم		۰		۰	۰	۰	۰
۲۰	نشست مشترک روحانیون شیعه و اهل سنت	نشست		۰		۰	۰	۰	۰

فعالیت‌ها و اعتبارات برنامه‌ای اداره کل تبلیغات اسلامی استان بوشهر

ردیف	عنوان فعالیت	واحد	هزینه واحد	تنگستان		جم		کنگان	
				حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر
۱	حمایت از مدارس علوم و معارف اسلامی صدرا	باب		۱	۰	۰	۰	۲	۰
۲	اعزام شخصیت‌ها و مبلغین تقریبی اهل سنت در مناسبت‌های انقلاب اسلامی	نفر- روز		۰	۰	۰	۰	۳	۰
۳	اعزام مبلغ به کانون‌های جمعیتی	نفر		۰	۱۵	۰	۱۸	۰	۲۵
۴	اعزام مبلغ و مبلغه تخصصی	نفر- روز		۴	۰	۴	۰	۴	۰
۵	اعزام مبلغ و مبلغه عمومی	نفر- روز		۴۰۰۰	۹۰۰	۲۰۰۰	۱۳۰	۴۲۰۰	۱۶۰
۶	اعزام مبلغین تخصصی در مناطق تلفیقی	نفر- روز		۰		۰		۳	

بخش سوم: گزارش توصیفی وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر | ۱۴۵

کنگان		جم		تنگستان				ردیف	عنوان فعالیت	واحد	هزینه واحد
حجم واحد		حجم		حجم واحد							
سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی						
۰	۵۰	۰	۰	۰	۰		نفر	آموزش سیره اهل بیت (ع) در تعامل با پیروان مذهب ویژه هیئات مذهبی و مبلغین شیعه	۷		
۰	۲۵	۰	۰	۰	۰		نفر	آموزش مدیران، کارشناسان و روحانیون مستقر شهرستان‌های مناطق تلفیقی	۸		
۰	۵۰	۰	۵۰	۰	۷۰		نفر	برگزاری دوره‌های آموزشی اقشار تأثیرگذار	۹		
۰	۴	۰	۰	۰	۰		نفر	شخصیت‌های تقریبی اهل سنت در نقد تکفیر و تکفیرگرایی در مساجد اهل سنت	۱۰		
۰	۰	۰	۰	۰	۰		جشنواره	جشنواره علمی پژوهشی قلم آسمانی	۱۱		
۲	۱۰	۱	۶	۰	۱۱		نفر	حمایت از تحول روستاها (امام روستا)	۱۲		
۰	۲	۰	۲	۲	۲		نفر	حمایت از تحول محلات شهری (امام محله)	۱۳		
۰	۲	۰	۲	۰	۲		تشکل	حمایت از تشکل‌های دینی مردمی	۱۴		
۰	۱	۰	۰	۰	۰		مراسم	حمایت از مراسم ویژه هفته وحدت	۱۵		
۰	۰	۰	۰	۰	۰		پایگاه	راه‌اندازی پایگاه‌های فرهنگی و اجتماعی کاهش آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه	۱۶		
۰	۶۸	۰	۳۷	۰	۶۰		تشکل	سامان‌دهی تشکل‌های دینی (شناسایی، صدور مجوز، سطح‌بندی و ...)	۱۷		
۰	۱	۰	۱	۰	۱		نشست	سلسله نشست‌های تبیین گام دوم انقلاب	۱۸		
۰	۱	۰	۰	۰	۰		مراسم	کمک به برگزاری مراسم انقلاب اسلامی در مساجد اهل سنت	۱۹		
۰	۰	۰	۰	۰	۰		نشست	نشست مشترک روحانیون شیعه و اهل سنت	۲۰		
								جمع	۲۱		

فعالیت‌ها و اعتبارات برنامه‌ای اداره کل تبلیغات اسلامی استان بوشهر در سال ۱۳۹۸ براساس آمایش سرزمینی

جمع کل شهرستان‌ها (کنگان، دشتی، دیلم، دشتستان، بوشهر، گناوه، دیر، عسلویه، جم، تنگستان)		عسلویه		جمع کل شهرستان‌ها		جمع واحد					
		حجم واحد	حجم کل شهرستان‌ها								
ردیف	عنوان فعالیت	واحد	هزینه واحد	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	سایر	حمایتی	
۱	حمایت از مدارس علوم و معارف اسلامی صدرا	باب		۰	۰	۳	۰	۰	۰	۰	
۲	اعزام شخصیت‌ها و مبلغین تقریبی اهل سنت در مناسبت‌های انقلاب اسلامی	نفر- روز		۳	۰	۱۰	۰	۰	۰	۰	
۳	اعزام مبلغ به کانون‌های جمعیتی	نفر		۰	۲۲	۰	۲۵۰	۰	۰	۰	
۴	اعزام مبلغ و مبلغه تخصصی	نفر- روز		۴	۰	۴۰	۰	۰	۰	۰	
۵	اعزام مبلغ و مبلغه عمومی	نفر- روز		۲۹۰۰	۲۰۰	۰	۵۵۰۰۰	۰	۰	۰	
۶	اعزام مبلغین تخصصی در مناطق تلفیقی	نفر- روز		۳	۰	۱۰	۰	۰	۰	۰	
۷	آموزش سیره اهل بیت (ع) در تعامل با پیروان مذهب ویژه هیئات مذهبی و مبلغین شیعه	نفر		۵۰	۰	۲۰۰	۰	۰	۰	۰	
۸	آموزش مدیران، کارشناسان و روحانیون مستقر شهرستان‌های مناطق تلفیقی	نفر		۲۵	۰	۱۰۰	۰	۰	۰	۰	
۹	برگزاری دوره‌های آموزشی اقشار تأثیرگذار	نفر		۵۰	۰	۱۰۰۰	۰	۰	۰	۰	
۱۰	شخصیت‌های تقریبی اهل سنت در نقد تکفیر و تکفیرگرایی در مساجد اهل سنت	نفر		۴	۲	۱۰	۰	۰	۰	۰	
۱۱	جشنواره علمی پژوهشی قلم آسمانی	جشنواره		۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	
۱۲	حمایت از تحول روستاها (امام روستا)	نفر		۴	۰	۱۰۰	۲۰	۰	۰	۰	
۱۳	حمایت از تحول محلات منتخب شهری (امام محله)	نفر		۲	۰	۲۴	۰	۰	۰	۰	

جمع کل شهرستان‌ها (کنگان، دشتی، دیلم، دشتستان، بوشهر، گناوه، دیر، عسلویه، جم، تنگستان)		عسلویه		جمع کل شهرستان‌ها		جمع واحد		ردیف		عنوان فعالیت		واحد		هزینه واحد	
		حمایتی	سایر												
۰	۰	۰	۲۵	۰	۲	تشکل	حمایت از تشکل‌های دینی مردمی	۱۴							
۰	۰	۰	۴	۰	۱	مراسم	حمایت از مراسم ویژه هفته وحدت	۱۵							
۰	۰	۸	۰	۰	۰	پایگاه	راه‌اندازی پایگاه‌های فرهنگی و اجتماعی کاهش آسیب‌های اجتماعی در مناطق حاشیه	۱۶							
۰	۰	۰	۷۵۰	۰	۴۵	تشکل	سامان‌دهی تشکل‌های دینی (شناسایی، صدور مجوز، سطح‌بندی و ...)	۱۷							
۰	۰	۰	۱۰	۰	۱	نشست	سلسله نشست‌های تبیین گام دوم انقلاب	۱۸							
۰	۰	۰	۵	۰	۲	مراسم	کمک به برگزاری مراسم انقلاب اسلامی در مساجد اهل سنت	۱۹							
۰	۰	۰	۱	۰	۱	نشست	نشست مشترک روحانیون شیعه و اهل سنت	۲۰							

آموزش و پرورش استان بوشهر

اداره کل آموزش و پرورش استان بوشهر دارای ۱۸ شهرستان و منطقه شامل ۱۰ مدیریت آموزش و پرورش شهرستان و ۸ اداره آموزش و پرورش منطقه است. این اداره کل، دارای ۶ اردوگاه فعال در استان که شامل ۲ اردوگاه استانی و ۴ اردوگاه شهرستانی است. همچنین ۲۷ کانون فرهنگی تربیتی، ۲۱ دارالقرآن و ۱۹ پژوهش‌سرای دانش فرهنگی و هنری با یکدیگر به رقابت می‌پردازند. بخش فرهنگی شامل رشته‌های ادبی، کتابخوانی، پژوهشی، رسانه و فضای مجازی و بخش هنری شامل هنرهای آوایی، هنرهای نمایشی، فیلم کوتاه، هنرهای دستی و تجسمی است. رشته‌های ادبی شامل شعر، داستان‌نویسی، مشاعره، رشته پژوهش شامل نقد ادبی و مقاله‌نویسی، رشته رسانه و فضای مجازی شامل بازی‌های رایانه‌ای، وبلاگ‌نویسی نشریه الکترونیکی است. هنرهای آوایی در رشته‌های سرود، آواز تک‌خوانی، نوازندگی و هم‌نوازی، هم‌سرایی و هنرهای نمایشی شامل نمایش صحنه‌ای، نمایش عروسکی، نمایشنامه‌خوانی، نقالی است. فیلم کوتاه شامل رشته‌های

داستانی، مستند، مستند داستانی، پویانمایی، نماهنگ و رشته‌های هنرهای تجسمی شامل رشته‌های متعددی مانند قالی‌بافی، گلیم‌بافی، نمدمالی، خاتم‌کاری، کاشی‌کاری، نقاشی، خوشنویسی، طراحی، کاریکاتور، عکاسی و انواع رشته‌های دیگر است. همچنین قرآن و عترت و نماز در ۱۴ رشته‌های مختلف مانند قرائت تحقیق، ترتیل، حفظ ۵ جزء، حفظ ۱۰ جزء، حفظ ۲۰ جزء، حفظ کل قرآن، مفاهیم، مداحی، اذان، صحیفه سجادیه، احکام فقهی، نهج البلاغه و انشاء نماز را شامل می‌شود. در فعالیتهای فوق برنامه فعالیت‌های اجتماعی مانند برگزاری انتخابات شورای دانش‌آموزی و تشکیل شوراهای دانش‌آموزی انجام می‌شود. همچنین تشکلهای مختلف دانش‌آموزی مانند بسیج دانش‌آموزی، اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان، هلال احمر، سازمان دانش‌آموزی فعالیت‌های مختلف فوق برنامه را در آموزش و پرورش عهده‌دار می‌باشند. از دیگر فعالیت‌های فوق برنامه در آموزش و پرورش برگزاری اردوهای دانش‌آموزی در سطح آموزشگاه، شهرستان/ منطقه، استان و سطح کشوری، برگزاری جشنواره‌های گوناگون فرهنگی و هنری، برگزاری مراسمات و برنامه‌های ویژه ایام الله‌ها و مناسبت‌ها است. همچنین فعالیت‌های اوقات فراغت در ضمن سال و به‌ویژه در فصل تابستان، در زمینه‌های مختلف معارف و مذهبی ورزشی اجتماعی مهارت‌آموزی اقتصادی آموزش‌های لازم را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهد.

بخش چهارم: شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید و نیازهای فرهنگی استان بوشر

مقدمه

تردیدی نیست فرهنگ و هنر یک ملت، تجلی سطح اندیشه، تفکر و شخصیت آن ملت و بیانگر میزان رشد تمدنی است. سیاست‌گذاری فرهنگی، چارچوب برنامه‌ریزی درازمدتی است که از آرمان‌ها، ارزش‌ها و ایدئولوژی حاکم بر جامعه الهام می‌گیرد و برنامه‌ریزی‌های میان‌مدت و کوتاه را هدایت می‌کند. برنامه‌های فرهنگی هنری از قبیل: برگزاری تئاتر، نمایشگاه عکس و نقاشی، نمایشگاه کتاب، کنسرت‌ها، نمایش فیلم‌های سینمایی و ... فرصتی برای تولید شور و نشاط اجتماعی، افزایش همدلی و صمیمیت بین مردم، لذت‌بردن از ظرافت‌های روحی هنرمندان، گذراندن اوقات فراغت در روزهای پرمشغله است و نیز می‌توان با استفاده از آن‌ها در جهت فرهنگ‌سازی صحیح و مبارزه با آسیب‌های اجتماعی قدم برداشت. در آسیب‌شناسی فرهنگی طبعاً به بررسی آفات و آسیب‌هایی پرداخته می‌شود که رنگ و لعاب فرهنگی دارند و عناصر تشکیل‌دهنده و سازنده عادات، رفتارها و کنش‌های رایج افراد یک جامعه را تحت تأثیر خود قرار داده‌اند. هر منطقه و سرزمینی به طور طبیعی دارای امتیازات متعدد فرهنگی و هنری به یادگار مانده از ادوار گذشته است، ضمن آنکه تهدیدات خاصی را نیز در پیش‌رو دارد. تحلیل و ارائه راهکار درخصوص افزایش توانمندی‌ها و کاهش آسیب‌های بالقوه و بالفعل در حوزه فرهنگ و هنر را باید هرچه بیشتر جدی تلقی نمود. در پاسخ به این پرسش که در توسعه پایدار کدام‌یک از حوزه‌های اقتصاد و فرهنگ، مقدم است؟ در مقدمه قانون اساسی با

صراحت از «اقتصاد به‌عنوان وسیله و نه هدف» یاد شده است؛ تا جایی که هدف از حکومت اسلامی را «رشد دادن انسان در حرکت به‌سوی نظام الهی و ایجاد زمینه بروز و شکوفایی استعدادها به‌منظور تجلی ابعاد خداگونه انسان» می‌داند. (مجموعه قوانین با آخرین اصلاحات، ۱۳۸۴: ۱۶-۱۵) بنابراین، بدون بسترسازی و نهادینه کردن فرهنگ توسعه، در عمل ایجاد توسعه پایدار ناممکن خواهد بود.

مجموعه‌های ستادی در حوزه فرهنگ و هنر، باید یک فرآیند سیستماتیک و دقیق را شناسایی و با برنامه‌ریزی آن را اجرا کند.

تنظیم اهداف: تعریف آنچه سازمان در صدد رسیدن به آن است.

بررسی محیطی: ارزیابی داخلی SWOT سازمان و نیاز به یک ارزیابی از وضعیت موجود و همچنین نمونه کارها و خدمات و تجزیه و تحلیل چرخه عمر محصولات و خدمات است.

تجزیه و تحلیل استراتژی‌های موجود: این بخش ارتباط نتایج ارزیابی‌های داخلی و خارجی را مشخص می‌کند که البته ممکن است شکافی هم بین این بخش و بررسی‌های محیطی موجود باشد.

مسائل راهبردی: که به‌عنوان کلیدی در توسعه طرح یک سازمان محسوب می‌شوند.

توسعه استراتژی‌های جدید/ تجدیدنظر شده: ارائه تحلیلی نوین از مسائل و تغییر اهداف در صورت نیاز

ایجاد عوامل کلیدی موفقیت: دستیابی به اهداف و اجرای استراتژی آماده‌سازی عملیاتی، منابع، طرح‌ها و پروژها
نتایج دیده‌بانی: نقشه‌برداری از طرح‌ها و اقدامات اصلاحی که ممکن است به اصلاح استراتژی منجر شود» (همان: ۴۲).

نقاط قوت: ویژگی‌هایی که درباره اقدامات و برنامه‌های مشابه برتری دارد.

نقاط ضعف: ویژگی‌هایی که در مجموع، نمره قابل قبول نمی‌گیرد و در وضعیت ضعف قرار دارد.

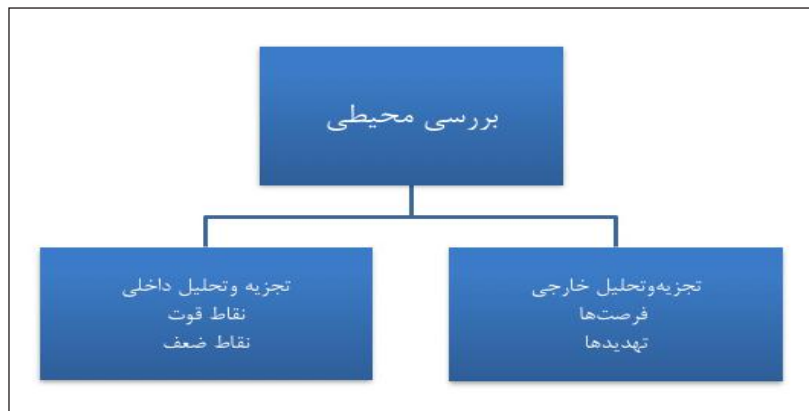
فرصت‌ها: ظرفیت‌هایی هستند که باید غنیمت دانسته شوند و به بهره‌برداری برسند.

تهدیدها: عناصر و نقاط خطرآفرین هستند که می‌تواند بالقوه یا بالفعل ایجاد مشکل کند.

شناسایی SWOT‌ها می‌تواند برای رسیدن به اهداف در قدم‌های بعدی کمک شایانی کند.

ابتدا تصمیم‌گیرندگان باید با توجه به SWOT در نظر بگیرند که آیا هدف قابل دسترسی است.

اگر هدف قابل دسترسی نیست هدف‌های متفاوت دیگری باید انتخاب شوند و این پروسه همین‌طور ادامه می‌یابد. استفاده‌کنندگان از آنالیزهای SWOT باید سؤال‌ها و جواب‌هایی را انجام دهند تا برای هر دسته (نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) اطلاعات معناداری بیابند و به مزیت رقابتی دست یابند.

در تحلیل ساختاری متن نوشتاری مصاحبه، برحسب تعداد واژه‌ها، اصطلاحات و مفاهیم و میزان تکرار آن‌ها شمارش و تحلیل می‌شود. در تحلیل تفسیری، پژوهشگر درصدد است تا پیام‌های نهفته در متن نوشتاری مصاحبه را آشکار سازد. بنابراین آنچه مطرح شد، ابتدا متون و مصاحبه‌ها بررسی و کدگذاری گردیده و مفاهیم مورد استفاده در این تحقیق استخراج شده‌اند. این مفاهیم با توجه به محتوای ظاهری در قالب دسته‌های مفهومی که نشانگر یک مفهوم مستقل هستند، تقسیم‌بندی شده و سپس مقولات مربوط به هر مفهوم مشخص شدند. در این نوشتار به ارائه گزارش مختصر تحلیلی از وضعیت فرهنگی و هنری استان بوشهر در سال ۱۳۹۹ پرداخته می‌شود و نقاط قوت و ضعف (آسیب‌ها و مزایا) در این عرصه به بحث گذاشته می‌شود.

جایگاه فرهنگ و هنر در استان ساحلی بوشهر

استان بوشهر به مقتضای شرایط جغرافیایی و مؤلفه‌های اجتماعی، آموزشی و اقتصادی در زمینه مسائل فرهنگی و هنری از دیرباز دارای نقاط قوت و ضعف خاص خود است و شناخت دقیق این آسیب‌ها در تجویز نسخه راهکارهای مقابله با آن‌ها، قطعاً کارگشا خواهد بود. دستگاه‌ها و نهادهای مختلفی دست‌اندرکار امور فرهنگی و هنری استان هستند و هرچند استعدادهای خارق‌العاده در سطح ملی و استانی حوزه فرهنگ و هنر فراوانند و تلاش دست‌اندرکاران استان در بهبود وضعیت فرهنگی و هنری قابل انکار

نیست، ولی معضلات در این عرصه بر گردن همگی این مراکز و نهادهای فرهنگی است. در ادامه به برخی از مهم‌ترین امتیازات و آسیب‌های وارده این عرصه در استان می‌پردازیم. نقاط قوت فرهنگی و هنری در استان (به استناد مصاحبه و منابع کتابخانه‌ای استان)

الف: ساختار عقیدتی شیعی و گرایش حداکثری مردم به باورهای منبعث از ائمه معصومین (علیهم السلام)

استان پهناور و مرزی بوشهر به دلیل تاریخ پرفراز و نشیب سیاسی و اجتماعی و هجده‌های استعماری دول شرق و غرب خاصه تهاجمات دولت بریتانیا و کمک گرفتن از عالمان طراز اول شیعی مانند شیخ حسن آل عصفور و سید عبدالله بلادی و... و رهایی از چنگال استعمارگران، درباره آئین تشیع اثنی عشری، گرایش حداکثری دارد و همین مزیت سبب شده است در دام نیرنگ‌های متجاوزین قرار نگیرد و تشیع را نجات‌بخش و عامل رستگاری خود در دنیا و آخرت بداند. هرچند وجود مسجد جامع اهل سنت و مسجد شیعیان در کنار هم در چهارمحل قدیم بوشهر و جنوب استان، نشان از وحدت بین شیعیان و اهل سنت مردم استان بوشهر دارد و از قدیم تا به امروز، هم‌بستگی مثبت و وحدت معناداری در سطح استان حاکم بوده است و ارتباط صمیمانه و برادرانه شیعیان و اهل سنت ساکنان استان بوشهر به گونه‌ای است که زمینه ایجاد تفرقه و نفوذ دشمنان را از بین برده است، اما اعتقادات دینی و ولایی مردم بوشهر در ادوار گذشته تاکنون به صورت‌های مختلف در نهضت اربعین حسینی و... مشهود بوده است و به خوبی در تزئینات معماری و مضامین فرهنگی و هنری آن‌ها بازتاب یافته است.

تشکیل کارگروه‌ها و فعالیت جهادی هیئت‌های مذهبی و اجرای سیاست‌های کلی سمن‌ها و سازمان‌های اسلامی درخصوص مراکز فرهنگی مانند کانون‌های فرهنگی هنری مساجد و هیئت رزمندگان اسلام و هیئات ولایی دیگر و پژوهشگاه‌ها و مؤسسات مختلف دست‌اندرکار ترویج اعتقادات شیعی استان بوشهر مانند بنیاد غدیر، پژوهشگاه تاریخ، فرهنگ و هنر اسلامی و سایر مراکزی که با نام ائمه معصومین بنا نهاده شده است و در مناسبت‌های موالید و شهادت امامان شیعی، دست برتر فرهنگی و هنری دارند، در جای‌جای استان بوشهر موج می‌زند و همین مسئله سبب کاهش دل‌مشغولی عقیدتی بانیان فرهنگ و هنر گشته است. سوگواری فعلی و مراسم ویژه رسوم ماه‌های محرم و صفر در استان بوشهر که در کنار آئین‌های مذهبی تشیع تداوم یافته و در مراسم بزرگان مذهبی تا به امروز باقی مانده، یکی از باسابقه‌ترین انواع این مراسم در ایران محسوب می‌شود. لازم به یادآوری است که استان بوشهر علی‌رغم همجواری ساحلی و مرز طولانی

مشترک با دول عربی و تأثیرپذیری امواج و فرکانس‌های پر قدرت این دولت‌های نسبتاً منحط بر فرهنگ مردم، به برکت معارف شیعی تجلی‌یافته در نظام اجتماعی استان، از گزند بمباران عقیدتی و اخلاقی تا حدی مصون مانده و عاشقان سینه چاک اهل بیت عصمت و طهارت، دژ مستحکمی را در فرهنگ و هنر انقلابی بنا نهاده‌اند.

نکته: فعالیت مذهبی استان در تقویت بنیادها و مؤسسات فرهنگی و هنری به قدری است که «نوشاد نوشادی» به‌عنوان رئیس شورای هیئت‌های مذهبی کشور، سال‌هاست در مصدر ریاست امور هیئات مذهبی ایران، در تلاش و تکاپوی فرهنگی است و گوی سبقت را از دیگران ربوده است.

ب: انس و اشتیاق مردم استان به کتاب و کتابخوانی

ضرورت تبدیل فرهنگ کتاب و کتابخوانی به یک ارزش والا در جامعه و نیز توسعه مراکز فرهنگی و کتابخانه‌ها به‌ویژه در مناطق محروم از اولویت‌های سیاست فرهنگی در استان است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در اهمیت کتاب و روح کتابخوانی عمومی در تاریخ ایران اسلامی، اظهار داشتند: «بی‌تردید کتاب، یار مهربان و روشنی‌بخش محفل آدمی است. کم‌رغبتی نسبی به مطالعه کتاب در کشور ما نتیجه کوتاهی‌هایی است که در دوران حاکمیت رژیم‌های فاسد و وابسته، در این مورد شده است. یکی از عوامل پیشرفت یک کشور میزان مطالعه در آن کشور است. پس از پیروزی انقلاب آمار تولید و نشر و ضبط و خواندن کتاب در کشور ما به‌طور چشمگیر بالا رفته است، ولی آنچه اکنون داریم در برابر آنچه شایسته ملت بزرگ و پرتوان و هوشمند ما است، بسی ناچیز است.» (سخنرانی در جمع فرهنگیان کشور، ۸۲/۲/۲۱).

فرهنگ و تاریخ استان بوشهر، انس و الفتی دیرینه با کتاب و کتابخوانی دارد و از این رهگذر، علمای وارسته و دانشمندان مهمی را پرورده است. هرچند از حیث تعداد کتاب و کتابخانه، این استان نمره قابل قبولی ندارد، ولی شوق به مطالعه همواره در این خطه موج می‌زند. از سال ۱۳۹۳ فعالیت‌های مداوم داره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و مدیریت کتابخانه‌های عمومی استان به قصد ترویج گسترده کتابخوانی و میزبانی پایتخت کتاب ایران آغاز شد و سال نخست (۱۳۹۳) با ۱۸ فعالیت، سال دوم (۱۳۹۴) با ۲۲ فعالیت و سال ۱۳۹۵ با ۳۲ فعالیت در هفته کتاب جمهوری اسلامی ایران درخشش یافت. در سال ۱۳۹۷ حدود ۱۰۳۰ باشگاه کتابخوانی ثبت گردید و تمام شهرستان‌های استان سعی کردند برای تأکید بر ترویج مطالعه دانش‌آموزان با کمک مربیان اقدام کنند. طرح‌هایی مانند طرح کتاب آزادی، سرباز دانش، میلاد کتاب، کتاب‌گردان یا گذر فرهنگ و هنر که از

سال نخست فعال بودند. ایجاد شبکه کتاب‌خوانان در پیام‌رسان داخلی و فعالیت کتابداران با ارائه فعالیت‌های فرهنگی و ترویجی در فضای مجازی را یکی از اقدامات مؤثر نهاد کتابخانه‌های عمومی متناسب با شرایط اقلیمی را باید جدی تلقی نمود در راستای توسعه کتاب و کتابخوانی عملیاتی شدند. معرفی مراکز و گسترش باشگاه‌های کتابخوانی، جشن امضای نویسندگان کشوری (حضور ۶۰ تا ۷۰ نویسنده از سراسر کشور در بوشهر) و اجرای طرح پرواز کتاب (تجهیز نخستین هواپیما به کتاب برای مطالعه مسافران در طول پرواز) از دیگر برنامه‌های دست‌اندرکاران حوزه فرهنگ و هنر استان بوده است.

براساس تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌های ساختاریافته با خبرگان و اهل فرهنگ و هنر و نیز تحلیل متون علمی، مهم‌ترین مفاهیم مربوط به مقوله نقاط قوت فرهنگ و هنر استان بوشهر عبارت بودند از:

- تاریخ و پیشینه کهن استان در عرضه فرهنگ و هنر؛
- ظرفیت غنی و علاقه‌مندی قاطبه مردم از مؤلفه‌های فرهنگ و هنر؛
- همجواری با کشورهای حاشیه خلیج فارس؛
- تنوع فرهنگی و غلظت اعتقادی به مذهب تشیع
- موسیقی منحصر به فرد بندری
- حضور نیروی انسانی جوان و با انگیزه در عرضه فرهنگ و هنر؛

جدول ۱-۵- نقاط قوت فرهنگ و هنر استان بوشهر

مقوله	مفاهیم	کدهای مصاحبه	گزاره حاصله از مصاحبه
مزایای حوزه فرهنگی و هنری استان	تاریخ و پیشینه کهن استان در عرضه فرهنگ و هنر	A-05-A11-A01-A10-A13	وجود رجال نام‌آور و مبارزان و علمای دینی و هنرمندان و ادیبان در سراسر استان
	ظرفیت غنی و علاقه‌مندی قاطبه مردم از مؤلفه‌های فرهنگ و هنر	A10-A14-A16-A9-M12	وجود استعدادهاى هنرمند و ذائقه‌های بومی فرهنگی هنری
	ساختار عقیدتی شیعی و گرایش حداکثری مردم به باورهای منبعث از ائمه معصومین (علیهم السلام)	A11-A15-A16-A19-A12	وجود جمعیت هشتاد درصدی تشیع و مداحان و مریدان شیعی در اقصی نقاط استان
	انس و اشتیاق مردم استان به کتاب و کتابخوانی	A05-A04-A6-A9-A10-A8	وجود کتابخانه‌های سنتی و نوین در اقصی نقاط شهرها و روستاهای استان
	همجواری با کشورهای حاشیه خلیج فارس	A-06-A10-A13-A12-A13	بهره‌مندی از ظرفیت‌های اقتصادی و تجاری بین‌المللی
	حضور نیروی انسانی جوان و با انگیزه در عرضه فرهنگ و هنر	A07-A10-A16-A18-A12	غلبه جمعیت جوان استان در حوزه‌های فرهنگ و هنر استانی

رئوس معضلات فرهنگی و هنری

واقعیت این است که ما در مقام عمل برای حوزه فرهنگ آن مقدار که باید، جایگاهی قائل نیستیم. به‌ویژه در مسئله بودجه در حوزه فرهنگی درباره حوزه‌های دیگر باید تناسب را رعایت کنیم. در برنامه‌ریزی فرهنگی هنری دو دسته مشکل اساسی وجود دارد: دسته اول مشکلاتی است که با ماهیت موضوعات فرهنگی هنری ارتباط دارند. دسته دوم، مشکلاتی هستند که از نارسایی نظام برنامه‌ریزی، اجرایی، تحقیقاتی و ضعف امکانات بخش، ناشی می‌شوند. رئوس این مشکلات عبارت‌اند از:

عواملی همچون ضعف تخصص کارکنان مؤسسات فرهنگی، عدم تبیین اهداف کوتاه و بلندمدت در سطوح مختلف، عدم پویایی و یا تحول‌پذیری سیستمی مؤسسات فرهنگی، عدم بهره‌گیری از فناوری روز دنیا که باعث افت هنری فعالیت‌ها و خدمات ارائه‌شده خواهد گردید، مشتری‌محوری به‌منظور کسب حداکثر سود بدون توجه به برنامه‌ریزی برای توسعه فرهنگی کشور، ساختار معیوب اداری کشور و نبود قوانین کپی‌رایت که حوزه فرهنگ و هنر را به سمت کپی‌کاری سوق داده است، تمرکز مؤسسات بر بعضی از فعالیت‌های فرهنگی که درآمدزایی بالا دارد و عدم توجه به سایر فعالیت‌های مؤسسات، سیاست‌زدگی نهادهای فرهنگی که باعث هرگونه برنامه‌ریزی در این حوزه شده است، عدم توانمندی در تغییر ذائقه فرهنگی اقشار مختلف مردم، عدم درک صحیح از تحولات محیطی و آینده‌نگری، بازده پایین طرح‌های فرهنگی در کوتاه‌مدت، عدم توان سرمایه‌گذاری در طرح‌های بلندمدت، تحولات فراوان اجتماعی، سیاسی، فرهنگی که باعث عدم برنامه‌ریزی در مؤسسات می‌گردد، سیاست‌زدگی مدیران کشور به‌خصوص در حوزه فرهنگ و مهم‌ترین عامل عدم درک یکسان از نیازها و معضلات فرهنگی و راهکارهای توسعه فرهنگی از نگاه مسئولین کشور و مدیران اجرایی مؤسسات فرهنگی هنری را به‌راحتی می‌توان در آشفته‌بازار فرهنگ و هنر مشاهده نمود.

نقاط قوت (مزایای فرهنگی و هنری استان)

بررسی دقیق نقاط قوت و ضعف ساختارهای فرهنگی و هنری، عوامل و مؤلفه‌های دیگری را در این حوزه نمایان می‌کند.

- نقش‌آفرینی ناکافی و سطحی اصحاب معنوی و مدیران ارشد از مقوله فرهنگ و هنر
- عدم سرمایه‌گذاری در حوزه مهارت‌های کارآفرینانه نیروی انسانی در بخش فرهنگ و هنر
- فقدان تشکیلات ویژه برنامه‌ریزی حرفه‌ای در حوزه فرهنگ و هنر

- کم توجهی به جنبه‌های مثبت و اثرگذار فرهنگ اسلامی، ایرانی
- فقدان آرای فرهنگی اثربخش متناسب با اقتضائات و شاخص‌های هنری راهگشا
- نبود توجه لازم به حمایت از مؤلفان، مترجمان و ناشران و گردانندگان فرهنگ و هنر
- نبود توجه لازم به رسانه‌های سنتی و نوین در عرصه بهره‌برداری فرهنگی هنری
- پایین بودن سهم بخش فرهنگ و هنر از اعتبارات کشوری و بودجه کل استان
- فقدان بانک اطلاعاتی جامع و نبود توجه لازم به نقش آمار و اطلاعات در برنامه‌ریزی فرهنگی

- نبود اتکای برنامه‌ریزی امور فرهنگی هنری به تحقیقات و پژوهش‌های علمی
- کمبود زیرساخت‌های مناسب و تجهیزات مدرن سخت‌افزاری مراکز فرهنگی و هنری

- فقدان هماهنگی لازم میان دستگاه‌های اجرایی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی
- موازی‌کاری نازیبا در دستگاه‌های مختلف متولی فرهنگ و هنر در اقصی نقاط استان

- انحصارگرایی و تبعیض در استفاده حداکثری از امتیازات فرهنگی و هنری
- ناتوانی در مبارزه با هجمه‌های فرهنگی مرزنشینان و عناصر وارداتی هنری
- عدم توجه کافی به ظرفیت‌های مؤثر سمن‌های بوشهر و خیران و واقفین
- عدم اتخاذ تدابیر هوشمندانه در جلوگیری از بروز آسیب‌های فرهنگی فضای مجازی
- کم‌رنگ شدن نقش خانواده و والدین در گرایش فرزندان به فرهنگ و هنر بومی
- ناکارآمدی ستادهای فرهنگی و هنری در پیشگیری از آسیب‌های طلاق، اعتیاد و روابط جنسی

- عدم موفقیت نظام سیاسی و اجتماعی در جلوگیری از رشد و مهاجرت‌های شتابان شهر نشینی

- سهم ضعیف مراجع مذهبی و روحانیون خوشنام در پالایش و تنفیح عوارض مسموم فرهنگی و هنری

- ضعف ساختارهای مدنی و بروکراسی اداری نهادهای دست‌اندرکار فرهنگی و هنری
- غلبه روحیه تقلیدی، انفعالی و موج مصرف‌گرایی در حوزه مدیریت امور فرهنگی
- عدم جدیت در تحقق و استفاده بهینه از مصوبات شورای فرهنگ عمومی
- کاهش ضریب توسعه فرهنگی ناشی از فقر و رکود اقتصادی حاکم

نقاط ضعف فرهنگی (آسیب‌های فرهنگی و هنری استان)

در ادامه به شرح و تفسیر برجسته‌ترین موارد یادشده در حوزه معضلات فرهنگی و هنری استان بوشهر می‌پردازیم.

– نقش آفرینی ناکافی و سطحی اصحاب معنوی و مدیران ارشد از مقوله فرهنگ و هنر
در خصوص حمایت ناکافی و پشتیبانی ضعیف مسئولان استانی از حوزه فرهنگ و هنر در استان ساحلی بوشهر، همین بس که تمامی مدیران کل دستگاه‌های فرهنگی و در رأس آنان مدیران سابق و کنونی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان، از کمبود شدید اعتبارات مالی و استانی و همین‌طور، بی‌توجهی به زایش آسیب‌ها و نقائص زیرساختی فرهنگی و هنری استان، گلایه‌مند بوده و هستند و احساس بی‌مهری شاکله مدیریت استانی از مقوله فرهنگ و هنر استان، به‌خوبی قابل مشاهده است. در این میان، نقش ضعیف روحانیت استان در پیشگیری و ترمیم معضلات فرهنگی قابل چشم‌پوشی نیست. در حالی که بسیاری از مراکز پرورش دانشجو و طلبه در استان با اشیاع و عدم نیاز مواجه شده است، ولی قحطی فضاهای فرهنگی و هنری شایسته در سطح سراسر استان، به‌خوبی قابل مشاهده است.

مطابق رصد میدانی نگارنده در بررسی نقاط و مؤلفه‌های فرهنگی و هنری سراسر استان، اساسی‌ترین چالش اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و برخی دستگاه‌های مرتبط در این عرصه در استان بوشهر، عبارت‌اند از: عدم وجود نیروی انسانی رسمی متخصص در برخی زمینه‌های هنری و کمبود بودجه تخصیص‌یافته به این مقوله است. به همین دلیل در تقویت برخی زیرساخت‌ها و پروژه‌های عمرانی در دست ساخت، دلسردی و ناکامی موج می‌زند.

بوشهر به همراه اصفهان تنها استان‌هایی هستند که فصل پنج استانی که مربوط به سرانه بودجه فعالیت‌های فرهنگی است را دریافت نکرده‌اند و میزان اعتبارات فرهنگی امسال درباره سال گذشته یک سوم تقلیل یافته است. بایسته است استان بوشهر که از مهم‌ترین تأمین‌کنندگان درآمدهای کلان کشور است، با مصوبات موجود و استفاده از حق قانونی خود از درآمدهای استانی و ملی، به حمایت از بخش فرهنگ و هنر اقدام نماید.

– عدم سرمایه‌گذاری کافی در حوزه مهارت‌های کارآفرینانه نیروی انسانی در بخش فرهنگ و هنر

بی‌شک، جامعه توسعه‌یافته در شاخص‌های امروزی جامعه کارآفرین است و امروزه کشورهایی که بر مبنای نیروی انسانی کارآمد و کارآفرینی اجتماعی و خلاقیت فرهنگی

هنری حرکت می‌کنند، در ردیف اول توسعه‌یافتگی هستند. یکی از اولویت‌های مهم در سرمایه‌گذاری‌های آموزشی، توسعه و گسترش آموزش‌های مهارت‌محور در زمینه‌های مختلف فنی و فرهنگی و علمی و هنری بوده و این مهم نیز از سوی نهادهای ذی‌ربط بین‌المللی مانند یونسکو، یونیواک و بانک جهانی به‌منزله یک استراتژی مهم به کشورهای در حال توسعه توصیه می‌شود. از سوی دیگر، عدم سرمایه‌گذاری کافی در آموزش‌های مهارتی به معنی غفلت و فنا‌ی سرمایه‌های انسانی تلقی می‌شود. در استان بوشهر که مانند سراسر کشور با بحران بی‌کاری و ازدیاد فارغ‌التحصیلان بدون شغل، مواجه است، سرمایه‌گذاری و توجه به مهارت‌افزایی و خلاقیت جوانان هنرمند، امری ضروری به نظر می‌رسد.

استان بوشهر از ضعف نیروی ماهر آموزش‌دیده در حوزه فرهنگ و هنر رنج می‌برد و غالب افراد هنرمند، موفقیت خود را مدیون پشتکار و آموزش‌های فرااستانی می‌بینند. کم‌نیستند جوانان جویای شغل که با استعداد فراوان هنری و وجود قابلیت‌های منحصر به فرد فرهنگی، خود را نیازمند مهارت و هدایت کارآفرینانه می‌بینند و در این عرصه، چشم امیدشان به سرمایه‌گذاران و دست‌اندرکاران حوزه فرهنگ و هنر استان است، اما مع‌الاسف، راه به جایی نمی‌گشایند و عایدی چندانی نصیبشان نمی‌گردد و دست خالی و سرخورده می‌مانند. وضعیت اقتصادی کنونی و نبود الگوهای موفق کارآفرین در عرصه‌های فرهنگی و هنری در این استان، مزید علت و مانع دیگری برای عدم تمایل افراد در سرمایه‌گذاری در بخش فرهنگ و هنر شده است که لزوم ارائه راهکار مناسب در این حوزه را جدی‌تر نموده است.

– موازی کاری نازیبا در دستگاه‌های مختلف متولی فرهنگ و هنر در اقصی نقاط استان

مسئله موازی کاری و تکرار خسته‌کننده و شباهت نازیبا در انجام اقدامات فرهنگی و هنری، معضل پرعارضه‌ای است که در دستگاه‌های مختلف متولی حوزه فرهنگ و هنر دیده می‌شود و متأسفانه عوارض و پیامدهای ناخوشایندی به همراه دارد. ده‌ها دستگاه اعم از قانون‌گذاری، اجرایی و نظارتی متولی امر فرهنگ نظام اسلامی ایران هستند، اما در مقام عمل نوع کار و فعالیت آن‌ها نه تنها گره‌گشا نبوده و حرکت رو به جلویی از آن‌ها دیده نشده است، بلکه باید گفت؛ موازی کاری فرهنگی آفتی برای این دستگاه‌ها و به تبع آن جامعه ما شده است. طبیعی است اگر دو یا چند دستگاه در یک موضوع مشخص و صحنه واحد فرهنگی هم‌زمان وارد شوند، آن موضوع، ملال‌آور شده و ار شدت تأثیرگذاری آن کاسته خواهد شد. استان بوشهر هم از این نقیصه مدیریتی رنج می‌برد و سازمان‌های گوناگون

در مناسبت‌ها و مراسم مذهبی و فرهنگی، دست به کار می‌شوند و خودنمایی می‌کنند ولی تاکنون به فکر اتحاد و تجمیع برنامه‌ریزی در هزینه‌کرد و اداره عرصه‌های فرهنگی و هنری نیفتاده‌اند و علی‌رغم کمبود اعتبارات و فقر زیرساخت‌ها و ضعف تجهیزات، همچنان به تکرارهای نازیبا اقدام می‌کنند. اگر قرار است کاری به‌صورت موازی بین سازمان‌هایی مثل سازمان تبلیغات اسلامی، صدا و سیما، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان‌های دیگر انجام شود، قطعاً این موازی‌کاری در درون این دستگاه‌ها سبب هدررفت بیت‌المال و رکود نفوذ در اجتماع خواهد شد. پس اگر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، فعالیتی قرآنی یا هنری را انجام می‌دهد، اگر بناست همان فعالیت را سازمان تبلیغات اسلامی و سازمان فرهنگی هنری شهرداری انجام دهند، ضروری است برای گروه دیگر و با هدف دیگری انجام شود و لذا در نتیجه و آماری که ارائه می‌شود، سهم هر دستگاه مشخص باشد و نتایج خوشایندی به همراه آورد و بین انتظارات در حوزه فرهنگ، منابع انسانی و مالی این بخش، هماهنگی پدیدار شود.

– عدم توجه کافی به ظرفیت‌های مؤثر سمن‌های بوشهر و خیران و واقفین

یکی از نیازهای جدی عرصه فرهنگ و هنر، استفاده حداکثری از ظرفیت سازمان‌های مردم‌نهاد فرهنگی و مؤسسات خیریه و مراکز وقف و امداد درباره موارد مغفول‌مانده در بخش فرهنگ و هنر استان است. با توجه به تأکید رهبر معظم انقلاب اسلامی برای حمایت و هدایت سرمایه‌گذاری‌های واقفین و خیرین، حمایت و راهیابی ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری به حوزه فرهنگ و هنر استان برای پیشبرد و پشتیبانی از این حوزه را باید به‌طور جدی مورد ملاحظه قرار داد. تاکنون در استان بوشهر، به‌طور متوسط نسبی، در هر سال، ۲۰ موقوفه برای ساخت مدرسه و کتابخانه و مسجد و درمانگاه واگذار شده که این نشان از اعتقاد به ارزش وقف فرهنگی در این استان است. بی‌شک سایر سازمان‌های معین مردمی هم در عرصه آموزش، امنیت، هنر و فرهنگ و دیگر عرصه‌ها نقش‌آفرینی دارند که باید چنین ظرفیتی به حوزه‌های مختلف تعمیم داده شود. از آنجا که ظرفیت‌های مؤثری در بخش فرهنگ و هنر این استان وجود دارد که استفاده از آن‌ها علاوه بر معرفی فرهنگ غنی منطقه، راهکار مناسبی در مقابله با هجوم‌های فرهنگی است، لذا می‌طلبند در این حوزه از حداکثر سرمایه‌ها و اعتبارات غیردولتی و ظرفیت سمن‌ها و مؤسسات خصوصی استفاده مضاعف نمود تا برخی آسیب‌های سنتی به یادگار مانده، به تدریج جای خود را به نخبه‌پروری و تقویت استعدادهای فرهنگی و هنری داده و ناکامی‌های تاریخی در این بخش، به فراموشی سپرده شوند. تغییر نگاه و اصلاح زاویه دید برخی

خیرین و واقفین جهت مواسات فرهنگی، امری است که باید برای آن برنامه‌ریزی صورت گیرد. موزه‌ها و نمایشگاه‌های دائمی از اهمیت خاصی در این عرصه برخوردارند و بقاع متبرکه و آستان امامزادگان به‌عنوان مراکز زیارتی و انجام فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی و قرآنی مردم، پایه فرهنگی استان هستند که در بحث گردشگری مذهبی جهت توره‌های سیاحتی و زیارتی دانش آموزان مدارس و دانشجویان دانشگاه‌ها و سفرهای خانوادگی؛ بهترین ظرفیت در ایام تعطیلات و اوقات فراغت محسوب می‌شود و بایسته است از این فرصت در جهت هدایت و نورانیت فرهنگی استان به‌خوبی بهره‌برداری نمود.

– عدم اتخاذ تدابیر هوشمندانه در جلوگیری از بروز آسیب‌های فرهنگی فضای مجازی

در عصر هجوم رسانه‌های دیجیتال، ظهور و رشد بستر فناوری مجازی و تأثیر بی‌بدیل آن بر فضای فرهنگی جوامع، در زمره دل‌مشغولی‌های مردم و مسئولان است. سال‌هاست که با ظهور فناوری اندروید و استقبال وسیع مردم در دهکده جهانی و به تبع آن در بوشهر، شبکه‌های اجتماعی جدید تلفن همراه، جای پای خود را در کاربران مجازی باز کرده و اکنون از پر مخاطب‌ترین شبکه‌ها و رسانه‌های اجتماعی می‌باشند. این شبکه‌ها تنها ابزارهای فناوری جدیدی نیستند که امکانات جالب توجهی را در اختیار کاربران اینترنتی قرار داده باشند. شبکه‌های اجتماعی فراتر از گونه‌ای وب سایت، باید به‌عنوان رسانه‌های قدرتمند نوظهوری در نظر گرفت که در ساختارهای اجتماعی، فرهنگی، دینی و سیاسی، تغییرات گسترده‌ای را ایجاد کرده‌اند. کاربران اینترنتی بوشهری در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، هم‌پای سایر کاربران در کشور و جهان حرکت کرده‌اند. به‌طور خاص‌تر، کاربران فضای مجازی در بوشهر، در زمینه وبلاگ‌نویسی از جمله استان‌های پیشرو در دنیای وب محسوب می‌شدند، در استفاده از برخی شبکه‌های اجتماعی بین‌المللی نیز در رده‌های بالای کشوری قرار دارند. از شبکه‌های اجتماعی پر بازدید کاربران بوشهری، فیس بوک است که به‌رغم فیلتر آن، مورد استقبال گسترده قرار گرفته است. می‌توان گفت به دلایلی همچون: عدم تناسب و ناهمگونی فرهنگی و اجتماعی مردم بوشهر با فرهنگ وارداتی غربی شبکه‌های اجتماعی، عدم آموزش و آگاهی کافی در خصوص نحوه برخورد و استفاده از این شبکه‌ها، عدم برنامه‌ریزی و هدف معین در نیازمندی‌های اطلاعاتی افراد، باعث بروز ناهنجاری‌های اجتماعی و فرهنگی و امنیتی گردیده است. بایسته است از تمامی ابزار و امکانات در جهت جلوگیری از تخریب فضای مجازی بر فرهنگ بومی و ملی مردم استان، بهره‌برداری حرفه‌ای کرد.

– کم‌رنگ شدن نقش خانواده و والدین در گرایش فرزندان به فرهنگ و هنر بومی

در فرهنگ سنتی که خانواده به صورت دورهمی گسترده شکل می‌گرفت، میزان تأثیرپذیری فرزندان از باورهای کهن و اعتقادات مذهبی به مراتب بیش از امروز بود و والدین در تربیت نسل به مراتب موفق‌تر بودند، ولی امروزه، این تأثیرپذیری کاهش چشمگیری یافته است و نقش نهاد خانواده رو به افول گذاشته است. از جمله نقش‌های مهم یک خانواده می‌تواند توسعه مهارت‌های زندگی باشد. این نقش شامل رشد عاطفی، جسمی، آموزشی و اجتماعی کودکان و بزرگسالان است. نمونه آن پدر و مادری هستند که به کودکان خود کمک می‌کنند تا در مدرسه بهتر عمل کنند و یا در مرحله بعد، آن‌ها را در مسیر یافتن شغل مناسب همراهی می‌کنند. همه این‌ها توسعه مهارت‌های زندگی است. خانواده هم در عرصه پیشگیری از بحران‌های اجتماعی و هم در عرصه درمان این بحران‌ها اصلی‌ترین نقش را دارد، بدیهی است که یک خانواده اصیل و محکم هیچ‌گاه اجازه سوق یافتن فرزندان به سوی بحران‌های اجتماعی را نمی‌دهد، اما برخی خانواده‌ها نیز پس از مواجهه با آسیب‌های فردی و اجتماعی تبلور یافته در درون فرزندان به خود آمده و مشی خود را به سمت و سوی رویه‌ای مثبت و تعامل برانگیز تغییر می‌دهند. متأسفانه بسیاری از افرادی که به راه خطا رفته‌اند، سرمنشأ اصلی انحراف خود را کمبودهای عاطفی خانواده‌ای عنوان می‌کنند، امروز پدران و مادران نقش بسیار حیاتی در سلامت روانی فرزندان خود علی‌الخصوص نوجوانانشان دارند. استان بوشهر به تبع فضای جاری فرهنگی کشور و متأثر از رسانه‌های مهاجم، در حوزه تعلقات خانوادگی آسیب‌های جدی را متحمل شده است و لذا باید گفت هم مسئولین و هم والدین در این استان، باید توجه جدی به جایگاه روابط خانوادگی در سلامت روحی افراد داشته باشند، بدون شک، سلامت افراد به سلامت خانواده‌ها وابسته است و اجتماع نیز از شادابی و سلامت خانواده‌ها پویا می‌گردد.

– ناکارآمدی ستادهای فرهنگی و هنری در پیشگیری از آسیب‌های طلاق، اعتیاد و

روابط جنسی

مؤسسات، دستگاه‌ها، ستادها و کانون‌های فرهنگی و هنری استان بوشهر، تاکنون در پیشگیری از آسیب‌های شوم اجتماعی ناموفق بوده‌اند. پژوهش‌های علمی بیانگر آن است که استان بوشهر در برخی شاخص‌های سرمایه اجتماعی با مشکلاتی مواجه است که این مهم می‌تواند آسیب‌های خود را در کاهش انسجام اجتماعی بروز دهد و احتمال بروز آسیب‌ها را فراهم آورد و مدیریت اجتماعی در استان بوشهر باید با حساسیت در مقوله

آسیب‌ها مداخله‌گری کند. طلاق توافقی یا مصلحتی و طلاق سرخ از دیگر آسیب‌های نوظهور هستند که با هدف امتیازگیری و یا آزادی عمل در ولنگاری روابط رخ می‌دهد و رتبه استان بوشهر در بسیاری از انحرافات فرهنگی و هنری به‌ویژه در حوزه طلاق، فاجعه‌آمیز است. سه رأس مثلث سلامت اجتماعی را نهادها و متولیان، فرهنگی، آموزشی و اجرایی، سیستم‌های حمایتی، انتظامی و امدادی و آسیب‌دیدگان و آسیب‌پذیران تشکیل می‌دهند. تقویت امید و اعتماد عمومی و مشارکت‌های اجتماعی همراه با سطح مطلوبی از آزادی مدنی کلید مهار آسیب‌های اجتماعی است و اگر مردم به اندازه کافی در تصمیم‌گیری‌ها نقش داشته باشند و آموزش‌های مهارتی و فرهنگی دریافت کنند، کمتر از جاده سلامت خارج خواهند شد. وظیفه مدرسان دانشگاه‌ها، روحانیون و مبلغین اسلامی و رسانه‌ها و متولیان اجرایی، فرهنگی و اجتماعی است که اشتراک مساعی فرهنگی و سهم‌پذیری اجتماعی را در همه لایه‌های جمعیتی استان تنظیم کرده و به نسبت معقول تسری و افزایش دهند و به‌جای زندان طیفی از محرومیت‌ها و طرد اجتماعی از امتیازات جایگزین شود تا فرد آسیب‌دیده به‌صورت عملی در خودپالایی آسیب وارد شود. تکلیف گروه‌های مرجع فکری و تشکل‌های مردم‌نهاد و راهبری فضای مجازی و آسیب‌های نوظهور در استان بوشهر سنگین است، اما برخی از این گروه‌ها خود از انسجام و قدرت کافی بهره‌مند نیستند و این نیز عاملی است که می‌تواند به بروز و گسترش دامنه آسیب‌های نوپدید بیفزاید.

- نبود توجه لازم به حمایت از مؤلفان، مترجمان و ناشران و گردانندگان فرهنگ و هنر

اگرچه استان بوشهر، در زمینه نویسندگی دارای اساتید زبده و در حوزه ترجمه دارای چهره‌های شاخصی مانند حسن زنگنه، نجف دریابندری، سید محمد مهدی جعفری، اسماعیل نبی‌پور، زهرا زارعی و امثال ایشان است و خامه توانمند نویسندگان نامدار آن زبانزد عام و خاص است، ولی این قشر فرهیخته جامعه، همواره از بی‌مهری و کم‌توجهی مسئولین فرهنگی استان، نالیده‌اند و خود را سخت نیازمند حمایت مادی و معنوی می‌بینند.

قطعا انتشار کتاب با معیار گلچین کردن و تولید کتاب لوکس و عرضه کتاب به هر طریقی از سوی نویسندگان، در طولانی‌مدت به فرهنگ و علوم ضربه بزرگی می‌زند. وضعیت بازار نشر و اقتصاد کتاب، نابهنجار است. حق التالیف اندک است و مسئله نقض حقوق مؤلف مربوط به موضوع مالکیت فکری به‌ویژه در بحث ادبی و هنری که از آن به کپی‌رایت تعبیر می‌شود، چندان‌که بایسته است، رعایت نمی‌شود و نویسنده و مترجم را دل‌سرد نگه داشته است. اداره کل فرهنگ

و ارشاد اسلامی استان با همکاری برخی دستگاه‌های فرهنگی، دست به سلسله اقداماتی جهت حمایت از مؤلفان، مترجمان و ناشران و گردانندگان فرهنگ و هنر زده است، در همین راستا در سال ۹۸ نخستین دوره جایزه کتاب سال استان بوشهر، با هدف شناسایی و معرفی کتاب‌های ارزشمند، همچنین تشویق و حمایت از مؤلفان، مترجمان، مصححان و ناشران و ارتقای سطح فرهنگ جامعه در سه بخش تألیف، ترجمه، و تصحیح برگزار شد. ولی این اقدامات و برنامه‌ها به دلایلی مانند کمبود اعتبار و کاهش صرفه اقتصادی (بازاریابی ضعیف) نتوانسته است برای این طیف قلم به دست، رضایت‌بخش باشد و غالب نویسندگان به دلیل ضعف ساختار پشتیبانی از هنرمندان نویسنده و مترجم، آثار خود را در سایر کلان‌شهرها به دست چاپ و نشر می‌رسانند و از این فرصت (تألیف و ترجمه) در درون استان، استفاده لازم به عمل نمی‌آید. انتظار تاریخی فعالان حوزه نشر و ترجمه، در دهه‌های اخیر که فضای مجازی رونق گرفته است، رنگ عوض کرده و بیش از گذشته متوقع هستند. بنابراین لزوم چاره‌اندیشی پایدار و ارائه راهکارهای حرف‌های مسئولان امر در این حوزه، ضروری می‌نماید.

- کمبود زیرساخت‌های مناسب و تجهیزات مدرن سخت‌افزاری مراکز فرهنگی و

هنری

شکی نیست توسعه فرهنگی، زیرساخت توسعه ملی است و همه باید تلاش کنند این مهم، اتفاق بیفتد؛ جامعه‌ای را می‌توان جامعه متعالی نامید که نه تنها زیرساخت‌های مناسب شهری، بلکه دارای فناوری فرهنگی، کتابخانه‌های بزرگ، مدارسسی بانشاط، نویسندگانی در رفاه و هنرمندانی در آسایش داشته باشد. هنر مانند سایر عرصه‌های زندگی مدرن، نیازمند زیرساخت‌ها و ابزار مناسب حرفه‌ای است و مؤسسات، آموزشگاه‌ها، کانون‌ها و انجمن‌های فرهنگی و هنری برای پیشرفت، محتاج امکانات تخصصی و فضای فیزیکی و تجهیزات مناسب هستند. در این عرصه، اقتصاد فرهنگ نقش بسزایی در برپایی و ترویج رویدادهای فرهنگی در جوامع دارد. احداث اماکن و توسعه تجهیزات فرهنگی و هنری در حوزه‌های هنری، علاوه بر ارتقای سطح فرهنگ و هنر استان موجب جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی مختلف در جوانان می‌شود. سرانجام فضای فرهنگی در استان بوشهر به صورت چند سانتیمتری محاسبه می‌شود و لذا فراهم‌سازی شرایط لازم برای عرضه آثار هنرمندان بدون تبعیض و ترجیح غیرموجه از دیگر اقدامات ضروری در جهت توسعه و تجهیز مراکز فرهنگی و هنری است که هرچند این استان در زمینه تأمین کتاب برای کتابخانه‌های مرکزی و به‌سازی فرهنگسراهای شهری و تجهیز و نوسازی کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد، رتبه نسبی قابل قبولی دارد، ولی خلأهای زیادی نیز

در این زمینه مشاهده می‌گردد. در مرکز استان، نقایص فنی و فیزیکی مانند بستر ناکافی فضای مجازی و فقدان استودیوی حرفه‌ای و ... برای تلاش هنرمندان هم‌استانی، مشهود است و در اقصی نقاط شهرستان‌های این استان، علاوه بر موارد مذکور، هنوز وجود یک تالار و نگارخانه و سینمای مناسب را شاهد نیستیم و بسیاری از پلاتوها و سالن‌های اجرای نمایش فرسوده است و گروه‌های موسیقی و هنرهای سنتی در سطح نازل فعالیت و مدیریت می‌شود که بایسته است این دغدغه به‌صورت جهادی برطرف گردد.

مقوله	مفاهیم	کدهای مصاحبه	گزاره حاصله از مصاحبه
آسیب‌های حوزه فرهنگی و هنری استان	عدم اتخاذ تدابیر هوشمندانه در جلوگیری از بروز آسیب‌های فرهنگی فضای مجازی	A-09-A10-A11-A12-A13-A14	تقویت بسترهای اطلاعاتی و ارتباطاتی در سراسر استان
	کمبود زیرساخت‌های مناسب و تجهیزات مدرن سخت‌افزاری مراکز فرهنگی و هنری	A12-A13-A16-A9-M12	تجهیز روزافزون تأسیسات و تجهیزات مدرن فرهنگی و هنری
	نبود توجه لازم به حمایت از مؤلفان، مترجمان و ناشران و گردانندگان فرهنگ و هنر	A14-A15-A16-A19-A12	حمایت معنادار نهادی از اصحاب مطبوعات و حوزه نشر و فرهنگ و هنر
	ناکارآمدی ستادهای فرهنگی و هنری در پیشگیری از آسیب‌های طلاق، اعتیاد و روابط جنسی	A17-A13-A16-A19-A18	برنامه‌ریزی اداری و حقوقی در جهت پیشگیری از آسیب‌های این‌چنینی
	موازی‌کاری نازیبا در دستگاه‌های مختلف متولی فرهنگ و هنر در اقصی نقاط استان	A5-A3-A6-A9-A2-A8	بهره‌مندی از ظرفیت‌های ارزشمند دستگاه‌های مرتبط فرهنگی و هنری
	کم‌رنگ شدن نقش خانواده و والدین در گرایش فرزندان به فرهنگ و هنر بومی	A4-A7-A6-A9-A10-A8-A13-A16	تقویت ساختار خانواده و پرورش مربیان در عرصه فرهنگ و هنر

واقعیت اینکه :

رخسار استان در زمینه زیرساخت‌های فرهنگی و هنری، روشن و زیبا گردد. در شرایط کنونی جامعه، نویسندگان استان، رغبتی به تألیف و نگارش و انتشار کتاب ندارند، زیرا با افزایش بهای روزانه اجناس و کالاها، کتابی که منتشر می‌شود طی یک سال بهای آن تغییر نمی‌کند. بنابراین، نویسندگان به‌جای پرداختن به محتوای آثار به مسائل مالی و بازار فروش آن فکر می‌کنند و بیشتر برای سودآوری آن در تلاش‌اند. نکته‌ای که در این زمینه نباید از نظر دور داشت، این است که

مراکز و مؤسسات فرهنگی و هنری، به نسبت نامساوی و با گونه‌ای تبعیض نسنجیده در سراسر استان بوشهر، پراکنده شده‌اند و تجهیز و توسعه عادلانه در این حوزه دیده نمی‌شود. از نظر برخورداری از امکانات فرهنگی و هنری درون‌شهری در میان شهرهای استان، نوعی عدم توازن و ناهمسانی مشاهده می‌شود. کم‌توجهی به شهرهای کم‌برخوردار و غفلت از ظرفیت نهفته فرهنگی و استعدادهای هنری روستایی و عشایری، از جمله نقاط ضعف جدی حوزه فرهنگ و هنر این استان به‌شمار می‌رود. در استان بوشهر، حجم بیشتر سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی و صنعتی را شهرهای بوشهر (به عنوان مرکز استان) و عسلویه (قطب اقتصادی انرژی کشور) از آن خود نموده‌اند و مقدار اندکی از آن نصیب شهرستان‌های پیرامون و بخش‌های مرزی استان می‌شود. همین مسئله سبب شده است آمار مهاجرت به این دو شهر بالا رفته و توازن جمعیتی و توزیع زیرساخت‌های لازم عرصه فرهنگ و هنر، خاصه در حوزه نشر و ترجمه و... آسیب جدی ببیند که باید برای آن ضرورتاً چاره اندیشید.

احصاء نیازهای فرهنگی و هنری استان بوشهر

استان بوشهر علی‌رغم اینکه دالان صادرات و واردات و قطب بودجه کشور محسوب می‌شود، ولی در زمینه‌های فرهنگی و هنری، نواقص و نیازهای گوناگون دارد و هنوز از محرومیت و ضعف بسیاری از ظرفیت‌های این حوزه، رنج می‌برد. می‌توان گفت: از جمله اقتضائات فرهنگی و هنری در استان بوشهر، برنامه‌ریزی ویژه جهت استفاده حداکثری و تعامل صحیح دستگاه‌های فرهنگی و هنری با هنرمندان و فرهنگ دوستان در سراسر استان است علی‌رغم تلاش مسئولان و همراهی مردم در ادوار گوناگون، نه تنها شهرستان‌های ده‌گانه، بلکه حتی مرکز استان (بندر بوشهر) نیز از بسیاری از امکانات مورد نیاز هنرمندان و فرهنگ دوستان کم‌بهره است و قریب به اتفاق نیازها و مطالبات فرهنگی و هنری استان بوشهر، با ناکامی نسبی همراه است و موج تقاضاهای فرهنگی و هنری، همچنان بر زمین مانده است. در بخش دوم پژوهش، تعداد و ساختار تجهیزاتی حوزه فرهنگ و هنر استان، مطابق نمودار و جدول مستخرج از پورتال اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان، مورد بحث قرار گرفت و در این بخش، عمده‌ترین خواسته‌های فرهنگی هنری به مقتضای جمعیت و شرایط زیست‌محیطی استان، اشاره می‌گردد.

– سالن‌های سینما، تئاتر و نمایش

یکی از کمبودهای محسوس استان بوشهر به‌ویژه در شهرستان‌های تابعه، تعداد اندک مجتمع‌های مجهز فرهنگی و هنری فعال، سالن‌های سینما، نمایش و تئاتر و... است که آثار منفی و عوارض آن‌گریبان‌گیر فرهنگیان و هنرمندان گشته است و موج وسیعی

از علاقه‌مندان هنرمند و فعالان فرهنگی را از قطار فعالیت، پیاده نموده است. براساس استانداردهای موجود، لازم است در هر شهر، به‌ازای هر ۱۰۰ هزار نفر یک سالن سینمایی وجود داشته باشد. این درحالی است که اغلب شهرهای کوچک و پنج شهر مطرح استان بوشهر (دیر، اهرم، دیلم، شبانکاره و بردخون) فاقد سالن سینما هستند هرچند استان بوشهر در زمینه‌های دیگری مانند سالن کتابخانه عمومی و سالن آزمون و همایش و ... هم نمره قابل قبولی ندارد، ولی این استان در زمینه مراکز کارورزی هنر و کانون‌های پرورش فکری و محیط‌های آموزشی هنری کودکان (نقاشی، خوشنویسی، مجسمه‌سازی، خیاطی و...) و نگارخانه و هنرهای دیجیتال، نه تنها از سالن اختصاصی حرفه‌ای برخوردار نیست، بلکه ضعف مفرطی را در این زمینه شاهد است و هرچند مطابق آمارها، این استان از ۱۰ سالن سینمای مناسب برخوردار است، ولی به‌جز مرکز استان، اغلب شهرستان‌ها، از سینمای دیجیتال و سالن‌های حرفه‌ای تئاتر و فضاهای برگزاری آثار هنری و نمایشی مدرن، محروم هستند و غالب اجراهای نمایشی و فعالیت‌های هنری مانند تئاتر، پخش فیلم و... در سالن‌های فرسودظ قدیمی چندمنظوره برگزار می‌گردد. دلیل عمده چنین وضعیتی، به گفته مسئولان حوزه فرهنگ و هنر به‌کاهش اعتبارات و ضعف مزمن بودجه عمرانی و نگاه ناکافی مسئولان ارشد استان به این عرصه برمی‌گردد که علی‌رغم تلاش‌های چند ساله اخیر مدیران استانی، همچنان شاهد نقائص جدی در این زمینه هستیم و هنرمندان استانی بارها از این موضوع، احساس دل‌سردی و دم از شکایت زده‌اند. بسیاری از شهرستان‌های استان، دچار کهنگی عمرانی و سخت‌افزاری هستند و هم تجهیزات و ابزارهای هنری و هم ساختمان‌های اختصاص یافته به امور هنری از سال‌ها پیش به یادگار مانده است و سرانجام هنری مختص فرهنگ و هنر در سطح نازل قرار دارد. بدیهی است چنین وضعیتی، نویدبخش رشد فرهنگی و هنری محسوب نمی‌گردد.

برخی شهرستان‌های استان بوشهر یا بخش‌های دارای جمعیت چند هزار نفری در استان، حتی از یک سالن سینمای عمومی محروم هستند و برای نمایش آثار خود، مجبور به انتقال به مرکز استان می‌شوند. همین مسئله ضمن دامن‌زدن به مهاجرت نخبگان، امیدواری درباره حل و فصل موضوع را به عقب انداخته است و نومی‌دی را در این حوزه به اوج رسانیده است. در این خصوص، وضعیت زنان استان درباره مردان، ضعیف‌تر و به‌مراتب نومیدکننده‌تر ارزیابی می‌گردد. عدم استفاده از ظرفیت بخش خصوصی در این حوزه، نکته مهمی است که مغفول مانده است و لازم است تدابیر مناسبی در این زمینه اتخاذ گردد.

در مجموع، می‌توان گفت: نیاز مرکز استان در زمینه مطالبات فرهنگی و اقتضائات هنری، تاکنون در حد یک سوم و در شهرستان‌ها در حد یک پنجم برآورده شده است که تلاش مضاعف و انقلاب اعتباراتی را در این عرصه می‌طلبد.

احصاء نیازهای حوزه فرهنگ و هنر در استان بوشهر

پس از شناسایی نقاط قوت و ضعف فرهنگ و هنر استان و نیز فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی حوزه هنر و فرهنگ استان از مشارکت‌کنندگان پژوهش در زمینه نیازها و خواست‌های حوزه فرهنگ و هنر سؤال شد. پس از کدگذاری متون مطالعه‌شده و مصاحبه‌های انجام‌شده مفاهیم مرتبط با نیازهای حوزه فرهنگ و هنر استان عبارت بودند از:

– دریافت اعانات و اعتبارات فصل ۵ (کمک‌های بلاعوض) از محل اعتبارات هزینه‌ای استان.

– تکمیل و تجهیز پروژه‌های نیمه‌تمام چهار مجتمع فرهنگی هنری در شهرستان‌های بوشهر، دشتی، دیر، دشتستان

– احداث نگارخانه و ساختمان خانه مطبوعات استان.

– تکمیل ساختمان نیمه‌کاره انجمن هنرمندان صنایع دستی استان.

– تأمین و استخدام نیروی انسانی مورد نیاز در شهرستان‌های استان.

– کمبود اعتبار برای برگزاری کنگره‌های ملی سالانه جهت نکوداشت شخصیت‌های فرهنگی، هنری و مذهبی استان.

– نبود مراکز هنرآموزی و سرگرمی‌های علمی تفریحی در حوزه هنرهای دیجیتال

– اجرای مصوبات دبیرخانه شورای فرهنگ عمومی با توجه به نرخ بالای آسیب‌های اجتماعی در استان.

– کمک به طرح‌های پژوهشی و برنامه‌های امیدبخش در راستای کاهش آسیب‌های اجتماعی.

– تعمیر و تجهیز کانون‌های فرهنگی هنری مساجد سطح استان به‌ویژه مناطق روستایی و شهری.

– نبود سالن‌های چندمنظوره کافی و تالار مناسب برای اجرای عمومی تئاتر.

– نبود اعتبار کافی برای اعزام هنرمندان به جشنواره‌های منطقه‌ای، ملی و بین‌المللی.

– حذف تعداد زیادی از هنرمندان از فهرست بیمه‌شدگان صندوق اعتباری هنر.

– عدم اجرای کامل طرح استقرار گروه‌های نمایشی و عدم پرداخت هزینه‌های تولیدات نمایشی تضمینی در طرح استقرار.

- عدم پشتیبانی مناسب از دوره‌های آموزشی و اعزام استادان مجرب به استان.
- عدم حمایت از اعزام گروه‌های نمایشی به خارج از کشور.
- نبود استودیوی حرفه‌ای و استاندارد برای ضبط آثار هنرمندان حوزه موسیقی.
- عدم سرمایه‌گذاری خارجی در حوزه فرهنگ و هنر استان.
- فقدان مراکزی برای فروش آثار فرهنگی و هنری در استان.
- عدم برنامه‌ریزی فرهنگی هنری ویژه زنان خانه‌دار استان.

ظرفیت‌های فرهنگی هنری بومی

استان بوشهر از ظرفیت‌های خاص فرهنگی و هنری برخوردار است که مع الاسف بسیاری از این ظرفیت‌ها، مغفول مانده است و در برخی موارد به‌مثابه یک معضل مزمن، ماندگار گشته است.

الف: غنای موسیقی محلی.

استان بوشهر از دیرباز به واسطه تلاقی و پیوند موسیقایی مناطق همجوار استان‌های فارس، کهکیلویه، خوزستان و هرمزگان و نیز مبادلات بازرگانی سنتی اقوام آفریقایی، دارای موسیقی بندری و نغمات محلی ویژه‌ای است که در متن استان، کم‌وبیش مورد بی‌مهری قرار گرفته است و از این ظرفیت عظیم، آن‌طور که شایسته است، استفاده نگردیده است. آواها، نواها، تم‌ها و سازهای موسیقی بوشهری شنیدنی است و در صحنه فرهنگ و هنر استان، جای سرمایه‌گذاری حرفه‌ای دارد.

ب: ادبیات شفاهی (فولکلور)، شعر و ادبیات.

در برخی مناطق استان بوشهر، خاصه منطقه دشتی و دشتستان، ادبا و شعرا و نویسندگان ادبی هنرمند وجود دارند که توانسته‌اند مایه مباحثات و سند افتخار استان باشند. با وجود استعداد‌های زبده ادبیات سنتی و جدید، جای فعالیت خانه‌های ادبیات و محافل نقد شعر و رمان و نمایشنامه در استان بوشهر خالی است و این نقیصه فرهنگی می‌تواند سبب رکود این هنرمندان خوش‌قلم باشد. لذا ضروری است چاره مناسبی در پیش گرفته شود.

ج: توجه به صنایع دستی خانگی.

در استان ساحلی بوشهر، هنرمندان و صنعت‌گران هنرهای دستی و کارگاه‌های کوچک صنایع خانگی، کم نیستند. هنرهای ارزشمندی مانند نگارگری، عبا‌بافی، خوشنویسی، حصیربافی، و بسیاری از صنایع دستی در این استان، تولید و صادر می‌گردد و توجه بسیاری از افراد هنردوست در داخل و خارج از ایران را به خود جلب کرده است، اما در میان مردم و مسئولان استانی، چندان که باید، مورد اعتنا و حمایت قرار نگرفته است.

د: جاذبه‌های گردشگری و موارث فرهنگی

با وجود هوای گرم و نسبتاً مرطوب استان بوشهر، مناظر طبیعت بکر و زیبای استان؛ دیدنی است و غفلت تاریخی صورت گرفته در این حوزه‌ها و منابع طبیعی از استان، مصداق خودزنی و ناکارآمدی مدیریت عرصه فرهنگ و هنر استان است. ظرفیت‌های طبیعی و موقعیت جغرافیایی گردشگری استان در تابستان و زمستان، می‌تواند بسیاری از گردشگران و سرمایه‌گذاران را به خود جذب نماید، ولی تاکنون در این زمینه اقدامی درخور صورت نگرفته است. موارث فرهنگی استان مانند موزه‌ها و مراکز زیارتی و سیاحتی را باید هرچه بیشتر توسعه و تقویت داد تا شاهد تحولات مثبت در این زمینه بود.

ه. ظرفیت بهره‌گیری از روحانیون، مؤسسات و کانون‌های فرهنگی و هنری.

بسیاری از مراکز و مؤسسات و سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در زمینه‌های فرهنگی و هنری، چشم‌انتظار نسخه‌های تجویزی فرهنگیان و صحابه فرهنگ و هنر استان هستند و روحانیون و مبلغان و تلاش‌گران مردمی در زمینه تنویر افکار عمومی نقش برجسته‌ای دارند و این ظرفیت را دارند که منشأ پویش‌ها و جنبش‌های وسیع گردند. در استان بوشهر تاکنون در این زمینه، ناکامی مشهود است و لزوم عملیاتی نمودن این مقوله، جدی به نظر می‌رسد.

و. ضعف بازار محصولات فرهنگی و اقتصاد هنر

هنرمندانی که در حوزه‌های فرهنگی مشغول به فعالیت هستند، به دلیل علاقه و تعصب به رشته خود، فارغ از منظر اقتصادی به کار خود ادامه می‌دهند، در صورتی که در دنیای کنونی، لزوم ماندگاری هر صنعتی، گره‌خوردن آن به اقتصاد است. عدم رغبت هنرمندان به تولید محصولات فرهنگی و هنری به دلیل تبلیغات و بازاریابی نامناسب را می‌توان از نیازهای اجتماعی استان برشمرد. مشارکت‌کنندگان بر این باور بودند که نه تنها آثار فرهنگی و هنری ملی، بلکه تولیدات فرهنگی و هنری استانی نیز برای بسیاری از مردم ناشناخته است. شاید ریشه این نیاز را به بتوان در این واقعیت دانست که در بسیاری از جوامع و فرهنگ‌ها مانند ایران، نگرش ذهنی و مهارت‌های هنرمندان چندان متناسب با ویژگی‌های رونق‌بخشی به کسب‌وکار درآمد نیست و از این‌رو معمولاً کالاهای هنری جایگاه مناسبی را در سبد کالای مردم به خود اختصاص نمی‌دهد. عدم استقبال مردم از آثار فرهنگی و هنری موجب می‌شود انگیزه برخی از هنرمندان برای تلاش و فعالیت مؤثر در تولید کالای هنری کاهش یابد و به تدریج حضور آن‌ها را در فعالیت‌های هنری با تردید روبه‌رو کند. غالب مشارکت‌کنندگان معتقد بودند: در کشور ما تولید کالای فرهنگی یا هنری به‌صرفه نیست. چراکه علاوه بر هزینه سنگین تولید، پس از تولید هم با مشکل

توزیع و فروش مواجه می‌گردد. محصولات فرهنگی استان ما نیز از این قاعده مستثنی نیست. به نظر می‌رسد اصحاب فرهنگ و هنر باید برای این موضوع چاره‌اندیشی نمایند.

مقوله	مفاهیم	کدهای مصاحبه	گزاره حاصله از مصاحبه
فرهنگ و هنر	غناى موسيقى محلى	M2-M3-M6-M9-M12	تقویت سازهای موسیقیایی بومی
	توجه به صنایع دستی خانگی	M1-M3-M5-M8-M13-M14	تأمین و عرضه هنرهای دستی بومی و صنایع خانگی روستایی
	جاذبه‌های گردشگری و موارث فرهنگی	M1-M2-M4-M6-M7-M11-	توسعه مراکز سیاحتی و گردشگری در اقصی نقاط استان
	ظرفیت بهره‌گیری از روحانیون، مؤسسات و کانون‌ها و سمن‌های فرهنگی و هنری،	M3-M4 -M9-M13-M15	استفاده بهینه از کارشناسان و مؤسسات فرهنگی هنری در اقصی نقاط استان
	ادبیات شفاهی (فولکلور)، شعر و ادبیات.	M3-M4-M6-M7-9-M10-M11	بهره‌مندی از انجمن‌های ادبی و دفاتر هنر و ادبیات محلی
	ضعف بازار محصولات فرهنگی و اقتصاد هنر	M2-M4-M5-M7-M8-M9-	تقویت و توسعه و بازاریابی محصولات در حوزه فرهنگ و هنر استانی

آسیب‌های فرهنگی هنری

آسیب‌های فرهنگی و هنری به دسته‌ای از نابسامانی‌ها و ناهنجاری‌های رفتاری افراد یک جامعه چه به صورت فردی و یا جمعی اطلاق می‌شوند که ریشه در بی‌نظمی‌ها، کژکارکردی‌های پدیده‌های اجتماعی و پیامدهای نامطلوب آن‌ها دارد. این آسیب‌ها اغلب باعث رنجش روانی، جسمی و مادی اقشار خاص و آسیب‌پذیر جامعه می‌شوند و در راستای اصول اخلاقی و قواعد عام عمل جمعی یا غیررسمی جامعه محل فعالیت کنش‌گران قرار نمی‌گیرد و در نتیجه با منع قانونی و یا قبح اخلاقی و اجتماعی روبه‌رو می‌گردد.

هم‌زمان با گسترش انقلاب صنعتی و گسترش دامنه نیازمندی‌ها؛ محرومیت‌های ناشی از عدم امکان برآورده شدن خواست‌ها و نیازهای زندگی موجب گسترش و دامنه‌دار فساد، عصبانیت، تبه‌کاری، سرگردانی، دزدی و انحراف جنسی و دیگر آسیب‌ها شده است. هنر تأثیرگذارترین ابزار برای فرهنگ‌سازی و درمان بسیاری از آسیب‌های در جامعه است و در حوزه درمان معضلات اجتماعی نیز تأثیر بسزایی دارد. براساس ارزیابی آخرین وضعیت آسیب‌های اجتماعی که در مهر ۱۳۹۸ توسط اداره کل تأمین اجتماعی و بهزیستی استان منتشر شد، در یک تقسیم‌بندی کلی این آسیب‌ها به اعتیاد، انحرافات جنسی، سرقت و دزدی، خودکشی، مهاجرت، فضای مجازی فقر و بی‌کاری، پرخاشگری و جنایت، قاچاق

مواد مخدر، طلاق، جرائم مالی و اقتصادی و خیانت زناشویی و .. تقسیم می‌شوند. به باور کارشناسان و مسئولان، افزایش دفاتر تسهیل‌گری، مشاوره و هدایت و توسعه راهبردهای مشورتی بومی جهت فائق‌آمدن بر کوه معضلات در تمامی استان‌ها می‌تواند در کاهش آمار معضلات اجتماعی و انحرافات فرهنگی مؤثر واقع شود.

مطالعات انجام‌شده در مورد آسیب‌های اجتماعی استان بوشهر، عوامل زیر را منشأ بسیاری از انحرافات اجتماعی قلمداد نموده‌اند. در این بخش هر یک از عوامل به اجمال مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۱- نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی: اختلافات طبقاتی هر جامعه، افراد را در موقعیت‌هایی قرار می‌دهند که نمی‌توانند نقش‌های اجتماعی مناسب خود را بیابند و موجب اختلاف در هنجارهای اجتماعی می‌شود. در نتیجه، ستیزه‌هنجارهای اجتماعی، تفاوت معیارها را به وجود می‌آورد و عدم تعهد به معیارها و تردید در اصالت آن‌ها، عدم پایبندی به قوانین را ایجاد می‌کند که این به نوبه خود تضادهای اجتماعی را افزایش می‌دهد. درون این تضاد، کشش و گرایش به سمت انحرافات اجتماعی وجود دارد. متأسفانه، عدم پایبندی خانواده‌ها به آموزه‌های دینی و ارزش‌های اسلامی، مهم‌ترین عامل در بروز چنین انحرافات است.

۲- رفاه اقتصادی خانواده: در خانواده‌هایی که رفاه و درآمد اقتصادی زیاد است، روابط انسانی بر اثر کثرت کار و یا سرگرمی ضعیف‌تر می‌گردد. ضعف روابط انسانی به نوبه خود عامل مساعدی برای کشش به سوی انحرافات اجتماعی است. امروزه والدین و فرزندان درباره هم احساس و عاطفه گذشته را ندارند، و از طرف دیگر افرادی که درآمد بیشتر از حد دارند، موقعیت مساعدتری برای تفریحات متنوع دارند و بدیهی است که این قبیل امکانات برای مصرف و فروش مواد مخدر زمینه بسیار مساعدی است.

۳- فقر مادی خانواده: مطالعات نشان داده شده است که فقر مبنای اساس انحرافات اجتماعی است. از آن جایی که بیشتر مجرمین، معتادین به مواد مخدر و الکحل، مبتلایان به امراض روانی و اشخاصی که اقدام به خودکشی می‌نمایند، از طبقات پایین اجتماعی بوده‌اند ارتکاب جرائم طبقات فقیر از شکافی که بین خواسته‌های جوانان آن طبقه با آنچه که در دسترس آن‌هاست، سرچشمه می‌گیرد. عمده‌ترین علت انحرافات اخلاقی طبقه فقیر نتیجه فشارهای حاصله از شکست در رسیدن به هدف‌های معین است.

۴- بی‌کاری: بی‌کاری به‌عنوان یک مسئله اجتماعی زمینه مساعدی برای انحرافات

اجتماعی است. افراد بی کار بیشترین اوقات خود را در اماکن تفریحی عمومی می گذرانند و این گونه اماکن، بهترین مکان برای کشش به سمت انحرافات اجتماعی از جمله اعتیاد است. بی برنامه‌گی، سوء مدیریت، نبود زیرساخت، کمبود نیروی انسانی کارآمد، محدودیت اعتبارات و ...، کم توجهی مسئولان استان و درک ناکافی از تحولات فرهنگی و عدم نیازسنجی فرهنگی و هنری در طول چهار دهه عامل بازماندن استان از قافله رشد می گردد. مجموع عوامل فوق الذکر در کنار اقلیم گرم و مرطوب و هم‌جواری با مرزهای دریایی دول عربی حوزه خلیج فارس، باعث شده استان بوشهر از مشکلات و آسیب‌های فرهنگی اجتماعی گوناگونی رنج ببرد و در رتبه استان‌های کمتر توسعه یافته محسوب گردد.

مطابق اطلاعات استنتاجی از کدهای مصاحبه با کارشناسان، استان بوشهر نیز از این قاعده مستثنی نیست و در معرض هجوم انواع آسیب‌های اجتماعی است. به نظر می‌رسد اصحاب فرهنگ و هنر باید برای این موضوع چاره‌اندیشی نمایند.

جدول نمودار آسیب‌های اجتماعی (فرهنگی و هنری استان)

مقوله	مفاهیم	کدهای مصاحبه	گزاره حاصله از مصاحبه
فرهنگی و هنری	بی کاری و فقر اقتصادی	M3-M7-M9-M12	توسعه بازار کار و اشتغال آفرینی مؤثر در استان
	آسیب‌های فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی	M5-M1-M8-M13-M11	تقویت بسترهای ارتباطی و فضای سایبری در استان
	روحیه رفاه‌زدگی و تجمل‌پروری جوانان	M9-M3-M6-M7-M11	توسعه کالاهای اساسی و تفریحی در اقصی نقاط استان
	ضعف زیرساخت‌های فرهنگی و ابزارها و امکانات هنری	M6-M5 -M9-M13-M10	استفاده بهینه از زیرساخت‌های فرهنگی هنری در اقصی نقاط استان
	نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی	M7-M4-M7-9-M10-M11	بهره‌مندی مؤثر از ظرفیت‌های اقتصادی و اجتماعی
	هم‌جواری با مرزهای دریایی دول عربی خلیج فارس	M8-M2-M5-M7-M8-M9-	توسعه تجارت خارجی و بازاریابی و صادرات محصولات در حوزه فرهنگ و هنر استانی

جمع‌بندی

مطابق مطالعات و کدگذاری‌ها و مصاحبه با نخبگان فرهنگی و هنری استان بوشهر، این استان ساحلی در حوزه فرهنگ و هنر از نمره متوسط و قابل قبولی برخوردار است، هرچند در رتبه ممتاز قرار ندارد. هرچند خوشبختانه اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان با همکاری دستگاه‌های فرهنگی موازی، از طرح ایجاد فرهنگسرا بافت تاریخی بندر بوشهر حمایت نموده و طی چند سال اخیر فرهنگسراهایی در سطح استان بوشهر فعالیت دارند که توانسته‌اند نقش بسزایی در رشد فرهنگ و هنر این خطه ایفا کنند. اما باید خاطر نشان کنیم که استان بوشهر، محرومیت سنتی در حوزه بودجه و اعتبار و امکانات فرهنگی دارد و بیماری مزمن فقر اعتبار فرهنگی دارد و متأسفانه فاقد فصل پنجم حمایت مالی فرهنگی و هنری در سطح استان است. به زعم کارشناسان، در حال حاضر هیچ‌گونه نظارتی بر اماکن آموزشی هنری نیست و سال‌هاست این عرصه، سرمایه‌گذاری هدفمند در تولید آثار فاخر نمایشی و موسیقایی و ادبی و هنری و تخصیص بودجه عادلانه استانی برحسب وضعیت فرهنگی و قدرت هنری و استقبال عمومی دیده نمی‌شود. برای مثال بیشتر عرصه‌های هنری در استان، در اختیار انجمن هنرهای نمایشی قرار گرفته که ظاهراً مؤسسه‌ای خصوصی است، اما عملاً یک مؤسسه خصوصی است. بایسته است با تنظیم سند توسعه فرهنگ و هنر استان، براساس ظرفیت‌های موجود و توجه به کمبودها با چشم‌انداز پنج‌ساله، راهبردهای برون‌رفت از مشکلات فعلی استان بوشهر به کار گرفته شود.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

از آنچه گذشت دانستیم، عدالت فرهنگی از موضوعاتی است که بر پایه توزیع عادلانه امکانات فرهنگی جامعه استوار است. برابری و عدم تبعیض ناروا در حوزه فرهنگ و هنر، دربرگیرنده ایجاد تعادل در نظام فرهنگی و اجتماعی می‌باشد. در عصر حاضر، سپهر فرهنگ و هنر در هر منطقه، نشانگر رشد و ترقی شاخصه‌های توسعه آن منطقه است و به‌منزله شناسنامه فکری و تربیتی استان محسوب می‌گردد. عدالت فرهنگی در ساختارگرایی به معنای اولویت ساختارهای کلان (خاصه ساختارهای اقتصادی) بر سایر حوزه‌ها است. در چارچوب این مکتب، نمی‌توان فرهنگ را به‌عنوان جزیره‌ای جدا از سایر حوزه‌ها مطالعه کرد. فمینیست‌ها نیز رویکرد خاصی به عدالت فرهنگی دارند. شاخص‌های فرهنگی و هنری نیز به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین ارکان توسعه جوامع مطرح می‌باشند که ضمن برخورداری از جایگاه ویژه در برنامه‌ریزی ملی، بستر رشد اقتصادی و

توسعه سرزمینی را نیز مهیا می‌سازند. با عنایت به اهمیت بنیادین فرهنگ و هنر و نقش آن‌ها به عنوان کلیدی‌ترین عناصر تحولات اجتماعی در جهان امروزی، بایسته است استان پهناور بوشهر، بهتر شناسانده شود. استان بوشهر در پهن‌دشت ایران زمین، از موقعیت اجتماعی، فرهنگی و هنری خاص برخوردار است و در قریب به اتفاق عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی و هنری، دارای مشاهیر و مفاخر نام‌آور است و آثار و محصولات فرهیختگان و هنرمندان این استان ساحلی در جنوب کشور، زبانزد عام و خاص است.

شاخص‌های بخش فرهنگ به علت ارتباط گسترده این بخش با سایر بخش‌ها (سیاست، اقتصاد) و همچنین با توجه به ماهیت فعالیت‌های فرهنگی، از تنوع خاصی برخوردار است، به گونه‌ای که برای سنجش یک فعالیت فرهنگی می‌توان شاخص‌های مختلفی را در نظر گرفت. هر جامعه‌ای از دو بخش اصلی تشکیل یافته است اولی پوسته و دومی هسته. پوسته، بخش سخت‌افزاری و جسم جامعه است و جنبه مادی و جلوه عینی و بیرونی دارد که بلافصل قابل رؤیت است که به آن تمدن گویند. بناها، گذرگاه‌ها، ابزارها، ماشین‌آلات و فناوری‌ها به این بخش تعلق دارند. بر مبنای این توضیح، می‌توان به بررسی عناصر و نمادها و مؤلفه‌های فرهنگی و هنری دست یافت. در این پژوهش، آنچه اهمیت داشت، استخراج و به کارگیری اطلاعات محیطی پیرامون وضعیت فرهنگی و هنری در استان بوشهر بود، وجود تنوع فرهنگی و میراث زنده اقوام و شیوه‌های زندگی بومی زیر سایه فرهنگ ایرانی - اسلامی در طول اعصار گذشته، نمونه برجسته‌ای است که قادر بوده تفاوت‌پذیری‌های بومی و فرهنگ‌های درون‌زاد را زیر چتر هویت عام ایرانی - اسلامی حفظ نموده و با زنده و پویا نگه داشتن آن‌ها، وحدت در کثرت را در تاریخ این سرزمین محقق سازد. به گونه‌ای که از یک طرف فرهنگ‌های بومی از هویت ایرانی و اسلامی الهام گیرند و هویت خود را به مثابه فرهنگ کلی از فرهنگ‌های بومی و قومی عاریه می‌گیرند و افق بلندمدت خود را طی می‌نمایند. هر ساختار قومی، مناسک و آئین زایش متناسب با خود را دارد که امری جمعی فرهنگی و دارای کارکرد اجتماعی است. تلفیق باورهای فرهنگی هنری به منزله پدیده‌ای اعتقادی فرهنگی در گروه‌های چند قومیتی قابل بررسی است. این مسئله در مباحث فرهنگ عامه، از منظر فرهنگی و اجتماعی مورد مقایسه و تحلیل قرار می‌گیرد.

نتایج پژوهش

۱ - یافته‌ها نشان می‌دهد دستیابی به توسعه فرهنگی مطلوب در مناطق کمتر توسعه‌یافته، محروم و بسیار محروم، مستلزم توجه خاص به شرایط طبیعی، اجتماعی و

فرهنگی مناطق، بازنگری در وضعیت موجود و برنامه‌ریزی فضایی جهت افزایش کمی و کیفی منابع در شهرستان‌های استان است. چراکه آمایش فرهنگی جز در سایه تمرکززدایی، به‌کارگیری ظرفیت‌های جدید، سیاست‌گذاری‌های نوین فرهنگی - اجتماعی و اتخاذ راهبرد عدالت اجتماعی در تخصیص هدفمند خدمات میسر نخواهد گردید.

۲- برآوردها نشان داد استان ساحلی بوشهر، از جمله استان‌های نسبتاً محروم کشور است که عدالت فرهنگی مغفول دارد و عدم توازن میان نیازهای منطقه‌ای و امکانات معیشتی و اقتصادی موجب رکود توسعه فرهنگی استان گردیده است. به نظر می‌رسد دلیل تفاوت کیفیت زندگی در میان شهرهای مختلف استان بوشهر را بتوان در قالب نظریه‌های قطب رشد، اقتصاد، سیاسی، دولت و شهرنشینی، جبرگرایی محیطی و پخش فضایی تحلیل نمود و هویت، هم‌بستگی اجتماعی و بازده اقتصادی فرهنگ از عوامل مؤثر بر توسعه‌اند و این مؤلفه‌ها در تقویت امور فرهنگی و توسعه زیربنای هنری استان بوشهر، به‌خوبی خودنمایی می‌کنند.

۳- استان بوشهر، سرشار از فرصت‌های ناب و خلأهای مزمن فرهنگی و هنری است و تکیه بر نقاط قوت این استان، به‌منظور رفع نقاط ضعف و آسیب‌ها، نیازمند شناسایی ظرفیت‌های فرهنگی این استان ساحلی است. براساس نتایج این پژوهش، استان بوشهر، نقاط قوت فراوانی در حوزه فرهنگ دارد که باید مورد لحاظ قرار گیرد؛

اولاً: از پیشینه طولانی در عرصه فرهنگ مذهبی و هنر سنتی و ملی برخوردار است و زادگاه بسیاری از علمای دینی، نویسندگان، ادبا و هنرمندان مشهور ایران بوده است و مفاخر آن در آفرینش حماسه‌های اسلامی و تمدن ایرانی نقش بسزا داشته‌اند.

ثانیاً: هرچند با وجود هم‌جواری مرزی و آبراهه عظیم ترانزیت خلیج فارس و چنین قدمت تاریخی و فرهنگی، هر آینه ممکن بود ساکنان این استان ساحلی، به سهولت تحت تأثیر فرهنگ بیگانه قرار گیرند و دچار تهاجم یا استحاله فرهنگی شوند. اما قوت اعتقادی و شیرازه فرهنگی و مذهبی استان، اجازه شیبخون فرهنگی و مسخ باورهای دینی نداد و استان بوشهر در زمره برجسته‌ترین جغرافیای ایدئولوژیک در ایران اسلامی محسوب می‌گردد و از اعتبار و اصالت دینی و تربیتی خاص بهره‌مند است.

ثالثاً: امتیازات استان در مقایسه با آسیب‌های آن، فراوان است. استان بوشهر، بیش از ۵۰۰ سال سابقه مقاومت در برابر بیگانگان دارد و این مقاومت با ارزش‌های ملی و تولید فرهنگ و هنر خاص، همراه بوده است. شاهد مثال اینکه: اکولوژی استان و بافت سنتی بوشهر و معماری ساختمان‌های آن برگرفته از هنرهای اصیل ایرانی است و ریشه در فرهنگ

و هنر آن سرزمین دارد.

۴- در حوز | هنر، استان بوشهر، دارنده سبک‌های هنری منحصر به فرد در رشته‌های مختلف موسیقایی و ادبی و نمایشی است و به عبارت دیگر، خطه‌ای هنرپرور است، هرچند، اگر هنرها را به ۲ بخش هنرهای زیبا و هنرهای کاربردی و صنایع دستی تقسیم کنیم، در استان بوشهر به بعضی از هنرها توجهی نشده است. به طور مثال، کتاب مستقلی که به معرفی هنرهای تجسمی یا خوشنویسی و یا نقاشی پردازد، تاکنون منتشر نشده است. ولی در حیطه ادبیات، موسیقی، سینما، عکاسی و یا نمایش، آثار و کتاب‌های ارزشمندی تولید و به زیور طبع آراسته شده است. ادیبان و شعرای کهن و نوین و رمان‌نویسان بوشهری، اغلب از سه شهرستان دشتی، دیر و دشتستان برخاسته‌اند و در سبک شعر و داستان، برجستگی خاص در استان و ایران دارند. از حیث سازها و نواهای موسیقی، انواع نواها و سازهای ملی و محلی در استان بوشهر رایج است: سازهای بادی شامل: ۱- نی انبان ۲- نی جفتی ۳- نی تکی سازهای پوستی شامل: ۱- دمام ۲- دایره و همراه‌کننده سازها سنج و بوق است. از دمام، بوق و سنج در مراسم عزاداری، عاشورا و غیره استفاده می‌کنند. و از نی جفتی و نی انبان در مراسم جشن و سرور استفاده می‌کنند.

۵- در زمینه برخورداری از امکانات و زیرساخت‌های فرهنگی، شکاف عمیقی بین شهرستان‌های استان بوشهر وجود دارد. به طوری که از یک سو شهرستان‌های بوشهر و دشتستان از نظر برخورداری فاصله از امکانات در سطح بالایی از توسعه قرار گرفته‌اند و از سوی دیگر، شهرستان‌های جم و دیلم در زمره مناطق کمتر توسعه یافته جای گرفته‌اند. ۶- از نقاط ضعف استان بوشهر، سیاست‌گذاری فرهنگی است. فرهنگ عمومی از مباحث تعیین‌کننده در مدیریت کلی جوامع و بخش‌های مختلف در جامعه به‌شمار می‌رود. به همین دلیل سرمایه‌گذاری در جهت ارتقای سطح فرهنگ عمومی از ضرورت‌های مهم است. متولی آن در استان بوشهر شورای فرهنگ عمومی است که هرچند اعضای فرهیخته‌ای دارد ولی به گفته دبیر آن، در سال ۱۳۹۹، تنها ۶ نشست با یک مصوبه مهم، بدون خروجی مشخص، برگزار شده است. این نشانگر ضعف دست‌اندرکاران فرهنگی استان بوشهر است. تولید و مصرف کالاهای فرهنگی، نظیر ابزارهای هنری و سایت‌های خبری، کتاب، استفاده از برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، پیگیری اخبار و اطلاعات از طریق مطبوعات و سایت‌های مجازی رسمی، از جمله راه‌های دستیابی به اطلاعات لازم برای زندگی شرافتمند در جامعه است. استان بوشهر، در زمره استان‌هایی است که سرانه مصرف فرهنگی و هنری نسبتاً مناسبی دارد. رسیدن به توسعه پایدار، نه تنها متکی بر رفاه

اجتماعی و اقتصاد پایدار است، بلکه نیازمند داشتن یک فرهنگ زیست‌محیطی در میان جوامع انسانی است. براساس ماده ۱۶۲ قانون برنامه سوم توسعه مبنی بر شناخت تحولات فرهنگی جامعه، منظور از افزایش کارایی دستگاه‌های فرهنگی، سامان‌دهی مجموعه فعالیت‌های مؤثر بر فرهنگ عمومی جامعه و نظارت مستمر بر فعالیت‌های فرهنگی است. شاخص‌های فرهنگی متناسب با اهداف و آرمان‌های نظام جمهوری اسلامی و سیاست‌های مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی در سه زمینه زیر معرفی می‌شود: ۱- شاخص‌های مربوط به تغییرات فکری، بینشی و رفتاری جامعه، ۲- شاخص‌های مربوط به میزان مصرف کالا و خدمات فرهنگی ۳- شاخص‌های مربوط به نیروی انسانی، فضاها و تجهیزات فرهنگی.

هرچند تلاش‌های توسط مسئولان اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و نهادهای موازی فرهنگی در استان بوشهر را نباید فراموش نمود، ولی نکته آسیب‌زا و فوق‌العاده ضعیف در این عرصه، کمبود اعتبارات و کاهش بودجه جهت ایجاد تالارها و نگارخانه‌ها و مجتمع‌های فرهنگی و هنری موجود در شهرهای استان و ضعف نمایش فیلم‌های سینمایی در مجتمع‌های فرهنگی است؛

۷- یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای سن و جنس و تحصیلات با فرهنگ زیست‌محیطی استان بوشهر، رابطه معنی‌داری وجود دارد. لازمه تحقق چنین هدفی، وجود اخلاق زیست‌محیطی در تمام اقشار جامعه است. در دایره تصمیمات فرهنگی و هنری، اخلاق زیست‌محیطی، اقلیم گرم و مرطوب و طبیعت نیمه‌خشک استان، در جهت‌دهی به فرهنگ و هنر استان سهیم بوده‌اند و بخشی از دستاوردهای اجتماعی، محصول همین مؤلفه زیست‌محیطی است.

۸- تعیین سبب و سرانه مصرف فرهنگی از نقاط مثبت و از فرصت‌های مناسبی است که در این استان وجود دارد. کتابخانه‌های عمومی با توجه به اهداف و رسالت‌هایی که در توزیع اطلاعات، برعهده دارند، می‌توانند نقش عمده‌ای در تحقق عدالت فرهنگی ایفا کنند. کتابخانه عمومی این فرصت را برای همه افراد جامعه فراهم کنند. استان بوشهر، از استان‌هایی که سرانه فضای کتابخانه‌های عمومی آن از شرایط مناسبی برخوردار نیست و مردم آن علاقه‌مند به مطالعه کتاب و مراجعه به کتابخانه هستند.

۹- استان بوشهر، به لحاظ جغرافیایی موقعیت مناسب سوق الجیشی دارد؛ هم‌مرز بودن با دول عربی؛ ازجمله فرصت‌هایی است که می‌تواند در سند توسعه و منشور توسعه فرهنگی و اجتماعی استان، مورد توجه قرار گیرد.

۱۰- از دیگر مشکلاتی که در مسیر تحقق عدالت فرهنگی و اجتماعی استان وجود دارد، مسئله نابسامانی وضعیت فرهنگی در بخش‌ها و روستاهای استان است. بیشتر مراکز کم جمعیت (زیر بیست هزار نفر) و روستاهای استان، از وضعیت پشتیبانی و تجهیزاتی مناسبی برخوردار نیستند و مسیر تغذیه اعتباری و زیرساخت‌های فرهنگی، مسیری عاریه‌ای و موقتی است. زیرساخت‌های اطلاعاتی و ارتباطی در بسیاری از روستاها نیز از وضعیت مناسبی برخوردار نیست. اکثر مردم روستا، توانایی تولید صنایع دستی منحصر به فردی را ندارند که نه تنها در کشور، بلکه در منطقه بی نظیر است، اما تولیدات آن‌ها، نمی‌تواند شرایط اقتصادی آن‌ها را تغییر دهد؛ چرا که بازاریابی مناسبی برای فروش این کالاهای فرهنگی انجام نشده است؛

۱۱- در راستای تحقق عدالت فرهنگی، حمایت از تولیدات فرهنگی و هنری و اتکا به ظرفیت‌های بومی و ملی برای افزایش آثار و محصولات هنرمندان، از فرصت‌های پیش‌روی حوزه فرهنگ و هنر در استان بوشهر آن است که نباید مغفول بماند. از جمله تولیدات ملی که می‌تواند فرهنگ و هنر ایرانی را به جهانیان معرفی کرده و نیز منافع اقتصادی مناسبی برای تولیدکنندگان در پی داشته باشد حوزه صنایع دستی انحصاری است که به‌ویژه در سال‌های اخیر، با توجه بیشتر مسئولان روبه‌رو شده و امید است با فرهنگ‌سازی در حوزه صنایع دستی در دوران تحریم بهره‌برداری مطلوبی صورت گیرد. هنرمندان و صنعت‌گران استان بوشهر در ۳۵ رشته صنایع دستی فعالیت دارند که برخی از این صنایع و هنرهای دستی، به ثبت جهانی رسیده‌اند و در ۲۴ رشته نیز نشان اعتماد ملی را دریافت کرده است.

بزرگ‌ترین نقاط قوت و فرصت‌های حوزه فرهنگ و هنر در استان

الف: پیشینه کهن استان در عرضه فرهنگ و هنر بومی

استان بوشهر دارای تاریخی درخشان در حوزه‌های فرهنگی و هنری بوده است و از استان‌های پیش‌تاز در زمینه ادبیات و چاپ و انتشار نشریه بوده است. قهرمانان و هنرمندان نامی و علمای مبارزی از این دیار گرم و ساحل‌نشین برخاسته‌اند و با تولید آثار گوناگون، نقش آفرین شده‌اند. موسیقی و نمایش و شعر و هنر و فرهنگ سیاسی در استان بوشهر موج می‌زند. در این استان، ۱۰۲ رسانه فعال است که دو روزنامه و ۳۵ هفته‌نامه و دوهفته‌نامه ۳۴ مورد در استان مجوز فعالیت دارند و این نشان‌دهنده غنای فرهنگی اجتماعی استان است.

ب: وجود استعدادهای ارزشمند و غنی در حوزه فرهنگ و هنر و ادبیات سنتی

استان بوشهر از یک سو، به دلیل اینکه از دیرباز مرکز فرهنگ، تمدن و شهرنشینی بوده است و از سوی دیگر، به دلیل تاریخ پُرفراز و نشیبی که داشته است و همچنین به دلیل موقعیت جغرافیایی خاصی که دارد، دارای هنر و ادبیات بسیار غنی است که می‌تواند برای هنرمندان موضوع یک اثر هنری باشد. ادیبان اعم از شاعران و داستان‌نویسان این استان در صحنه ادبیات ملی خوش درخشیده‌اند و هنرمندان دشتی و تنگستان و بوشهر و دشتستان برای خلق آثار هنری فاخر بسیار کوشیده‌اند. این نقطه قوت می‌تواند یکی از مؤلفه‌هایی باشد که دولتمردان در راستای گسترش عدالت فرهنگی در سطح کشور بر آن تأکید نمایند و با تأکید بر آن زمینه‌های عدالت فرهنگی را در کشور فراهم نمایند.

ج: وجود نیروی انسانی تحصیل کرده جوان

واقعیت این است که رکن اول اقتصاد دانش‌بنیان، نیروی انسانی تحصیل کرده است. در حال حاضر تلاش دنیا در راستای ایجاد جاذبه برای جذب نیروی انسانی جوان و ناامیدکردن جوانان در کشورهاشان متمرکز شده است. نیروی انسانی زبده و هنرمندان جوان استان بوشهر در طول چهل سال اخیر، توانسته‌اند در مدت‌زمانی اندک، پله‌های ترقی و پیشرفت را طی نمایند و به درجه‌های ممتاز هنری نایل شوند. این هنرمندان جوان با خلاقیت و استعدادهایی که با شور جوانی همراه است می‌توانند موفق به خلق و تولید آثار هنری بی‌نظیر شوند و فرهنگ و هنر استان را ترقی بخشند و استان ساحلی بوشهر را به یکی از قطب‌های علمی و فرهنگی کشور تبدیل نموده و زمینه‌های عدالت فرهنگی را فراهم نمایند. وجود جوانان و حضور و فعالیت آن‌ها در همه عرصه‌ها به‌ویژه در عرصه فرهنگ و هنر نقطه قوتی است که می‌تواند با تجربه پیشکسوتان و بزرگان عرصه هنر رقابت کند. بنابراین مسئولان حوزه فرهنگ و هنر استان باید حضور و فعالیت جوانان در عرصه فرهنگ و هنر را غنیمت شمرده و زمینه‌های فعالیت آن‌ها را فراهم نمایند.

د: تنوع فرهنگی و غلظت اعتقادی به مذهب تشیع

استان بوشهر دارای مزیتی به نام تنوع فرهنگی است و آداب و رسوم این استان متأثر از استان‌های همسایه در چهار ضلع آن و نیز به تبع هجوم فرهنگی کشورهای حاشیه خلیج فارس، از گوناگونی خوبی برخوردار است. این استان با مردمانی که هشتاد درصد آنان از شیعیان می‌باشند، دارای قابلیت‌های منحصر به فردی از نظر ایدئولوژیکی است و غلظت اعتقادی ساکنان این استان در گرایش به مذهب تشیع، ستودنی است.

ضعف عمده استان در حوزه فرهنگ و هنر به امور ساختاری فرهنگ مربوط است که

این امر موجب بی‌عدالتی در دسترسی فرهنگی در این استان شده است و علت اصلی این بی‌عدالتی نیز به سیاست‌های اقتصادی و فرهنگی دولت در دهه‌های اخیر برمی‌گردد که با تدوین سیاست‌های متمرکزگرایانه، موجب به حاشیه رفتن و نادیده گرفته شدن فرهنگ و هنر محلی در استان‌ها و تخصیص بودجه کم به حوزه فرهنگ و هنر در استان بوشهر شده است. با توجه به ارتباط بین ابعاد فرهنگ و عدالت فرهنگی، بی‌عدالتی فرهنگی در دسترسی به فرهنگ موجب تضعیف خلاقیت، خودشکوفایی و کنش‌گری فرهنگی در استان بوشهر و در نهایت بی‌عدالتی در دسترسی فرهنگی شده است.

مهم‌ترین تهدیدها و نقاط ضعف استان بوشهر نیز عبارت‌اند از:

- نقش‌آفرینی ناکافی اصحاب معنوی و مدیران ارشد از مقوله فرهنگ و هنر
- فقدان تشکیلات ویژه برنامه‌ریزی حرفه‌ای در حوزه فرهنگ و هنر
- کم‌توجهی به جنبه‌های مثبت و اثرگذار فرهنگ اسلامی، ایرانی
- بود توجه لازم به حمایت از مؤلفان، مترجمان و ناشران و گردانندگان فرهنگ و هنر
- نبود توجه لازم به رسانه‌های سنتی و نوین در عرصه بهره‌برداری فرهنگی هنری
- پایین بودن سهم بخش فرهنگ و هنر از اعتبارات ملی و محلی.

ظرفیت‌های ویژه استان بوشهر

از نظر اقتصادی در حوزه انرژی و دریا و کشاورزی خارج از فصل است و از نظر فرهنگی، تعلقات مذهبی و مؤلفه‌های فرهنگی و هنری است.

خواسته‌های عمده مردم در زمینه توسعه عدالت‌محورانه زیرساخت‌ها و امکانات و توجه ویژه به عناصر فرهنگ بومی و هنرمندان استانی است.

پیشنهادها

نظام پیشنهادهای کوتاه و بلندمدت پژوهش‌کنونی براساس یافته‌های حاصل از مصاحبه با خبرگان و تحلیل محتوای کیفی و نتایج مأخوذه، ارائه می‌شود.

پیشنهادهای کوتاه‌مدت

۱- پشتیبانی سازمان‌های متولی از فرهنگ و هنر استان

نهادهای دولتی در زمینه حمایت از فرهنگ و هنر استان بوشهر، ضعیف و ناموفق هستند و با توجه به تمرکز ساختاری که در کشور وجود دارد، اکثر برنامه‌ها و سیاست‌های دولت در بخش‌های مختلف به‌ویژه در بخش فرهنگ، در مرکز استان صورت می‌پذیرد و شهرستان‌ها و روستاها از سبد حمایتی ضعیفی در حوزه فرهنگ و هنر برخوردارند. همین

امر موجب شده ایجاد چالش در بُعد مادی و ساختاری فرهنگ و در نهایت بی‌عدالتی در دسترسی فرهنگی و بی‌عدالتی در حضور فرهنگی شوند. در راستای گسترش عدالت فرهنگی پیشنهاد می‌شود که دستگاه‌های متولی به همراهی با تعامل و همکاری بین دستگاهی در راستای عدالت فرهنگی و حمایت از مقوله فرهنگ و هنر قدم بردارند و در این عرصه از هیچ تلاش نهادی دریغ نمایند.

۲- ایجاد اتاق فکر در ادارات کل استانی

برای تجدید نظر در شیوه پرداختن به برنامه‌های فرهنگی و هنری به منظور ایجاد زمینه خلاقیت فکری و به‌کارگیری روش‌های جدید برای اجرای فراگیر فعالیت‌ها و مشارکت مردم در فعالیت‌های فرهنگی همچون نمایشگاه‌های کتاب، جشنواره‌های قرآنی و برنامه‌های نمایشی. موارد ذیل ضرورت تشکیل اتاق فکر را نمایان می‌کند. پایگاه فکرسازی، خلق و بانک اطلاعات افکار

اهداف

- شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها
- ایجاد محفلی به منظور تفکر، تقویت همکاری و مشارکت فکری
- بررسی و تبادل نظر پیرامون مسائل عمومی، پیچیده و اختصاصی استان.
- ارتقای توانمندی کارشناسان حوزه مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه استان.
- بررسی و تبادل نظر روی طرح‌های پیشنهادی مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه استان

وظایف

- جمع‌آوری اطلاعات لازم پیرامون عوامل شناسایی شده.
- تجزیه و تحلیل علل ایجاد مسئله، دسته‌بندی آن‌ها براساس اهمیت و سایر معیارها.
- یافتن راه‌حل‌های مختلف برای رفع هر ک از علل ریشه‌ای.
- پیگیری اجرای راه‌حل‌های انتخاب‌شده و بررسی نتایج حاصل از آن‌ها.
- تهیه و تدوین گزارش طرح‌ها و پروژه‌های ارجاع‌شده و ارسال آن به مبادی ذی‌ربط.

نتایج مورد انتظار

- ۱- ایجاد و تقویت روحیه نقادی در حوزه مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه.
- ۲- ترویج فرهنگ کار گروهی در حوزه‌های مختلف دانشگاه.
- ۳- تولید افکار جدید در زمینه‌های وظایف و مأموریت حوزه مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه دانشگاه
- ۴- ارتقای توانمندی‌های کارشناسان حوزه مدیریت برنامه‌ریزی و توسعه

۵- تهیه گزارشات، پروژه‌ها و طرح‌های کاربردی و مسئله‌محور

۶- کاربرست عملی و ارزیابی نتایج و آثار

۳- لزوم برنامه‌ریزی راهبردی در کشور برای فعال‌سازی اقتصاد هنر بومی

اقتصاد و هنر دوشادوش یکدیگر حرکت کنند، موضوعی که هم‌اکنون در بسیاری از کشورهای پیشرفته مد نظر هنرمندان است، نگاهی به تجربیات به‌دست‌آمده نشان می‌دهد که اقتصاد هنر توانسته نقشی بی‌بدیل در شرایط اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جوامع ایفا کند و همین نگاه اقتصادی به هنر بوده که شکل‌گیری فرهنگ معاصر را در دنیا رقم زده است. جذب سرمایه‌های فرهنگی و ارائه آثار هنری و برگزاری رویدادهایی مانند نمایشگاه فروش آثار هنرهای تجسمی فرصت مناسبی برای حمایت از هنرمندان، امری ضروری است و این نقیصه در استان بوشهر موج می‌زند. لذا لزوم تدارک برنامه‌های قوی جهت رونق اقتصاد هنر به‌خوبی مشهود است. ضروری است محیط اقتصادی را تعریف و تغییر مراحل آن در طول زمان را روشن نماییم. این امر، همچنین، مستلزم تعریف معیاری است که عوامل اقتصادی با استفاده از آن الگوها و متغیرهایی چون مصرف، سرمایه‌گذاری و تلاش کاری را انتخاب نمایند.

۴- وفاداری و اشتیاق معنادار مردم استان به اجتماعات مذهبی

استان بوشهر در زمینه تعلقات مکتبی و گرایش‌های مذهبی، از درجه اشتیاق فراوانی برخوردار است. این نکته از ظرفیت‌هایی است که می‌تواند مورد توجه مسئولان قرار گیرد، از این‌رو حمایت از ایجاد مراکز قرآنی و کانون‌های مساجد در روستاها، برگزاری دوره‌های آموزشی در راستای برگزاری جشنواره‌های فرهنگی هنری، ورزشی مساجد در سطح استان پیشنهاد می‌شود.

۵- طرح گفتمان فرهنگی ویژه جوانان، خانواده و کارگران

این طرح حمایتی و امثال آن با حضور اساتید خبره فرهنگی و کاربرست تجربیات (هم‌اندیشی عملی) و تشکیل کارگروه اندیشه، در جهت ایجاد انگیزه برای ارائه طرح‌های خلاقانه و نوآور فرهنگی و هنری در جهت رفع مشکلات آتی جوانان، خانواده‌ها و اقشار کارگری عملیاتی می‌گردد.

۶- طرح تعمیم فعالیت‌های پرورشی، فرهنگی و هنری به دانش‌آموزان و دبیران

اجرای این طرح در کلیه رشته‌ها به‌منظور ارتباط تنگاتنگ بین معلم و دانش‌آموز ارائه گردد، به طریقی که فاصله تربیتی و شکاف نسلی در استان، کاهش معناداری را نشان دهد.

پیشنهاد‌های بلندمدت

- ۱- خروج از فعالیت‌های فرهنگی موازی و دارای متولی خاص؛ (برای مثال؛ امر قرآن و نماز و اعزام مبلغ سنتی که پایگاه اصیل آن نهاد حوزه بوده است، باید صرفاً به دستگاه متولی حوزوی آن مانند دفتر تبلیغات اسلامی واگذار گردد و فعالیت‌های رسانه‌ای، هنری و موسیقایی باید صرفاً در دست وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است، اما موازی‌کاری ملال‌آور و تکرار بی‌حاصل در اقدامات فرهنگی، موجب هدررفت اعتبارات در این حوزه شده است.
- ۲- از جمله دغدغه‌های جدی در حوزه مصرف کالاهای فرهنگی داخلی و ارزش‌مدار، ضعف شبکه‌های فعال و کارآمد در این زمینه است که پیامد چنین نقیصه‌ای، به هم خوردن موازنه مصرف محصولات فرهنگی ایرانی - اسلامی در مقایسه با کالاهای فرهنگی خارجی است. به دلیل ضعف استان در شبکه توزیع محصولات فرهنگی، دسترسی مردم به این محصولات پایین و در نتیجه میزان مصرف وضعیت مطلوبی ندارد. در حالی که می‌توان با همکاری سازمان‌های فرهنگی و هنری و استفاده از ظرفیت شبکه‌های اجتماعی (مانند شبکه هیئت مذهبی، شبکه کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد، پایگاه‌های بسیج و نیز با ایجاد سامانه‌های مناسب سنجش و عرضه در آن شبکه‌ها، نقش مهمی در رشد مصرف کالاهای فرهنگی ایرانی - اسلامی ایفا نمود.
- ۳- استفاده از توان و ظرفیت بخش خصوصی برای درک هرچه بیشتر مشکلات هنرهای نوین، خاصه صنعت مد و لباس کشور جهت طراحی برنامه‌های بلندمدت و کوتاه‌مدت واقع‌بینانه متناسب با فرهنگ و آداب و سنن هر استان.
- ۴- پیش‌بینی قوانین حمایتی برای حمایت از سرمایه‌گذاران عرصه فرهنگ و هنر و گنجاندن آن در برنامه‌های پنج‌ساله.
- ۵- اعتبارسنجی منطقه‌ای و ریل‌گذاری جهت ساخت و توسعه بازارچه‌های فرهنگی و هنری با هدف ایجاد تقاضای بیشتر برای خرید محصولات فرهنگی.
- ۶- تشکیل کارگروهی با دعوت از هنرمندان زبده کلیه رشته‌های هنری، اساتید، مدرسان زبده دانشگاهی و مدیران هنری کشور برای احصای نقاط ضعف، قوت و فرصت و تهدید در جهت طرح‌ریزی برنامه راهبردی استانی.
- ۷- با توجه به اهمیت باورهای فرهنگی در توسعه پایدار و استفاده مناسب از منابع طبیعی و محیط زیست باید این مجموعه باورهای فرهنگی از طریق نهادها و سازمان‌های مختلف از قبیل شهرداری، مدرسه، خانواده، رسانه‌های ارتباط جمعی در جامعه آموزش و ترویج داده شود.

محدودیت‌های تحقیق

- کمبود منابع متقن آمار و اطلاعات عملکردی دستگاه‌های فرهنگی هنری استان، پژوهشگر را دچار مضيقه نمود.
- در این پژوهش به منظور استخراج داده‌ها، از روش مصاحبه استفاده گردید، در نتیجه ممکن است برخی از افراد، محتاطانه از ارائه پاسخ واقعی خودداری کرده و پاسخ ملاحظه‌ای یا محافظه کارانه داده باشند.
- این پژوهش به صورت مقطعی انجام شده است. بنابراین، نتیجه‌گیری درباره علیت و ماهیت تاریخی مسئله را دشوار می‌سازد.
- همکاری ناقص و بعضاً عدم همکاری در ارائه اطلاعات در سطح شهرستان‌های استان، زحمت گردآوری اطلاعات را مضاعف نمود.

سخن پایانی

استان بوشهر، به دلیل موقعیت جغرافیایی منحصربه‌فرد، از گذشته تاکنون، محور تبادل فرهنگ، تجارت، سیاست، برای دادوستد کالا و تضارب اندیشه میان ایرانیان، هندیان، آفریقایی‌ها و اروپایی‌ها طی قرن‌های متمادی بوده است. در این حوزه با عناوین طرح پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌ها، طرح مصرف کالاها و خدمات فرهنگی، طرح سرشماری اماکن و فضاها، فرهنگی و همچنین مطالعات مربوط به شناخت وضع فرهنگ عمومی و مبانی نظری شاخص‌سازی در حوزه فرهنگ مورد توجه قرار گرفته است. تدوین نقشه راهبردی و افق کوتاه‌مدت، در ترسیم خطوط دستگاه‌های فرهنگی و هنری استان، امری ضروری است. رسوم سنتی و عادات‌های زیستی مردم ساحل‌نشین استان بوشهر در شکل‌گیری فضای فرهنگی این منطقه، همواره تأثیرگذار است. بسیاری از باورهای فرهنگی و خلاقیت‌های هنری، میراث گذشتگان است و سنت‌ها و باورهای به یادگار مانده، از مهم‌ترین مقولات در تثبیت و قوام رفتارهای اجتماعی محسوب می‌گردند. استان بوشهر به دلیل فرصت‌های شغلی در اقصی نقاط استان، مهاجرپذیر است و برخی آسیب‌های اجتماعی اخلاقی در محیط‌های کارگری مناطق در حال توسعه، موج می‌زند که باید برای رفع آن‌ها، تلاش جدی شود. چکیده بررسی‌ها ما را به این نتیجه می‌رساند که طلاق، اعتیاد و امنیت اخلاقی و حاشیه‌نشینی در استان بوشهر محسوس است و توجه خاصی را می‌طلبد. کمبود اعتبارات فرهنگی در شهرستان‌های استان، نگران‌کننده است و شاخص‌های حقوق شهروندی در این استان، پایین است. وجود دستگاه‌های موازی علاوه بر هدر دادن منابع، منجر به تقابل وظایف و کاهش بازدهی کلی در امر فرهنگ

شده و بخش قابل توجهی از موازی‌کاری‌ها و سردرگمی‌های موجود، مولد همین عدم هماهنگی‌های دستگاه‌های دخیل در عرصه فرهنگ است. بسیاری از دستگاه‌های فرهنگی بدون هماهنگی با یکدیگر در حال فعالیت هستند که به دلیل عدم مدیریت واحد در حوزه‌هایی وارد می‌شوند که تخصص لازم را ندارند، به همین دلیل جامعه را سرگردان می‌کنند. این نقیصه در دستگاه‌های فرهنگی استان بوشهر، مشهود است و تاکنون، برای آن چاره‌اندیشی مناسبی صورت نگرفته است. ضمن آنکه در این استان، برخی از مراکز فرهنگی هنری دولتی مانند فرهنگسرای بافت تاریخی بندر بوشهر واقع در عمارت فرهنگی تاریخی دهدشتی وابسته به اداره کل میراث فرهنگی استان، از ظرفیت استقبال عظیمی برای هنرمندان و مخاطبان برخوردار است که در دایره سیاست‌ها و مصوبات فرهنگی، باید مورد ملاحظه قرار گیرند.

منابع

۱. آتشی، منوچهر، (۱۳۸۴)، گزینۀ اشعار، تهران: نشر مروارید.
۲. اتابک‌زاده، سروش، (۱۳۸۶)، جایگاه دشتستان در سرزمین ایران، به نقل از عبدالکریم مشایخی، شیراز: انتشارات نوید.
۳. احمدی ریشه‌ری، عبدالحسین، (۱۳۸۸)، سنگستان؛ عقاید و رسوم عامه مردم بوشهر، شیراز: نشر نوید.
۴. اسدپور، حمید، (۱۳۹۰)، تاریخ اقتصادی و سیاسی خلیج فارس در عصر افشاریه و زندیه، تهران: مؤسسه تحقیقات و توسعه علوم انسانی.
۵. افشار سیستانی، ایرج، (۱۳۸۹)، خلیج فارس و کشورهای جنوبی آن، تهران: انتشارات قلم آشنا.
۶. اقتداری، احمد، (۱۳۸۸)، آثار شهرهای باستانی ایران (سواحل و جزایر خلیج فارس و دریای عمان)، تهران: انتشارات دانشگاه انجمن آثار ملی، چاپ اول.
۷. آرشیو بنیاد ایران‌شناسی شعبه بوشهر، بی‌تا مجموع (اسناد مدرسه مبارکه سعادت بوشهر، تهیه و تنظیم: کارشناسی روابط عمومی و اسناد اداره کل آموزش و پرورش استان بوشهر، جلد ۱ تا ۵، بی‌جا).
۸. پاکزاد، جهان‌شاه، (۱۳۹۷)، سیر اندیشه‌ها در شهرسازی، از "کمیت" تا "کیفیت"، تهران: شهیدی، آرمان شهر.
۹. پورتال اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر
۱۰. پورتال سازمان فرهنگی و هنری شهرداری استان بوشهر
۱۱. پورتال سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان بوشهر
۱۲. پورتال حوزه هنری انقلاب اسلامی استان بوشهر
۱۳. پورتال سازمان تبلیغات اسلامی استان بوشهر
۱۴. پورتال اداره کل اوقاف و امور خیریه استان بوشهر
۱۵. پورتال بنیاد بوشهرشناسی استان بوشهر
۱۶. پورتال حوزه علمیه امام خمینی استان بوشهر
۱۷. پورتال صدا و سیما، ج. ۱. ۱. مرکز بوشهر
۱۸. پورتال سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان بوشهر
۱۹. ترکمان، احمد؛ مریم جلالیان و سوگل شم‌توب، (۱۳۹۵)، تأثیر فرهنگ و سنت دین اسلام بر بافت قدیم بوشهر (محلۀ کوتی)، همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در افق‌های نوین عمران و معماری، بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر.
۲۰. توفیق‌یان، حسین، (۱۳۹۳)، بنادر تاریخی خلیج فارس در دوره ساسانی تا اوایل اسلام، تهران: انتشارات پژوهشگاه میراث فرهنگی.
۲۱. حبیبی، فرشته و غلامرضا محسنی‌پور، (۱۳۹۴)، رابطه موسیقی و معماری در بوشهر، کنفرانس

- بین‌المللی انسان، معماری، عمران و شهر، تبریز: مرکز مطالعات راهبردی معماری و شهرسازی،
۲۲. حبیبی، سید محسن، مقصودی، ملیحه، (۱۳۸۴)، مرمت شهری: تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطعه‌نامه‌های جهانی، روش‌ها و اقدامات شهری، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲۳. حمیدی، سید جعفر، (۱۳۸۵)، فرهنگ‌نامه بوشهر، تهران: ققنوس
۲۴. .... (۱۳۸۸)، فرهنگ‌نامه بوشهر، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۲۵. حمیدیان‌پور، محسن؛ داریوش سپاده، (۱۳۸۹) بررسی سینوپتیکی و دینامیکی شرایط حاکم بر وقوع توفان‌های سواحل استان بوشهر، اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز،
۲۶. دشتی، احمد (۱۳۸۰)، نگاهی به تاریخچه مدرسه سعادت بوشهر، بوشهر: کنگره بزرگداشت یکصدمین سالگرد تأسیس مدرسه سعادت.
۲۷. دشتی، رضا، (۱۳۸۵)، تاریخ اقتصادی- اجتماعی بوشهر در دوره قاجاریه با تکیه بر نقش تجار و تجارت، تهران: پازینه.
۲۸. دریانورد، غلامحسین، (۱۳۸۶)، فانوس‌های ساحلی، گناوه، انتشارات دریانورد
۲۹. زارعی، بهادر، عبدالصمد دولاح، (۱۳۸۶)، بوشهر در امنیت ملی اسلامی ایران، تهران: دادگستر.
۳۰. زنده دل، حسن، (۱۳۸۷)، استان بوشهر، تهران: نشر ایران‌گردان.
۳۱. راهی، غلامرضا و طیبه طوسی، (۱۳۹۵)، بررسی ویژگی‌های قنوات استان بوشهر و دلیل از بین رفتن آن‌ها، کنفرانس بین‌المللی قنات، کرمان: دانشگاه باهنر کرمان
۳۲. رشوند، فریبا؛ مریم امیری، (۱۳۸۹)، مفاخر استان بوشهر، بوشهر: نشر ستاره جنوب
۳۳. زنگنه، حسن، (۱۳۸۹)، مشروطیت جنوب ایران به گزارش بالیوز بریتانیا در بوشهر ۱۹۱۵-۱۹۰۵ م. / ۱۳۳۳-۱۳۲۳ ه.ق.
۳۴. تهران: مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران و بنیاد بوشهرشناسی.
۳۵. زنگوئی، عبدالمجید، (۱۳۹۳)، فایز ترانه‌سرای جاوید. چاپ اول، تهران: قلم آشنا.
۳۶. زحمت‌کش، شیوا، نورالدین نعمتی، (۱۳۹۳)، تأثیر سیاست‌های اقتصادی دولت پهلوی اول بر اقتصاد بوشهر: تهران: نشر دانشگاه تهران.
۳۷. سعادت، محمدحسین (۱۳۹۰)، تاریخ بوشهر، تصحیح و تحقیق؛ عبدالرسول خیراندیش و عمادالدین شیخ‌الحکمایی، تهران: میراث مکتوب و نشر کازرونیه. چاپ دوم.
۳۸. شریفیان، محسن، (۱۳۹۳)، اهل ساز: سازشناسی موسیقی بوشهر، شیراز: انتشارات داستان‌سرا
۳۹. .... (۱۳۹۱)، اهل ماتم؛ آواها و آئین سوگواری در بوشهر، تهران: نشر دیرین.
۴۰. کتابچه اقدامات و عملکردهای حوزه هنری استان بوشهر.
۴۱. کنین، عبدالحسین، (۱۳۸۷)، جغرافیای طبیعی و انسانی بوشهر. تهران: انتشارات طلوع دانش.
۴۲. گزارش آمار و برنامه و بودجه دستگاه‌های اداری استان بوشهر؛ (۱۳۹۸)، اداره کل برنامه و بودجه استان بوشهر
۴۳. گزارش عملکرد اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر؛ (۱۳۹۷-۱۳۹۰)

۴۴. فخرائی، محمد جواد، (۱۳۸۸)، دشتستان در گذر تاریخ، شیراز: انتشارات نوید شیراز.
۴۵. مستوفی، احمد (بی‌تا)، سفر دریایی نثارخوس در سواحل عمان و خلیج فارس، مجله دانشکده ادبیات، جلد سوم، شماره ۴.
۴۶. معصومی، غلامرضا (۱۳۸۹)، سیراف (بندر طاهری)، تهران: انتشارات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.
۴۷. مشایخی، عبدالکریم، (۱۳۸۴)، فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی عیسویان در بوشهر، بنیاد ایران‌شناسی، همایش ملی ایران‌شناسی، تهران: بنیاد ایران‌شناسی.
۴۸. نبی‌پور، ایرج (۱۳۹۱). معماری بوشهر؛ سمفونی رنگ، نور و باد، بوشهر: دانشگاه علوم پزشکی بوشهر
۴۹. وثوقی، محمد باقر، (۱۳۸۴)، تاریخ خلیج فارس و ممالک همجوار، تهران: انتشارات سمت.
۵۰. یاحسینی، سیدقاسم، (۱۳۸۵)، مطبوعات بوشهر، رکن اساسی در تاریخ روزنامه‌نگاری ایران. بوشهر: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان بوشهر.

ارزیابی اسناد و مدارک موجود در مجموعه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ادارات تابعه در استان‌ها و شهرستان‌ها نشان می‌دهد که اطلاعات و آمار دقیقی از وضعیت تولید، توزیع و مصرف حوزه فرهنگ و هنر وجود ندارد و اگر هم گزارشی وجود داشته باشد، کمتر بر واقعیات و نیازهای فرهنگی و هنری استان‌ها متکی است. این در حالی است که برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی مطلوب، توصیف و تحلیل وضعیت فرهنگی و هنری استان‌ها ضروری است. بدین منظور، این مجموعه با هدف شناسایی وضعیت فرهنگی و هنری استان‌ها؛ شناسایی اقدامات و برنامه‌های انجام‌شده و در حال انجام فرهنگی و هنری؛ شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای حوزه فرهنگ و هنر؛ شناسایی خواسته‌ها و نیازهای فرهنگی و هنری؛ و سرانجام، شناسایی ظرفیت‌های بومی حوزه فرهنگ و هنر استان‌های کشور انجام شده است.

